

Բ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

1 (3). ՇԱՀ ԻՍՄԱՅԻԼԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Գիղնի, չէղնի, մի թակավոր գեղնի, ըդ թակավոր ջառանգ չունենը: Լվուր մեզ գվարո գթակուհին, գերտը Խաս բախճեն: Գօլորդին օդի, գդեսնան, օր պուլուր ծառնի բդուղ ին դվի, մինազ մի ծառ չորցիր ը ու իսանծի, մե բդուղ չկը վրեն: Թակավոր ուր մեծկ գզըզը ըդ ծառին ու գսկը իլալ: Թակուհին գըսը.

- Օդի՞ գիլաս, ի՞նճ էնիկ, մըբ բըխտ լը ըդբես ը: Թակավոր գըսը.

- Ի՞մալ չիլամ, անջառանգ մարտ հըմլը յը, մըկ լը էս ծառի ռես գչորանակ, էբտակ...

Օդի թակուհին լը գսկը իլալ:

Ըդ վախտ՝ աստու հրամանով գիայդնվի ծերունի մը, ըր բըճամ գիղսնի հըրի փիցիր, մորուկ լը չոկիր, գըսը.

- Ըդ օրի՞ գիլեկ, թակավոր աբրած գենը, ըրը վալել ը ծըզի իլալ:

- Ըր ի՞նճ էնիք, - գըսը թակավոր, - մըկ լը նման իկ էս չուր ծառին. ջառանգ չունիկ, մըր ինճի՞ն ը ռեդկ սադ մուլք ու համբավ...

Բիծեն գըսը. - Ա՛ն էս խնծուր, գիսը՝ գես գիղաս թակուհուն, գես լը՝ ծիուն, ինն ամիս հեդո քզր ջառանգ գեղնի, քու ծիուն լը քուռազ գեղնի: Յըս գերտամ, տու դղին լը, ծիուն լը անուն չտրիս, միճև իկամ:

Չաղը գիկը թակավորի էրիս, գըսը. - Է՛հ, ծերունի, թըժը նուր ընծի ջառանգ չէղնի:

Օդի բիծին գւսնիայդանը:

Գթմի ինն ամիս ինն օր, թակուհին գունենը դղեմ, ծին լը՝ մե ծկսուն քուռազ: Թակավոր գեղնի աշխրկով: Օրերուց օրմ՝ գիայդնվի ըն բիծեն. դղի անուն գտրը Շահ Իսմայիլ, քուռգուն լը՝ Խըմըրթայի:

Թակավոր դղիմ գարը փազ սենեգի մը մեծ, գշայը, գըսը: Դղեն լը օր - օրի վըրեն՝ գճոճնը: Օրմ՝ լը դղեն միս գուղը, գվերո օսկուռմ՝ գվոըցու, սենեգի լուսամուղ գ՝գոդրի, շուղ գընգնի սենեգի մեծ: Շահ Իսմայիլ գըըը թուր՝ գիղսնի շորի վրեն, ընքան գոիվ գիղը ո՞րդ, ըր գիղմըրի գընգնի: Իրգուն գիկը ծառան, գդեսնը՝ Շահ Իսմայիլ ընգուզ կեդին, քոդրնս դվիր ը վրեն, ընքան օր տրիը ը շողկի հիդ, թը կիցիր ը՝ հուշապը ը: Ծառան գվորո դղին, գշալը ջըզատ, գըսը.

- Օրտի՞ ջան, մեռնիմ արևուտ, էգո էլի՛ տո լրս, արիվ դիս, գյանկ դիս, ի՞նչ իս մդի ըդ մուտ սենեգի մեծ:

Թակավոր գենը քեֆ, ուղախուչուն, գեանին հմեն սիրուն ախճգնիր տուրս, օր Շահ Իսմայիլ հավնի: Գէլնի աուրս գդեսնը՝ ծիանը գխաղծուն, ըդոր շաղ գիավնի, ինճ ծիու ծեռ գզըզը՝ ծիու փուր գիճնի կեդին, չտիմանը: Թակավոր գըսը.

- Օրտի՞ ջան, մեզ ծի քու հիդն ը ծնվի, մաբտ չիշխնը մոդենը, կնը թը գըռնաս գըմը: Շահ Իսմայիլ գիանը գծին տուրս, ծին գխրխսնը, գթոնի ուր քիթ - պերան. դղեն գշալը գծիու մեծկ, գբակը ուր ջըզատ, գիեծնի գերտը ավխուշի: Գերտը գիղսնի ջամպու գես: մեզ լը ծիու առճեն մեզ խըզալ գթոնի: Շահ Իսմայիլ ծին գըըը, գմոդենը դեսնը, օր մեզ հուրի-փեթի, գփախնի, գմդի կոնի դազ: Իսմայիլ հայիլ-մայիլ գեղնի ըրուր խորոդուճան վրեն, գերտը ուր կլուխ գտրը փերու չոկին. դղի սիրդ գթփփի, գայեղանը, գեղնի մեզ գըըզուպը դղամարտ: Ըդուկ օդի սեր գէնին, խոսկ գիղան իրաղու, մաղնքնի գփոխին: Դղեն գըսը. - Աշխարհ քանդվի՛, յըս քու թարգ չըմ իղը, ուր լը էդտամ՝ տու իս ըմ իսմատ:

Պայց ախճը էրիս ծաղը չիկը, գըսը. - Ֆլան օը գիկաս արի, չէ՛ ըմ եեր ըր ամփողջ մուլքով գերտը Դնդստան, ընծի լը գդանը ուր հիդ: Թը ուշանաս, յըս մե նամազ գթողիմ էս քըրու դազ, իկաս - վիրուս:

Ըդուք օդի մնաս պարով գէնին իրարու, ջուհար գիղսնի թակավիրին, օր քու դղեն ուր սեր թըլիր ը մեզ հուրի-փերու վրեն, մե օղյաթ գիանը ուր գլուխ: Ըդ պայման էնուզ օր, դղին գեցկին մեզ սենեգի մեծ, չըմ թողը տուրս: Իսմայիլ՝ հըցեն, ճրեն գ՝գոդրի, փերու սեր թապիր ը ուր վըրեն, նը՝ գուղը, նը՝ գխմը: Օրմ՝ լը չտիմանը, գէլի վիրո ծիավորնիր, գփախնի գերտը ըդ պայմանավորվուզ դիի: Գդեսնը, օր ախճիզ չկը, գվերո գնամազ գարտը, գընգնի ջամպը: Գիղսնի մե սարի, օդի մե միծ թակավորագան պալատ գդեսնը, գիշը՝ տուռ չկը վըրեն, գերաը յոտ փաթ գֆոը, տուռ չկըր, մե քոշից ըր գուրզ գզըզը գքանը գմդի նիրս: Գիշը, օր մե Գուլիըրի մը օդի թըկ նստուզ՝ խալի յը գկործը Ախճիզ գըսը. - Ըդ ի՞մալ էգար օդի, օճն ուը ըրորդմ. հավքն ուր թևով՝ էստիղ փըյդը չէղի, տու ի՞մալ էգար:

Օդի ախճիզ-դղեն գխոսան, հաճ գուրդին, ախճիզ գրարմը, ըր իրան ֆլան թակավորի դղեն ը գուզը, ուր յոտ ախպը չըմ իղը, ըդուր վրեն լը գմիվ գէնին: Ախճիզ ըդ դվին դեխ գշինը, օր քնի, գըսը. - ընծի չըս հա՞վնի: Գըսը. - Գուլիըրի՛, քզի շաղ գիավնիմ, պայծ ըմ սրդի ուզած՝ ուրիշ ը, ընդուր դըրդին իմ էղի տադսըզուն, ընուր սեր ու սըվոն ընծի վառիր ը, գերաամ կոնամ ըմ Գուլիզարին, ըր ըմ նրայդազ գադարվավ՝ քզի լը գվերում մրր հիդ:

Իսմայիլ գրարգի Գուլիըրու մոդ, պայծ ըր թուր գտրը ուրանց մեծ: Լուսուն գէլի ընգնի ջամպը, շաղ գերտը, քիչ գերտը, գիղսնի դիխ մը, գմի՛վ, սոտում-գորում: Գըսը. «Իմալ էղնի, յըս լը ըդի խառվիմ ըդուց, պայծ ի՞մալ էնիմ. էրտամ շաղի յա՛ն, գըսին՝ վըլիեցավ, էըտամ քըչին, գըսին՝ վեանմ ը, գայնի պարև իղամ, վըր առավ ըմ պարև՝, օն լը գերաամ»: Պարև գիղը, քըչքիր գառնին ուր պարև, գերտը դեսնը, որ

ըն յոտ ախայերն ին. մեզ սպանվոր ը, վեց լը՝ գանին: Տու մըսը՝ ըդուք հերտով ը գովին, ըր սրեն գիկի սի- ջիզ ախայոր, դղեն գըսը.

- Տու մսսի, յը՛ս գերտամ գովի:

- Չէ՛, գորի՛ճ, էզ կնը քու ջամպու հիդ, յը՛ս գերտամ:

Շահ Իսմայիլ չլսը ըդուր, գբակը ուր ծիու ջըգստ՝ գընգնի գորկի մեճ, թը հըրիի ինք սպանից, էրգու հը- ռիի՝ ծիս սպանից: Օրդում-րաթմիշ էնից, տարծալ վեց ախայոր քով, Ընգավ փսփսուն տիպրդսնց մեճ, գվերո Շահ Իսմայիլ գըսը.

- Ինճ գըսեկ, դղամարտու ըես ըմ ջըկտին ըսեկ, թըճը՝ յըս կիդդուգ պտն չը՛մ կիրո:

- Ինճըլիք քինը, - գըսին ախայրդիք, - ըր տու մըր գյանկ փրգիծիը, մըկ լը գուգիկ մըր քուր իդակ քզի:

Գէլին իկան սլտլտտ, գէնին գիրուխում, պսոյց Շահ Իսմայիլ շադ չմը, գըսը. - Ախայրդիք ջան, յըս նրադագ ունիմ, ըդի էրտամ Յնդստան՝ ըմ Գուլիզա- ռի էդենն:

Ախայրդիք գցուցուն էրգու ջամպը, մեզ էրգար, մեզ՝ գարջ: Գտըջ ջսմպով խորհուրտ չըն իդը, օդի մստուգ ը Ըրըրը Ջանգին, ըդուր ծեռկէն՝ մաըտ սախ չըրծի: Շահ Իսմայիլ գուզը էրգսր ջամպով էրտը, ախ- պրդանք գուզին էրտան ըր հիդ՝ չթողը: Յըմը ըդուք գգոգին, Շահ Իսմայիլ գէլի էրտը գարջ ջամպով, գդեսնը՝ մեզ վտռաաեղ պալատ մը, ըդուր գդդկ մի՛ծ չայիրմ՝, մեճ լը՝ մեզ սիրուն հավուգ: Իսմայիլ գէլի օդի, ախայրի կլուխ գբարգի: Ըրըրը Ջանգու ծառան գէրտը գըսը. - Մէ մարտ ր փըյըդ էդի էստեղ, ուը ծիս թողիի ը չայիրի մեճ. ինք լը մեզմվեր ը հավուզին՝ քնի: Գէլի Ըրըրը Ջանգին գիշը, օր խըրոդ էրիդասաըդ մը մեզմվիր ր հսվուզին՝ քնի, օգու գըոոր.

Անամդա հա՛յ, հա՛յ

Բարամդս հա՛յ, հա՛յ:

Գիմը Շահ Իսմայիլ, գէլի գիկը Ջանգու մոդ: Ջանգին՝ դդին գովե գ՛գսնճը: Իըեկ դըրր Ջանգին գգըրգ, հերտ գիկը Շահ Իսմայիլին: Աոճի գորուն գգըրգ. - Էսի՛ ըմ ծնողներու խատր: Էքսի հաղուն՝ է՛ս տլ ըմ նրադագի խատր, երրոըտ հաղուն ըր գգըր- գը՝ Ըրըրը Ջանգին գընգնի ցած: Իսմայիլ գքցը, օր շէինք գղը՝ ըդուր դոշի գոջգնին գպացվո, ծծի շուղք գիդը ուր էրիս:

Շահ Իսմայիլի խիլք գէրտը ըդուր վորեն, գըսը. - Փե՛րի, ըմ հըվոնալ չի՛վը, ըդի տո՞ւ իս ըրքան աըունք էնի, հիմը քու վերճ գիդան:

Ըրըրը Ջանգին գըսը. - Շահ Իսմայիլ, հոկուտ մեռնիմ, գայմո սաղ ըտդմուտեն էնիմ՝ մուը ընճի գրոգ: Յըս մշանվորեկ մէ թակավորի դդի հիդ: Ըդ անասված անուն ըմ պուլուր չըր իկի, չըը մողենը: Օրմ՝ լը հիըսս դվից՝ պոնի ըդուր թևից, մող պերի, ըդուր թիվ պոգվավ, էգավ ըմ ծեռ, ջանդագ մնաց:

Ըդուր հըմար լը ուխտեցի՝ միճն դղեն ընճի չհալտը, յըս ընդուր չըմ աոնը: Տու կիմաս գուզիս աո ընճի, չէ՛ թո՛ղ:

Իսմայիլ գըսը. - Յըս նրադագ ունիմ, գերտամ Յնդստան՝ Գուլիզարի եդենն:

- Յըս լը քու թարգ չըմ իդը, գիկամ քու հիդ, - գըսը Ջանգին:

Գէլին Շահ Իսմայիլ ու Ըրըրը Ջանգին հեճնին ծիանք, իրաըու հիդ ընգնին ջամպը: Գերտան գվե- ռուն Գուլիզըրուն լը, գերտան գիըսնին մէ քաղաք: Ըդ քաղնի ժողովուրտ շատ ըեքեֆ գէղնի, գիարցուն ինճ - ինճոցը: Գըսին, օր Գուլիզարին գիդան Յնդս- տանու թակավորի դդին՝ չտոնը, մէ ծեռ աոիը ը թույն, մեզ տանագ, ըր գղըին՝ ուր գյանկին վեճ գիդը: Շահ Իսմայիլ, Ըրըրը Ջանգին ու Գուլիզըրին գիճնին մէ ըաովու մող, գըսին. - Մամի՛գ ջան, ըդ օ՞րի ին ըդ քաղքի ժողովուրտ ըրքան ըեքեֆ:

Բառավ լը մույն պան գռադմը:

- Մամէ՛, քըզնը մէ պտն գիստըիմ, քզի գիտկուն թըկըվորնագ շորիի. տու կնը յիս ըդ ախճգան:

- Լա՛ո, յըս ի՞մալ էրտամ, ըդուք մաըտ չըն թորգը միրս:

- Մաըէ՛ ջան, հակի էս շորիի, էս մաղնիք լը էծըր քու մադ, կնը տուո գիսապաց էնը, քու մադ քցը միըս, ըսը՝ էսօը դիրու խատր, թո՛ղ ընճի միրս:

. Ըդքես լը գէղնի. գէլի լուսուն ըառավ գէրտը, գմդ- նի միրս, ծեռ գքցը միրս, գըսը.

- էսօր դիրու խատր, թոր ընճի միրս:

Գուլիզար գջանճը Շահ Իսմայիլի մաղնիք, ուրա- իուչունից գթափը թույն, տանագ գքցը մեյդան, գըսը.

- Մաըէ՛, քու ըղխտ էդնիմ, ո՞ւր ը ըդուր դեը, վեըո քզի ինչքան օսկի գուզիս, միմագ ըսը Շահ Իսմայի- լին՝ իկը խաս ըախճեն, վերո ընճի՝ փախնիք: Լուսուն Գուլիզար գէլի խաս ըախճեն: Շահ Իսմայիլ լը ուըին գքըցը ըախճեն, գդեսնը Գուլիզարին, խիլք կլիից գէրտը: Գուլիզար գվերո գկլուխ գտըր ուը չոկին, մէ քիճ գքնի, գիկը Ըրըրը Ջանգին գիմծո Շահ Իսմայի- լին, գէլին հեճնին ծիանք, Գուլիզաըին լը գնստցուն խըմըըթայու վոեն ու գփախնին: Ջամպեն գիանդրին մէ մարտու, ըր քաղաք գէրտեր, գիդան ըդուր մէ թուղթ, օը հայդնը, թը Գուլիզարին դարավ Շահ Իսմայիլ: Ուըանք լը գերտան, գերտան գէլին ախայրի՝ մը վոեն: Շահ Իսմայիլ գտըր գկլուխ Գուլիզարի չոքին ու գքնի, ըմալ գքնի, գըսիս՝ մրափ նը թափի վըրեն:

Գուլիզարի հեը ըր գիմանը էղած, գվերո գորք ու թվանկ, գընգնի Իսմայիլի էդենն: Ըրըրը Ջանգին ըր գիմանը, էլ չիմծոն Շահ Իսմայիլին, գմդի գտրքի մեճ ու ճարտ ու խուրդ գէնը ըդուց ու արնի մեճ գորուգ՝ յըդ գիկը: Գուլիզաը ըր գիմանը, աճկերուց գթափը, գըսը. «Յեյ վա՛խ, յըս ըմ հոր՝ տավաջան էղը, մըր

քաղկի գորկ գողորվավ»: Արծուհնկ ըր գընգնի Շտի Իսմայիլի վըրեն, գիմնը գդեսնը, օր ուր ծին արնի մեճ գորիր ը, գըսը.

- Ըդ ի՞նճ խըբար ը, Ըրըրը Զանգի՛:

- Է՛, - գըսը, - Շահ Իսմայիլ՛, հալ - հեկիստ հըմալ ը. Կածի ավճուտեն գէնեկ, դեսնամ՝ զըրգոպը գըրկ մը գիկը քու վըրեն գռիվ, յըս լը մեգսանճ գողըրենծի ըղոնճ:

Օդի Գուլիգար էլը գիլը, պայծ ի՞նճ էնին, էդսճ էդիր ը: Գէլին պուորով գընգնին ջամպը տըր ուրանց դուն: Խըբար գէրտը Շահ Իսմայիլի հոր, թը քու դղեն հընտը գիկը: Գէլի թակավոր չադը գղըրգը քաղկի գողկ: Գիկան ըրպը քիչ մը գհանգստին, նուր դիկը թակավոր ըղուց գդանը ուը պալատ, հըմը ուր միտք ծուռ գէղնի, ըը գդեսնը դդի հիդ ըդ սիրուն ախճդիք: Ինճ էնը, ինճ չէնը, ըր ըղուց ձեռ քցը, վերճ, գըրոշը թույնիլ դղին, ըր վերո գըդ գոգսւնին: Զըմը Գուլիը-ըին իմաստուն գէղնի, ջաշի վախտ գնստի Շահ Իսմայիլի քով, գըսը.

- Շահ Իսմայիլ՛, քու ջաշից քիչ մը թըր գադվին, թը սադգավ՝ ըդ ջաշ չուդիս:

Շահ Իսմայիլ գվերո կդալմ՝ գքճը գադվին, գադուն ռոբեգսն գսադգի: Շահ Իսմայիլ կլիտու գընգ-նի, թը հալ - հեկիստ ինճ ը, էլ պանի ծեռ չիդը: Էկեի օը թակավոր էլի ջաշ գիդը, պայծ թույնու գէղնի: Էս անկամ խալեկ գիդը, դսգ լը թագարտ գտըր, ըր դդի կլուխ ուդը: Զըմը Գուլիըըին բիտի յը, գըսը.

- Շահ Իսմայիլ՛, քու հեը էլի օյինմ՝ գխսողը քու կլուխ, վերո տածին քու հիդ, ուը ըր ընի ոտկ տըից, տու լը ըն դեխով կնը, թըճը՝ թըլըկի գիկաս:

Ըդ դորուն լը Շահ Իսմայիլ թվախից գըգըդվի:

Իրիկ օըվա վոեն՝ թակավոր գըսը.

- Օրտիս, յըս գուգիմ քգի փոըծիմ, ըդ ի՞մալ ը ըր աու ոչ մէ հաղ թըլըկի չըս իկը:

- Ա՛յ հեը, ընծի հախտիլ չէղնի, ընծի մայ չվը, պայծ ըը ըմ էըգու բուճ մադ ադիդով գաբին՝ յըս գիախտվոմ: Զըն գպերը ադիդ մը, քցը դդի ծեռ, յսնի թը փոըծ ը գէնը. տու մըսը՝ ըդ անիրավ, գըլըճուց գանգցիը ը Շահ Իսմայիլի էգիվ, ըղուց նշմաը գիգը, գըսը՝ ծգի՝ դեսնամ, ըղուկ գուգին դդի կլուխ գդրին, հըմը թակավորի վըգիը գըսը.

- Մե՛ղք ը թակավորի թըկ դղին սպանիլ, էգեկ աճկիր հանիկ, թըլիկ ջեբիր, դսնիկ թըլիկ մէ անվերը դեխ:

Ըդդես լը գէնին, գդանին թըլին մէ անվերի դեխ: Զըմը աստված միճ ը, օդի բգդիգ ախաուրմ՝ գոխբիկը քըրու միճեն: Աղվնիգ մը ըր էրգու ծկտիք գպերը ճուր խմելու: Ծկնիր գդեսնան, ըր կիմիմ՝ դագ մարտմ՝ ընգուգ, աճկիր հանուգ, անուշկ ը, մոր գըսին.

- Ա՛յ մեր, հօդը մարտմ՝ ը անուշկ ընգուգ, աճկիր լը՝ հանուգ, դեսնաս ո՛ւստում ը օդի փըյըը էդի, ո՛վ ը գըդ անիրավուտյուն էնի, արի տու ըղուր փրգու-

տունմ՝ էնը, խե՛ր գէնիս, մըր սիրդ գցավը ըղուր վըրեն: Աղվնիգ ըր գսը ծկներու աղաճանկ, գըսը. - Յըս թերուրկմ՝ գ՛քցիմ հօդը, թը գարտուն ը՝ էրանեգ ուրին, թըխ էլի վերո գըդ թերուրկ, գըրգը Էս ախպրի ճըի մեճ, քսը ուր աճկերուն. ռոբեգսն գլավնը, գէղ-նի մորեն մեգ, թը գարտուն չէ՝ չէրանեգ ուրին:

Դղեն ըր ըդի գսը, գվերո ըր ջեբերու աճկիր գտըր դիխ, փորվշտալով գ՛կդնը ըդ թերուրկ, գթաթըր ախպրի ճրի մեճ ու գ՛քսը աճկերուն, ռոբեգսն գսախ-նը: Պայծ կլիխ չէ, օր աճ աճկ տրիր ը ծախ ջեբ, ծախ աճկ՝ աճ ջեր, ըղընը լը աճկիր շըշ գէղնին: Գիշը, գըդ անվերը դիխ մէ շունճ չկը, աղվնիգ լը ըր ծկտիք ա-ոի՝ թաիր ը: Գէլի Շահ Իսմայիլ, գխմը գըդ ախպրի ռիսկիսկան ճըեն, գ՛գսնճը գուը ասված ու գընգնի ջամսը: Շադ ու քիճ գէրտը, գդեսնը՝ գիխ մը ընծի բես խրբուգ ռիճեն՝ չուտ ը գէնը: Գըսը,- Պարս՝ քգի պաբա՛շ, ընծի չըս ընտունը քգի գավագ:

- Ըմ աճկերու վիեն գընաունինմ, օրտի՛, յըս չուր կլուխ իմ, մեգմ՝ չկը ընծի շիադ էղնի, քոմագ էղնի, մըր էրգիր լը գովի մեճ ը: Մէ անիրավ թակավոր մը փըյըը էդի, գըսին՝ Ըրըրը Զանգի ը անուն, սաղ մըր էրգիք ավիըից, էնից թան ու փոխինը:

Խըբար իդակ Շահ Իսմայիլի հորից. ըր դղին գքոցուն, դսնին ըն անվերը դեխ, հեը գէլի գըլը-ճուց գուղաըը, օր ըն գոգալ ախճգդուց պերին ուր պալատ: Օդի Ըրըրը Զանգին գդդը իրեկի կլուխ լը, գաըը սնըեի մեճ՝ գջամպը թակավորին: Թակավոր գ՛գադդի, գվերո ուը գորք ու թվանկ, գէլի Ըրըրը Զանգաւ տեն: Ըրըրը Զանգին գորք մեգեն գ՛գողորը, ըլ մարա չմնը քաղաք: Օըմ՝ լը գիկան, ըր ռիճին դա-նին գոիվ: Օդի Շահ Իսմայիլ գըսը.

- Զայըի՛գ ջան, ծի մը դու ընծի, յըս գէրտամ գռիվ: Բիճեն չթորգը.

- Լա՛ո, տու ջըհեկ իս, մէ խըդվիլագ ծի ունինմ, գդա-նը քգի գողորը, ըմ պան պուրտ ը, օդվիս հնդր կե-րեգման, թո՛ւղ յըս էրտամ:

Դղեն չլսը, լուսուն գվերո գըդ անբետկ ծին ու գէրտը: Սաղ ծադը գէնին ըղուր ծիուն: Շահ Իսմայիլ գմդի գովի մեճ, ըր գգըրգը՝ Ըրըրը Զանգին գաորս-պի, ուը ջան գզլզլը, վախտ մը գռիվ գգանգճո: Թա-կավոր գդանճը դղին, գըսը. - Գէրնը տու գդրիճ իս, վերո քգի լավ ծի մը, թը հախտենծի ըղուը՝ ըմ թա-կավորուչուն գիդամ քգի:

Շահ Իսմայիլ իմալ ծեռ գըրքըր ծիանուն՝ մեճկ իրանճ գգըրգին կեդին:

Ջուղաբ իդակ խըմըրթայուց, տու մ՛ըսը՝ Շահ Իսմայիլի քոռնալու օըվանից, թակավոր ծիուն մդճիր ը մուտ կոմում՝ մեճ: Ծին քրբողիը ը, փոըիր ը գկե-դին ու մդի մեճ, մինագ անգջնիր նը մածի տուրս, մարտ չիշխնը մողիգ իկը:

Շահ Իսմայիլ լը ցր ծիու քըո գէնը, գէլի պարծո՛ր դիխմ՝ գբոռը իր ծիուն: Ծիւն ըր գլսը դիրո՞ճ ծեմ՝ ուր քըռ գգողդի, գխրխմը, գթոնի գիկը լիզը դիրո՞ճ օդ-նիր: Շահ Իսմայիլ գթակը ծիու ջըգատ, գիեծնի ու քըռ գռիվ: Ըդ վախտ Գուլփըրին Ըրըթը Ջանգուն գը-սը, օր Շահ Իսմայիլ սախո՞ժի ը, պայծ՝ ըյբի դեը ը, գիկը ըր տեմ գռիվ թակավորի գողմեն: Ըրըրը Ջան-գին արիւեին գընգնի, ըր գիմանը հալ - հեկիատ ինճ ը: Լուսուն թակավոր գէրտը սեյր էնելու, թը ըդ իւիդջ ու գտագ ժողովուրտ իմալ լոդի գովո, գոեսնը, ըր ըն դղեն գիկը խըմըրթայուն հեծուգ, գալչի գմնը, թը ըդ դղեն ի՞մալ գըրծալ ծիուն հեծալ, Շահ Իսմայիլ գմդի գորկի մեճ, հըմը ժողովուրտին ձեռ չիգը, գիլսնի գվե-րո Արարե Ջանգուն րր կլխու վորիվ, օր քըռ կեռիմ՝ դը, Ըրըրը Ջանգին արաեն կինը, օր խըմըրթալուն մինագ Շահ Իսմայիլ գըոնը հեծնի, արիւեին գընգնի. նը՝ ծեն գէնը, նը՝ գթաշուպանվո: Օդի թակավոր գթո-ռը. - Պի՛ր, ըդուր կլուխ յըս ըմ ծեռկով լոդե գգրիմ:

Շահ Իսմայիլ գնայը վերիվ, գջանճնը Ըրըրը Ջան-գուն, գթակը ուր ջըգատ ու գիճու ցած: Ինկ լը գիճնի ծիուց, օդի գպիաաակեն իրար, Շահ Իսմայիլ շնորա-գալ գէղնի, օր իրր համար ը գռիվ գէնը:

Օդի Ըրըրը Ջանգին գիայդնը, օր ըդ թակավոր՝ իրը տավաջան հերն ը: Ըր գգեսնը Շահ Իսմայիլի աճկիր՝ Ըրըրը Ջանգին աճվերուց գթայը, օղուրտ, օր դղեն ըյբի դիր էր աառի: Շահ Իսմայիլ գմողենը թակավորին ու գռիմը ժողովուրտին.

- Ժողովուրա, լսե՛ք ընձի. մէ մարա լաղն՝ գգըր-գը, գմշագը, ըդ լաղ լգուղ գիդը, հեդղ գվերո գա-ծին, գըդ լաղ գթանդը: Ըդքես մարդու տալ գթողիմ ձգի. ի՞նճ գէնեկ ըմալ մարտուն:

- Փրսիգ-փրաիգ գէնիկ, - գբոռան չորս յանից:

Օդի Շահ Իսմայիլ գթադմը ուր կլխու կալած, գը-սը, օր լոդ թակավոր ուր հերն ը, օր ախճուց հա-մար՝ գուգեր իրեն սպաներ: Ժողովուրտ թակավորին գիանճնը Ըրըրը Ջանգուն: Ըրըրը Ջանգեն գգողր թա-կավորի կլուխ, գիդը գըլըճուց ծեռկ:

Գպերին Շահ Իսմայիլին գէնին թակավոր, գ՛գար-կին Գուլիգարի հիդ, քաոսուն օր ու կիշեր հարսնիկ գէնին, գխնդանան: Շահ Իսմայիլ Գուլփըրուն ու Ը-րըրը Ջանգուն գ՛գարկը ջանով, ջանդղով, շենկ ու շնորկով էրիդասարդենբու հիդ, գէնին քեֆ, ուրախու-չուն: Ըդուկ մինճն վորճ գմնան Շահ Իսմայիլին հա-վադարիմ, ժողովուրա լը գէրտը ըր արտար թիքին:

2 (4). ԱՍԼԱՆԻ ՀԵՐԻԱԹԸ

Ասլան՝ թակավորի դղա էր: Էդ թակավոր դղին տրեք առանձին սենյագ, վարժարեդ տրեք էնտեի, ըսեց.- Թըլի ըմ դղին դաս իդս, ըմ դղեն ժողովուրտի մեճ չէրտա:

Դղեն էղալ մող դաս-դասնիկնգ դարեգան, էղքես դաս կաոներ, գոերեն հաց սենյագ, կուդեր: Թակավոր ջաշ ըերողին թըմըը էր էնի, ըսեր էր. - Ասլանին օր ջաշ գտանիս՝ մեճ օսկոռ չէղնի, փախուգ միս գդանիս: Օրո՞մ՝ էլ ջաշ դտնող գմոռնա, օսկոռ միճից չիանէ: Ասլանն է. ջաշ գուգէ, օսկոռ գթալէ, իմալ օր գթալ է՝ գաոնէ շու-շեն, գճարտի, տրևու շուլ գընգնա ներս, գգարմանա. - Ա՛յ ջանըմ, - կ'սէ, - էդ ի՞նճ ջանավար էր մղալ ներս: Գիասնի գուլաշ շողին, գէնէ թը չէ, չկոնա շող հանէ դնից: Ջաշ պերող, օր գմղնա աճնին հավակէ, գոես-նա՝ Լալան քողինքի մեճ գոեր է, հալ, իլաջ չկա:

- Ասլա՛ն, - կ'սէ, - էդ ի՞նճ է պաղայէ, ի՞նճ է գէնիս:

- Այ մարտ, - կ'սէ, - ըդ ի՞նճ ջընըվար է մղի ներս, չըմ գըռնը հանի: Կ'սէ. - դու նստի, գաոնէ թաշկոնագ, գըրգէ ջարդուգ տեդ, շող գ՛կորի: Կ'սէ. - էս ի՞նճ պան է:

- Արևու շո՛ղն է, քու տուն շեն, դու լէ գինաս ջընը-վա՛ր է: Ասլան գմդսձէ կ'սէ. - Ուրեմս, իմ հեր ընձի լանդարգիր է. յըս էստեխ լանդի մեճ իմ, ոչ թե սոր-վուլու մեճ, յըս լոդի տուրս իկամ էստեիւից:

- Ա՛յ Ասլան, մեռնի՛մ քեզի, գուրս մ՛իկա քու հեր իմ գլուխ գգըրգէ:

- Զէ՛ օր չէ՛, լոդի դուրս իկամ գգըրգէ՛ թըլս գըրգէ:

Ըլ Ասլանին սլայիլ չէղնի. գէլնա դուրս, գպողի, գէլնա քաղքի մեճ, դեսնա ինճ. լազար կա, մարտիկ գէրտան-գիկան, ֆուրդուն է, ֆայտոն է, գշրվոր գայ-նի: Իրիգվա գղըմ է արտեն, գգեսնա՝ սարեն իրեք ծիավոր գիճնան, գէրտա իրանց առճն գ՛գանի:

- Դղե՛ք, - կ'սէ, - որդեխի՛ց է գիկաք, ո՞ւր է գէրտաք:

- Դէ որսորդ մարտ իք, գնացերիք որսի, էգեր ինք գէրաակ մըր դներ: Կ'սէ. - Ի՞նճ գէղնի, լուսուն ընձի լէ ծեն իդսք, յըս լէ գիկամ ձեր հիդ, սիրդսի լացվի:

- Ըր ո՞ւմ դղեն իս, թե՛ էս ինճ թակավորի դղեն իմ, իմ անուն Ասլան է:

- Ասլա՛ն ջան, հանգիստ գնա՝ աուն, առավող գի-քաք, քեզի ծեն կիդսք:

Ասլան գիկա տուն, գմդի ծիանոց, ծիապանին կ'սէ. - Լմենալալ, ընդիր ծին ընձի ցուց դուր: Գպերէ ամենալալ ծին ցուց գիդա, ջահել, արարագան ծի: Ասլան ըլ ծիու կողքէն չէլնա, գթիմրէ ծին, գըմ գպադ-րաստէ: Առավող շուղ գէլնա ծին գետրագըէ, գթամկէ, գգեսնա իրեք ծիավոր գիկան լուսամուդի առճնուլ գանցնին, կ'սին. - Ասլա՛ն, մեք գնացինք: Գքաշէ ծին, օր նստի, թակավոր գնոայէ, որսորդներին կ'սէ. - Ուր գուգեք գացեք որս էրեք, մինագ՝ Խոգաւի սար չէր-տաք: Խըզալի սար գնացեր իք, ձեր գլուխ գգըրգիմ: Կ'սին. - Թակավոր արրած կինա, ի՞նչ իք կորցրի խը-զալի սար, չընք էրթա: Գէրտան, գընգնան սարեր, շաղ ու քիչ ման գիկան, որս չկա, թմեր ը: Ասլան կ'սէ. - Վըլը, յըս բդի էրտամ դեր Խըզալի սար:

Ընգերդսնկ գիւնտրին. - Ա՛յ Ասլան, մ՛էրտա, քու

հեր մոր գլուխ գզրոգէ, գէնին թը չէ, չըն կոնա:

- Չէ՛, - կ'սէ, - գէրտամ, - ծիու գլուխ գթորգէ դեր
խըզալի սար: Ընգերդիքն էլ հըղին գէրտամ: Գէրտամ,
ի՞նճ դեսնան. ախշրի որս հանդէ էտեխ, մա՛րտ չգա-
ցերը էնտեխ: Կ'սէ. - Մեզ մյուսի չխանգարիք, ամեզ
իրան որսի տէն էրտա: Ինք օր գդեսնա՝ մեզ սիրուն
խըզալ իրան ամենից գփախնի, վըլը ծին գքշէ վոնն:
Հա՛ էստեխ, հա՛ էնտեխ, վերցունք թե՛ Ըլըզդի սարն
է, գշրճվե ընթիու, Արարանի էրես՝ մուտ գիդս վոնն,
ըլ խըզալ գնորի աճկի դեմ: Գիշեր է. գիճնա ծիուց,
ծին գկարէ էնտեխ, գքաշէ յափունջին, գայարգի ծիու
կողքին, մինչև լուսնա: Առավոդ օր գէլնա, գդեսնա՝
խըզալ իրանից դսս մետր էն գողմ նստուգ է, պրզուգ:
Հըմը գէլնա, ծիու խոլներ գտրէ, գընգնա խըզալի տէն,
խըզալ գփախնի, ինք՝ էղև: Գդեսնա՝ մէ դուրան դաշտ
է, չադրեր գըրգուգ, խըզալ կնաց մդալ ամենամեծ
չադրի դազ, ինք էլ ծին կարեց չադրի փեղից ու մդալ
ներս: Փարդեն քաշուգ էր. կնգդիք բուլոր մէ գողմ էն,
րիծա մարտմ՝ էլ հանդէ էնտին նստուգ:

- Բա՛րև, ապո՛:

- Բա՛րև, հըզար բարի, Ասլան:

- Իյա՛, ապո, տու իմ անուն ի՞նճ գիդես: Տու մ'ըսէ,
ըդի ֆըլ քցող է:

- Բը չկիդե՞մ, տու էգեր իս խըզալի տէն:

- Հա՛, ապո, խըզալ էգալ - մդսվ չադրի տազ:
էգեր իմ, օր ըմ խըզալ իդսք:

- Լա՛վ, նստի հանգստի, հանքմ՝ ա՛ո, կիդա՛ք:

Ինք օր գնատի, գդեսնա՝ մէ սիրուն ախճիգ ճաշ
բերեց էգալ, դրեց իրան ամեն:

- Դէ՛, - ըսեց. - ապո՛, էլի՛, էլի՛ ըմ խըզալ ուի՛ր, յըս
էրտամ:

- Ա՛յ լա՛ո, ի՞նճ խըզալ, խըզալ էդ էր, օր քզի ճաշ
բերեց:

- Ի՞մալ էդի է:

- Հա՛, էդ է, լա՛ո, մեր ադի ախճիգն է, էդ չադրեր,
օր գըրգուգ է, սադ մեր ադին է, մէ տղամարտ ջման-
ցէ հօս, սադ գացերին որսի, էդ կնգդիքն ին՝ մանցի,
էդ էլ՝ խըզալն է:

Ասլան նայեց, սիրդ դարձալ ախճա վոնն, դէ՛,
ախճիգն էլ հուրի-փերի, պայծ նշանլու է. իրանց
մենճ՝ Ըվդըռըշն ը, ըդոր հեդ, ըն լէ գացեր է որսի:
Ախճա սիրդ, չէ՛, դակ է Ասլանի վոնն, չուգէ ամեն
Ըվդըռըշին: Աճկ չգդրէ Ասլանից: Ապոն, դէ՛, ֆըլչի է.
գ'կռալէ, օր ախճիգ գուգէ Ասլանին, կ'սէ.

- Ասլան ջան, գ'ոնամ իդամ դանիս, պայծ չէ՛ տու
թակավորի դդա իս, գնա քու հոր ըսէ, թըխ իկան ու-
գին, շնորկով դանին. գարկ էդրես է: Ասլան գլուխ
գկախէ. - Վըլը ապո՛, ջիշտ իս:

Էլավ նստալ ծին, էդ տառձալ: Կնաց նույն ջամ-
պով, դեսալ՝ իրան իրեք ընգիր հանդին ջամպու կցոն

գսպասին, ընքան որս ին էնէ, ըլ մ'հարցու, պայծ թա-
կավորի ահու՛մ՝ չըն իշխնա էրտա: Օր գդեսնան Աս-
լան էգալ՝ գուրախանան, կ'սին. - Էս որսն էլ քեզի:

- Չէ՛, - կ'սէ, - հարգավոր չէ՛, յըս իմ որս արտեն
կդեր իմ: Գիկան տու՛ն, Ասլան գամճնա հոր ըսէ, օր
գնացեր իմ խըզալի սար, ախճիգ իմ դեսէ: Էդքես
գանցնի ամիսներ, դդեն գիշեր-ցերեզ գմդածէ, էդեր
է ցախ: Թակավոր ի՞նճ գէնէ, չ'կոնա ըդդա հիվան-
դոթյուն որոշէ, բժիշկ գպերէ, ինճ գէնէ՝ ճար չէղնի:
Մէ իսելոք մարտ կ'սէ. - ըդդան գադտնիք կա, էդի հի-
վանդ չէ: Գիկա խըզալի անուն գիդա, դդեն գխոշու-
նա, ծադր գիկա էրես. նոր գպացվի էտեխ, գպադմէ
հալ-հեկյատ էդպես էդալ, սերով էր խըզալը, ընգեր
իմ էդէ, գնացէ մդի չադրի տազ, դու մ'սէ էդի ախճիգ
է, մէ ռիծա մարտմ՝ էլ ըսեց. - Գնա՛ ըսա քու հոր, թըխ
իկա ուգելով դարեք, կարգ՝ էդպես է: Յըս էլ գամճնեք
իմ հոր ըսեք:

Նոր էդ մարտ թակավորին կ'սէ. - Թակավոր արրած
կենա, քու դդեն հիվանդ չէ, քու դդեն՝ սերով դարած է:

Գիկա թակավոր, կ'սէ. - Ասլան, ռալան, արի քադ-
քի մեծ ինճ ախճիգ ծեռ դրի՛ս, ուգիմ, դու ռդրնէ վազն
անցի:

- Չէ՛, - ըսեց, - էդեի է՛դ է, չէղնի է՛դ է, յըս է՛դ ախճիգ
գուգիմ: Ճար գդրալ, թակավոր վերուց գորք ուղար-
գեց, դիու-գուոնա, գացին: Գացին հըսան խըզալի
սար՝ Ասլան շիվարալ. նը՛ չադր կա, նը՛ մարտ, նը՛
մըդատ, չոքմ՝ էլիւ ը գանաճ: Գնաց դդին, հասալ
չադրի տեղը. գանա՛ճ խոդ է, օջախն էլ հանդէ էնտեխ:
Օտկով գըրգեց էստին, էնտին, դեսալ մէ քարի տազ
թդթիմ՝ կդոր, էրգու հադ էլ՝ ճան: Թդթի վոնն գրուգ
էր. - Ասլան, էդ օր, օր դու էգար - գացիր, ապոն պառ-
մեց մերոնց, իմ հիր գիշերով քշվալ գնաց Հնդու յան,
Հնդգաստանի էրգիր: Հանդէ էդ ճաներ դրուգ է էտեխ.
թը էրեխս իս՝ քեզի համար ճան խադցի, գնա քու
տու՛ն, թը տղամարտ իս՝ գիկաս իմ էղև: Դդեն, օր
գ'գարտա, ըդոց հեդ գուղարգէ, ինք գնատի ծին ու
գէրտա դեր Հնդստանու էրգիր: Գէրտա հարց ու փոր-
ծով, հա՛ էստեխ, հա՛ էնտեխ, գիասնի Հնդգաստանի
էրգիրը: Գէրտա մէ սար տեխ, գդեսնա՝ սարիմ՝ օջխար
փովեք է գսրծա, գեարծու. - Ո՞ւմ օջխարն է: Չորան
կ'սէ. - մեր ադի օջխարն է:

- Ա՛յն, - կ'սէ, - գդա՛: Ցուց կիդան ադի չադր, գիճ-
նա ծիուց, գնդի ներս, ապոն հանդէ նստուգ:

- Ասլան, - կ'սէ, - է՛լի էգար:

- Ապո՛, - կ'սէ, - դու մէ հադ ընծի իսապիր, հիմս
չըս կ'ոնա, մեզ է՛ խըզալին գդանիմ:

Կ'սէ. - Նստի՛, լա՛ո, նստի՛ հանգստացի՛, հեդդ
գդսնիս: Դէ՛, խըզալի սիրդ լէ Ասլանի համար գթոնա.
Եակիր է, գարտրվեր է: Կուդին հաց գպրծնան, Ասլան
գդնէ խըզալին ուր թըրկ ու գէրտա: Դէ՛, ապոն արտեհ

դվեր ը, գիցէ՛ ախճիգ սերով է: Ապոն գգանճէ հարսնե-
րուն կ'սէ. - Բերե՛ք մէ պառավ ծի, ընծի դրեք մէ խուր-
ջին, մյուսի մեծ էլ՝ իմ քաշով քար լցե՛ք, էրտամ եա-
վար էնիմ, օր խըզալին դարան: Էդրես զընգնա
ջամպա, յոա օրվսն գիասնի էդ որսի դէխ, դղեք
գոյեսնան օր ապոն է, կ'սին. - Ուրեմս, մէ րան է պա-
դայէ: Դըվար գէնէ՛ Ասլւսն խըզալին դառավ, Ըդրք
գիւստ-վին իրար: Զէ՛ խըզալ որրես նշանլու է. Ըվդը-
ռըզ գէլնի կ'սէ. - Դուք մացե՛ք ձեր աեխ, յըս մինազ
գէրտամ, հախտեցի՝ գալերիմ, սպանեց ընծի, թո՛ղ
սպանէ: Էդրես զընգնա Ասլւսնի էդէ: Խըզալն էլ եա՛
էդէ գնայէ, կ'սէ.

- Ասլւսն քշէ՛, Ասլւսն քշէ՛: Էն գոյեսնա՝ սարի գլուխ
դուման էլավ:

- Ասլւսն, - կ'սէ, - Ըվդըռըզն է, կայնի՛, պրծում չկա:
Ըվդըռըզ հեռվեմ գոռոա.

- Ասլւսն, իճի՛ գովոնք, տու խըզալին փախցրեր
իս, գովինք, օվ եախտեց՝ խըզալ իրանն է:

Ասլւսն գուզէ իճնա ծիուց, խըզալ չթորգէ: - Աս-
լւսն, - կ'սէ, - Ըվդըռըզի ծին քամու ծի է, յոտ օրվս
ջամպեն՝ յոտ ժամ է էգէ. հիմի ռեզրուգ է, թե էդրես
կոնաս վրեն, նստի քու ծին՝ քշէ՛ վրեն: Ասլւսն չուզէ
նըմըդուտուն էնէ. գուզէ իճնա, եանգոսին, նոր գո-
վոն: Ըվդըռըզ օր գոյեսնա Ասլւսն նըմըդուտուն չէնէ,
խըզալի սիրոյն էլ տեր Ասլւսնն է, - կ'սէ, - Իճի՛, իճի՛,
յըս քեզի փոքր ախպեր, տու ընծի մենծ ախպեր, ի-
ճի՛ հանգոսինք, հըդդար եաց ուղինք:

Խըզալի սիրդ զընգնա տե՛իս, Ըվդըռըզի ըսած՝
ըսած է: Գնստին, գուդին պրծնին, մէ տաժի էլ Ըվդը-
ռըզ երդին ը պերի: Մուտ գիդս, արտեն գիշեր գգորէ,
Ըվդըռըզ կ'սէ.

- Ասլւսն, եերտով ըդի պաեազ կայնիք, ամայի
դաշտ է. գել է, ջընըվար է: Կ'սէ. - Դուք պարգեք, յըս
պաեազ գկայնիմ:

- Զէ՛, - կ'սէ, - տու քու ծիու մող քնի, խըզալն էլ
ըմ ծիու կոխկ: Վերճ գեամոզէ, Ասլւսն գկայնի պա-
հազ: Գիշերվա կեսին գոյեսնա՝ սաըիմ՝ վոա կրազ
կէրևա, գմդաճէ. «Ա՛յ մարտ, ցերեգդվ էտեխ կըազ
չկաը, էդ ի՛նճ կրազ է կէրևա: Լուսնա, մող ըսիմ՝ Ըվ-
դըռըզ, կրազ իմ տեսի էս ինչ տե՛իս, ըդի ըսէ՛ վախե-
ցեր իմ, լւսվն էն է՛ նստիմ ծին էրտամ»:

Գթորգէ ըղըց օդի քնուգ, ինք գնստի ծին ու գեր-
տա կրադի վրեն, գերտա ըլուրիմ՝վըր գոյեսնա յոտ
հոկի՛՝ յափունջին քաշուգ իրանց գլուխ, քնուգ ին,
մէ ախճիգ էլ հանդէ մադարի մեծ. տնավեր խո սի-
րուն չէ՛, ըդրո շողք կրազ կէրևա. «Լուսնա՛գ, - կ'սէ, -
դու մէլնա՛ յըս գէլնամ»: Ասլւսն գշիվաըի, ի՛նճ էնէ,
կ'սէ՛ էրտամ ե՛դ, կսին՝ վախեցավ, ըլ նըմըդուտուն
չէնէ, գեարէ իրան ծին էդ ծիանու կողքին, ինքն էլ
գփատտվր իրան յափունջին ու գպարգի քնի: Վըլը

գքնի, էդ յոտից մեզն՝ գիմնա: Գիմնա, գեամորրէ ծիա-
նուն՝ ուտ ծի է: Գեամորէ իրանց՝ ուտ եոկի ին, գոխկի
ախպոր գիպէ, կ'սէ. - Էլի՛, մեր մեծ էվելի մարտ կա:
Էդրեսով, մեզ - մյուսին ձեն իղալով՝ յոտն էլ գէլնան:
Գէլնան սլզդիգ ախպեր կ'սէ. - Դիմա գքաշիմ թուր՝
տեղ թորգիմ: Մենծ կ'սէ. - Էդպես մ'սի, էս մարտ, օր
էգեր ը, մգի քնած ր դես ու իրան ծին էլ կարեր է ու
քնէ, ը՛դ էլ դղամարտ է, ը՛դ էլ խոչախոթոյուն ունի,
ձեն իղաք, դեսնաք ի՛նճ մարտ է, վախկոդ էդա՛վ,
հախեն գիկաք, չէդավ՝ գէնինք մգի ախպեր:

Գգարտնցուն. Գդարտի կ'սէ. - Ա՛յ մարտ, ի՛նճ
մարտ իք, չըք թորգի գիշեր մարտ եանգիստ քնի:

- Էլի դեսնաք ի՛նճ մարտ իս, ի՛նճ գործ ունիս
եստեիս: Բը՛ կ'սէ. - Դուք ի՛նճ մարտ իք, էս ախճիգ
ի՛նճ եք պերի էստեիս, դաչա՛դ իք:

Զէ՛, գպեսնան էդի վախկոդ չէ, կ'սին. - Ախպեր,
քու անուն ի՛նճ է, կ'սէ. - Ասլւսն:

- Ասլւսն ջան, - կ'սէ մենծ ախպեր, մեք Դնդգաս-
տանի թակավորի դղաներն իք, էս ախճիգ՝ մեր քուրն
է: Մեր հեր ձերացեր էր, գսնճեց մեզ, ըսեց. - Ա՛յ որ-
տիք, յըս ձերացեր իմ, գմեռնիմ, ընծի, օր գտանին
թադին՝ դնից տուրս չիկաք: Անագ ժամանագն՝, եերս
մեռավ, աշխրի թակավորներ թապան էգսն մեր եոր
դարան թադեն, մեր ծառան ըսեց. - Ա՛յ դղեք, կնա-
ցեք ձեր եոր էդե, մարտիկ գիկան, միիթարանք գի-
դան ձեզի: Կ'սէ. - Խապեց մեզի ջամպեց: Գնացինք
իմ հոր թագինք պրծանք, էգսնք դեսանք դըրորգ փա-
գեր է, թուր քաշեր է, գպնի դըրորգի մեծդեղ, օվ ի-
կա, ծիավոր թե ողավոր՝ ըդի իրան թրի դագով անց-
նի: Դէ՛, օվ գիկա՝ ժողովուրտ է, գինվոր է, գընցնան,
ըրո՝ մեկ իկակ ըդդր թրի դագով անցնի՞ք, օր մեղ
դան ծառան է էգի: Էրեց-չէրեց՝ չընցանք թրի դագով,
դըրթըզնըր փագեց, մեք մացինք դուրս: Է՛, քաղքի
չորս գողմ րարիսպ է, ջար գողավ գնացինք, է՛ն ջուր,
օր ըդի ընցնա քաղքի միճով, փոխեցինք ուրիշ դէիս,
ըմրես, օր ցամքեցեցինք, դգով ընցանք մեր ռալսդր,
ծեն դվեծիք մեր քուրոճ, առանք մեղ քուր ծիու թըրկ
ու էգանք, էգանք դրորդգի մող՝ պաեազ դուռ չոա-
նա: Զարգեցինք պահագին սպանեցինք ու փախանք
էս սարո: Դիմա մեղ եալ էս է. էս յոտ դարի է, ամեն
օր, մեր ծառան, օր թակավոր է դարծէ, գորք գճամ-
պէ մեր էդե, գեովինք, գըրգինք, - գըրգվինք, մնա-
ցող եդ գէրտա, մեք գմնանք էստեիս:

Ըսեց. - Օր մէ պան ըսիմ, գեամածայնի՞ք: Ըսին.
- Ի՛նճ է: Ըսեց. - Ընծի մէ ախպեր գա, դաշտի մեծդէխ
քնուգ է: Եթե գեամածայնիք ձեր քուր իղաք իմ ախ-
պո՛ր, գէղնինք ինն եոկի, գէրտաք ծեղ քաղքի վրեն
գոիվ, թակավոր լէ գոպանինք, ծեզնից մեզին՝ գտրիք
թակավոր: Կ'սին. - Դամածայն իք: Կ'սէ. - Դէ՛, օր հա-
մածայն իք, ծեզնից որ օր իոչախ է, թող էրտա դաշսի

մեծ, իրեք անկամ բոռա՝ Ըվդոռոշ ու փախնի, էրեւս, օր եղքեն չհասնի, օր հասավ՝ վիճ գ'կդրէ: Վըլը պզդիգ ախպեր գէրսուս, իրեք անկամ գոռուս՝ Ըվդոռոշ: Ըվդոռոշ գգարսի կ'սէ. - Ըհը՛, ուրեմս ավսզագներ հարծազվեր ին Ասլանի վրեն, Ասլան հըվար էրեց: **Գէլի** րնգնի ըգոր էդև, դէ՛, քամու ծին է. էսաեխ, էնտեխ, էդ է օր գհասնի՝ Ասլան րնտհեն գբոռա. - Ըվդոռոշ, ձեռքդ քեզի բռնէ: Գդեսնա, օր Ասլան էտեխ է, ըն ախճիգ հանդէ էնտեխ քնուգ, ըգոք լը յոա ախպեր ին՝ Ասլանի քով կայնուգ: Ըրր. - Ըդ ի՞նձ բան է, ի՞նձ դսվի է: Կ'սէ. - Գիդե՛ս ինձ. էգոնք Յնդգատաւանի թակավորի դղաներն ին, էդ ու՛ իրանց քուրն է. էսպես օյին է էգէ իրանց գլուխ, համաձայներին իրանց քուր դվերին քեզի, օր առավող էրտանք իրանց քաղքի վրեն գաիվ:

- Տո՛ւ գիդես, յըս քու փռքը ախպերն իմ, էրտում իմ գերէ, քզնից չե՛մ գդրվի:

Էլան առավող Խըզալին իմցին, սերին ըդ ախճաւ մող, իրանք հուջում էրեցին քաղքի վրեն, գրդեցին - գըրզվան, դսրան-պերեցին, վիրճ թակավորի գլուխ լէ կդրեցին, րերին իրանց մենձ ախպեր՝ դդին թակավոր: Դրեցին թակավոր, էգան ախճգներ դարան էնտեխ, ամիսմ՝ օգի մանցին: Ամիսմ՝ մանցին, օրմ՝ էլ էլան գեացին ծովի պերան: Ասլան շաղ մդաձեց ըսեց. - **Ա՛յ** ջանըմ, էս էրգար ժըմընագ դմից տուրս ինք էգէ, հիմի ըմ ձնող ի՞նձ դրուայան մեծ է, յըս ըդի էրտամ մեր էրգիր: Էգան: Էգան դուն, ըսեց թակավորին. - Աեր էրգիր ընգեր ը իմ միտկ, գդուգիմ էրտամ, թույլ գիդա՛ս:

Ըսեց. - Ընչո՞ւ թույլ չըմ իդա, չէ՛ տու մեր գյանկ փրգիր, տու լէ թակավորի դղա իս, օր քու էրգիր ընգեր ը քու միտկ, գնա՛, ասու աճողուտուն քու հեղ էդնի, լուսուն քեզի գջամայիմ: Առավող գէլան, ահակին ըադդաստուքուն գդեսնա, ահակին ունեցվածք գտրէ ըդոց հեղ. ըր քուր, Խըզալ, Ըվդոռոշ լէ ըդոց եղդին, գտրէ ջամպու, ըր գորկով գիանէ Յնդգատաւանի հողից, գդանէ մինձև ի իրանց հող ու հեղ գիկա: Ուրեմս, Ըվդոռոշ Ֆըլ քցող է, կ'սէ. - Ի՞նչալ էնինք, օր թակավորի մող հանգարծագի չէլնանք: Գերտան քաղքի մող, դուրան դաշտ է, կ'սէ. - Ասլան, էստեխ չսդդ գըրգինք հանգատինք, նոր առավող ջուհար գջամպինք թակավորին, գիկա մեզի գդանէ:

Գհամաձայնին. չադդ գգըրգին, գպարգին հանգատելու, իրանք օր գքնին, Ըվդոռոշ քնի հլու գքցէ էրգու ախճաւ անգաշ լէ, Ասլանին լէ, ինք գնստի ձին, գէլնա քաղքի մեծ: Գերտա վարրեղներ գվարծէ, գպերէ օդի, մէ մե՛նձ շենք գգրդգէ, թը քրնի օր, գարկէ վիրճացու, գտանէ ըդոց տեղավործու մեծ, նոր քնի հլուն գիանէ իրանց անգջնուց: Ասլան գդարտի՝ իյա՛, շենքի մեծ է:

- Ըվդոռոշ, - կ'սէ, - ըդ վի՛ր շենքն է: Կ'սէ. - Աերն է: - Իմա՞լ:

- Յա՛, - կ'սէ, - տու քնուգ էր, յըս դվեր իմ արկել: Դէ՛, Ասլան գիդէ. օր էդի Ֆըլճի է: Է՛, մանցին էտեխ: Թակավորին ջուհար գջամպին, կ'սին. - Թակավոր արրած կենա, քու դղեն էգեր է, Սև մարտմ՝, էրգու ախճիգ լէ հըդին, հանդէ քաղքի գգիկ ըալատմ՝ ինձ շինէ, օր քու ըալսդ հեչ ը ըդդը աեմ: Թակավոր նստավ Ֆայտոն, ինք ու իրան վըգիր էգան: Էգան, տուա պացեց դեսավ՝ չորսով նստուգ: Թակավոր օր դեսավ էրգու եուռնիգ-հրեղն ախճգներ, ուշկ ընցավ: Դերցին թակավորին ուշկի, նստցին սեղանի մող:

- Ա՛յ ըալամ, - ըսավ, - ըր օր էգեր իք, ինչի՞ չըք իկա ալենկ էլնա:

- Դէ՛. - ըսեց, - հայրիգ ջան, էրեգ ինք էգէ, Ֆլան, ըեֆան, համոգեցին թակավորին: Թակավոր արտեն միտկ ավիրեց, ըսեց. - Դե՛ս, իմ դղեն կնացէ էրգու հըեղեն ախճիգ է պերէ, ըդի դղի կլուխ օյին խադամ, ըն մյուսն էլ արտեն Աև մարտմէ, ըն էլ հեչ գէնիմ, էդ էրգու ախճիգ դանիմ ընձի: Ըսեց. - Գիկա՞ք էրտաք խոնախ: Ասլան համաձայն է, պայծ Ըվդոռոշ՝ լսիտրի է, ըսեց. - Չէ՛, թակավոր արրած կենա, էսօր ըեզրուգ ինք, տու կնա, մեք առավող գիկանք: Դարգան քնան: Առավող Ասլան շուղ էլավ, հակավ շորեր, Ըվդոռոշ դեղից չէլավ: Էգավ Ասլան ըսեց. - Էլի՛ էրտանք, միգը իմ հեր գապասը: Ըսեց. - Ասլան, ըսօր շաղ վաղ իմ, չըմ կ'նա իկա, գնա, պայծ տաժին քու հեղ գտանիս, ինչ օր քու առձև գտնին՝ առաժին տաժուն գիդաս:

Ըվդոռոշ, դո՛, Ֆըլ քցող է, գիդէ թը ինձ գիկա իրանց գլուխ: Ուրեմս, Ասլան նստավ ծին, գնաց: Յեր կեղծավորուտուն էրեց, ուրախաձավ, պերեց եաց դվից Ասլանի ըադվին: Տու մ'սի՛ ըդդր միտկ խըրար է, ճաշ էպողին կարկադդեր է, օր մէ աման ճաշ թույնէ, տրէ Ասլանին: Գաշ օր գտնին, գը՛, Ըվդոռոշ Ասլանին ըսեր է. Ասլան գգըրգէ առձին գդալ կիդա շան: Շուն օր կուդէ, վիսկալեն գընգնա գեղին, գընգնա գիդին, թակավոր գլսառնվի իըաը, գնեղենա ճաշ էպողի վրեն, կ'սէ. - Գուգիք իմ մեզուջար դղային սպանի՞ք, Ֆլան, Ֆստան, էսօր յը՛ս ըդի իմ դղային ճաշ իդամ: Դղեն էլ գիավգնա, դէ՛, տաժին արտեն սաղգեր էր, դարան քցին ծովը: Ըվդոռոշ լը էդ վախտ էրգու հարսին գեանէ դանիք, մէ ծեռ գիդա սլաժագն՝ թույն, մէ ծեռ՝ դըյֆի, կ'սէ. - Յիմա գորք գիկա իմ վրեն գաիվ, ընձի օր սպանեցի՛ն, տուք էրգուս լէ թույն գիմեք, օր չսպանեցին՝ յըս հախտեցի իրանց, ուրեմս, դըյֆին գիմեք, գիկակ ցած: Իրանք օր գէլնան դանիք, գդեսնան, օր շուն քցեցին ծովը:

Դառնանք թակավորին: Գպերէ չայ գշինէ, գիդա դղին: Ասլան գիմէ, գընգնա: Գպերէ Ասլանի աճկեր գեանէ, գդնէ ջերեր, գշինէ կուրրէ դագաղ, Ասլանին

գոյնին մեծ, գոյանին քցին ծովը: Ըվդըռը՝ գոյեսնա, օր Ասլանին էլ քցին ծովը, Ասլանն էլ գնաց: Թակավոր մեծ գորկ գիտո՞ւմ Ըվդըռը՞նի դեմ: Դէ՛, Ըվդըռը՞նի ծին ուժեղ, քամու ծի է, գալստողին՝ կիդա տագ, գալստողին՝ գզըրգէ - պրտէ, ըմրես կենէ, օր իլաջ գ'կդրի թակավորի վրեն:

Թող իրանք տեսի կովեն, մեք դառնանք Ասլանին: Ասլան ծովէ հեղ գնաց, գնա՛ց հասավ Զնդգասաանու երգի: Զնսավ էնտեխ. օգի հայգնի ծգնորսմ'կա, ամեն օր ծուգ գորսա ըերէ քաղքի մեծ ծախս, էդ օր ինչքան գքցէ՝ թռռ դարդագ գէլնա, ինք օր գոյեսնա՝ սև րամէ՛ քրի հեղ գիկա: Թռռ գքցէ, ճգըռտելեն գքաշէ հանէ դուրս, գոյեսնա՝ մենձ սնդուկմ'է, կ'սէ. - Վըլը լսվ է, կա-չկա էդի թանգարժեք քան է, գտանիձ թակավորին նվեր: Գքցէ չլան, գշուգէ, դանէ թագավորի րալադ գոյնէ: Թակավոր կ'սէ՝ էդ ի՞նճ է:

- Վըլը, - կ'սէ, - էսօր չկոցա ծուգ որսացի, էդ ռաստ էգավ, էդ ընգավ թռռ, ծանդր է, անրայման թանգ արանկ կէղնի մեծ: Թակավոր սլսն-ման կիդա ծգնորսին, ճամպու կոյնէ: Գիկա սնդուկի ըրեան գպանա, դեսնա՝ ա՛յ մարտ, մէ մարտ շարիգ-թումրնով, աճկեր եանուգ, շորեր լէ գոխկ դրուգ, եանդէ մըճ դագադին: Գնայէ, գճանճնա, կսէ եախս նհախս, էդի Ասլանն է: Բժիշկ գկանճէ, ման գիկան քերերուց գ'գոյան աճկեր, գոյնին տեղ, դեղերով - քաներով գոյեսնա՝ լուս գիճնա աճկեր: Ասլան վոագ գճանճնա Զնգաստանի թակավորի դիին, օր կարգեցին թակավոր: Եիվսր գնայէ կ'սէ. - Ասլան, դու ի՞նչ, ի՞նճ է սլսդայէ քզի: Կ'սէ. - Վալգն անցի, էլ մ'հարցու, ինճ օր էգեր է իմ գլուխ, իմ եերն է էրէ, - ընձի հարգավոր է մէ լավ ծի, մէ ձեռն էլ ըժշկի շոր, յըս ըդի էրտամ՝ իմ հոր եախսն իկամ:

Լավ օր գլավնա, թակավոր գպերէ իրան ուգաձ կիդա, գպերէ իրան ուգաձ կիդա, գոյնէ ճամպու: Ասլան դընգնա ճամպա, շաղ ու քիչ գէրտա, գիասնի իրան եոր թակավորուչուն, ծին գրախէ, գէրտա թակավորի րալատի գուռ գնստի: Ծառաներ գէլնան դուրս, գոյեսնան ըժիշկմ'տեսի նստուգ:

- Ա՛յ մարտ, - կ'սին, - ի՞նճ մարտ իս: Կսէ. - Բժիշկ իմ, հասկցեր իմ, ձեր երգի գոխվ է, էգեր իմ ժողովրտին ըուժիմ:

Գիկա թակավոր, գտանէ ներս: Կ'սէ. - Թակավոր արրած կենա, էգեր իմ քու եիվանգներ ըուժիմ: Եարերի գբուժէ, գուդարգէ Ըվդըռը՞նի դեմ: Օրմ'էլ թակավորի եեղ գնայէ դեսնա՝ Ըվդըռը՞ն սաղ գորկ ճարտ ու խուրտ էրէ, գայնէ մեյդան, էրգու ախճիգ էլ հանդին դանիք: Թակավորին կ'սէ. - Ի՞նճ գիդաս, էդ ծիավորի հախից իկամ: Կ'սէ. - Օր կ'ոցաղ, ըմ թակավորուչուն կիդամ քեզի: Կ'սէ. - Դէ լա՛վ, լավ ծիմ՝ տու, էրտամ դեմ Ըվդըռը՞ն կոխվ, Գտանին ծիանու մեծ. գնայէ, գնայէ, ման գիկա, իրան ծին չկա: Տու մ'սէ իրան ծին

առանձին սենյագ ին կոխէ, կեր լէ լուսամուղով է կիդան, ծին ընքան է սենյագի մեծ կացէ-էգէ. քանդոտէ, օր կարդեր է, մարտ չիշխնա դուռ քանա: Գնայէ տղեն ծիանու մեծ, գիկա կ'սէ. - Թակավոր արրած կենա, քու ծիանու մեծ ծի չկա, օր էդ մարտուն եախտէ, ըուր անպետք րան ին:

Ծառային գջամպէ կ'սէ. - Գնա՛ էն սենյագի դուռ քաց, էն շան լագդդի ծին էնտեխ է, եթե կ'ոնա, թո՛ղ էն ծին նստի:

Գէրտա սենյագի դուռ գպանա, ծին էն գոդմից անգջներ գխուշտէ, գիկա: Ասլան ծեն կիդա, ծին գճանճնա տիրոճ ծեն, գիկա առճև գ'գանի: Ասլան գնաժէ ծիու գլուխ, գբակլ ծիու քագատ, կ'սէ. - Ըրը ըղըա թամք ո՞ւր է: Թամք լէ կիդան, գիկա կ'սէ. - Թակավոր արրած կենա, լսվ ծի է, խելոք է, պոնեցի, սլայձ հակուստ չունիմ:

Թակավոր գջամպէ ծառային կ'սէ.

- Գնա՛, Ասլանի շորեր սլեր դու էդ մարտուն:

Ծառան գպերէ գենք լէ, շորեր լէ՛, գիակնի, գկարէ, գնստի ծին ու գքշէ: Թակավոր գնայէ՛, կ'սէ. «Ախպեր, էդի մնի քըց Ասլան էղնի, պայձ չէ՞ օր Ասլանի աճկեր յը՛ս իմ հանէ ըմ ձեռքով, դիագն էլ ճուրն իմ քցէ. Դէ՛, գարոդ է մարտ մարտու նման էղնի»: Ասլան գքշէ ծին, գքշէ գէրտա: Առավոդ շուղ Ասլան գքշէ ծին, գէրտա կայնի մեյդան: Էն էրգու ախճիգ գնային դանքից, կ'սին. - Ըվդըռը՞ն, մեր աճկ վախսեց էդ ծիավորից, էսօր էդի քեզի գիախտէ:

- Դէ՛, - կ'սէ, - Վերցեք ձեր րաժագներ՝ մեզ թույն, մեզ դըյֆի, էլե՛ք վերև: Ըվդըռը՞ն գնստի ծին գիկա, չկիդէ օր էդի Ասլանն է, պայձ Ասլան հանաք է կէնէ, դէ՛ իրան ծին հանգիստ է, էդ մարտու ծին գիշերցերեգ քաղերագմի դաշտ: Ըվդըռը՞ն ինչքան գզըրգէ, դըրք չկրի. ըդ ի՞նճ պան ը: Ասլանն էլ իսող է գխադա: Վերձ գեարդի, գքշէ վիեն՝ Ասլան գրոռա. - Ըվդըռը՞ն, փախի՛, յը՛ս Ասլանն իմ: Օր կ'սէ Ասլանն իմ, Ըվդըռը՞ն գփախնի, ինք կիդա էղև, գիասնի օր պոնէ, չկ'ոնա: Թակավոր հեռվեն գնայէ, օղներ կիդա գեղին. - Զա՛րոնէ, հա՛րոնէ: Վըլը գէրտան հասնին իրանք քալադին, օլոր կիդան սենյագի էղև, գիճնան ծիանուց ու գփատտվին: Գնցնան էնտին, էրգու ախճիգն էլ օր գոյեսնան Ասլանն է, գիճնան դանքից, գփատտվին, գիկան նստին սեղան: Թակավորի սիրո թրուտ չիդա. - Միգա, - կ'սէ, - Բժիշկ ըդոր սպանեց: Գնստի ֆայտոն գիկա, օր էդ էրգու ախճիգ գանիտ էնէ, վըգիրն էլ հըղին: Գիկան դուռ կքանան. օհօ՞, էդի՛ Ըվդըռը՞ն ըղ, էդի՛ էն էրգու ախճիգ, ը՛ղ էլ՝ Ասլանն ը: Զըմը գպադին, գայնին: Ասլան գէլնա սլոնէ թակավորի ծեռ, կ'սէ. - Արի, արի՛, տու քու օտկով անջախ ընգսր թագարտ: Գզըրգէ տեսի թակավորի, վըգիրի վիզն էլ գ'կդրէ, գառնին իրենց քոճ, գէրտան թակավորագան քալատ:

Ասլան գնատի թակավոր, Ըվալդըն էլ իրան վըգիր, իրանց բսագն էլ հաստադ գէնին ու գթակավորին հարի իրանց գյանկի վերծ: Իրանք հասան իրանց նբաղագին, տուք էլ հասնիք ծեր նբադսգին:

3 (5). ՄԻՆԱՄ ԹԵՎԵՎՈՐ

Սինամ՝ հաուց թըկավուր էր. ըդքես թըկավուր չկեր: Ուներ մէ վարոց, Կողցավ գնիգ զվարոց, զըրգուց վըր բառեգին, տառուց էշ, իրեք դարի սլառծավ: Ձոկանց ըսեց.

- Քու դուն ավրի, գոնը տառցու գռունգ, թըիւ էրտը գդգդը հըդ գռունգնուն, խեղջ ը, ուր իադ թըդ բադմը:

Ձըրգուց, տառուց գռունգ, հըսավ հըդ գռունգնուն, իրգուն գիկեն ընտինեն, գթադվեն վընեն՝ թեքոկեն:

Ձոկանց ըսեց. - Ձըր՝գ, տառցու շնլագոդ, գիկը մըր արդու սլալոր, սըրինք ուրին մեգ-մեգ գդդր հաց:

Ձըրգուց, տառուց շնլագոդ. գֆռէր արդու պալոր: Էգսվ, միս ը գծանդրեն, թոուց իազ մը՝ փախավ: Գնիգ վերոց գշերեփ, զըրգուց վըր կլիտուն: Ձոկանց ըսեց. - Քռնմա՛ս, չէ՞ մըր թըկավուրն ը, թըյս դսնը իազմ՝ ուրին ուղը:

Հորքուրոց ախճիգ մը գեր ուրին, ըսեց.

- Մամէ՛, ըդի վը՛ր ը: Ըսեց. - Ըդի մըր թըկավորն ը՝ Սինամ թըկավոր: Կողցավ գախճիգ վարոց, դսրավ զըրգուց վըր բառեգին, ըսեց. - Դը տառցի՛ Սինամ թըկավոր, տառցի՛:

Տառցավ: վերոց զվարոց մողեն, զըրգուց զգնիգ էնեց մսի գոջ, զոկանց էնեց սև ակռավ, տրեց վրեն, վերուց ու կնաց: Կնաց օխտ ջամպու գիտուն, օխտ ծովու կթխեն զըրգուց, ուր շենք շինեց, ըր ուր թաղմուտեն աշխարկին չիկը: Մնաց օդի մէ առժսմանագ.

Թըկավեր դեսավ՝ ըր մեռնելու յը, գսնճեց զուր իրեք դղան ըսեց.

- Յըս գնեռնիմ, հըրմեգ դղան օրմ՝ իկը բըիը զըմ կերեզման:

Մեռավ: Մռնին օր կնաց մեծ դղան: Իրգուն մքնեց, կոռուն-կոչուն էգսվ, փախավ էգսվ: Ըսին. - Օրի՞ էգսը, ըսեց. - Բազը՝:

Մըգըլ օր կնաց միճնեգ դղան: Էմլը կոռուն, հուշապ էգսվ, էն լը փախավ, տողցուց փախավ: Ըսին.

- Օրի՞ էգար, ըսեց. - Յուրդ էը՝ փախը: Մըգըլ օր բգդիգ դղան վերոց գմոներ, գրսւգ ու կնաց: Կնաց նստավ, ըր քնելը եղավ, գոչուն-օրողուն էգսվ: Էլավ օր հուշապ՝ էր. քըշեց գթուր, գըդդրեց, թռավ արուն վըր գըագին, մարեց գմոներ լը, գրագ լը: Ըսեց. - էրտամ դուն պիղի՛մ, զըսին՝ վախեցիլ վախեցավ, գրագ մը գէրեվը օգցուն Մասիս, գէրտամ օնի՛ պերի՛մ: Կնաց իճավ ճըմ: Մեգ հընդդ գդդիլ ը գգդը, ըսեց. - Ի՞նճ ը գդդիս: Ըսեց. - Կիշը ու ցըրեգ.

- Գաննի՛, - ըսեց, - հըտը էրտամ պերիմ ընձի գըագ:

- Չէ՛, - ըսեց:

Պռնեց բիրդսն գսրեց զոտկ ու ծեռնիր, թորգեց կնաց: Կնանց էլավ վըր գրագին, օխտ հադ դև հնտին գրագի պոլոր քնուգ, օխտ գսնտեն բդինձ վընեն: Վերոց զգրագ, տառցավ ըսեց. - Նըմըրդութեն լավ պան չէ, գաննի իմցուն գդեեր: Իմցուց, կնաց պերեց օխտ գանտանի բդինձ, դարավ տրից օնի, վերոց զգրագ, Դեսան, օր ուրնցնէ ուժեիս ը, ըսին. - թող կը՛ մգի ախսալեր: Ըսեց. - Ի՞նճ գէնիկ, Ի՞նճ չըկ էնի:

- Թակավորի ախճիգ հընդը օդի, օխտ առփու բռուգ, չըսք զըրի իճնի պերի, հընդը ծովու բըդսն:

Շարեց զմեիսիր, կնաց էլավ բըդմի պերան, մեգ-մեգ մըռտեց, թըլեց ընտին, թըլեց ընտին, յո՛տ լը մորտեց, իճավ: Իճավ, թըկըվորի ախճիգ հընդը բըլադի մեծ. մոմմ՝ օդվնուն, մեգ՝ կլուխ: Պռնեց թակեց, հարծգեց զուր իուլնջան, կնաց: Կնաց, դսրավ զուր գրագ, հըսավ օդի, զըրգուց գուր չագր, նստավ: Քնավ էլավ՝ դեսավ հուշապ մը փատերը գչադը. քըշեց գթուր էլավ: Ըսեց. - Քու դեիս գաննի, թըը՛ր՝ գգլուն գքի:

Ըսեց. - Ի՞նճ գուգիս: Ըսեց. - Էն գուգիմ՝ էրտաս սլերիս Սինամ թակավորի բադմուտեն: Ըսեց. - Յըս չըմ զըրի, Ի՞նճ կինամ ջամսլան ուր ը:

- Մրի՛, - ըսեց, - էլի ըմ կըլիտուն, ցցուն ջամպան, կնը՝ Քու չադրից լը չվըինեմաս, գորք գիկը, օվու գիկը՝ չվըինեմա՛ս: Ըսեց. - Գէրտաս է՛, հինը ծովու խրադ, պարդի ծառու դագ գքաըգիս, Սինամ հավք, հընդը ուը պուն մըծ ծառուն, գիկը: Հուշապ ուր ծկըտիք գուղը. հուշապ դմանդրիս, սըրիս մըծ ուրանց: Սինամ հավք քգի գդանը:

Կնաց: Կնաց բարգսվ, դեսավ հուշապ փատվավ պարդեն, քըշեց գթուր, գդդրեց, թապեց կեդին, գդրը մը սըրեց ծկտոց: Շադ մնաց, քիչ մնաց, դեսավ՝ Սինամ հավք գթոռը էըգնուց, էգսվ գիճներ ուր վըրեն: Ծկտիկ ըսին. - Սգի փրգի՛ր ը: Իճավ ըսեց. - Ի՞նճ գուգիս քու լավուտեն: Գուգիմ՝ ընծուս գիս Սինամ թըկըվորի ինճին:

- Այս, - ըսեց, - ընցնել գընցուն, պայօ տառնալ դժվար ը, օվ զուր բադմուտեն ըսը՝ գլուխ գըըըգուն:

Վերուց վըր թևերուն, իճուց Սինամ թըկըվորի բըլադի իլիճ: Բրծուց թեթորկ մը դվեց մող: Ըսեց. - Օը բադմեցիր կլիտու կալսւծ, գդսը՝ գթու վիգ գըըըգուն: Ըսը. - Խնտրիմ, էրտամ ծովու բռուգ աղոտիմ իկամ գըըգ ըմ վեգ: Էգար ծովու բռուգ, գըդ թեթորկ վըր քըրուն գըրգ, յըս գիճնիմ, խլսցուն գքգի:

Բադմեց թրծավ, ըսեց. - Դը՛ էգո զըրգուն գթու կլուխ: - Խնտրիմ, ըսեց, - էրտամ ծովու բռուգ աղոտիմ, լվացվոմ, իկամ գըըգ զըմ կլուխ:

Կնաց ծովու բռուգ, թեթեթկ գըըգից վըր քըրուն, Սինամ հավք իճավ, վերոց վըր թևիրուն, պարծրցավ: Գանճեց. - Սինամ թըկավուր, Սինամ թըկավուր, յըս

կացի, գքու ռադմուտեն լը դարը մը՝ աշխրկին:

Գաննի՛, - ըսեց, - վերոց զոկանջ լը, մսի գոջ լը, քըլեց մը՝ ծովուն: Էգալ գուր չսոր, եուշաւ բադ- ոնէր էր, տարծէ երեղեն ախճիգ, վերոց զերեղեն ախ- ճիգ ու Էգալ. Ուրանջ հըսան ուրանց մուրագին, տուկ լը հըսնիկ ծըր մուրագին:

4 (6). ԲԶԴԻ ԴՂՄՆ

Մարտու մեգմ՝ իրեք դըր ուներ: Ձաջքեր քոցալ: Ըսեց. - Ֆլան ծովու դգեն գըպ մը եող պերեք, գըրգեք ըմ աճվնին՝ գոադեր: Յեծալ մեծ դղան գծին, կնաց: Կնաց իրեք ավուր խոնախ նստալ. գերալ - խմեց, էլալ վերոց զիող, Էգալ. Ըսեց. - Բալա՛մ, ո՛ր իս կա- ցի: Ըսեց. - Ֆլան դեխ:

- Քու դուն քանդի, յըս գորընք գքու մեր վըր ծիու թարքին, գերտեք, ընդէ՛խ գըմ ագըադ գուդեք:

Էլալ միճնեգ դղան, եեծալ, վեց ավուր խոնախ կնաց: Նստալ. գերալ - խմեց, առալ զիող, Էգալ. Ըսեց. - Ո՛ր իս կացի, ըսեց. - Ֆլան դեխ:

- Քու դուն քանդի, գորընք գքու մեր ծիու թար- կին, գերտեք գըսող օնի գուդեք:

Էլալ բզդիգ դղան կնաց, կնաց, շադ կնաց, հսկա մարտմ՝ ոաստ Էգալ ուրին: Ըսեց. - Պարև՛:

- Աստու պարին. - ըսեց, - գէնի՛ս գիս քզի ախպեր: Ըսեց. - Վիը ասսու խաւորի, յըս կինամ:

- Արի՛, - ըսեց: Վերեք իրին, կնաց ռախչամ՝ իճալ. Է՛, օճն ուր ոողդով. եսվք ուր թեով չըր իճի: Գերան - իմեցին, դեսան Գուկիըրին էլալ վըր ըլլադին:

- Յե՛լ, - ըսեց, - տու ի՛նձ մաըտ իք, ըդի ճերմագ դևու բախճան ը, գիկը Էնը գծգի բուռնըտի, քըշը գուը քիթ:

Ըսեց. - Ո՛րվէ գիկը: Ըսեց. - Դեն գերտը, դե՛ս գիկը:

Դղան գենք ու գրաի գարեց, կնաց վոր քամպուն: Ծիրմագ դև Էգալ. քընըվըդանք շարէ վըր թեքրուն: Ըսալ. - Յըս գքզի կացեր ենք սար ու ծոր ման գիկեք:

Ջրրգուց դղան գըգի մանդրեց, թափեց օդի, գանգջնին գդրեց, էլալ ըլլադի մեծ: Գուկիըրին ը- սեց. - Տու ընծի, յըս՝ քզի:

- Չէ՛, - ըսեց, - գըդի գիդսմ ըմ ախպոր: Դվեց գըդի ախպոր, կնաց մըգել օը՝ մեգ հանդքալ ուրին, ըսեց. - Գէնի՛ս գընծի ախպեր: Ըսեց. - Ի՛նձ հնարք ունիս: Ըսեց. - Գդեսնամ ծովու դսգ, ասեղ Էնի՛ գիճնիմ հանիմ:

Առան գիրար, իճան խաս բախճի մը մեծ, գերան - խմին՝ էլան: Գուկիըրին՝ էլալ. - Իե՛լ, - ըսեց, - ըդի գարմիր դևու չայիրն ը, հալք ուր թեով, օճն ուր բըր- դով չըր իճնի օդի, տուք վը՛ր իք:

Ըսեց. - Ո՛ր վը գիկը դև: Ըսեց. - Դինը գերտը, դի՛գը գիկը:

Քըշեց գթուր կնաց առճև, գէն լը մանդրեց, գան-

գջնին գդրեց, էլալ բըլադի մեծ: Էգալ իրգուն. Գուկ- փըրին ըսեց. - Յըս քզի, տու՛ ընծի: - Չէ՛, - ըսեց, - քզի գիդսմ մըգել ախպոր:

Ձեն լը դվեց մըգել ախպոր, ընցալ կնաց: Մրգիլ օր հանդրալ հսկա մարտու մը, ըսեց. - Ո՛ր գերտաս, Ըսեց. - Գերտամ հող պերիմ, սաղցուն ըմ եոր: Ըսեց. - Տու ի՛նձ հնարքի դև իս: Ըսեց. - Չովեւ դսգ ինչու Էդի՛ գիանիմ: Պոնեց գըդի լը, կնաց խաս ռախճի մը մեծ, նստան գերան - իմին: Գուկիըրին՝ էլալ ըսեց.

- Է՛, իդր սև դևու չայիրն ը, Էգալ՝ բուռնըտի գէնը գծգի, քըշը գուր քրթ, տու վը՛ր եք իճի օդի, դև դինը գերտը, գիդը՝ գիկը:

Դղան քըշեց գթուր կնաց: Մև դև շարեր ը քընըվը- գիք գուր թեքրուն: Էգալ. եա՛, - ըսեց, գըմ թիքեն Էգիը ըգըմ տո՛ւ, յըս կացիր իմ սաը ու ծոր գօլդդիմ: Մանդ- րեց, գեն լէ թափեց, գդրեց գանգջնին, էլալ. Գուկիը- րին ըսեց. - Տու ընծի, յըս՝ քզի: Ըսեց. - Չէ՛, քզի գիդսմ գդը ախպոր, ընծի մուրագ գը: Քշեց կնաց, կնաց երսալ աշխրկի ծեր, մեգմ՝ օգի հանդքալ ուրին՝ գովան: Գոփսն, վերոց-տրեց կեդին, օը մորտեղ, դե- սալ՝ ախճիգ էր. Քառսուն - Չամ ախճիգ: Չմորտեց:

- Արի՛, - ըսեց, - յըս քզի, տու՛ ընծի, մնաք օդի: Ախճիգ ըսեց. - Թակավորի գորկ գդդրեր իմ, մանցիր ը երգու ավուր, ընդուք լը գդդրիմ՝ գվերճանը: Մացին օդի, առան գիրաը: Լուսուն էլան՝ դաշտ վերցեր ը չադր. Ըսեց. - Յըս գերտամ գով. Քառսուն - Չամ ախճիգ ըսեց. - Ըս ավուր յըս գերտամ, վադ՝ կնը տու: Չէ, - ըսեց, - հըդդար երտանք: Յեծան ծիանին, խառ- նեցին գողք, ճաըտեցին, Էգան գծով լողգվան: Լու- սուն էլան՝ էլ գորք չըր մանց: Նստան օդի, շադ նս- տան, քիչ նստան, օըմ՝, բառաքմ՝ եեծալ գծծում, կնաց Քառսուն - Չամ ախճգա ինեճին: Յամոգեց, ըսեց. - Եյր՛, լա՛ո, յըս քու մորքուրն իմ:

- Ի՛նձ մորքուը: - Լա՛ո, - ըսեց, - գքու մորքուրն իմ, մնամ օգը գքզի դեսնամ: Ծծում տրեր էր բախչեն:

Դղան Էգալ ըսեց. - Ըդի վո՛ր ը, ըսեց. - Գմիգմ՝ ը, գըսը՝ քու մորքուրն իմ: Լուսուն էլալ դղան գերտեղ նեքրուտեն: Բառաք ըսից.

- Ախճի՛ լա՛ո, հաըցու դես՝ կօնը ուր եոկին թըլ տորը քու ինեճին: Յարցուց, ըսեց. - Գերտաս, միննագ գմնամ, քու եոկին ցըր ընծի: Ըսեց. - ըմ հոկին՝ իդը ցըխըվելն ը: Վերոց գցըխըվել շինեց ու խաղցա՛լ եըտը իրգուն:

- Չէ՛, - ըսեց ռառաք, - չէ՛, լա՛ո, ցըխըվել ցախ է, տիր վորեն՝ թըխ ըսը: Մըգել օր ըսեց. - Ավելն ը: Լու- սուն թիքեց գալել՝ չէղալ. Էմլը սողոցեց. - Չէ՛, - ըսեց, - լա՛ո, տիր հըդին, ըսը, թըլ եոկին ց՛ցու քզի: Տրեց վըրեն, ըսեց. - Ըմ հոկին ըմ թուրն ը, ըր թուր քըշին ուր դեխեն գործուն՝ յըս մեռուգ իմ:

Իրգուն ըր Էգալ. դղան բարգաւ. բառաք էլալ

կողմից գրություն, քրեաց, դարավ քցեց ծով: Դեհն մնաց քնուգ: Ախճգան համոզեց, ըսեց. - Քեյլ էրտակ խաս բախճեն գրու սըրբ ան: Խապեց, մցուց ծծում, փազեց, քեց ծուրն ու ընցավ ընտեն: Դարավ ու կնաց: Դղան հընդը բարգուգ ըր դեխ: Լէ ախպեր դեսավ ըր աստղ խավուավ, մըգել դեսավ՝ գթուր ծովու դագ, առան գիրար էգան, դեսան դղան հընդը անուշ բարգուգ: Էլան կացին, մեգ իճավ գծով, հանեց թուր պերեց: Դերեցին գղղան ուշքի, ըսեց. - Քնուգ ենք, իմցը: Ըսին. - Քու դուն չավրի, Քառսուն - Չամ ախճիգ դարած ին, գըզը լը՝ իղըբես էնած: Ըսեց. - Կացեք, կացեք ծըր դենք, յըս գերտամ կընամ: Էլավ լուսուն ընգավ ջամպան կնաց, կնաց հըսավ դեխ մը, թըկավուր հարսնիք ը գենը, թեթորկ մը կղավ ջամպան, տրեց ջեբ ու կնաց: Կնաց մղավ բառվում՝ դուն, ըսեց. - Մայրի՛գ, ըդ ի՛նձ հարսնիք ը: Ըսեց. - Ըյի՛, լսո՛, թըկավորի հարսնիքն ը, րառաբ կնաց պերեց Քառսուն - Չամ ախճիգ, իղկան լը հարսնիք ը: Ըսեց. - ըր էրտամ յըս լը հարսնիք, ի՛նչ գեղնի, ըսեց էրես պա՛ծ ը գգանուհ: Կնաց դղան հարսնիք, իբգուն ըը էրես պածին՝ հանեց զըդ թեթորկ սըրեց: Թեթորկ սըրեց, թըկավորի հըշ սաղ կնաց էղև: Օվ գպերը թեթորկի դեր, օվ չպեբը, ախճիգ ըսեց. - Թեթորկի պերոդ փիջգին աստղմ՝ գը ուրին: Էլան կղան գղղան: Թըկավուր ըսեց. - Կնը՝ պէ Զըզըղան բլբուլ: Կնաց: Կնաց ջամպան, հողղուգ ախպուրմ՝ գեր, խմեց զըդ ծուր, ըսեց. - Օ՛խ, ի՛նձ անուշ ծուրմ՝ ը, - ընցավ կնաց: Շաղ կնաց, քիչ կնաց, հըսավ դեխ մէ՛ էրգու դըրգահ. մեգ պաց, մեգ՝ փագ, տմագ հընդեր սև կառան, խող հնդեր առճև սև կիլուն, հանեց տմագ տրեց առճև կիլուն, գխող սև կառան, ընցավ, Ընցավ պուց տոնով, վերոց գ՜ըզըղան բլբուլ էգոսվ, ըմալ գխոսեր դասերգու ըղխալ գչալեր: Զըդ պերեցուն՝ րոռացին. «էգավ հողեղեն՝, դարավ հրեղեն»: Դերեց էգավ, Ըղխող ջամպին ծովու դգու հող պերը. վըր գպերը, վըբ չպերը, ըսին՝ թեթորկի պերոդ գպերը: Էլան տրեցին մեզմ՝ հեղին, ըսեց. - Յըս գերտամ մըճ ծովուն, թը ծով գարմըլավ ու գաննա՛վ, տու փախի իսխի, թը գարմըլավ ու սպիղգավ՝ էրգու գըմ հընդը քըրու դագ, յըս գպերիմ իկամ, գըզըղուս ծիանու պերան, գըպ մը հող վերուս քու հոր հըմար: Կնաց գըվավ, հընդեն էրգու քուռագ օղի, գըրգուց գըմեց պերան, գըպ մը հող վերուց ու էգան: Թըկավուր վոր բախչին հոր մը փոբեց, պերեց խալեկ փոբեց վըրեն, ըսեց. - Սրի՛ էրտակ րախճեն խոսաբ: Բառավ էգավ ըսեց. - Ըղբան գըու գորք գողորեց, պերեցիը էգար նստար խեճի՛ն: Դղան հըսկցավ, վըրուց գերգուս լը գըմփցուց մըճ հըրուն, ճաղճի քար տրեց վըրեն: Էգավ առավ Քառսուն - Չամ ախճիգ, պերեց էգավ դուն, հող գըրգուց՝ հոր աճկեր պացուց: Ուրանք հըսան ուրանց մուրագին, տու լը՝ քուն:

Ժամանագին գեղնին իրեք դղը, գիւնսին իրար գըսին. - էրտաք Ստամբուլ ըշխըղիք, պերիք քոճ բըհիք: Գերտան ջամպան, ըբ գմողենան քաղքին՝ մեգ գըսը. - Խոզկան էրտեք, թակավոր գուր ախճիգ իդեր ընծի, յըս տառնենք իկենք: Մընգըլ գըսը. - Խոզկան էրտեք, թակավոր իդեր խուրջիմ՝ օսկի, յըս տառնենք: Մյուս լը գըսը. - Յըս ասսու օրինություն գուգիմ, ասսու օրինություն հըսնի ընծի՝ բուլ ը: Գերտան, թակավոր գիմանը, օր իրեք հոկի հընդը գիկան, չէ՞ ոըմդար գանը ուրին, ոըմ գթըլը, դենը վըր ը գիկը քաղաք: Գըսը. - Կացեք, իրեք մարտ գիկան, իբեք էրիդասարդ դղը, չմղնին քաղքի մեճ:

Գերտան Խոռոռու գայնին, իրեք էրիդասարդ մարտ գիկան, գւղնին գուրանք դանին թը՝ թակավոր գգանճը գծգի: Գղանին թակավորի մող: Գըսը. - Ի՛նձ եք խոսացի ջամպուն, ի՛նձ ը ծըբ սրղի ուգած: - Չէ՛, մըք ոչ մի պան չըք ուգի:

- Չէ՛, - գըսը, պա՛ն եք ուգի: Մեգ գըսը. - Վըլը, յըս ըսի. «Խոզկան թակավոր գուր ախճիգ իդեր ընծի՛, տառնենք էրտեք ըմ դուն»:

- Յըս լը՝ ըսի իմ. «Խոզկան թակավոր իդեր խուրջիմ՝ օսկի, յըս տառնենք էրտեք»:

- Ըբը տու ի՛նձ իս ըսի:

- Յըս ըսի իմ. «Ծըը հոկին լը, թակավորին լը, յըս ասսու օրինություն գուգիմ»:

Գէլի թակավոր խուրջիմ՝ օսկին գիղը, մէ ախճգան լը գտըր ծիու վըրեն, մյուսին լը գըսը. - Տու լը տարողագ էլի կնը՝ (ըն, օբ ասսու օրինություն էր ուգէ): Գտառնան իկան: Շաղ գիկան, քիչ գիկան: Գրկան դեխմ՝ մեզմ գըսը. - Ա՛ռ գղը խուրջի օսկին քու մող, յըս էրտամ օղաց ջընըրար իկամ: Գըսը. - Կնը՝ Գերտը, կեղեն գըղի, ըղի գերաը մեճ: Խուրջի օսկին մնաց, դղան գըսը. - Այ մաըտ, յըս ի՛մալ էնիմ, գգարին տրին վըր ծիուն: Ըն մընգըլ ընգեր գըսը. քըշը գծին, յըս էրտամ օղաց ջընըբաբ իկամ, ըն լը գերտը, կեղին գըղի, գերտը ընքի, ըն լը չիկը: Գմնան դղան ու գնիգ: Գուզը թողը գծին ու գնիգ էրտը:

- Այ մարտ, - գըսը գնիգ, - ինչի՞ գերտաս, քու ասսու օրինություն հըսեր ը քգի, ինչ խնտրեր իս ասսուց՝ աստված դվէ քգի, ըէ ո՞ւր գփախնիս էրտաս, մացի, էղի դեր ընծի:

Գվերու գիկը: Գիկը քաղաք մը, գերտան խոսն, ըղեխ սենյագմ՝ գը, գըսին. - Կնը մացի ընքի, առավող գէլիս էրտաս: Ըղ սենյագ օվ մղեր ը, առավող մեռուգ ին կղի, սախ մաըտ չէլի ընդեխեն: Տու մըսը, ըղղը դագ մղարը ը, օսկի գը: Գես կիշեր, օրողուն գիկը, խմրդուն, - գըսը, - ըղավը՝ շենք շըճիլ ը. չըն վըխենը, էրգուս լը խըյիմ գեղնին, դը՛, աստված օր բաշտարան ը, խսմատ էնը, ը՛դ ը: Դենան՝ խը՛ռռ, գըսին. - Դե՛ր

աստված, ըդ ի՞նձ պան ը: Նորից խը՛ռռ, գգբցու լույս, գպացվի մղարեն, գիճնի մեճ, հա՛, հա՛, հա՛, մղաըը յը. օսկու խզիմը յը ըղդեխ: Գէլին առավող, դերդեր, դիրացու գիկան մեռելմին թաղելու, դեման փող-մող յը խըճին, վերին դանին թաղին: Գիկան դեման՝ եր-գուս լը սա՛ղ-սըլըմատ: Դղան գըսը. - Իմճի՞ համար եք եգի: Ըբը՝ հալ-հըվար, ծինը ըղհինք, ասսուց չընք գըռնը բըիը, ինճ մարտ մղեր ը ըղ սեմյագ, մեռուգ ը էղէ, կիշեր չլուսէ վըրեն, ի՞մալ ը էղի՛ սա՛խ եք մացէ:

- Մըկ վըլը, պան չըք դեսէ, մը՛ լը վախեցեր ինք:
Գտառման թողին էրտան: Գէլին առավող, դղան գերտը խըճ խանը դեր: Գըսը. - Ըղ խանեն քընի՞ օս-կի արժը, գըսը. - Էսքան՝ հըլըի օսկի: Գըսը. - Ախ-պե՛ն, հըբի չէ, էրգու հըլըի օսկի գիդամ, գըղ տը-վածք գվեղը: Բոբեգան գիլվըքը վարրեղ ու քար, մեգ ամսվա մեճ, թակավորի պալատ գկառուցը: Գիկը դըվոնշ րարամ՝ ըղեխ, գեանը օսկիմ՝ գիղը ուրին: Ըղեխեն գերտը թակավորի քաղաք, գերտը թակավոր մեջիդիմ՝ գիղը, գծիճղը թակավորի վըրեն:

- Հա՛, ի՞նձ ը, քիչ իմ դվէ գծիճղա՞ս:
- Հա՛, - գըսը, - ա՛յ մարտ, ինճ իս դվէ, ֆլան դեխ լացեր իմ, մէ օսկի ը դվէ, ուր պալատ լը՝ քու այալա-տի ըես պալատ ը շինէ, մէ օսկի յը դվէ, տու թակա-վոր իս՝ մեջիդեն՝ գիդաս, ըլ ի՞նճ թակավոր իս:

- Իմա՞լ: Գըսը. - Հա՛, ֆլան դեխ:
Թակավոր դըվոնշ բաբան գաբեց, թըլեց ըղդեխ, քառասուն ծիավող վերեց հրդին, էգավ: Էգավ, էգավ, դղան իմացավ թակավորն ը գեկը, րաղըաստութուն լնեց. էգան ծիավորնի լցվան, այլուրին դեխաղըեց, էգան գերան - խմին, կիշեր մացին քման, առավող էլան, ըմեգի խուրջին՝ օսկի թասմ՝ տրեց, կնացին: Ջամայան թակավոր ըսեց. - Ա՛յ մարտ, յըս էգը ենք ղղըա դըրդ հաըցենք, ըղ ի՞նճ պանի դեը ը, օը քա-ռասուն ծիավորին օսկը կդալ տըեց, ուրանց խուր-ջին՝ օսկը թաս տրեց, գաննը հարցում: Գըսը. - Կա-ցե՛ք տըք դըվոնշ բաբան թողեք, մինչև յըս իկան: Աս-կար գերայը, դըվոնշ բաբան թողը, ինք գիկը, գըսը. - Մնամ օղը, հաբցում դեմամ՝ ուր դըրդ ի՞նճը: Իրգուն գիկը գիարցը. - Ա՛յ դղա, քու դըրդ ի՞նճը, ղղքան ծախս գենիս, ղղքան պան գիդաս, ղղքան գցվոխ: Գըսը. - Ըմ դըրդ ի՞նճը, յըս դըրդ չուճիմ:

- Չէ՛, չէ՛, - գըսը, - ըսը՛, տըն դըրդե դեր իս: Գըսը. - Չէ՛, դըրդ չունըմ, կնը ֆլան դեխ՝ քոռմ՝ հընդը վըք ջամպուն, ընդըա դըրդ հարցը արի՛ ըսըմ:

Կնաց, կնաց դեսավ քոռմ՝ հընդեր վըք ջամպուն, գգարգը շխամ՝ը գեխմ՝ գըսը՝ եա՛խ, մեգ՝ մհա՛խ: Գիարցը. - Ի՞նճը հըմար ղղենց գենիս: Ըսեց. - Յըս մարտ սպանող էք. մի քարվան էգավ մի հաղ սպա-նեցը, մէ մարտ մնաց, ըսեց. - Գա՛ննի ըմ խնգան վը-րեն կրիմ՝ մոր սպանը: Կրեց խնգան վըրեն՝ ըմ աճկեր

քոռցավ: Է՛, ըմ դըրդ բաղմելը չէ, կնը խըճ փող գղըող: Կնաց, գարմնջի վըրեն դեսավ՝ փող ը գղըը, թըլը ճուր, գըսը. - Խե՛ր էնը՛ ճուր թըլ:

- Ըբը, - ըսեց, - քու դըրդ ի՞նճ ը, ղղքես գենիս:
- Ըմ դըրդ բաղմելը չէ: Կնը խըճ մուլան, խարս, կնը իմացի մուլի դըրդ էգո, գբաղմիմ ըմ դըրդ:

Կնաց, կնաց խարս, դեսավ՝ մուլան վոագ-վոագ խնդանալով կնաց էլավ մնարի ծեր, տառծավ ղղդե-խից գարգեց, ջանգոնեց էրես, քիտ-պերան, էգավ ի-ճավ ցած: Ինք լը մնաց ղղեխ, իրգուն կնաց խոնախ ըսեց՝ դեմամ ի՞նճ գոաղմը: Ըսեց. - Քու դըրդեր ըսիս ընծը: Ըսեց. - Կնը՛ մէ մարտ հնդը Սարիդամիշ, թամք ը գծախը, կնը հարցը ըմ մարտը դըրդ, էգո՛ բաղմիմ ըմ դըրդ քզի:

Կնաց Աարիդամիշ, դեսավ՝ ղղ մարտ էգավ, թամք ը գծախը: Ինք լը ուր հեղ գերտը: Կնաց էլավ բազրի կլուխ, դեսավ՝ դղամ՝ էգավ, ըսեց. - Ա՛յ հայրիգ, ի՞նճ իս էնի գմգի. մը՛ բըիեր իս, մը՛ խմցեր իս, մը՛ չարչըվեր իս մըր հեղ, ըմճի՞ մըր ջըհել գյանկ փջացիր: Գընց-նի էրտը, գերտը բազրի գիս, աճկին գիկը մյուս դղան, գըսը. - Ա՛յ հայրիգ, տու ըմճի՞ գմգի մըր գյանկից հա-նեծիր, ոչ բըեեր իս գմգի, մը՛ դեսեր ինք գքզի, տու ըմճի՞ մըք գյանկ առար: Գերտը րազրի մերքին կլուխ. գնիգ հընդը օղի, գըսը. - Ա՛յ մարտ, տու մէ կիշեր մա-ցիր ըմ խեճին, աստված էրգու դղը դպեց, տու ըմճի՞ էգար դղոց հոկին լը առար, իմուն լը: Աճկի դեմ գի-կան, գըսին. «Տու գմգի մը՛ գերցեր իս, մը՛ խմցէ, մը՛ հագցէ, տու ըմճի՞ էգար մըր գյանկ խլեցիր»: Գտառնը քոռ-փոշման քանդը գըղ թամք, էնը գղոթ-գղոթ, դըս-տը, գարը տըր կաշկի մեճ, պե՛րը իկը: Ըղ դարը կլուխ ըր էգավ. էլի՛ գգարը գըղ թամք, դանը ծախը: Ըղըմլը, հընչի մեռնի՛ ղղըմլը ը գենը: Էգավ թակավոր կնաց հեղեն, ըսեց՝ էրտամ դեմամ ղղ մաըտ ի՞նճ ը էնէ, օր ղղդես ը գենը: Կնաց կիշեր խոնախ էգավ ուրին, ը-սեց. - Ա՛յ հոկի՛, տու ըմճի՞ ղղքես էնեցիր:

- Ա՛յ ախպեր,/- ըսեց, - վա՛գ տառցը ըմ դըրդեն: Ըսեց, - Տո՛, յըս քու դըրդերի հըմաը իմ էգէ, էգեր իմ քու դըրդեր իմանամ, բղի ըսիս քու դըրդեր, էրտամ: Ըսեց. - Յըս գաբկվը, մէ կիշեր մածը ըմ նշանածի մող, դարան գիս պանագ, քսան դաբը մածը, յըս ըր էգը՝ ակուշկի վըրեն մայեցը, դէսը երկու էրիդասարդ փատտվեր իմ ըմ նշանածին, մեգ թև թըլի ղղտե՛ն, մընգըլ՝ ընտե՛ն: Յըս ըսի. - Ուրեմն, յըս կացեր իմ, ինք սիրեգան ը պոնի ուրին, ղղե ուր սիրեգաննին ին: Էլը գարգեցը սպանեցը իբեք լը իրարու հեղ: Հարևանի թափան էգան, ըսին. - Քու դըն քանդվո՛, ղղի քու դղեքն են, ղղե լը քու գնիգն էր, տու ըմճի՞ սպանեցիր: Էլ գտպիմ վըր ըմ կլխուն, ի՞նճ էնիմ, ըմ ըշիյըդանք ղղը. դարի պոլուն գգարիմ, գերտան-գիկան ըմ աճկի դեմ. դղան գիկը բազըի առճիվ, մյուս

դրան գիկը բազրի գես, գնիզ լը վերծին, գիկան, պուլուր լը ըղբես ընծի գիւնյոյնազին, ը' գիկան դըր-դից քանդիմ գթամք, իկաս նստիմ գարիմ, մինչև դա-րիմ ըդ ժամանագ:

- Ը՞դ ը քու դըրդ:

- Հա՛, - ըսեց, - ըդ ը ըմ դըրդ:

Ընցավ, եգավ խըճ մուլան, ըսեց. - Տու ընծի՞ գիւն-դանաս, էրտաս էլիս ընտես, գիկաս գտալիս, գիլաս, գջերսսիս քու ջան ու ջանդակ, իկաս իծնիս ցած: Ըսեց. - Վա՛զ տառցի ըմ դըրդեն:

- Ի՞նճ ը քու դըրդ: Ըսեց. - Յոս հընդեք մնարի կլուիս, եգան էրգու աղունիզ գիս դարան տրեցին դոսիս, էրգու դարը դոսիս մացը, ըմլը սոխուր, մը-լուլ եք: Աղունիզ ըսեց. - Դանի՛ք գջգի, մննագ չմեղա-վորմաս, ըր մեղավորմաս, ըլ չըք պէրը գջգի: Պերե-ցին, տրին գիսի մնարի կլուիս, կացին: Կացի դուն, դեսը գըմ ընդանիք, ըմ ընդանիքի ձեռքից չբռնը, ըմ ընդանիք գորեց վըրես՝ մեղավորցը: Աղունիզին եգան տրին ըդ դէխ: Ըր գդենամ գրսիմ. է՞դը, ըղոք ին, եգեր ին գիս գդանին, գիսդանամ էրտամ էլիմ մնարի կլուիս, ֆը՛ոո, գթոնին էրտան: Ըսեց. - Ը՞դ ը քու դըրդ, ըսեց. - Հա՛: Եգավ փող գդողդի մող, ըսեց. - Ի՞նճ ը էդէ, օր գդողիս, ճուր թասլիս: Ըսեց. - Առաճ յըս փող ը գդոք, իղեք ժողովոտին, ծըի, առանց սլա-նի, վըր հանդերձ՝ գ՛գդոք-իղեք: Աի դարը փող չգդ-րեցի, ուրդեդ գարգվը՝ մի կոպեզ ընծի չդվեցին, մա-ծի նեղ տրոթյան մեծ. տառծը ստիթյալ էգր: Եգեր իմ՝ գ՛գդրիմ, թասլիմ ճուր, գրսիմ՝ իսեր էնը, ճուր թա՛սլը, իսեր էնը, ճուր թա՛սլը:

- Ը՞դը քու դըրդ, գըսը. - Հա՛:

Եգավ, եգավ խըճ քոռ, հնըը նստուզ վըր ջամպուն: Ըսեց. - Ի՞նճ էդէ, ընծի՞ իս քոռցէ, տեմ գզըրգիս, մեզ գրսիս՝ հը՛իս, մեզ՝ նհը՛իս: Ըսեց. - Յը՛ս քարվան գդըող եք, սաղ քարվան գդողրեցը, մէ մարտ րոճավ ուրանց ընդեն, եգավ ըմ մող, ըսեց. - Սպասը, մէ էրգու խիզ էնիմ ու ըմ վող գդող: Հըմը ըդ վսիստ, էրգու խիզ վըր խնգան էնեց, ըորեգան ըմ աճկեր քոռցավ, ըդ մաըտ ըզըղվավ կնաց: Հիմը տեմ գզարգիմ, մեզ գըսիմ՝ հը՛իս, մեզ՝ նըհը՛իս, ընծի՞ րող թողեք էրտեր, չընենք թողի, ընեք սպանի՛: Աիգը լը քոռցը ընգր հօս:

- Ը՞դ ը քու դըրդ, ըսեց. - Հա՛: Թակավոր ըղեխեն եգավ պուլուր դըրդեր րադմեց դդին, դղան լը բաղմեց ըր կլուիս կալած, նոր դվեցին ջանճվորտեն, նոր է-գավ ախճիզ փատվավ ընքի, ըսեց. - Ըդի քու փեսան ը, ըն, օր ասսու օրհնություն ը ուզէ, ըդ պալատ լը ինք ը շինէ: Թակավոր ըսեց. - Հըլալ էդնի քգի, ըր տու ասսու օրհնություն իս ուզէ, քու կործ միշտ ա-ռաճ ը: Գայերը փեսան էնը ուր դէիս թակավոր:

Աէ մարտ կէղնի, կ՛սէ. - Յըս բդի էրտամ աշխրկից դուրս, հըրի ուր օր մեռնելու ձեն կա. յըս կէրթամ: Այ մարտ, - կ՛սին, - աշխրկից մեռնել չկորի: - Չէ, - կ՛սէ, - յըս րդի էրթամ աշխրկէ-աշխարկ, ուր օր մեռնելու անուն կա, բդի էրթամ: Կէրթա դարպնի մող, կիդա ուրի՞ էրգտէ սոլ շինել, էրգտէ ճոգան գառնէ ձեռ ու գիկա: Գիկա մէ քաղաք. անուն Դիարբըկըր է: - Իմ անուն Տիգ-րան է, - կ՛սէ, - էդ քաղքի անուն կփոխիմ Տիգրանա-կերդ ու յըս աշխրկից կէրթամ, թը ուր օր մեռնելու ձեն կա՝ կէրթամ: - Այ տղա, - կ՛սին, - աշխարհի՛ առանց մեռ-նել մարտ չմնա, հըրի յըպ լը էդնի՛ բդի մեռնի՛:

- Չէ, - կ՛սէ, - հարի մեռնելու ձեն կա՝ կէրթամ:

Էդ մարտն էր, գրնգնի ճամպա՝ թը շադ, թը քի, թը քընի տարով, կէրթա, կէրթա, մի օր լը կէրթա մէ անվերի սարու գլոխ գնստի, գտեսնա մէ հաուզ կա օղի: Իճավ կնաց էդ ճրի մող, ըսեց. - Հըլըք մէ մարտ-մուրտ գիկա ճրի, հարցում տեսնամ մեռնել ո՞ւր կա, ո՞ւր չկա: Գիկա օղի, գիսնէ ուր շորեր, ծեն գլսէ. գն-նի պլերու մեծ, գծաճկվո: Գտեսնա՝ էրգու հուրնից՝ հրեղեն եգան, հանեցին ուրանց շորեր, տրեցին ճրի պոուզ, օր լողման, մեր ու ախճիզ ին: Ախճիզ մոր ըսեց. - Այ մեր, իսնի հող գիկա, մարտու եող գիկա ըտերան: - Այ ախճի՛, - ըսեց. - Ի՞նչ մարտ, ի՞նչ պան, իղըկան օժն ուր պորդով, հավքն ուր թևով, իդա տեղ չգտնվո, մարտ ո՞ւստ:

- Չէ, - ըսեց, - մարտու հող գիկա: Ախճիզ ըսեց մոր թը չէ, մեր չհավըցավ, հանեցին ուրանց շորեր, տրին, մղան ճուր, լողգան թը շադ, թը քիչ, հըրը իրգվա տին, ըդի գողդուզ կնա՛ց, շորեր գողցավ բե-րեց - եգավ, էրգսի շորեր գրգեց, պերեց մղավ ըդ պլե-րու մեծ: Լողգվան, գըրգվան հըրի իրգուն, իրգու՞ էգան իշին՝ շորեր չկա, ուրվո գըրգվան՝ շորեր չկա՛: Ախճիզ ըսեց. - Այ մեր, յըս օր ըսի՛ հողաճնի հող գի-կա, չհավդճար, մըր շորեր հողաճին է տարէ:

Գաշեցին ըն տին, ըն տին, եգան՝ եանդեր նա-տուզ, շորեր առաճ դոուզ:

- Հա՛, - ըսեցին, Դլո՛, մըր շորեր դո՞ւ իս գողցի՛:

- Ըմ անուն Դլո չէ, ըմ անուն Տիգրան է: - Չէ՛, ըսեց, - մեք քու անուն տրեցինք Դլո, մըր շորեր տու-լու: Ըսավ, - Տարե՛ք ընծի հըրի ուր՝ օր մայ չկա, դ-դամ ձըր շորեր: Ըսին. - Քե՛լէ: Կիդա շորեր գեակնի՛ն, կ՛սին. - Դը քե՛լէ: Գտանին էրթան: Ըսին. - Քու անուն Դլո տրինք, էլ չընք ըսի Տիգրան:

- Չէ՛, - ըսեց, - ըմ քաղքի անուն տրեր իմ Տիգրա-նակերդ, մգա ընծի Տիգրան րդի ըսեք:

- Դե քե՛լէ՛, - ըսեցին: Տարան ըդոան Անվերի սարի գլոխ. շենքեր շոնուզ, սարկուզ: Բացեցին մէ դուռ, ըսին. - Դէ՛, մղի՛ էդ սենյազ: Բացեցին. ինչ աշխարհի ըսիս, կար մեծ լցուզ: Ըսին. - Դէ՛ կնա Դլո՛, ինչքան

գուզիս, կնը արբի, մինազ՝ ինը տուռ չքանա՞ս, օղի ինչքան գուզիս արբի, վայելէ, կիր - խմէ: Ըբը ըսեց. - Ձեր անուն ի՞նչ է: Աեր ըսեց. - Գուլփերի՛, աղծիզ ըսեց՝ Ըրըբը Ձանգի: Չա՛ ըսին, - Դև, հըմը նեղ ընգար, մզի կանչիս: Դևն է. թը թընի տարի գընցնա, կուդէ - գլսմէ, թընի կերթա գընելնա, թընի կերթա՛ կայեղնա, շաղ կմնա թը քիչ, օրմ՝ էլ կ'սէ. - Չըմլա արթելն էլ բանի պետի չէ, աշխրկից, մաըտուց գրգված, սարի կլուխ. ուղեւ-խմել մինազ ի՞նչ է հարգավոր: Գէլնա կ'սէ. «Կայնի տեսնամ ընչո՞ւ ըսին՝ եղ դուռ չքանաս»: Գէլնա եղ դուռ գքանա, հըմը ող գթալէ՝ գծերանա՛, մուրուք գիծնա օղի, էլ չկոնա ող քաշէ, ընքան, օր արբեր է: Ող գքաշէ դիդա, կուզէ անցնի էնտիմ՝ չկ'ռնա: Թելեք, - կ'սէ, - Գուլփերի՛, Ըբըբե Ձանգի՛, իմալ, օր բերեր իք, արեք հմալ լէ տարեք: Աեր ու ախճիզ կաննան. - Չը՛, - ըսին, - Դև՛, աջգեր իս քու կյանքից: - Չա՛, - ըսեց, - հըմլա արբել լէ պետք չէ, աշխարհի՛ բղի մարտ մեռնի, հըմլա արբել հարգավոր չէ:

- Դէ, էլի՛, էլի՛, քգի տանինք քու Աշխարիք:

Աեր ու ախճիզ Դևյ վերցեցին, սլերին եգան: Ավերազ քաղաք. ո՛չ մարտ, ո՛չ մըղթ, ո՛չ խեր, ո՛չ շառ: Նոր Դևն օղի մեռավ, էղավ հողին արժան, ուր քաղաք մնաց Տիգրանակերդ, Դևն կնաց աշխարհից:

7 (9). ՄՆՎԵՐԱՆ ՄԱՐ

ժամանագով գեղնի մէ թակավոր: Ըդ թակավոր ուներ մի դղա: Դղան արտեն հասունացած դղա էր, ամուսնացրեց: Օրմ՝ էլ մորն ըսեց. - Այ՛ մեր, ըմ հոր ըսա, թույլ իղա էրտանք մըր խաս բախչեն քիչմ՝ ման իկանք:

Գերտան մղնին խաս բախչեն, գերտան մէ ախպրիմ՝ վոր, ճուր գխմին, դղեն գխանը շորեր, գմգնի լողգնա, ըր ընդանիք գնստի շորերի մոդ: Գղեսնա՛ իրեք աղունիզ իծան ախպրի վոնն, հանեծին իրանց թերուռնին, տառժան իրեք հրեղեն ախճիզ, ըղթ սերով են, ուրեմն դղեն հանդէ ճրի մեծ լողգնալ է, ըղթ լէ դգլուզան, մղան լողգցան: Դե՛ սերով են, էլան դղին շաբիկմ՝ հագցեցին, իրանց շորեր լէ հական, սենյազմ՝ կեր օղ, կնացին եղ սենյազ կերան - խմեցին, եգան: Մենձ ախճիզ հանեց դղին մէ ծառի վոա, գիրկ կարտաց, դղին տրեց ծառի գլուխ քնցուց, գիրկ դրեց գլխու տագ, էլի հական իրանց թերուռնին ու թան գնացին: Ինչքան ժամանագ էր կնացեր էն, թակավորի հարս հիշեց, ըսեց. «Յըս քոռնամ, միզը իմ մարտ ճրի մեծ խեխտավ»: Էգալ ճրի պերան՝ մարտ չկա. է՛ս գողմ, է՛ն գողմ՝ մարտ չկա: Ջար գդրավ, նստավ ծառու դագ ու սկսեց լալ, օխալալ: Օր ուշացավ, ֆայտոնչին ըսեց. «Դեսնամ ի՞նձ էղավ ըղրանց»: Կնաց, օր ախճիզ մինազ է:

- Չա՛րս, - ըսեց, - քու մարտ ո՞ւր է:

Ըսեց. - Ըմ մարտ մղավ ճուր, լողգցավ, ես նստը ծառու տագ շորերու մոդ, հիմը էգնք իմ՝ չկը՛, անհայտ կորավ, ուրեմն խեխտվեր է: Ֆայտոնչին մղավ ճուր, է՛ս գողմ նայեց, է՛ն գողմ նայեց, չկա՛ ու չկա՛: Էլան, խաս բախչեն ման եգան, մարտ չկա: Ջար կդրավ, հաբսին դրեց ֆայտոն, դարավ - կնաց: Դաբավ - կնաց, ըսեց. - Թակավոր՝ արբած կենա, օյինմ՝ խաղցեր ին քու դղի կլուխ եղ ախպրի վոնն:

Ախճիզն էլ ըսեց. - Առա շորեր, նստա ծառի դագ, օր ինք լողգներ, քնով ընցա, էլա՛ չկար:

Ըլ ի՞նչ էներ թակավոր. սուզ, շիվան, դե՛ս, դե՛ն, ըլ ի՞նձ: Ախճիզ ըսեց. - Թակավոր արբած կենա, տու թակավոր իս, յըս էլ թակավորի ախճիզ իմ, իմ հերն էլ թակավոր, խնտրիմ էսքան գումար տու դուք, էսքան՝ իմ հորից գխնտրիմ, գերտամ յոտ ջամպու կցոնը, էնտեղ սենյազմ՝ գշինիմ, ջաշարան գպանամ, էրտող-գալածողին ձրի կերցում - խմցում, բըլքի պաղմին, տեղմ՝ դուրս իկա իմ մարտու անունը:

Գհամաժայնի թակավոր, ուրեմն, գումարներ կիդան իրան, գերտա յոտ ջամպու կցոնը գըղգէ, սենյազ գշինէ, ջաշարան, գոմեր, պաներ, մէ խոսքով հուրանոց: Էրտող - գալածող էտեխ գկերցու - խմցու, էնքան օր իրգուն տեղավորվոն, գերտա իրանց մեք, կ'սէ. - Ժողովորտ, պաղմուտյունմ՝ երեք, լսի՛մ, - բըլքիմ եղ տեսագով իրա մարտու սալըխ գղնա: Օրմ՝ էլ մէ աշուղ գլսէ, օր էտեխ ծրի հացկերուտուն է, եղ յոտ ջամպու կցոնը: Կ'սէ. - Էղ իսկագան իմ դեղն է, վերում իմ դղին, էրտամ էնդեխ, հա՛մ ընձի համար գարրիմ, հա՛մ ըմ դղին գբայիմ էնդեխ: Իկալու վախտ, գիկան ըղ նույն ջամպով, թակավորի խաս բախչի՛ միճով, Դղեն գղեսնա՛՝ հօղ ախպուր գս, ծառի վոնն մարտ գա քնուզ, էնտեխ էլ՝ մէ սենյազ գա: Վըլը, աշղի դղեն գմղի եղ սենյազ, ինչքան օր իրան պետկ է՝ հաց-պան գիղվըքէ, գերտա կ'սէ. - Չայրի՛զ, էտեխ սենյազ գա, հընդէ ամեն ինչ վոնն գա: Կ'սէ. - Լա՛ն եղ սեղան անդեր չէ, հիմա ուր էղնի՛ դիրվանք գիկան: Իրանք գնստին տալղա տիղմ՝ իրանց հացն է գուղին, ժամի դասեր-գուսիմ՝ իրեք աղունիզ ֆռալե՛ն գիկան, ախպրի վոնն գիծնան: Գիծնան, գիանին իրանց շորեր, թերուռնին գտրին ծաղիգների վոնն, մենձ ախճիզ գէլնա ծառ, երիդասարգի գլխու տգից գիանէ մի հաղ գիրկ, գկարտա, երիդասարղ ուշքի գպերէ, գպերէ իկա ցած: Իրանց համար գլողգնան, գիանին իրանց շորեր, գմգնան սենյազ, ճաշին, տղին էլի գիանին ծառի գլուխ, գքնցուն, գիրկ գղնին գլխու տագ, էլի գիակնին իրանց թերուռնին ու գթնին էրտան: Ըղի իրա աճկով գղեսնա դղան: Գէլնան ընգնան ջամպով գերտան, գերտան, թը ինչքան ժամանագ է, արտեն իրգուն է, գիասնին ըղ քարվանսարեն, յոտ ջամպու կցոնը, հօղ խոնախ գեղնին: Իրգուն է, թակավորի

ախճիգ գիյուրասիրէ ընդրանց, կիդա հաց, պան, գուդիմ, կ'սէ. - Յայրի՛գ, տու աշուղ մարտ իս, աշխարհ ման իս եգի, պաղմուտյունմ' երա, գոնէ գիշերմ' անցկացնիմք:

- Է՛, - Կ'սէ, - յըս աշուղ մարտ իմ, պայց քոռ իմ, պան չըմ դեսէ իմ աճկով, էնքան օր իմ սագն է գչալիմ, փող հավակիմ, իմ երեխան բայիմ:

Ախճիգ դուռ գոնէ, օր երտա, դէն կ'սէ. - Յայրի՛գ, երեգվա դեսաձ չքաղմի՞մ:

- Է՛, - Կ'սէ, - գործ չունիս, բալի՛գ ջան: Ախճիգ նորից հեղ գիկա, կ'սէ. - Յայրի՛գ ջան, երեգ ի՞նձ է դէսէ քու դղան, թող բաղմէ, մենք էլ իմանանք, դես-նանք ի՞նձ է:

Դղեն գբաղմէ, կ'սէ. - Խանուն, երեգ էգանք թա-կավորի Խաս բախչեն, ախարի վըր ճուր խմեցինք, էնդեխ մի հաղ սենյագ կար, մդա սենյագ, տեսանք սեղանի վրեն լիք ուղեւիք, պայց մարտ - մաղաթ չկա, - կ'սէ, - հավաքեցի էդ ուղեւիք, տաքա ներքն, նս-տանք յըս իմ հեր գուգենք, դեսնամ' իրեք հաղ ա-ղունիգ էգան: Իճան ախարի վրեն, հանեծին իրանց թիրուռկնին, մենձ ախճիգ էլավ ծառ, երիդասարդմ' էնդեխ՝ ծառի վրեն քնուգ էր. գիրկ հանեց գլխու տգից, կարտաց, դղին ուշկի պերեց, էգան ցաձ, լողգ-ցան, հական իրանց շորեր, մդան ճաշեցին էն սեն-յագ, մենձ ախճիգ դղին հանեց ծառի գլուխ, էնդիս քնցուց, գիրկ դրեց էլի գլխու տագ ու իրանք հական իրանց թիրուռկնին ու թռա՛ն գնացին:

Էդ օր կ'սէ, թակավսորի հարս գիառվի իրար. - Տղա՛ ջան, - կ'սէ, - առսվող իմ հեղ գիկաս, խնտրիմ, էդ օր դիսեր իս, ընձի ցո՛ւց դղւր, եթ ճիշտ էդպես էդնի՛ էս իմ դներ, էս հուրանոց ձեգի հալալ էդնի, պողդից-սլորդ ուգեք՝ չքմի, ես էնդնիս գմնամ:

Գքնին հարի առավող, առավող գվերու աշղի տղեն ու գերտան: Գերտա էդ Խաս թախչեն, ման գիկան իրանց. դէ՛ հըլը շուղ է, օր գիկա ժամանագ, դասերգու-սին մող է՛ դղեն գղանէ ախճգան տալդա դելս, ուր ինք ու իրան հերն ին նստի, էնդեխ գպաղդվին: Ախճիգ գղեսնա, օր իրեկ հաղ սղունիգ գիկան, ախարի վրեն գիճնան, գիանին թիրուռկնին, դնին ծաղիգենրու վրեն: Մենձ ախճիգ գէլնա ծառ, գիրկ գեանէ դղի գլխու տգեն, կարտա, գպերէ դղին ցաձ, գլողգնան, գիակնին իրանց շորեր, գմղնին ջաշարան, էլի մենձ ախճիգ գիանէ՛դղին ծառ, գքնցու, էնդեխ թախտ է կարուգ, գիրկ կղնէ գլխու տագ ու գեակնին իրանց թիրուռկնին ու գքնին էրտան: Ախճիգ էղի իրան աճկով գղեսնա:

- Դէ՛, տղա՛ ջան, - կ'սէ աշղի տղին, - եաճողութուն էդնի քեգի, գնա հասի քու հոր, ըն ունեցվածք է՛ ձեգի հալալ էդնի, - ու գմնա ախճիգ էտելս: Գմնա էտելս, գէլ-նի ծառը, գէ՛, չէ՛ աղունիգնին գացեր ին, ըլ արխեին է, գէլի ծառ, գիրկ գեանէ տղի գլխու տգից, գեարտա:

Դղեն ուշկի գիկա, տեսնա, օր իրան նշանաձն է:

- Ա՛յ կին, - կ'սէ, - ընչո՞ւ իս եգէ, յըս ընգեր իմ էս-տեղ սերբընդներու ձեռը, տու գոնէ չ'ներ էգէ:

- Չէ՛, - կ'սէ, - մեռնիմք իրար հեղ, արրի՛նք իրար հեղ: Ու էտելս գմնան: Ամեն օր, ուրեմն, ճաշից հեղո, գերտա դղին ուշկի գպերէ, իրանց համար էտելս գմնան, Խաս բախչեն միմչն ի միսօր, էլի ճաշին գտանէ տղին քնցու, ինք գմղնա պաղդվին: Էդպեսով գանցնի քանիմ' տարի, գերեխովնա, գէղնի մէ դղա, երգու - իրեք դարի գընցու, դղեն արտեն խոշորեր է, է՛դ է՛ քելալու է, գիսոսա արտեն հոր ու մոր հեղ, գուրախանան, գգբաղվին հեղ: Օրմ' էլ գընգնան դղի հեղ, գմռոնան ժամը, գղեսնա՛ ըհա՛ն բղի աղունիգնին իկան, հըմը շուղմ' գիանէ մար-տուն դնէ ծառի վրեն, քնցու ու գիրկ էտպես բաց գղնէ էնտելս ու գիկա: Գիկա վերու երեխուն, իկը պաղդվի: Գիկան, ուրեմն, աղունիգնին ախարի մող, մենձ ախճիգ գիանէ թիրուռկ դնէ էնտելս, գէլնա ծառ, գղեսնա՛ գիրկ հանդէ բաց դղի գողկին դրուգ, դղեն քնուգ է, ըլ չխո-սա, գիրկ գկարտա, դղին գիճու ցաձ, գլողգնան, գմղ-նին սենյագ ջաշին:

- Ա՛յ դղա, - կ'սէ, - քու մող իսան է էգէ, արի դուգ ըսա:

- Չէ՛, - կ'սէ, - վը՛լը իմ մող իսան չէգէ, դու օր ընձի քնցեր իս գացի, հարի ըսօր յըս մարտ չըմ դեսէ: Դէ՛, դղեն խո չը՞սէ: Մենձ ախճիգ հըմը գբաշէ դարագից չիրուխ, գգարգէ սեղանին, կ'սէ. - Անղա՛ն, էսպեսով, էս սեղան, էս ծառը, ամփողջ էղնե՛ք Անվերան սարի գլուխ: Ախճիգ էն գղեսնա, օր ո՛չ ծառ կա, ո՛չ սեղան, ո՛չ ախարուր, ո՛չ սենյագ, մարտն էլ հըղ իրանց դարեր ին: Ի՞նչ էնէ, գիլա, գօխպա, կ'սէ. - Էլնամ էրտամ թա-կավորի մող, գսմճնա, դէ՛, երեխեն հեղն է, գարող է ըսէ. «Դղեն գործերն է, ուրիշ մարտ է սիրէ՛ երեխան էղեր ը»: Գպոնէ դղի ծեռ ու գընգնա ջամպա, գերտան, գիանդքին մէ ախարի, գգեսնա՛ էդ ախարի ագից՝ ճրի հեղ անկին քարեր է գիկան, գիկան ու լցվին էնդեխ: Դղեն գղեսնա էդ սիրուն քարեր, կ'սէ. - Մամա՛, քա-նիմ՝ հաղ լից քու ջեր, յըս գիաղամ հըղին:

Ախճիգ երեխի խատրից չէլնա, քանիմ՝ հաղ գքցէ ջեր, գպոնէ դղի թն ու գերտան: Գերտան, դէ՛, անոտի - ձառավ, խամ-խշիմ ընգեր ին ջամպա գերտան, կի-շեր հարի լուս էրտալին, լուս օր գպացվի՝ գղեսնան մէ դուրան դաշա, սուրիմ՝ օջիսար փովէ գարծա: Չո-րան գղեսնա մէ ընդանիք էն գողմից գիկա, երեխամ՝ էլ հեղը, հագիվ գ'ռնան ջամպու հեղ քելան, խուղու-մէ ընգերին, անոտի, ձառավ: Յըմը գ'գթէ թասմ՝ գատ, գվերու չանտան, գերտը առն իրանց: Գերտա կ'սէ. - Քո՛ւր ջան, նստի, յըս կիղնմ օր տված իս, նստի քու դղայի հեղ հաց գի՛ր, հեղդ գիսոսալ:

Վըլը գպրտին հաց գուղին, չորան կ'սէ. - Քո՛ւր ջան, ո՞ւսկ գիկաս, ո՞ւր է գերտաս:

- է՛, - կ'սէ, - ախպեր քան, մ'հարցու, անդեր ընդանիկ իմ, յոս էլ չկիդեմ ուր է գերտամ:

- Դէ՛ օր անդեր ընդանիկ իս, ընծի էլ քուր չկա, մէ պառաւ մեր ունիմ, արի՛ քեզի կենիմ ընծի հըլալ քուր, դանիմ թերի տեղ, իմ մեր գիկա օչխար կթէ, դնիմ հեղ՝ երաաս մեր տուն: Կ'սէ. - Շա՛ղ լաւ: Էդ ժամանագ, ուրեմս, մէ ռազրգան գիկա ընցնի, ամեն տարի էտեխով գընցնա, չորան գճանչնա, կ'սէ. - Բազրգա՛ն քան, ի՞նճ գեղնի, ըս քուրնճ դոխս մէ քորու վոա, դանիս հանձնիս իմ մոր ու անձնիս երտաս: Կ'սէ. - Լա՛ւ: Գդնէ քորու վոեն, գերտամ: Օր գիեռենան, ռազրգան ռաշին կ'սէ. - Ա՛յ քուր, յոս ինչքան կիդեմ, ըդ չորանիմ քուր չկա, մէ սպառաւ մեր ունի, տու որդեխի՞ց գիկաս, ո՞ւր է գերտաս, եղեր իս իրան քուր: Կ'սէ. - Ախպեր քան, անդեր ընդանիկ իմ, գեղտամ իմ քամպու հեղ: Կ'սէ. - Օր էդպես է, յոս վաջառագան մարտ իմ, քեզի գդանիմ իմ դունը, ավելի լաւ գբայիմ, գիդամ սենյազմ՝ ձեզի. դու քու դղեն արրեք իմ դան մեճը, էղի ընծի քուր: Գհամաժայնվի ախճիգ: Գերտան, օր գկսորին է՛ գհասնին իրանց քաղաք: Շուկ, ամառ ժամանագ է: Կնիգ ու մերն էլ գմային լուսամուղեց, գգեսնան, ռազրգան էգավ, մէ անձանտ ընդանիկ հանդէ քորու վրեն, երեխամ՛էլ՝ գիրգ: Կնիգ էտեխ ուռա՛վ, ըսեց. «Ուրեմն իմ մարտ անրայման իրան ընդանիք է պերե»: Զէլավ դուռ ռացուց: Գրոռա թը չէ՛ չը՛ն իկա: Բազրգան գկադղի, գքրվէ, կ'սէ. - Իմ քուր, իմ յեզան էգը ին, գուգիկ արևու դագ վսռի՞ք, շուղ ռացե՛ք: Օր կ'սէ՛ իմ քուր, իմ յեզան, մոր իրանց սիրդ գիանգստի, գիկան ռանան դղու: Գերտան մերս, ռազրգան սենյազմ՝ առանձին կիդա, կ'սէ. - Քո՛ւր քան, էս սենյազ քեզի, քու տղի հեղ առանձին կարրիս, կնգան ու մոր լէ կ'սէ. - Զէղնի՛մ, չիմանամ, յոս վաջառագան մարտ իմ, առևդառագան մարտ իմ, գերտամ, իկամ հըմը իմ քուրոճ երես տխուր դեսա՛ ըլ իմ ձեռքից չըք պրճնա: Մեր կ'սէ. - Ա՛յ ռալա՛մ, ընչի՞ ղղե տխուր էղնի, աստծուն փառք, դունը լիքն է, մենք էլ կուղինք, թող էն էլ իրան համար արրի: Ու գման էտեխ: Գմնան, գանցնի ժամանագ՝, դղեն արտեն մենձցեր է. դասդասերգու դարեգան է, օրմ՝ էլ էդ քաղքի թակավորը գիակնի դըվոնշի շոր, իրան վըզիրի հեղ կ'սէ. «Էրտանք մըր քաղքի մեճ ման իկանք, դեսնանք՝ մըր քաղքի դրուտուն ոնց ը»: Գերտան վաջառագանի տունով գընցնան, գդեսնան՝ էդ դղան եղյասի մեճ անկին քարերը քցեր է, գիաղս հեղ: Թակավոր գմդաճէ, կ'սէ. - Ա՛յ մարդ, յոս թակավոր իմ, ըմ խըզինեն անկին քար չկա, էս վաջառագանի դղեն՝ անկին քաղով խսողալ է: Վըզիր գնայէ վերև, գգեսնա դղի մոըը, գիդէ թակավորին, կսէ. - Քու դուն ավոի, վերև նայէ, դղին ի՞նճ գմայիս: Թակավոր օր վերև գնայէ թը չէ՛ ուշք էղեխ գանցնի: Թակավորին օղի ուշկի գպերին, գէլնան

թակավոր ու վոզիր եդ տառնան ռալաղ: Կ'սէ. - Վըզիր, մէ հնար գղի՛ էդ դղի գլուխ կորցու, օր յոս կոնամ էդ ընդանիկ, էդ թակուհին թերիմ ընծի, չկորցուս՝ յոս քու գլուխ գկորցուն:

- Թակավոր արրած կենա, - կ'սէ, - ի՞նչալ էնիմ, օր կորցուն:

- Զգիդե՛մ, - կ'սէ, - ծաը գղի՛, կորցու:

Գէլնա վոզիր գերտա իրան հոր մող, էդ էլ թակավորի հոր օրով վոզիր է էղէ: Կ'սէ. - Լա՛ն, էղի հանգիստ գորձ է, դղեն ի՞նճ գինա ըդ ինճ է, վաջառագանի խըզնի անկին քարեր առեր է ձեռ՝ գխաղա: Գնա ըսա՛, թող էդ տղնմ՝ քառսուն անկին քար դնէ սինու վոը, թերի կկա, դէ՛, դղեն ո՞րդեխից գղնա, ժամանագ գընցնա, թակավորն էլ գլուխ գգըրգէ, գպըճնա, կազադվո:

Գիկա թակավորին գպաղմէ, թակավոր կ'սէ. - Գնա կանճէ դղին: Դղի անուն՝ Արմինագ է, գ՛երտա դղին կ'սէ. - թակավոր քգի գ՛կանճէ: Գէլնա Արմինագ վըզրի հեղ գիկա ռալաղ: Թակավոր կ'սէ. - Արմինա՛գ, քեզի դաս օր ժամանագ, գերտաս քառսուն հաղ անկին քար պերիս էն քարերից, օր հեղ գխաղեր: Դղեն գմուրվի, կ'սէ. - Թակավոր արրած կենա, էդքան որդեխի՞ց գղնամ:

- Զկիդե՛մ, - կ'սէ, - դաս օր քեզի ժամանագ, պերի՛ պերի, չպերի՛ քու գլուխ գգըրգիմ:

- Դէ՛, - կ'սէ, - դաս օրվա փող վըզրի հաշվեն ղը՛դ էղնի: Գառնէ, մոլրուգ իկա մոր մող.

- Ա՛յ մեր, թակավոր գանճեր է, կսէ - Բղե երտաս քառսուն անկին քար պերիս, որդեխի՞ց գղնամ:

Մեր վոագ գիասկնա թակավորի միտկ, կ'սէ. - Արմինա՛գ քան, տու փոքր էր, օր թերինք էդ քանի քար, գերտաս էս ինչ քամպով, գիասնիս էս ի՛նչ մեշան, էսինչ տեղ ախպուր կա, քրի հեղ անկին քար է գիկա լցվո էտեխ, գերտաս պերիս, մ՛վախենա:

Դղեն գէլնի ընգնի քամպա, մոր ըսածի պես մեշեն գգղնա, գէլնա ախպրի վոեն, գղեսնա հանդին քարեր լուղուգ օղի, հըմը գլա խուրջին ու գիկա, դաս ավուր վոա գիասնի, գտրէ սինու վոը, գպերէ իդա թակավորին: Թակավոր վըզրին կ'սէ.

- Զէդա՛վ, ըդրով պան տուրս չիկա, հնար գգի, անրայման ղղե դղի գլուխ կորցուս, չկորցուս՝ քու գլուխ գգըրգիմ:

Վըզիր էլի գէլնա երտա հոր մող, կ'սէ. - Գերտաս դղան քամպիս յոտ դևի աշխաղի, թըլս երտա ըղուց խաս ռախչից անմընագան խնձոր ու ջուր թերէ: Ընտեխ, գըրգի դղու՛ երգու առյուճ կա, գիլսնին տղին կուղեն, գվերճացուն:

Գիկա վոզիր կ'սէ թակավորին, գկանճին դղին, կ'սին. - Քառասուն օր քեզի ժամանագ, երտա՛ս դևերի ախաշից անմընագան ջուր ու խնձոր թերիս, չրերի՛ր՝ քու գլուխ գգըրգիք: Դղեն քառասուն ավուր ծախս

գուզէ վըզրից, դառնը մըլուլ, գիկա տուն: Տու մ'սէ վաջառազանի մեր իմաստուն է, կ'սէ. - Բալի'գ ջան, մ'վախենա, գերտաս դենրու աշխարհ, գկայնիս դըր-գի դուռ, էրգու առյուծ կա հօն, սոված ին, մեգ դըրգի է'ս յան է, մեգ մյուս: Յոտ դեն էլ փախցրեր ին թակա-վորի ախճիգ րերի, կռիվ է կենին, ենի կ'սէ իմն է, ենի կ'սէ իմն է, չըն համաձայնի իրար, առյուծներին էլ անգաջ չըն ենի, շադ սոված ին: Գվերուս քու հեդ օջի-րիմ՝ ջանդակ, գէխիս, իդաս առյուծներին, առյուծ-ներ օր կերան, իրանց պոչ ժած տվեցին՝ ըլ արտեն գխելոքնան, մաժելո՛վ գերտաս, իրանց գհարձգիս ու գմդմաս հասս թախչեն, էդ ժամանագ գըրմաս իրանց հախեն իկաս:

Դդեն գէլնա ընգնի ջամպա, շադ գերտա, քիչ գեր-տա, գհասնի դենրի ախշարի: Գդեսնա՝ առյուծնին սոված գվխտան, գհանէ խուրջիցից օջիւրի ջանդագ, էրգու գես գենէ, գքցէ առյուծների առաճ: Առյուծնին, դէ՛, սոված ին, գիլսնին վոեն, գուդին, գոշտանան, պոչ իրանց օր ժած գիդան, դդեն մաժելո՛վ գերտա, գհարձգէ ու գմդնի հասս թախչեն: Տու մ'սէ, ըդ յոտ դեն էլ հերտով պահագուտուն է գենին: Ըդ օր մենծ ախավեր գջամպին, գէլնա դեսնա՝ մէ երիդասարդ հն-դէ հասս թախճի մեծ: Կ'սէ. - Ա՛յ դոա, օծն իրան պոր-դով, դուշն իրան թևով էս խաս թախչի մեծ չմդի, տու ո՞նց իս էգի, հիմը իկամ քու մենծ գոոր քու անգաջ գթորգիմ: Կ'սէ. - Կեր, մոր գոհացի:

Ինք օր էն գոդմից գիկա, օր գըրգէ դդին, ըն էր-գու առյուծ, գէ հարձագ ին, գհասնին ըդոր կենին կդոր-կդոր, քցին էնտին: Օր մենծ ախավեր գուշանա, ախպրդանք մյուսներին գուդարգին, էդպետով հինգ մեջտեղից դուրս գիկան, հնգին էլ՝ առյուծնին կգգր-տին: Վերճին էրգուս՝ հըդդար դուրս գիկան, գդես-նան իրանց ախպրդանց ջանդգնիր փռուգ ին, գք-չին էրգոով դդի վրեն: Առյուծնին գիլսնին, դդեն էլ՝ մէ գոդմից, ըդոց էլ գվերճացուն: Դդեն ներս գմդնի, գդեսնա՝ մէ սիրուն ախճիգ հանդէ նստուգ: Ախճիգ օր գդեսնա դդին, գգարմանա, կ'սէ. - Ա՛յ դդա, օծն իրան պորդով: դուշ իրան թևով էստեդ չիկա, տու էգեր իս մդեր իս խաս թախչեն, հիմի օր էգան՝ քու մենծ կդոր քու անգաջ գթորգին:

Կ'սէ. - Յոտի գլուխ լէ կդեր իմ: Ախճիգ չավդնա, գէլնա տուրս դեսնա՝ իսկարես, յոտն էլ չկան, կ'սէ. - Դէ՛ լավ էդավ: Կառնիք իրար, էստեխ մգի համար ամեն ինչ էլ գա:

- Չէ՛, - կ'սէ, - յըս նրադագով իմ էգէ, քեզ էլ գդա-նիմ, չըմ թորգի էստեխ մնաս, պայց ըդի իմ նրադագ դէիս հասուն:

Գէլնա յոտ դերիի հասս թախչից խնծոր գքադէ, ջուր գվերու, էդ ախճգասն էլ հեդ՝ գերտա: Գերտան հասնին վաջառազանի տուն, մեր գուրիսնա, գէդնի

աշխարկով: Կդնէ խնծոր ու ջուր սինու վոեն, դդեն գառ-յէ - գերտա թակավորի թալադ: Թակավոր, օր գդես-նա էդ էլ պերեց էգավ, կ'սէ. - Վըգի ր, հնար գդի, յըս գմենին, գտրակին, ըդ ուր ջամպիս՝ գտառնա գիկա:

Վըգի ր գերտա հոր մող: Կ'սէ. - Յըս իմացեր իմ, օր Անվերան սար գա, թող էրտա Անվերան սար, ըն-տեխեն մարտ հեդ չիկա, հօն գվերճանա, գայրձնիք - ադադվոք: Գկանչին դդին: Թակավոր կ'սէ. - Տու ըդի էրտաս Անվերան սար: Կ'սէ. - Ո՞րդէիս է էդ Անվերան սար: Կ'սէ. - Յըս էլ չկիդեն, ըդի էրտաս էնտեխաց ան-մահագան խնծոր ու ճուր րերիս, յըս հիվանդ իմ, օր ուղիմ, խմիմ՝ լավանամ:

- Ինչքա՞ն ժամանագ կիդաք, - կ'սէ տղեն:

- Քառսուն օր քեզի ժամանակ, րերի՛ր՝ րերի՛ր, չրե-րի՛ր՝ քու գլուխ գգըրգիմ: Կ'սէ. - Քառսուն ավուր ծախս վըզրից առեք, տվեք ընծի, օր ես կրամ էրտամ - իկամ:

Վըգից կառնէ ծախս, գիկա մոր մող. մոր գպադ-մէ, օր հիմա էլ գուդարգին Անվերան սար: Օր կ'սէ Ան-վերան սար, մերն լաց գէդնի: Կ'սէ. - Ընչի՞ գիլաս, ա՛յ մեր, մեգ է, ես էստեխ մնամ՝ թակավոր իմ գլուխ գ'կդ-րէ, գերտամ, էգա՛ էգա, չէգա չէգա: Աէր գպերէ կարմիր էնտ գ'կարէ մադ, կսէ. - Բալի'գ ջան, կարող է էրտաս հասնիս էնտեխ, պայց դուրս գալուց չվազանա՛ս, շուդ չէլնաս, մինճն ժամը դասերգուս չլրանա՛ չէլնաս:

Դդեն գրադաստվո, գնստի ծին, գկանճէ գաստ-ված ու գերտա: Գերտա, գերտա, ախշրից գէլնա, ո՛չ քա-դաք է, ո՛չ գյուդ է, ծով է. գընգնա ծովի րերնով գերտա, գտեսնա՝ մէ տեխ մուխ գէլնա, գքչէ, էդ միսի վոա գեր-տա: Իրգվս գողմ է. դուռ գգըրգէ, մէ դերդեր դուրս գի-կա, կ'սէ. - Օրշնյալ տե՛ր, կ'սէ. - Աստված օրշնէ:

- Տե՛ր հայը, խոնախ գընտունի՞ս:

- Խոնախ աստուն է, ընչի՞ չըմ ընտունի, - գսռնէ դդին ներս: Կ'սէ. - Տե՛ր հայր, յըս էգեր իմ գերտամ Անվերան սար, մեր թակավորի համար անմահագան խնծոր ու ճուր րերիմ: Կ'սէ. - Էկուց գերտաս իմ մյուս ախպր մող, մի օրվա ճամպա է, կարող է էն իմանա տեդ, ես՝ չկիդնմ: Ախսօր գերտա, խոնախ գէդնի էն մյուս ախպր: Կ'սէ. - Վը՛լը յըս էլ չկիդեն, իմ մենծ ախավեր կարող է իմանա, մեգ օրվա ճամպա է: Գերտա գհասնի մենծ ախպր մող: Էդի կ'սէ. - Լա՛վ, առավող քեզի ճամպեն ցուց կիդամ: Գերտաս ծովի պերան՝ մի մենծ սիպտագ քար կա, գպարցրցուս, քարի տագ գըմ է դրուգ, էդ գըմ գթաթիս ջրի մեծ, ծովային ծին գիկա, գգըրգիս ծիու գլուխ, քգի գքցիս ծիու վոեն, գանցնիս էն գողմ: Օր անցար էն գողմը, գըմ գպոգիս ծիու գլխից, էնտեխ էլ կա մէ սիպտագ քար, գդնիս էդ քարի տագ ու գերտաս քու ջամպով: Էգ ջամպեն փուշ ու գադաշ է, օր անցար էդ փուշ ու դադաշի մի-ճով կ'սիս. - Օխա՛շ, էս ի՞նճ անմահագան հող գիկա: Էտեխից օր անցար, գերտաս մէ ախպրի վոեն, լեդի

է, չըս կոնա խմի, գ'կզիս վրեն, կու՛մ՝ գառնիս քու պերան, կ'սիս. - Օխա՛շ, էս ինձ անմահագան ճուր է: Էնտեխից էլ օր անցար գնացիր, գէրտաս դորգի մող գոնանաս, գել էն գողմ է գարած, մակին՝ էն գողմ. խող դորուգ է գիլու առնէ, դմագ՝ մակու առնէ: Յընը գվեղուս դմագ դրիս գիլուն, խող գորիս մակու առնէ, գսնցնիս գէրտաս: Գէրտաս խաս լախչեն, ուրենս, խնծոր է, ճուր է, ինչ է՝ գվեղուս: Օը գոռոնաս՝ դառնալու ժամանակ ամփողջ աշխարհ. ծառ, ճուղ, քար ու թուփ գրոռա. «Յողեղեն՝ դառնալ հրեղեն»: Չդառնա՛ս, քու էղև չնայի՛ս, օր էղև նայեցիր՝ քաղ գոռոնաս: Ընտեհեն օը էգար, գիկաս գիլու մող ու մակուն: Կ'սիս. - Կ'էլ, մակի՛, «Յողեղեն դարալ հրեղեն», կ'սիս. - Սրժանի՛ է, թո՛ղ դանէ, էղքան ժամանագ մեր գեր փոխորդ չկար, էղ մարտ փոխեր է: Գիկա լեղի ախարի վիեն, կ'սիս. - Լեղի ճո՛ւր, դարալ: Կ'սէ. - Թող դանէ, արժանի՛ է, ընծի գովիղ չէղէ, պայց էղ մարտ ընծի գովիր է: Գիկաս փշի - դադաշի մեճ, նմանարես, էլի՛ գիկաս ծովի մող, էլի գըմ գիանիս, գ'գըրդիս ծովային ծիու գլուխ, նստիս գսնցնիս էն գողմ: Էդպես դերդեր գալողմէ իրան, դղեն առավոր գէլնա - գէրտա: Գէրտա, դերդորու սալըխով՝ գէրտա ծովի մող, իրան ծին գերախէ, ինք գէրտա սիպտագ քարի դգից գեանէ գըմ, գթթիս ճրի մեճ, գոնանա՝ ծովային ծին գիկա, գզըրգէ գլուխ, գսնցնի էն գողմ: Էնդեխ էլ գիանը գըմ, տրէ քարի տագ, ծին գերախէ ծովի մեճ, ինք գէրտա: Գէրտա, իսկարես, փուշ - դադաշի միճով գսնցնի, ըմբես փուշ ու դադաշ է, օր մարտ չ'գոնա միճով քելէ, կ'սէ. - Օխա՛շ, էս ի՛նչ անմահագան դրախտ է, ի՛նչ լալ հող գիկա: Ընդեխից գսնցնի, գէրտա լեղի ճրի մող, կու՛մ՝ գստնէ կ'սէ. - Օխա՛շ, ինչ լալ անմահագան ճուր է, ըղեխից էլ գսնցնի գիլու, մակու մող, ըղդանց կերն էլ գփոխէ, գէրտա մղնի խաս լախչեն, Սնմերը սար: Գէրտա խնծոր գքաղէ, ճուր գվերու, օր իկա՝ մաղի լենտ գնայէ, մեր գընգնա միտկ, կ'սէ. «Իմ մեր ըսեց, միճն ժամի դասերգուս մնաս հօն, յըս ո՛ւր է գէրտամ»: Գմնա էնտեխ, խաս լախչի մեճ գէրտա-գիկա: Էն գոնանա, օր իրեք աղունիգ ֆոռալե՛ն գիկան, ախարի վրեն գոնին, գիանին իրանց թերուռնին, գոնին ծաղիգների վրեն: Սենձ ախճիգ գքարծրնա ծառ, մէ սիրուն երիդասարդ հանդէ ծառի վիեն քնուգ, տղի գէխու տգեն գիանէ գիրկմ՝, գկարտա, ուշկի գպերէ, գէրտան ախարի մեճ գլողգնան, գիկան մղմին սենյագմ՝, հաց կուղին, մորից դղին գիանին ծառ, գ'քնցուն: Գիրկ գոնին գլխու տագ, գ'քնցուն, գիակնին իրանց թիրուռնին ու գքռնան - էրտան: Ըղի իրան աճկով գոնանա դղեն, ժամի դասերգուս օր գլրանա, դղեն գէլնա էտեխից, գընգնի ջամպա: Օր գիկա, քար, թուփ գրոռան. «Յողեղեն՝ դարալ հրեղեն»: Կ'սիս. - Թող դանէ՛, արժանի է իրան:

Գիկա գիլու մող, մակուն, ըղդ էլ ջամպա գիղան, գիկա լեղի ճրի մող, էն էլ ջամպա գիղա, գիկա փուշ ու դադաշ գընցնա, չըն խոսա, գիկա սիպտագ քըրու մող, գըմ գիանէ քըրի տգից, գգարգէ ծովային ծիու գլուխ, գընցնի էնտին: Գընցնի էնտին, գիեճնա իրան ծին, էլ դերդերու մող չգայնի, գիշեր-ցերեգ մեգ կէնէ ու գքշէ, արտեն ջամպեն գդալ: Եռեսունինն օրվա վրեն՝ գիասնի դուն: Առավոդ խնծորն ու ճուր գտնէ սինու վրեն, գէրտա: Թակավորն ու վըգիր, օր գոնանա դղեն սլերեց էգալ, դեղն ու դեղ՝ գմեռնին: Դղեն գտառնա իկա, մոր գպաղմէ. - Ա՛յ մեր, - կ'սէ, - շա՛ղ լալ էդալ: Լա՛լ պրծա, թակավոր ու վրգիր՝ դեղն ու դեղ մեռան:

- Յա՛, ռալիգ ջան, ործար, է՛ղ, օր քու գլուխ թակավոր օյին գիաղեր, ընծի եամար էր, չարուտէնէ սիրդ իրանց պայտիրը, լալ ործար, ռաղմէ դեսնանք՝ ի՛մալ էդալ:

Դղեն գպաղմէ իմալ օր էղեր էր, կ'սէ. - Ա՛յ մեր, առա էղ խնծոր ու ճուր ռղի իկենք, քու կարած լենտ ընգալ իմ միտք: Ըսի՛ իճնիմ խաս լախչեն ման իկամ, միճն ժամ լրանա, դեսա՛ իրեք աղունիգ էգան, հանծին իրանց թերուռնին, էղան իրեք ախճիգ: Սենձ ախճիգ էլալ ծառի գլուխ, մէ սիրուն երիդասարդ եանդիր հօն քնուգ, իմ սիրդ փլալ վրեն, սաղցուց էղ երիտասարդ, պերեց ցած, լողգցան, հական շորեր, մղան սենյագմ՝ ջաշեցին, մորից երիտասարդին դրեցին ծառի գլուխ, գիրկ կարտացին, քնցրեցին, գիրկ դրին գլխու տագ ու իրանք հական իրանց թիրուռնին ու թոռն - գացին: Մեր կ'սէ. - Քու աճկով դեսա՛ր, ու արծունք գթալէ աչքերուց: - Ա՛յ մեր, ընչի՞ գիլաս:

- Է՛, ռալա ջան, էնի, - կ'սէ, - քու հե՛րն է:

- Ըբ օր իմ հերն էր, ընչի՞ չ'սիր, յըս իմ հոր գազաղինք սլերենք:

- Չըր գոռնէ ռերէ, ռալիգ ջան, էնի՛ սերով է ընգէ, արտեն հոկին դարեր ին: Ըղ խաս լախչեն լէ քու պարի խաս լախչեն ը էղի: Դղեն կ'սէ. - Օր աշխարհ քանդվի՛, յըս ռըղի էրտամ իմ հոր գոնամ, պերիմ: Տաղին՝ էղ վաջառագանի մերը, կ'սէ. - Լա՛ռ, գէրտաս, պայց իմ ցուցմունքով շարժվիս: Կ'սէ. - Գէրտաս էնտեխ, միճն ի իրանց գալը, ախարի մող փոսմ՝ գփորիս, տախտգներով գծածկիս, ինչքան լալ ծաղիգներ գսն՝ գփռիս վրեն, ուրիշ տեղմ՝ էլ՝ փոսի մեճ լա՛լ կրագ գշինիս ու գիկաս էտեխ գպաղդվիս: Յանդէ աղունիգնին օր էգան, իրանց թիրուռնին գիանին, գոնին էղ ծաղիգների վիեն, գէլնան քու հոր գոախցուն, պերին - իկան: Իրանք օր գնգնան ճրի մեճ՝ տու հըմը գէլնաս, վիրուս իրանց թիրուռնին ու տանիս կոխիս կըագ, մե՛գ, էրգըրտ, օր գիկաս առճի հաղ սենյագ գմղնաս, հըմը դարագից գքաշիս չիրուխ, դրիս քու ծոց, օր չիկա մենձ ախճիգ քգի քար

դառցու, սերով է: Դղեն կ'սէ. - Լա՛վ: Կ'սէ. - Լա՛ռ, օր էդ ռոյոր էղավ, իրանք չըն գ'ոնա - թոնի էրտա, գեակ-նին իրանց շորեր, գբերիս իկաս սենյագ, ըն մենծ ախճիգ գընգմա չիրուխ գեաշէ՝ չ'գոնա, հըմը քու ծոցից գեանիս չիրուխ, գզըրգիս սեղանին, կ'սիս. - Սեղա՛ն, էսպես սարկով-դագգով էղնի՛ս իմ քեռու, վս-ջառագանի հայատ:

Դղեն գէլմա գընգմա ջամպա, էլի մույն ծնով գիաս-նի Անվերա սար: Դէ՛, փոս շիներ ը, գրագ սարկեր ը, գսպասէ, օր ժամ թըմի: Ժամ գոռանա, աղունիզնին գիկան, գեանին իրանց թիրուռկնին, գոնին էդ սիրուն ծաղիգների վոա, գէլման դղին սաղցուն, պերին ցած: Իրանք օր գնդին լողգմալու, հըմը դղեն գէլմա վերու թիրուռկնին տանէ գոխէ կրագ, գվառէ: Գէլման ըղուր դես-նան օդար իսան, իրանց թիրուռկնին էլ՝ չկա: Գիդա դղեն շորեր, գիակնին, գիկան սեղանի դոխկեր մատին, դէ՛, էլ չըն կ'ոնա թոնի, թիրուռկնին կրագ է դվի: Մենծ ախճիգ գընգմա չիրուխ ման գիկա, դղեն կ'սէ. - Սեռա՛վ, չիրուխ իմ մողն է, հըմը գեանէ ծոցից, գզըրգէ սեղանին, կ'սէ. - Սեղա՛ն, էսպես դնիս իմ քեռու հըլատ, ախճիգներ լէ՛ հըղին: Դէ՛, զըսի դեերի մողի ախճիգն էլ բերեր է, գսպասին էնքան ժամանագ, մինճև վաջա-ռագան իկա, դէ՛, առատագան մարտ է, գուդդի: Վըլը, գիկա վսջառագան էլ, գիդա էդ էրգալ ախճիգ վսջառագանին, կ'սէ. - էդ էրգու հրեղեն ախճիգ քեզ գիանծնիմ, գսպանիս, գթորգիս, ինճ գէնիս՝ էրա: Գվերու դեերու մողի ախճիգ ու էդ հրեղեն ախճիգից փոքրին, իրան հորն ու մոր հեղ, կ'սէ. - Սեղա՛ն, գուզիմ էղնիս իմ պարի առաճվա խաս թախճեն:

Վըլը, չիրուխ գզըրգէ թէ չէ՛ էնտեխ գկաննին: Դոն գոնին, ուրեմս, ջուհար գջամպին թակավորին, թե քու դղեն ու հարս քոմ ու քոճով էգսն: Դայց թակավոր արտեն ծերացեր է, թակուեին՝ նմանարես: Նոր ֆայտոն գջամպէ, իրանց գտանէ դուն: Գմղման ռալաղ թէ չէ՛ դղեն գիանէ անմահագան խնծորն ու ճուր գիդա իրանց: Բորեգան աչքեր իրանց լուս գիկը, գջահեղման, գէղնին աշխրկով: Գպերին թոռին էլ գբսագին փոքր ախճալ հեղ, լոտն օր ու կիշեր հարսանիք գէնին, գուրախանան: Իրանք հասան իրանց մուրմազին, տուք էլ եասնիք ձեր մուրագին:

8 (10). ՀՈՒՇԱԳԻ ՀԵՎԻՍ*

Գէղնի, չէղնի, մէ թակավոր գէղնի, էդ թակավորին էրեխա չունենա: Մէ դավոիշ գիկա խեր-շառ, թուղթ կենէ, կ'սէ. - Ես քզի թուղթ կենիմ, քզի էրեխա կէղնի, ռայց ջանավար կէղնի:

* Էդ հեքիաթ լսեր իմ իմ հորքուրից, իմ պարին՝ գեղի ռեսն էր, գիավաքվեն օղեն, հեքիաթներ գպաղմեն, իմ հորքուրն էլ սովորուցեր է ընծի, էղոնք խնուսա հեքիաթներ իմ: Սեք «մասալ» կսենք: (Ծան. թանասացի):

Գմնա թուղթ կենէ, էդ կնիգ կազաղվի: Դայեգնիր հըմեն քոմերին էգէ, դէ՛ գիդեն, օր ջանավար կէղնի: Էդ էրեխան կէղնի, հարի գպոնին՝ մէ իրեք - չորս հոկի կուդէ: Թակավորին խարար կիդան, կ'սին. - Թակավոր արրած կենա, քզի էրեխա է էդի, ռայց գագան է, մարտ չիշխնա մողենա: Գտանին էդ էրեխին, մէ հոր գփորին, գիճուն մեծ, ինչ կիդան՝ չուդէ, մի-նագ՝ էրեխա կուդէ: Էդ թակավոր, էլ ինչքամ էրեխա կա քաղքի մեծ, իրան խզինեն ռացուց, գնեց ու կերցուց, գնեց ու կերցուց, մնաց մէ հաղ ջաղցըրան, գեղից հեռու կարեր, էրգու ախճիգ ուներ, մեզ հըլալ մորից էր, մեզ՝ խորտ: Կերթան ջաղցըրնին կ'սին.

- Ջաղցըրա՛ն, թակավոր խրգեր ը՝ ռդի քու ախճիգներ գնինք, տանինք:

- Գացեք ըմ կնգաց ուզեք, յըս իմ՝ կիդամ:

Իրան առճի ախճիգ կիդա: Կնիգ կ'սէ. - Յըս իմ ախճիգ չըմ իդա, թող տանէ թակավոր ըմ գլուխ գարգէ, յըս իմ էրեխան չըմ իդա: Ուրեմ, էդ ջաղցըրնի ախճիգ կ'գնին, մինչև օսկին, ռան կիշոն, խեր-շառ՝ ախճիգ կերթա գերեզմներ, մոր դերեզմնին կ'սէ.

- Ա՛յ մեր, քու տեղ ռաց՝ յըս էլ իկամ, ընծի գտանին էնին գազանին կեր: Գոնէ ըմ հոկին էլ ա՛ռ, իկամ քու կուշտ, չէղնիմ գազանին կեր:

Իրեք անկամ գիստորվի մորից, մեր գէլմա մատի, կ'սէ.

- Ախճի՛գ ջան, քու գիրն էդ գազանի գլուխն է, թող տանին քզի, մինագ՝ մեզոց - մեզ չքցին քզի հորի մեծ: Կերթաս՝ կառնիս իրեք կդոր հաց, իրեք թիքա էլ միս, մէ հաղ էլ լուցկի: Գնստիս հորի պերան, էդ գազան կիշէ քու վիեն, ինչքամ կիշէ՝ մէ կդոր հաց գքցիս, ինչքամ կիշէ՝ մէ թիքա միս գքցիս, մինչև էդ իրեք կդոր հացն ու միս գփրցնա, էդ գազանի լեզուն էլ գփրցնա, կ'սէ. - Ախճի՛, արի: Դու չվախենաս, գիճնաս կերթաս, էնի քզի ռան չենէ, քու ճագատագիրն ու ընդոան՝ մեզ է: Եպ օր մստար խոսացիր՝ էդ լուցկին գվառիս, հեղեն գվառիս, հեղեն գզպիս, հեղեն գզպի՛ս, տղեն գսաղնա, գտառնա քսան տարեգան էրիդասարդ:

Ախճիգ գլսա մոր ըսած ու կերթա: Կերթա է՛ս տին, է՛ն տին, իրեք կդոր հաց գճարէ, կերթա դասարների կշտով օր գընցնի, իրեք թիքա միս գառնէ, գտրէ ուր ծոց ու կերթա: Կերթա գիսանի եռի պերան, կ'սէ. - Ընծի մ'իջուցե՛ք, յըս ընծնով գիճնամ:

Իմալ որ պաղմեցի, էղմալ էդ ախճիգ գնստի էդ հորի պերան, գազան կիշէ, հեղեն հաց գքցա, հեղեն միս գքցա, օր փոճավ՝ գազանի լեզուն պաճվավ. - Դէ՛, իճի՛ ախճի, իճի՛ արի:

Ախճիգ գիճնա, գզըրգէ լուցկին, հեղեն գվառէ, հեղեն գզպէ, հեղեն գվառէ, հեղեն գզպէ՛, էդ գազան կէղնի մէ լավ էրիդասարդ: Ժողովուրդ կ'սին. - Էդ գազանի ծեն ընչո՞ւ կդրավ, անընդեստ կուդեր ու

կզուռար: Գիկան իշին, օր տղա ու ախճիգ նատեր ին, գխոսան: Կերթան կ'սին:

- Թակավոր արրած կենա, ջաղցրնի ախճիգ էդ գազանին սաղցուցեր է:

- Ի՞նչ սաղցուցեր է: Գիկան իշին, օր հա՛, տղեն ու ախճիգ հնդէ գխոսան: Նոր դիւ-գուռնով, քեֆով գիւնին տղեն - ախճիգ գուռնին: Թակավոր յոտ օր, յոտ գիշեր հասնիք գէնէ: Խըրար կերթա ջաղցրնին, թը քու ախճիգ թակավորի տղին սաղցուցեր է, թակավորի հարսն է: Կ'սէ. - Ի՞նչ լավ էղավ, իմ ախճիգ պրծավ խորտ մոր ձեռքեն:

Օգի գխնդսնա ջաղցրան, ռայց խորտ մերն գտողմի, կ'սէ. - Ընչի՞ յըս իմ ախճիգ չտվր, օր ըդ խորտ ախճիգ կնաց, էղավ թակավորի հարս:

Մէ շապատ գընցու, կըճէ ախճիգ ու մեր կսին. - էրթանք մեր ախճգան պերինք դարծք:

- Ա՛յ կնի՛գ, ինչ դարծք, ինչ պսն, յըս ջաղցրան մաղտ իմ, ի՞նչ տանիմ, ի՞նչ ըսիմ, էրէխր է, գսցէ ուր ըրխտի հեղ, ինչ գաւգիք:

- Չէ՛ օր չէ՛, - կրավ մարտուն, - իլահի՛ կերթամ ախճիգ պերիմ: Կերթա ախճիգ գպերէ: Իրգուն ախճիգ օր գեանէ շորեր, օր քնի, կ'սէ. - Ախճի՛գ ջան, քելէ էրտանք դրսու եաշիվ,

Ախճիգ օր գնստի՛ լանգեմ՛ կիդա ախճգա մեծկին, գլորցու, կ'սէ. - Տու էղնիս թակավորի հա՛րս, իմ ախճիգ մնա՛: Վախտմ՛ գընցնա, գեկա թակավորի տղեն ուր կնիգ տանէ, խորտ մեր ուր ախճիգ կրերէ: Տղեն կ'սէ. - Էդի ըմ ուզած ախճիգ չէ, յըս ըդրան տեր չըմ կայնի:

Դառնանք ախճգան:

Ախճիգ կզլորվր, կերթա մէ ձոր, շիվար, մոլոր, ի՞նչ էնէ էդ գիշերուն տզլոր, շոր չկա վրեն: Կրոնա մէ ռարագ ճամպա, կերթա: Կերթա գեայնի մէ քաղքի դուժ, կ'սէ. «Ամոթ է, տզլոր վր՞ր տուն էրթամ»: Կերթա մղնա մէ վանքի մեծ: Գտեսնա՛ ժսմու մեծ մէ դագաղ դրուգ, չարսավ քաշուգ վրեն: Իրգուն օր գիկա, գտեսնա, օր մեզմ՛ մէ սինի լիք ուղելիք պերեց, դրեց էդ դագաղի կուշտ ու եեռեցավ, Ախճիգ մղածեց, ռսեց. «Ի՞նչ էնիմ, յըս սոված իմ»: Տեսավ, օր Արև մեր մղավ, էլավ էդ մեռել նստավ, ռացեց սինին, կերավ ուրին հաց, ու ինք մինչև լուս մնաց սոված: Էդ օր ձեռ չտվեց, միսօր էլի նույն պաղմոթյուն: Արե օր մեր մղավ, նույն մարտ պերեց էդ սինին լիք ուղելիք դրեց, գնաց: Ախճիգ ռսեց. «Սոված իմ, գէլնամ պերիմ փշուն՛ ընծի ուղիմ, ջայնմին, թէ էդ մեռել ինչ կենա՛ թող էնա»: Գէլնա ախճիգ կերթա էդ ուղելիքներից մէ-մէ փշուր կիսէ կուղէ, գծածկէ, գիկա մղնի ժսմի խորան, վարակույտի էգեվ: Տգեն գէլնա, էդ մեռել, գպանա եացի սեղան, կ'սէ. «Վա՛յ, իմ մերն ընծի մոռցեր է, կիսադ հաց, կիսադ ճաշ է խրգէ ընծի»: Օդի մղածմունքով կուղէ էդ հաց: Միսօր՛ էլի էդ պաղմո-

թյուն: Իրեք օր էտպես գէղնա: Տղին կ'սէ. - Չէ՛, էդ վանքի մեծ մարտ կա, իմ մերն ընծի կիսադ հաց չխրգա: Գէլնա վերու մեմ՛ է՛ստին, էնտին գպողէ, գիկա, օր էդ ախճիգն է, գտեսնա մէ տզլոր ախճիգ:

- Ախճի՛, - կ'սէ, - խո սաղանա չի՞ս: Կ'սէ. - Չէ՛:

- Իմ հաց դու է կիսի՞ս ուղիս: Կ'սէ. - Չա՛:

Գպնէ ախճգա ձիռ, գիկա, իմալ օր ես պաղմեցի ձգի, ըմալ ախճիգ պաղմեց ուրին: Ախճիգ պաղմեց իրա գլխու գալիք, ըրը, ըսեց. - Դու օր կենտանի իս, ընչո՞ւ իս էգէ պարգէ ես կուրու մեծ: Ըսեց. - Յըս էլ թակավորի տղա իմ, ընծի մեծուցին, տվրն ուսումի, մի օր էլ միս ը կուղեք, կերը, օսկոռ գըրգեցի՛ շուշեն ջարդավ, Արևուն քվրեցի: Արև ընծի անիծեց, ըսեց. «Գիշեր սաղ մնաս, ցերեգ՛ ըմ արև չտեսնա՛ս»: Յըս Արևու մեռուգ մարտ իմ, յըս Արևու էրես ըդի չտեսնամ:

Ըդ էրգուս մանցին իրար մող, ըդ ուղելիքով արրան: Ախճիգ մնաց էրեխով:

- Ի՞նչ էնիմ, - ըսեց, - ախճի՛, յոս էլնամ իկա՛մ, իրմը ընծի տեսան՛ ուրանք էլ գմահանան, եամ էլ՛ յըս գմահանամ:

Ախճգան հանեց տուրս, ըսեց. - Կերթաս, քգի գէդնի մէ տղա, իմալ օր իմ թևի վրեն նշան է, աստծու նշան է, նույն նշան՛ էդ էրեխի թևի վրեն է: Ըսեց. - Կերթաս մեր տուն, մեր մերքին աշխատողներ էնտեխ ին, կ'սին. - Մեր Յուշագի խատրի համար (տղի անուն Յուշագ կէղնի), ընծի մերս առնիք, ի՞նչ կէղնի: Քգի մերս կառնին, աստու չավ գպաշտին:

Էդ ախճիգ գէլնա - էրթա: Գերթա, կառնին մերս, գեուրասիրին: Կազաղվի ախճիգ, գէղնի մէ եաղ տղա, խարար գտանին թակավորին, թե՛ էդ ախճգան էղավ մէ տղա, քո տղի նշան՛ հանդէ վրեն:

Դառնանք թակավորի տղի վրեն՛ Արևի անիծուգին: Մէ չորս-հինգ օր գմնա, տղեն թրուտ չիդա, գէլնա - գիկա: Տղեն օր գիկա, իրա հոր շեմքին՛ օդի կէղնի փեղ, համ գիշեր գմեռնի, համ՛ ցերեգ: Ախճիգմ գքցէ էդ ռարուր ու կ'սէ. - Կերթամ աշխարհի պղդիմ, կերթամ ըմ ռախտի եետ, մնամ ի՞նչ էնիմ:

Կերթա ախճիգ: Շաղ կերթա, քիչ կերթա, կերթա մէ սարի գլուխ, ախպրի առեճ գեստի, գիլա, գմղածէ, կ'սէ. - Ես ի՞նչ ռախտ էր, իմ մոր գերեզմնից էլ հեռեցա, գոնէ էրտենք իմ մոր գերեզմնին՛ մէ խորհուրդ իղեր ընծի, տեսնենք ի՞նչ գէղներ իմ ռախտ:

Գտեսնի էրգու էղեվելիգ գիճնամ օդի, կ'սին.

- Ախճի՛ ջան, ինչո՞ւ իս մըլուլի, էլի գմա էն Անվերի սարի գլուխ, էնտեխ մէ ճգնավոր կա, Արևու ձեռքին ջուր գրլնա, եթե մէ գղալ Արևու ձեռքից ջուր ռերիս, տանիս լցիս քու ըրխտի պերան, գախսնա. հա՛մ գիշեր գախսնա, եա՛մ ցերեգ:

Ախճիգ կերթա, շաղ թե քիչ կերթա, կերթա էլի ըդ Անվերի սարի գլուխ, օր Արև գծագէ, գտեսնա՛ Արևու

ծեռքին ջուր է գլան: Ախճիզ կղիմէ, կ'սէ. - Էդ ջրեն գրաւմ' տաք, ի՞նչ կէղնի:

- Այ ախճի՛, - կ'սին, - օժն ուր պորդով, հաւքն ուր թնով հօղը չգղնվո, տու ի՞նչ հողածին իս, օր հօղը իս գղնվո:

Ախճիզ գխնտրվի, գպաղմէ ուր գլխու գալիք: Կիդան ախճաւ գրաւմ' ճուր, կ'սին. - Դէ՛ գնա՛, հա՛մ գիշեր գսախնա, հա՛մ ցերեզ, գնա՛, քու բըխտին սիբացի:

Ախճիզ գառնէ էդ ճուր, գիկա: Արտեն քառասուն օր թմեր է: Քառասուն օր տղեն մեռած է, էրեխեն էլ բարբուր է, տաբեր ին՝ պային: Թակավորի դիվան լիք լցված ին, ինչ հեքիմներ, ինչ բժշկություն բերեր ին՝ չսախցէ տղին: Գիկա ախճիզ, կ'սէ. - Դեն՛ գացեք, յըս գսախցում:

- Է՛, - կ'սին, - հողեր քու գեծ կլխուն, էդքան բժշկություն, էդքան մարտ չսախցէ, տո՛ւ բղի սախցուս Դուշագին:

Ախճիզ կ'սէ. - Ես էլ իմ ցուցմունք կիդամ, սախցավ՝ սախցավ, չսախցավ՝ ես ի՞նչ էնիմ: Գհեռեցու բուռին, գհասնի դաբաղի մող, գտանէ բուտուզին կաթմ՝ ջուր գլցէ բերան: Տղեն գսկսէ սրսպել, երգորորտ օր գթալէ՛՛ էվելի, երորորդ օր թալեց՝ տղեն էլա՛վ նստավ: Տղեն էլավ նստավ, պսղանկ, շորեր հըմեն թալեց, ըսեց. - Վա՛յ, ըդ ինչքան իմ քնի:

Նոր ախճիզ սկսեց պաղմէ:

Խաբար կնաց թակավորին, թե՛ էդ գիծ ախճիզ սաղցուց քու տղին: Դռնեց ախճաւ տարավ. - Ախճի՛զ քան, - ըսեց, քու պերան ի՞նչ շուռ գիկա, ըսէ, տանիմ քգի ըմ օսկու խգինեն, ինչքան գուգիս՝ վերցո՛ւ: Ախճիզ չխոսա: Տղեն գպաղմէ հոր, իմալ օր ձգի պաղմի, ուր գլխու գալած, թե մէ տարի վանքի մեծ ինք էդի, էդի իմ կինն է, էդ էլ՝ իմ էրեխեն է:

Նոր թակավոր գպերէ քառսուն օր, քառսուն գիշեր դիռլ-գուռնա, հարսանիք կենէ: Խըրար կնաց աշխրէ-աշխարհ: Էդ գագան օր ագաղեր է ախճիզ, էն էլ կենտանի է, էդ թակավոր էլ՝ ըդրա հեր, էգեր ըքեֆի: Ըդադ էդ թակավոր կ'սէ. - Ըմ տղեն էդ ախճիզն ըսաղցուցի, գագան էր: Էդ մեզել թակավորն էլ կ'սէ. - Իմ մեռել սաղցուցեր է, ի՛մ տղեն է: Էդ էրգու թակավոր գվիջին ախճաւ վոնեն: Թակավորներ գուգին էլնան կռիվ իրար դեմ, վոր մյուսին հախտեց, թը՛դ ախճիզ տանէ էրթա, հա՛մ ընդրա տղեն է սաղցուցէ, հա՛մ ընդրա: Վերծ, գիկան գիտնագան մարտեր գընգնան մեծ, կ'սին. - Թակավոր՝ արրած կենա, եթե ճակատագիր է, ընչո՛ւ գտանիս ժողովուրտ քարդիս, ընչո՛ւ արունհեղություն կենիս: Բի՛ր ախճաւ կանգցու, մէ հադ խալի փատէ ախճաւ, էրգու տղեն էլ թըխ կայնին, ախճիզ թըդ ուր ձեռ ձգա, վոր ձեռաց մեծ գնա՛ց, էն էլ թըդ տանէ էրթա, էլ ընչո՛ւ ժողովուրտ քարդիս, ընչո՛ւ արունհեղություն էդնի:

Թակավոր գիասկնա վըգրին, - Դա՛, - կ'սէ, - վըգի՛ր, քու խոսք կենիմ:

Բերին ախճիզ կանգցուն, թակավորներ գիկան նստին սենադ: Էրգու տղեն գկանգցուն, մէ խալի գպերին, օտկից կլուխ գփաաին ախճաւ: Ախճիզ ձեռ կծգէ՛ կերթա գագանի ձեռի մեծ, էդ էլ ուր բըխտն է: Խալին գքանդին, ախճիզ գպաղմէ ուր գլխու գալիք, կ'սէ. - Իմ մերն է ընծի ըսի:

Նոր օդի թակավոր դիռլ-գուռնով, փեշքեշով ախճաւ գտրէ ճամպու, կ'սէ. - Քու տղեն էլ էրեր ը կենտանի, իմ տղեն էլ գագան էր՝ սաղցուցեր է, բըխտն ու ճագատագիր օր էդ է, ի՛նճ էնիմ:

Նոր կառնէ աղճիզ էդ թակավորի տղեն ու կերթան: Ձեզ էլ աջողություն էդնի, իրա՛նց էլ:

9 (11). ՄԱՐԻ ԽՐԾԻԳ

Կէղնի, չէղնի, մէ թակավոր կէղնի: Էդ թակավորին մէ սիրուն ախճիզ կէղնի: Օրմ՝ գիկա հավուզի վոնեն վլացվո, գէլի ծառ: Կիշէ՛՛ բոշեկ էգան, էգան - նստան էդ հավուզի ջրի բուր, իշին՝ մէ սիրուն ախճաւ նգար հնդը մեծ: Մէ բոշի ախճիզ էգավ, ըսեց. - Ի՛նչ սիրուն ախճիզ իս, արի՛, արի՛ իծի ցած, նստի: փշում, խոսանք: Դը՛ բոշի էրես է, գստիբէ, շադ գխնտրվե, ախճիզ գիծնա: Բոշի ախճիզ գգըրգէ լանգով, թըլէ ճուր: Գիկա թակավորի տղեն, տեսնա՛՛ ախճիզ չկա՛: Տու մ՛ըսի, ախճիզ ըդրա հեդ ժամատրվեր է, ըսէք է. «Գէրթամ ֆլան ծառի վոնեն գէլնամ, տու արի՛»: Տղեն գիշէ ծառ, մէ բոշի կըճկը հընդը օն: Բոշեն կ'սէ. - Արի՛, արի՛, ընչո՛ւ էդ քաշվար, չէ՛՛ յըս քու սիբածն իմ:

Տղեն գիերսողի, կ'սէ. - Տու ըմ սիրած չիս, էնի սիրուն էր, տու ընչո՛ւ իս հըմլա մոտլոշ:

Կ'սէ. - Ըմ հոր սուրու օջիար ընցավ, ընքան կանչեցի՛՛ ըմ մոտներ էդավ հըմլա:

Կստիբէ ախճըգան, կ'սէ. - Ըբը ընչո՛ւ իս հըմլա սև: Կ'սէ. - Դըդը ժամմ՝ - էրգուս՝ ծառու գլխին իմ էդի, արև վառիր է, սեցիր իմ:

Ի՛նչ կենէ, բոշի ախճաւ վոնեն չկ'ոնա: Վերծ, գստիբէ, գառնէ էդ ախճիզ էրթա: Օրմ՝ էդի կերթա ջրի, ջրի միծից մէ մեռլի ձեռք գէլնա: Կ'սէ. - Ախճի՛, մեռնիս, արբիս՝ մեռելի բղի ռաստ իկաս:

Գիկա պաղմէ, տղեն կ'սէ. - Ես քգի բաց գթողիմ, օր բղի մեռելի ռաստ իկաս՝ բաց գթողեմ: Բոշի կըճկեն գթողէ օցկի հեռենա: Տու մ՛ըսէ, էդ թակավորի ախճիզ, օր ընգեր է հաուզ, դառեր է գուլ-ծաղիզ: Օրերուց օրմ՝, տղեն գիկա օդի գլողգնա, կ'սէ. - Ես բըդ էրթամ էդ ծաղիզ քաղեմ: Գքաղէ ծաղիկ կիշէ՛՛ էդ թակավորի աղջիկն է: Կ'սէ. - Բոշի կըճկեն ընծի էնքան համոգեց, ես ծառի ծերից իծա, ինք ընծի հլոնդեց, տվեց ջուր, մգա էդեր իմ գուլ - ծաղեզ: Գտա-

նիս, դու գինաս, չտանիս՝ դու գինաս:

Տղեն գառնէ եղ ծաղիգ, գիկա: Գմնա մէ շապատ, երգուս, եղ ծաղիգ գեղնա ախճիգ, գէլի երթա ջրի: Օվ գիկա՝ իրան հերոս գառնէ: Ախճիգ օր վեղդոն գտրէ, գտեսնա՝ մեռելի ծեռք ջրի միճից գէլնա, կ'սէ. «Ախճիճ, մեռնիս - արբիս» մեռլի ռաստ գիկաս»: Ախճիգ վախճիսնով գիկա տղին գպաղմէ: Իրեք օր կերթա ջրի, իրեք օր էլ նույն պաղմոթոյուն գէլնա եղ մեռելի ծեռք, կ'սէ. «Մեռնիս - արբիս» մեռլի ռաստ գիկաս»: Գիկա, էլի գվսխենա, տղեն կ'սէ. - Գսռնիմ քգի, օգցիմ հեռենամ, քաղքից գէլնամ, օր մեռել չտեսնաս:

Գառնէ ախճիգ ու գիեռենա: Շատ գեղթա թե քիչ, գէլնամ մէ Անվերի սարի գլոխ, մէ հաղ շենք ը: Տղէն գըրգից դուռ՝ չբացվաւ, ախճիգ օր ծեռ ավեց՝ դուռ եղ կնաց: Ախճիգ մնաց նես, տղեն՝ դուրս: Էն՝ էն կողմից, էն՝ էն կողմից լաց, ինչ երեցին՝ չբացվաւ: Ախճիգ կնաց էն տին իշեց, էն տին իշեց, տեսաւ մէ կուրի կա, մարտմ՝ հընդը մեծ: Տղէն ըսեց. - Իմցու եղ մարտ, թող իգա բանա տուռ:

Է՛, մեռել ո՞ւր իկա: Օդի տղեն շաղ լաց, մոմռաց, ախճիգ էլ՝ օն, ի՞նչ էնին: Շաղ մնաց, թե քիչ, սղէն կնաց ուրին, ախճիգ մնաց: Ախճիգ մնաց ներս: - Ի՞նչ էնիմ, - ըսեց, - թղի նսաիմ, պայիմ եղ մեռել, եղ էն է, օր ըսեց. «Մեռնիս - արբիս» բըղ մեռլի՝ ռաստ իգաս»: Ախճիգն էլ առաւ թաշկինագ, նստաւ եղ մեռլի գլխուն, ճանջեր քշեց, թը քընի տարի տնեց, աստված գինա: Օրմ՝ էլ տեսաւ, բռնեկ էլի եգան, գըրգվաւ դռան:

- Էլի՛, էլի՛, մաղ, ասեղ, ֆլան-բեֆան: Ախճիգ թռեց մեռել, էլաւ ըսեց. - Ընծի մաղ, պան պետք չէ:

- Ըբը ընչո՛ւ իս մացէ մինագ օդի: Ըսեց. - Մացեր իմ, մեռել գպայիմ: Ըդ ախճիգ պաղմեց ուր գլխու գալիք: Կըճկեն հըսկըցաւ, ըսեց. - Աղի՛ տու փշու՛մ՝ վլացվի, յըս գիկամ պայիմ ըդ մեռել, չթողիմ ճանջեր իճնան, մինչև իկաս: Ախճիգ տիբաւ տուռ, աստու հրամանով տուռ պացվաւ, ախճիգ էլաւ տուրս, ռոշեն եգաւ ներս: Բռշեն առաւ թաշկինագ, ճանջեր քշեց: Դը՛, բռշը է, ընգաւ էս տին, էն տին գողության, ճանջեր լցվաւ մեռելի քիթ-բերան: Մեռել էլաւ նստաւ: Ըսեց. - Քու տուն շիկվի՛, ըդ ինչքա՞ն իս քնի, յըս մեռա, ըղը քընի տարի ճանջեր գքշիմ, մէ ռոքվա մեծ էլար նստար: Խոսացին: Բռշեն սուղ-սուղ պաղմեց, ֆլան-բեֆան: Ախճիգ եգաւ, եգաւ գարմացաւ, մղաճեց ըսեց. «Էսքան տարի պայեցի՛ չսաղցաւ, ռոշի կըճկեն ի՞մալ սաղցուց»: Ախճիգն եգաւ կաննաւ օդի: Ըդ մարտ օր սաղցեր եր, ըսեց. - Ըդ օ՞վ է, ըսեց. - Ըդի էլ ըմ քոճն է: Մանցին օդի, շաղ մանցին, թե քիչ, օրմ՝ էլ եղ մարտ ըսեց. - Գէլնամ երթամ քաղաք, ի՞նչ առնիմ: Դը՛, բռշը է, ըսեց. - Դը՛ էս առ, հը էն առ: Կնաց մարտն քիչմ՝ ճամպա, ըսեց. «Ես ըղքան պան ըղրան առնիմ, ըբը ըն ախճգան ի՞նչ պերիմ»:

Էգաւ ըսեց. - Քուրո՛ քան, ըբը տու ի՞նչ գուզիս, ըմ կնիգ ըղքան բան ուզեց, քգի ի՞նչ բերիմ: Կ'սէ. - Յըս մենագ մէ Աաբրի խրծիգ գուզիմ, օր խոսամ հեղ: - Է՛, - կ'սէ, - բան ուզէ՛ բերիմ: Կ'սէ. - Չէ՛, բան ընծի պետք չէ, մինագ եղ է հարգավոր ընծի:

Կերթա կառնէ ըմեն բան. շորից, օսկուց, արծթից, խուրջին լիք գլնա, թալէ խուրջին թևին ու գէլնա քաղքից, կ'սէ. - Վա՛յ, էն ախճիգ մէ պան ուզեց, մէ խուռուշի պան եր, յըս բըղ տառնամ, երթամ պերիմ, մեղկ է:

Գտառնա իկա խանութչուց գհարցու. - Սաբրի խրծիգ ունի՞ս: Կ'սէ. - Դա՛, ի՞նչ կէնիս:

Կ'սէ. - Աէ հաղ տո՛ւր ընծի:

Կ'սէ. - Կիղամ քգի Աաբրի խրծիգ, բայց ըղրա տեր շաղ դըրդու է, բղի տու կաննիս, եղի խոսա խրծիգի հեղ: Միճն վերջ օր խոսաց, օր վերջին ռոքեն չպոնիր՝ կամ էսի՛ գարաքվի, կամ՝ ախճիգ:

Կառնէ եղ մարտ խրծիգ, գիկա: Բռշի կըճկեն ինչ խնդացաւ ու ինչ ուրախացաւ, ըբը ըսեց. - Իդա ի՞նչ է: Ըսեց. - Էս էլ բերեր իմ քոճին, մեղե է, ուզեր է:

- Չէ՛ օր չէ՛, բղի չիղամ, բղի ճարտիմ: Բռշի կըճկեն ընգիր է կլխու:

- Ա՛յ կնիգ, մեղկ է, մեր աշխատիղմ է, տու ըսիր, եղ մէ խրծիգ ի՞նչ է, օր գջարտիս, մէ խուռուշի րան է:

- Չէ՛, թղի ջարտիմ: Կ'սէ. - Տու եղի ջարտիս՝ յըս քու շորեր հըմեն գվառիմ: Ըդ խանութչին ըսեր է՛ կիդաս խրծիգ իրա տիրուն, րայց պահագ գկայնիս մինճն վերճ, օր իր գլխու գալիք պաղմէ, թէ չէ՛ գտրաքվի: Վերճ, ռոշի կըճկեն գիլէ մարտու մողից խուրջին, կ'սէ. - Ա՛ռ, ուղէ քու գլուխ: Էդ մարտ խրծիգ կիդա ախճգան ու ինք գերթա պատընդի: Բռշի կըճկեն էլ գկայնի պահագ, տեսնա՛ ի՞նչ գիտսա: Ախճիգ գպաղմէ, կ'սէ. - Սաբրի խրծիգ, յըս թակավորի մեգուճար ախճիգն եք, եգա էլա ծառի գլոխ, բռշի կըճկեն ընծի իապեց, քցեց ջուր, եղա՛ գուլ - ծաղիգ, ըմ սիրած եգաւ, տարաւ ընծի, սաղցա, առանք իրար, մէ ժամանագ անցուցի: Էգա օրմ՝ ջուր գտանենք, իմ վեղըն դրի ախպրի առեճ՝ մէ մեռելի ծեռք էլաւ, ըսեց. «Մեռնիս - արբիս» մեռլի ռաստ գիկաս»: Ըսեց. - Սաբրի խրծիգ, յըս պաղռի՞մ թե՛ տու: Խրծիգի հեղն է գիտսա: - Սաբրի խրծիգ, միսօրն էլ գացի ջրի, նույն պաղմոթոյուն եղաւ, նույն մեռլի ծեռ էլաւ ըսեց. «Առնիս - արբիս» բղի մեռելի ռաստ իկաս»: Անգաջ չերեցի: Իրեք օր եգա, իրեք օր էլ եղ մեռլի թաթիգ էլաւ, ընծի վախեցուց, ըսեց. «Ախճի, մեռնիս - արբիս» բղի մեռելի ռաստ իկաս»: Յըս մեռելի ռաստ եգա: Աաբրի խրծիգ, յըս պաղռի՞մ, թը՛ տու: Ըսեց. - Ըմ ամուսին ընծի առաւ, քաղքից տուրս եգաւ, էլանք քաղքից, ըսեց՝ մեռել չտեսնաս: Ըսեց. - Էգանք իղը Սնվերի սարի գլոխ: Ինք ծեռ տվեց, դուռ չոացվաւ, յըս տվի՛ ռացվաւ, մղը ներս: Ըսեց. - Սաբրի խրծիգ, սո՛ւղ է, յըս

պաղոյիմ, թե՛ տու: Խրոթիգին է գալադմէ իր գլխու գալիք: Ըսեց. - Յըս ծեռ տվր, ինք տվեց՝ չրացվաւ, ինք է՛ն յան լաց, յըս՝ է՛ս: Թե շաղ մնաց, թե քիչ, ինք գնաց, ես մանցի ես սենյազ: Էդ մէ մեռելն էր էտեխ դրուգ: Ես նստա յոտ տարի պայեցի էդ մեռել, քշեցի ճամջեր, էդ մեռել չգարտնաւ, Սարրի խրոթիգ, - ըսեց, - յըս պաղոյիմ, թե՛ տու:

Բոշի կընկեն քաշեց, չթողէ: Ըսեց. - Սէ ըորվա մեծ թոշեն էգաւ, ընծի համոզեց, ըսեց. - Արի՛: Տիրաւ դուռ, դուռ պացվաւ, ընծի ըսեց. - Գնա՛ փշում վլացվի, յըս գալայիմ մեռել, հարի իկաս: Առաւ իմ յայլուդ, նստաւ, յըս գնացի տուրս, թը ի՛նչ էդաւ, ի՛նչ չէդաւ՝ թոշի կընկեն սաղցուց էդ մեռել: Սարրի խրոթիգ, յըս պաղոյիմ, թը՝ տու: Կուկլեն տրակվաւ, էդաւ հարուր կոոր: Տղեն էղեն պոնեց թոշի փեշ: - Բը՛, կ'սէր յը՛ս իմ պայի: Բրախեց թոշի կընկեն, առաւ էդ ախճիգ: Ըդոնք հասան իրանց մուրագին, դու էլ՝ քում՝:

10 (12). 03

Սէ նախորդը կելնի, խեղջ, քցսիր նախորդտ, իրեք ախճիգ կուեննա: Էդ նախորդտն է, գիշէ նախիր գիկա ախպրի վրեն, գնստի օդ, ջուր կիմէ, կ'սէ. - Օ՛ֆ, իմալ իմ դադրի: Գտեսնա՛ մեզմ՝ ախպրի ագից գէնա, կ'սէ. - Ինչո՞ւ կանչեցիր ընծի: Կ'սէ. - Յըս չըմ կանչի քգի:

- Ըրը տու չ'սեցի՞ր Օ՛ֆ, յըս օֆն իմ, մգա քգի օդի գսպանիմ:

- Ընծի մ'սպանի, նախիր գմնա թըրըդի, կորի խըլխի մալ, ի՞մալ կէդնի: Կ'սէ. - Ընծի իրեք ախճիգ կա, արի, վըր մեզ ախճիգ գհավնիս՝ իդամ քգի:

Կ'սէ. - Լա՛ւ: Կերթա: Բիծեն գքշէ նախիր, կերթա տուն: Կնգան կ'սէ. - Կնիգ, մգա մեր ախճգան մարտ գիկա՝ տանք: - Ի՞նչ մարտ է:

- Վըլը, անծանոթ մարտ է, գացի ախպուր ջուր խմի, ըսի՛ օ՛ֆ, ըսեց. - Օֆ յըս իմ, քգի գսպանիմ, ըսի. - Ընծի մ'սպանէ, խլդի մալ գմնա տուրս, արի՛, ընծի իրեք ախճիգ կա, վըր մեզ ախճգան գհավնիս՝ տար: Մգա գիկան: Կնիգն էր. էլաւ գեղեց վերք-վերիք: Թաթախվէ, ծուն է գիկա, տեսաւ՝ թը՛փ, թը՛փ, ռացին մդան: Ըսեց. - Էգա՞ր, ըսեց. - Հա՛: Ըսեց. - Դը՛, վըր մեզ ախճիգ գհավնիս՝ տար: Ըսեց. - Մենծ ախճիգ գտանիմ: Մոսւ մենծ ախճիգ, ընգցուց էդեւ, էգաւ: Տարաւ, տարաւ էդ ախճիգ, նը՛ տուն, նը՛ տեխ, նը՛ խեր, նը՛ շառ, տարաւ մէ փոքր քոխտիգմ՝ ռացեց, տեսաւ լիք ջանդակ էր կախուգ: Ըսեց. - Միւծի՛, հըղը ջանդգներ գտեսնա՞ս: Ըսեց. - Հա՛: - Մգա գպերիմ պուդուգմ՝ միս ուղիս, թը կերար ըդ մի՛ս, կէդնիս ընծի կնիգ, թը չկերար՝ իդը ջանդգներու պես՝ քգի գ'կախիմ: Առաւ ախճիգ էգաւ, Կնաց պերեց տաշտմ՝ հոււ միս, տրեց ախճգա առեծ, ըսեց. - Դը կի՛ր, յըս կերթամ որսի:

Թողեց կնաց: Ըդ ախճիգն էր. միս էնեց կոոր-կոոր, փոտիգ-փոտիգ, պաղի ծագ կոխեց, ագ կոխեց. վերճարես, կորցուց էդ միս: Իրգուն թը՛փ, թը՛փ էգաւ, էգաւ ըսեց. - Մի՛ս, ո՞ւր իս: Ըսեց. «Ա՛գն իմ, ակուգեն իմ, պա՛ղն իմ, պաղի ծագն իմ»: Միս էլաւ լեգու:

- Հա՛, ախճի՛, չըս կէ՞րի, քել էրթանք:

Տարաւ ախճիգ, չանգալ գըրգեց ծծերուց կախեց ջանդգներու մեծ: Մնաց էրգու - իրեք օր, էլաւ կնաց մյուս ախճգա էղև: Թը՛փ, թը՛փ կնաց: Կնաց, ըսին. - Օրի՞ իս էգի: Ըսեց. - Քու ախճիգ խալիմ՝ է հիմի, գործեր է թիգմ՝ - էրգուս, ինք լէ հիվանդ է, ուր քուր գ'կանչէ, տանիմք, օր էդ խալին գործէ:

- Ախպեր, - կ'սին, - Մեր ախճիգ օր ախճիգ էր, խալի չգիներ գործեր, խալի գործել ըդ իրեք աւուր մե՞ջ սովրաւ:

- Չէ՛, - կ'սէ, - հիմէր է ախակին, գործեր է, ռայց հիվանդ է, ուր քուր գկանծէ: Գէլման իդան միծնեգ ախճիգ: Գիընգցու էղև, սուս-փուս պերէ իկա, պանը գտուռ, ցուցու ջանդգներ, կ'սէ. - Ախճի՛, գտեսնա՞ս իդը ջանդգներ: Կսէ. - Հա՛: Կ'սէ. - Հիմը լէ քու քուրո՞ծ ջանգագն է, թը պուդուգմ՝ հոււ միս կերա՞ր, քգի կէնիմ ընծի կնիգ, թը չկերար, քգի լէ քու քուրո՞ծ պես գ'կախիմ: Է՛, Անվերի սարի գլոխ, ինք ու էդ մարտ, ի՛նչ էնէ: Պերեց, էգաւ տաշտմ՝ հոււ միս տրեց ախճգա առեծ, ըսեց. - Հա՛ն, դու կուղիս, յըս կերթամ: Էդ ախճիգն էր. էլաւ միս էնեց կոոր-կոոր, փոտիգ-փոտիգ, կոխեց է՛ն տին, կոխեց է՛ն տին: Էգաւ իրգուն, ըսեց. - Հա՛, միս ո՞ւր իս: Ըսեց. «Ա՛գն իմ, ակուգեն իմ, պա՛ղն իմ, պաղի ծագն իմ»:

Էգաւ, ախճգան ըսեց. - Ախճի՛, չըս կէ՞րէ միս, կոխեր իս պաղի ծգդան, դը՛, քել էրթանք:

Պերեց էգաւ, գըրգեց աչքերուց չընգըլ՝ կախեց քրո՞ծ կշտին: Մնաց մէ չորս - հիմգ օր, էլաւ կնաց մյուս քուրո՞ծ էղեն: Կնաց: Ըսին. - Ընչո՞ւ իս էգի:

- Վըլը, ըսեց, - խալին գործեցին էրգու քուրով, մանցեր է մէ փշուր, ուրանք չըն պարարի, գոնէ իկա հաց - ռան էնէ, յըս ուղիմ, ուրանք խալին գործին: - Ախպեր, - գընգնան մդաժմունքի մեծ, - թը մըր ախճիգներն ի՛ն, խալի չըն գինա գործի, ըդ ի՞նչ է կսէ՛ խալի, խալի: Վերծ, գստիրին պգդի քուրո՞ծ, կ'սէ. - Յըս չըմ էրտա, ըդի ըմ քուրվդանց գլոխ պամ՝ը խաղցեր է: Գէնին, չէնին՝ չէրթա: Վերծ, շաղ գստիրին ախճգա վրեն, գէլնի - էրթա, մէ կաղվր ծակ գ'գդնա, գտրէ ուր ծոց ու կերթա: Կառնէ էդ ախճիգ գիկա, գպանա տուռ, կիշէ՛ էրգու քուրո՞ծ ջանդգներ հընդին կախուգ:

- Ախճի՛, - կ'սէ, - գտեսնա՞ս քու քուրվդանք, միս իմ տվէ չկերեր իմ՝ կախեր իմ: Դու լէ չուղիս, քգի լէ հմլա գկախիմ: Գպերէ տաշտմ՝ հոււ միս, գտրէ ախճգա առեծ, կ'սէ. - Դու կի՛, յըս կերթամ որսի:

Ախճիգ կէնէ էդ միս փշուր-փշուր, կերցու կաղ-

վին, զմեա մեզ-երգու թիքա, գտեսնա՛ եգավ, Կ'սէ. - Լի'ս ո՞ւր իս: Կ'սէ. «Տաճ-տաճ քիգարն իմ»:

- Ախճի՛, - Կ'սէ, - տու ընծի կնիգ, յըս քգի մարտ, հըղը յոտ տարի, յըս հըղըքան որս իմ էնի, մեզ ընծի կնիգ չեղի: Դո՛, - Կ'սէ, - նստի օղի, յըս իմ գլոխ դնիմ քու չոքերու վրեն, քնիմ, իմ քուն առնիմ, նոր գէլիմ: Գորէ գլոխ ախճա չոքերուն, զքնի: Ախճիգ ի՞նճ էնէ՛ էլսվ գլոխ դրեց գեղին, ընտի'ն իշեց՝ րա՛ն չկա, յոտ սենյագ է. յոտ լէ՛ փագ, լցեր է քոնրվար, մարտ, ինչ ըսիս, փագեր է: Ընգավ է՛ն տին, է՛ն տին, ուր զըրգ-վավ՝ փագ էր, եգավ նստավ, խաղցավ մուրկի հեղ, տեսավ բալըքներ հնդին մեծ: Մռավ էր յոտ րալնիք, գնաց րացեց էր դմեր: Օր դուռ րացեց՝ հրմեն սադ-ցան, էլան փախսն: Երգու քուր էլ ստղցան, եգան: Քուրվղանց ըսեց. - Տուք գացե՛ք, ըղի յոտ օր զքնի, յոտ ավուր ամեզ մարտ ուր ճամպախ գ'կդրէ, զմեամ յըս ու ըմ րախտ, տեսնամ ըղի ի՞նչ օղյատ գխաղա իմ գլոխ, ի՞նչ կէնէ: Կերթտ - տեսնա՛ օսկերիչմ՝ հնդէ սենյագ նստուգ: Կ'սէ. - Օսկերի՛չ, յըս քգի սաղցրեր իմ, տու էլ ընծի ըղի սաղցուս:

- Ի՞նչ սաղցուս:

- Կ'սէ. - Ընծի էնէ մէ թելի կոջ, իմ վրեն քաշէ օսկե-ծուր, էնէ մէ կոջ, թալ՝ թող էրթա: Յըս լէ կզլորի՛մ, կեր-թամ: Օսկերիչն էր. վըլը, քտշեց ախճա վրեն օսկե-ծուր՝ ուր մագեր, ուր քան, էնեց մէ հադ կոջ, ըսեց. - Իմալ օր տու ըղքան ջընրվար ու մարտ սաղցուցիր, աստված էլ քգի սաղցու, ընգի քու ճամպախ ու գնա:

Դառնանք Օֆին: Օֆն էր. քնավ յոտ օր, իմցտվ, ի՞նչ իմնտլ. նը՝ ախճիգ, նը՝ մարտ, նը՝ մըղըթ, յոտ սեն-յագ սաղ դարդգվեր ին, մնաց ինք մինագ կաննուգ:

- Յեյ վա՛խ, - ըսեց, - ըդ տխճիգ ի՞նճ օյին էր հա-նեց իմ գլոխ:

Գէլնա-մղնա, գէլնա-մղնա, րա՛ն չկա, գացեր ին, կիշէ՛ մէ հադ կոջ է. կզլորի ու կերթա, զքֆոր կ'սէ. - Էղքան քոմեցի, ի՛նչ էրի, օը էդ կոջ վերցում ի՛նչ է-նիմ: Գլորցու կերթա մէ յան: Էդ ախճիգն է. կզլորվի կերթա, շաղ կերթտ, քիչ կերթա, աստված գկանչէ, կդառնա էլի ախճիգ, կերթա գէլնա մէ ծառի գլոխ: Թտ-կտվորի ծիան եգան ջուր գիւմին, ախճա շաղվի հն-դէ ջրի մեծ, մէ հուռնիգ-հրեղեն ախճիգ:

- Ախճի՛, - Կ'սին, - արի՛ ցած, ի՞նճ հողածին իս: Չիճնա: Կերթան թակավորի տղին կ'սին. - Մէ հուռ-նիգ-հրեղեն տխճիգ հընդէ ծառի գլոխ նստուգ, կէ-նիմք թը չէ՛ չիճնտ: Կնա՛, տեսնինք կ'նմտ՝ս իճուս, քգի լայեղ ախճիգմ՝ է:

Թտկավորի տղեն գիկա՛ ի՞նճ իշէ, շաղվի հնդէ ջրի մեծ, մէ հուռնիգ-հրեղեն ախճիգ:

- Ախճի՛, - Կ'սէ, - ինչո՞ւ իս էլէ ծառու գլոխ, կառ-նի՞ս ընծի, իճի էրթանք:

- Յա՛, - Կ'սէ. - տու թակավորի տղա իս, րայց խելք

չկա քու գլոխ, յըս իղմա ի՞նչալ իճնիմ, ընգնամ քու էղն, իկամ: Թակավորի տղա իս, գնա դիող-գուռնա, գուսան պիր, ընծի ծառի գլխուց իճու, տար:

Թակավորի տղեն կերթա պարուն, մամուն կ'սէ՛ հըմլա ախճիգ է, գպերէ դիող-գուռնա, գուսան, պան՝ հարսնքով, ուրախությունով գտանէ ախճիգ: Եադ ու քիչ զմեա, կազադվի կեղնի ուրին մէ տղա: Վսխտմ՝ էլ զընցնա՛ Օֆ գիկա էր քաղաք կ'սէ. - Ի՞նչալ էնիմ, օր իմ հըլիֆ էր ախճագ առնիմ: Գինա՛ ախճիգ էր քաղաքն է: Կերթա էղնի մէ հրեղեն ծիու քուռագ, թակավորագան հրեղեն ծի, կ'սէ. «Թակավորի տղեն գիկա առնէ, կեր-թամ իմ լաղափով էր ախճա հախեն գիկամ»: Թակա-վորի տղեն կիշէ՛ մըղնի կլուխ՝ մէ հրեղեն ծի է. կերթա-գիկա, կերթա-գիկա: Մշկներուն կ'սէ. - Կերթաք հինը ծիու քուռագ պնիք, պերիք ընծի՛:

Ախճիգ զընգնա կլիու, կերթա կսէ. - Թակավորի տղա՛, մ'առնէ էդ ծիու քուռագ, շաղ վնաս գիսու քղի, դէ՛, ախճիգ գինա: Թակավորի տղեն կէնէ-չէնէ՛ չթողէ առնէ: Գմնա մյուս օր, մյուս օր լէ՛ կեղնի մէ հադ խա-լի, փոփուգ՝ էր խալին թակավորի ստղ դիվան գպո-նէ: Գիկա թակավորի տղեն, կ'սէ. - Էդ խալին թակա-վորագան խալի է, տանիմ փոիմ մըր դիվանին:

Ախճիգ էլի կ'սէ՛. - մ'առնէ, քգի վնաս գիկտ:

Դէ՛, կնգա զոռ էլ շաղ է, քըց մարտուն: Չառնէ: Մյուս օր լէ կեղնի մէ մենճ պղինճ՝ յոտ կանտեն: Թա-կավորի տղեն գիկա կ'սէ. - Էղի թակավորագան պղինճ է, ըղի տռնիմ: Ծախող կ'սէ. - Էդ պղնձով, օր ճտշ էնիս, ինչքան՝ օր թտկավորի մարտ կա, զորք կա՛ ուղին, ըդրա միճու ճաշ կես չեղնի, իսկական թա-գավորի պան է: Ախճիգ էլի կ'սէ. - Մ'առնէ, ըդրեն քգի վնաս գիկա:

- Այ՛ կնի՛գ, - Կ'սէ, - ըսի քուռագ կառնի՛մ չթողի՛ր, խալին՝ չթողի՛ր, պղինճ կառնի՛մ: Ինք ուրին կեպէ՛ առանց կրագի, կերցու թակավորի սաղ գորք, կես լէ զմեա մեծ, չը՛ս թո՞րգի, չէ՛, ես անկամ ըմ խոսքն՝ է՛ կառնի՛մ:

- Դէ՛, - Կ'սէ, - Ա՛ո, քու մեղք քու վոգ:

Գառնէ էդ պղինճ, տանէ տուն, պար լէ գիավնի, կ'սէ. - Լա՛վ իս էնի:

Դառնանք Օֆին: Ա՛խսօր կեղնի մէ գոող-քոսող գիսկ: Անծրէ է, ցուրդ, գիկա օջտրի մող գվղվա, գիա-նին թալին տուրս, էլի գիկա, էլի գթըլին, կ'սին՝ օջ-խար գքոսողի, գիանին, քընի գթալին՝ գիկա, վնըճ, գիկա մղի օջտրի մեծ:

- Ըհա՛ն, - Կ'սէ, - Աղա թակավորի օջտրի մեծ, իմ հըլիֆ գիանիմ էր ախճագ: Գմնա օղի, կիշեր գէլնա էրթա, պղինճ դուրս կեպի, ախճա գիկա կ'սէ. - Էլի՛, տու իմ քընի տարվա աշխատանք կերեր իս, ըդ օյին հտներ իս ըմ գլուխ, քգի ըղի քցիմ պղնձի մեծ:

Ախճիգ կ'սէ. - Թո՛ղ, էրտամ ըմ աստված կանչիմ՝

իկամ: Կերթա իշէ՝ սաղ քնուգ ին, ինչ կենէ՝ չիմնան: Գիշմէ, թակավորի տղեն չիմնա, կ'սէ: - Աստված, տու ընծի Օֆի ծեռքեն փրգիս, յոտ կանտեն պղինձ հանդէ գէպի, ընծի գթալէ ճուր էպէ: Ժողովուրտ, իմալ յըս փրգեր իմ ծգի, տուք փրգեք ընծի, ըդ պղնձի մեծ չէպիմ: Գիկա: Օֆ, կ'սէ: - Դը՛, քելէ՛: Կ'սէ: - Աստված կանչել իրեք անկամ է, կայնի մեզ էլ էրթամ կանչիմ: Էլի գիկա կանչէ աստծուն կ'սէ: - Ըդքան հոկի իմ ազադի, տու էլ ըմ հոկին ազադէ: Գիկա էլի կ'սէ: - Քելէ՛:

- Կայնի՛, - կ'սէ, - վերծին անկամ կանծիմ՝ իկամ: Կերթա զըրգվո թակավորի տղի վրեն՝ քնուգ է, ինչ կենէ չիմնա, սաղ քնուգ ին: Վերծի անկամ աստված գկանծէ, կ'սէ: - Ծովերո՛ւ ձգներ, սարերու արծ ու գիլանք, յըս ծգի փրգեցի, տուք էլ ընծի ազադեք, վերծի անկամն է, ընծի գթալէ պղինձ, կէպէ: Ծուգմ՝ գէլնա, կ'սէ: - Կրո՛ղ, ցա՛վ, կնա՛, ծըր տան ժողովրտի քուն առեր է, քընցուցեր է, հընդէ շուշի մեծ լցուգ, փողան կախուգ, կնա զըր շուշեն ջարդէ, ժողովուրտ գիմնան, տղի անգաջ է՝ քնի հլու է քցէ: Օր տու ըդքան մալտ ու ջընըվար իս փրգէ, տու լը գփրգվոս: Ախճիգ գիկա կիշէ՝ հնդէ լամպուշկի կող կախուգ, գգարգէ՛ շուշեն կէղնի հագար կողր, ժողովուրտ գիմնան: Թակավորի տղեն գիմնա, կ'սէ: - Դողա գցավա, մեզ կ'սէ իմ թև գցավա, մեզ կ'սէ՝ հողա գմնուա, ընքան օր ախճիգ կջմտեր է ուրանց: Օֆ էլի տառավ գիսկմ՝, կնաց մղավ օջիսի մեծ: Կիշին՝ ճուր ըղխկ, ըղխկ կէպի, յոտ կանտեն պղնձի ճուր թխկիսկալեն կէպի, ախճիգ կսէ: - Ըդի Օֆ ըմ համար է սարկի, օր թալէ ընծի մեծ՝ էպէ, օր ըսի մ'առնէ, չկոցա քու վրեն:

Նոր ախճիգ գաղմէ ուր գլիու գալած, իմալ օր պաղմեցի: Կերթան էդ գիսկ պերին քցին պղնձի մեծ, օսկոախառ գէպի՛ն, նոր ախճիգ օդի կագաղվր, գիասնի ուր մուրագին: Դուք էլ հասնիք ծըր մուրագին:

11 (13). ՃՄԿԱՏԱԳԻՐ

Կէղնի, չէղնի, մէ հաըուստ վաջառագան կէղնի, էրեխը չունենը, ինչքան կէղնի՝ գմահանան: Կ'սին: - Այ մարտ, էլի՛ քաղքից, քու շենիգ փոխէ, քգի էրեխա կէղնա:

Գէլի էդ վաջառագան, ուր էղած-չէղած, տուն գծախէ, գէլի քաղքից դուրս: Մարտ ու կին շաղ կերթան թե քիչ, կնիգ գկայնի ցավեր: Կնիգ ցավեր գքաշա, գտեսնա՝ էրգու հրիշտագ գկաննին, էդ չուլի մեծ կագաղվր, հընշտագներ՝ կողքի հեղ: Էդ էրեխին գվերցուն, պորո գ'կդրին, ըմ կենին, գտըին կնգա գիրկ, կ'սին՝ դէ՛ կնա: Կնիգ ու մարտ քիչմ՝ տեղ գիկան, մարտ կ'սէ: - Այ կնիգ, ըմ դանագ մնաց էնտեխ, կայնի էրտամ - պերիմ: Կնիգն կգրկէ ըրարու, գմստի, մարտ գէլնա իկա կնգա ազաղվելու տեղ: Գիկա տեսնա՝ հընշտագներ հանդին նստուգ:

- Այ հրիշտագնիր, տուք գացիք, ընչո՛ւ իք էգէ էտեխ նստեր իք: Կ'սէն: - Էգանք քու էրեխի ճակատագիր գ'կրինք: Գրեցինք:

- Ի՞նչ գրեցիք իմ էրեխի ճագատագիր:

- Գրեցինք. «Քու էրեխեն գմեծնա, քգի գապանէ, գառնէ իրա մոր»: Էդ մարտեր գանհայդանան: Էս վաջառագան տիուր - տրդում գիկա կնգա մող: Կ'սէ: - Իմ էրեխի ճագատագիր էսպես գրեցին:

- Դէ՛, - կ'սէ, - Օր էղպես ըմ ին գրի, ա՛յ մարտ, էդ էրեխեն մ'գի հարգավոր չէ, քցինք էտեխ էրթանք:

Գ՛քցին էդ էրեխին օդի, գալուլին դնին տեղմ՝ ու գերթան: Գմնա էդ էրեխեն օդի, խժա՛, խժա՛, խժա՛: Մէ հովրվ էն կողմից գիկա: Գզըրգվր էս կողմ, գզըրգվի է՛ն կողմ, աստված, - կ'սէ, - իղա աղոտրնին ի՞նճ էրեխի ծեն է գիկա:

Գթողէ օջիսար, շան էղեվեց գիկա, կայնի էրեխի վրեն: Գիկա տեսնա՝ մէ ըալուլ, կ'սէ. «Ի՞նչ էնիմ, ջայնամ, թէ օջիսար չկորի, յըս ըդի տանիմ էս էրեխեն, հըսում իմ տուն, նոր իկամ»: Ինք էլ էգդի կէղնի, կսէ. «Տանիմ իմ լամպներու հեղ պահիմ. իրեք ին, թըղ էղնին՝ չորս»: Գտանէ կ'սէ: - Այ կնիգ, աղոտրնի հեղ մեր խըսմատ գղեր ինք, մգի տղեմ՝ լը պերեր իմ, քու էրեխեն կղըն ծծից, ըղրան պայէ:

- Այ մարտ, էս իմ էրեխին շաղ պայի, հիմա էղոր պայիմ. յեսիմ՝ հաու էրեխա է, քրտի՛ է:

- Չէ՛, - կ'սէ, - չպայիս՝ գապանիմ քգի:

Վերծ, գապայէ էդ էրեխեն, կէղնի չորս-հինգ տարեգան, կերթա խաղալու: Էրեխեք կ'սին: - Չուլի պայուգ լագո՛ղ. էգիր իս մգի՞ գզըրգիս: Էրեխեն գիլա, գիկա, կ'սէ: - Մամա, ընծի չուլի՞ց իք գղի, ընծի կ'սին՝ չուլի գղուգ լագող: - Չէ՛, լա ո, օ՛վ է կ'սէ: Կ'սէ: - Էրեխեք: Մեր գհամնգէ, գհանգստացու, միսօր կերթա՛՝ էլի կ'սին: Իրեք օր ըղենց կ'սին, էրեխեն գիկա մոր կ'սէ, օր էրեխեք ընծի չուլի լագող կ'սին, յըս ըդի իղը կեղից էրթամ: Աեր գխնտրվր, գաղաչէ: - Այ լա ո, մ'հավղնա, էրեխա ին, սուղ կէնին:

- Չէ՛ օր չէ՛, - կ'սէ, - յըս ըդի էրթամ:

Լալուլ՝ մեր գտրէ ճամպու: Էդ էրեխեն կերթա:

Դառնանք վաջառագանին: Գէլի քաղքից, հեռու տեղմ՝ շենքմ՝ գշինէ, կաքրի: Կերթա էդ էրեխեն էդ պաղի տագ, հով տեղմ՝ գքնի: Աերն էն յանից կիգա, կիշէ էդ էրեխի վրեն, գիլա, կիշէ՛ գիլա, կ'սէ: - Քոռնա՛ քու տիրու աճկեր, էդ ի՞նճ էրեխա է, էգէ ըմլա իղը պաղի տագ քնի:

Գառնէ - էրթա՛: Գտանէ - էրթա, կ'սէ: - Այ մարդ, էրեխեն էգէ, քնէ մեր պաղի տագ, ճանջեր թափիր իմ վրեն, հըմալ ըմ սիրդ գմխկղա էդ էրեխի վրեն (դէ՛, անդեր մնա, ջիգար է): Մարտ ու կնիգ գիլան էդ էրեխի վրեն, կ'սին: - Ընչո՛ւ իս էգի քնի օդի: Կ'սէ: - Անդեր էրեխա իմ. հեր, մեր չունին:

- Դէ՛, օր անդեր իս, քգի գապայինք, գէնինք մգի

տղա, էրեխա չունինք:

Գայային եղ էրեխին, գմեծցուն: Օրմ՝ էլ գարին բաղին պահագ, գարին բաղի առեծ: Կնիգ կ'սէ. - Ա՛յ մարտ, էրեխեն չ'կոնա բաղ պայէ, գեմքմ՝ տուր, էրեխեն գեմքի հեղ գխաղա, գշխշխցու, գողեր գփախնին:

Կիդա: Օրմ՝ էլ հեր կ'սէ. «էրտամ տեսնիմ էրեխեն կոնա՞ պայէ, օղո՞րտ գվախենա, կոնա՞ կրագէ»: Գէլնա - էրթա, օրտողի տաղ գլխոցու - շխոցու, հաղող գքաղէ, էլ էրեխեն գենք գքանը: Թը՛պ, հեր սպանվալ: - Կենե՞ր գողութիւն, - կ'սէ տղին: Գիկա իշէ, օր իրան պայողն է: Գիլա, գ'տպէ գլխուն, հըվար գքցէ, թե սպաներ իմ իմ խըգեին: Է՛, ի՞նչ էնին: Տարան թաղեցին: Էլ կնիգ ըսեց. - Տղա՛ ջան, էլ ո՞ւր էրթաս, մանցի էս բաղին սիրութիւն էրա, տեսնինք ի՞նչ գեղնա:

Տղեն գմնա, տեր կեղնի բաղին, կեղնի քսան տարեգան, օրմ՝ էլ էլ կնգան կ'սէ. - Ես կառնիմ քգի, էն օր էլ ունեցվածք կեղնի ուրիշի՝ հըգար, ես էրեխա վախտից պայեր իմ, յըս գ'կայնիմ քու տան ու տեխին, տու էլ՝ ընծի:

- Տղա՛ ջան, ախր ես մենծ իմ, քու մոր թայն իմ, տու էրեխա տղա, յըս իմա՞լ առնիմ քգի:

- Չէ՛ օր չէ՛, ըղղ առնիմ քգի:

Ճար կդրալ: մի անկամ ըսեց, էրգուս ըսեց, մոր խելք լցվալ: ըսեց. Գիշտ է, ըղ էրեխեն, օր էգեր ը պայեր իմ, բաղին տեր է էղի, թող էղնի էլ ունեցվածքին տեր, յըս մենծ իմ, գմահանամ, ինք ջընեւ ը, գմնա գեղնի ունեցվածքին տեր: Մերն էլ համոզվալ: Օրմ՝ էլ ձեռքցեց՝ ըղոր ծծից կաթ հոշվալ ուր քիթ ու ռերան, եենդ կաննալ: Մէ իրեք անկամ փորձվալ: էղպես էղալ, տղեն հենդ քաշվալ: Ըսեց. - Տղա՛ ջան, արի՛ տու քու գլխու գալիք ըսէ, տեսնինք էլ ի՞նճ է կեղնի մեր մեծ:

Տղեն պաղմեց, թե՛ էսպես իմ էղի. ընծի չոլի գողուգ էրեխա ին կանչի: Մէ ավուր ծնված իմ էղի, տաղեր ին պահի, թողեր իմ հեռեցի: էղի տղեն պաղմեց: Մեր էլ ըսեց. - էրեխա չունենք, երիշտագ էր, թե ինչ էր, օկնեցին, էրեխա ունեցա. ըմ ցավեր պոնեց չոլի մեջտեղ, դանագ մոռցա օն: Յերղ գնաց ըղղ տեր կայներ դանգին՝ հրիշտագներ ըսին. «Քգի էրեխա կեղնի, բայց գսպանէ քգի, կառնէ քու կին»: էլ էրեխի ճագատագիրն է՝ «Կսպանէ ուր հեր, կառնէ ուր մեր»: Ուրեմն, տու իմ էրեխեն իս, - կ'սէ մեր: Նոր օդի էղան մեր ու տղա, փատտվան, լացին:

Ճագատագիր եըմլա բան է, ուր կոնաս փախնիս, լառ:

12 (14). ԳԵՉԻ ԲԱՆԻ ԽԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Կեղնի մեգ ըագրգան, գիկա մէ գեղի կշտին վոան կգարկա: Կտիսնա գեղ հըմեն քնուկ ին, մէ տուն կա, էտոնց ճրագ կվաւի չուրի լուս: Յեռվանց կիրիշկա, կասա. «Կա - չկա, էստեղ ավագակներ ժողվեր են,

կուգեն իմ ապրանք գողնան»: Լուսու դեմ կտիսնա, իրեք սիվտակ շորհորով մարդ գիկան՝ մեկ էրեխա ուրանց գիրկ: Կասա. - Տու ի՞նչ մարդ եք: Կասա. - Էս տան կնիկ իրկուն ագատվեր ա, մենք էտա տղի ճակատագիր կրինք, տու լէ քու վոան՝ էս կիշիր գսրկիր, քու թակավորի աղջիկ տի տասս էնոր:

Բագրգան ուր գինվորներին կասա. - Կտանիք էս էրեխեն կմորթեք, շորեք արնոտ կպերեք:

Էսոնք կտանին էրեխին, կտանեն մեկ մեշի մեջ, շորեր կթաթին մեկ ուլու արնով, կպերեն: բագրգան գէլնի կպտուտա, էլ ետ գիկա էտ գեղի կշտի խետ: էտա գեղ մեկ պառաւ կեղնի, էնօր մէ խատ էծ կեղի, լալ կաթով էծ կեղի, օրվան՝ չորս լիտր կաթ կտա: Օրմ՝ էլ պառաւ կիրիշկա, օր իծու պոկներ կաթ չկա, կթա չորներու վրեն կռիւ: Չորներ էրթում - խեխտում՝ մենք չենք կթէ: Պառաւ օրմ՝ էլ գընկնա իծու եեղև, կերթա կիրիշկա, օր ուր էծ կթա մեշի մեջ, պտուկ կտնա մեկ էրեխու պերան: Պառաւ շատ կուրիսնա, կառնա էրեխեն գիկա տուն, կպախա, անուն կղնա Գեչի բալա: էլ Գեչի բալեն կջոջնա, կեղի տասնիսնգ տարեկան: Օրմ՝ էլ էն ըագրկան գիկա էտա տեխ կասա. «էրտամ էրկու գինվոր էտ գեղից պերեմ, թո իմ ապրանք պախեն»:

Տու մի ասա, էտ տղեն շատ անունով: դոչախ տղա կեղի, ժողովուրդ կցուցեն էտ Գեչի բալին: էտոր ոռծիկ կտա, կտանա ուր խետ: Ճամբիւին ըագրգան խարց-փործ կենա տղին, տղեն կպատմա ուր գլխու գալած: Կասկած գընգնի սիրտ, կ'կանչա ուր գինվորներուն, կխարցու: էսոնք կասեն. - Վալա, էտի էն տղեն ա, քեզի խաբեր ենք, մեղքացինք, չէ՛ էնոր ճակատագիր մենք կրեր ենք:

Բագրկան կ'կատղի, մեկ թուղթ, կ'կրա, կտա տղին, կասա.

- Տա՛ր, էս թուղթ թակավորին տու: Չըմա թղթի մեջ կկրա, օր տղին խետ հասնելուն՝ սպանին:

Տղեն շատ ու քիչ կթա, կխասնի թակավորի էրկիր. հըմա թաշկուկ կեղի, կպառկի լուսամուտի տակ, կքնի: Թակավորի աղջիկ լուսամուտից նամակ կտիսնա, կհանա էտ նամակ, կ'կաղտա, կմեխկա էնոր: Կվերցա կվառա, թագա կ'կրա, օր էտ աղջկան տան էտ տղին: Տղեն կգարթի, նամակ կտանա թակավորին: Թակավոր կ'կարտա, աղջկան կտա էտ տղին, խարսնիս կենին, կուրիսնա: Բագրկան օրմ՝ գիկա թակավորին խոնախ: Գիկա կտիսնա՝ գարմանք կթափի ուր վոեն, կասա. «Վալա, էն մարտեր ճիշտ ասին՝ էս, էլ էնոր ճակատագիրն էր»:

13 (15). ՄԻՆԱՄ ՀԱՎԻ ՀԸՎՅԱՏ

ժամանագով գեղնի մէ խեղջ գնիգ, մէ դղը գունենը: Ըղ խեղջ գնիգ ոչ մի արբուստ չունենը. օրեգան

գերտեն իրանց թիթեն հըվըքեն, պերեն: Ըր մեգի չեղներ, գիըվըկեն ըդ թիթեն դանեն, ըր իրանց մե թիկը հաց իդեն: Մի օր էլ գերտան չու. ուրեմն, գկոնան մե սիրուն թերուրկ, թը ինձ թենուրկ ը՝ իրանք չըն իմանը: Գպերին իկան դուն, գտրին լուսամուղ, իրանց փոքր քոխ՝ գեղնի, գադին ըդ լուսամուղ: Իրգուն օր գեղնի, առանց ջրակի՝ ըդ թերուրկ լուս գիդը: Ըդ ժամանագ գիկը թակավորի վըգիր, գընցնի ըդուց դան մոդով, գդեսնը, որ ըդրանց դան մե՞ լույս ը գվառի, թը ի՞նձ լուս ը մարտ չկինը: Գտառնը եդ, գըսը. - Թակավոր արրած կենաս, մե խեղջ գնիգ, իրա լուսամուղ պուսը տրուգ, գվառի, լուս ը գիդը, հըլը գամձը ռառվու դդին, դիս ըդ ի՞նձ լուս ը:

Գէրտը գըսը. - Քու դդին թակավորն ը գ՛գանձը: Բառար գըսը. - Թակավոր ի՞նձ կործ ունը մըր հիդ, մըկ խեղջ ընդանիք իք, ի՞նձ գըսը ըմ դդին:

Գէլի ուղարգը դդին. - Բալը, կնը հըլը նայը՝ ի՞նձ գըսը թակավոր:

Գէրտը: Թակավոր գըսը. - Դդա ջան, քու լուսամուղ ի՞նձ ը գվառի: Գրսը. - Թակավոր արրած կենաս, էրեգ յըս ու ըմ մամ կացիր ինք թիթենի, մե հադ ըմբուրկ իկ կդի պերի, պսյց չըք իմանը ինձ ը, տրիր իք լուսամուղ, լուս ը գիդը: Գըսը. - Կնը թերուրկ պի՞ն աքի: Գտառնը դդին ուղարգը, գիկը թերուրկ պերը իդը թակավորին: Թակավոր գտրը պալատի լուսամուղ, իրգուն օր գեղնի, ըմբես գլուսավորը ըդ շենք, հըդրես՝ փայլ գիդը աշխրի՛ե-աշխարհի: Ըդ վըգիր, ուրեմն, ըդ օրվանից գնախսնձվի, գըսը. «Ուրեմն, թակավոր ըդ դդին ավելի շադ գսիրը, գընտունը, քան ընծի, յըս ի՞նձ էնիմ, օր ըդրա կլուխ աղամ»: Գմդնի թակավորի մոդ, գըսը. - Թակավոր արրած կենաս, էսի թերուրկ ը, օր ըդկան լուս գիդը, ըրօր ըդրա դեր էդնի՝ ինչքան լուս գիդը: Գըսը. - Ըրը ըդրա դեր ի՞նձ հնարով ըդի էդնի, օ՞վ գպերը: Գըսը. - Թակավոր ջան, թերուրկ պերող ըդրա դեր լը գպերը:

Գէլի թակավոր ըդ խեղջ դդին նորից գ՛գանձը, գըսը. - Սնպայման ըդրա դեր ըդի պերիս: Դդեն լը գըսը. - Թակավոր ջան, յըս ո՞նց պերիմ ըդրա դեր, ըդի ռադահագան կացիք թիթենի, յըս ըմ խեղջ մեր, կեդին քցուգ էր, կդիր ինք, ըրը յըս իրա դեր ո՞ւրդից պերիմ: Գըսը. - Ըմ հաշիվ չե, քառսուն օր քգի ժամանագ, պերիր՝ պերիը, չե՞ քու կլուխ գգըրգիմ: Գէլի դդեն լալով իկը մոր քով: Սեր գըսը. - Ի՞նձ էդավ, ընճի՞ գիլաս, ա՛յ ռալամ: Գըսը. - Թակավոր գըսը անպայման ըդրա դեր ըդի պերիս: Գըսը. - Լա՛ռ, կնը ըսը. - Թակավոր արրած կենաս, դուը քառասուն դեը, քառսուն պեռ պրինձ, իըանց պեռներով, դուը ընծի մե ծի, հըգաւր օսկի, պայծ ըդի վըգրի փողեն էդնի, քու փողեն էդնի՝ չը՛մ էրտը:

Սեր իմաստուն գեղնի, հըսկցա՞ր, գիմանը ըդուր՝

վըգրի խորամանկությունն ը: Առավոդ թակավոր գրադրաստը ամեն ինձ, մեր գմնը օդի, դդին թամըր գէնը գըսը. - Գերտաս չըմ կինը որ սար, (անուն դվիրը ըմ հայըրիգ, պայծ յըս մոռցիր իմ), գերտաս ըդ սար, ըդ դենք գմորտիս, իրանց փորիր լուիվ գթապիս, ըդ պրինձ գլաս ըդուց վառու մե՞, տու լը մեգի փորի մե՞ գմդնիս, պախկվոս, ըմ վախտ օր պուլուր դշիր գիկան, Սինամ հավք լը գիկը, էրգու անգամ գտրը - գթոնի, երրորդ անկամ ըր տրից՝ չթոնի. ըդ ժամանագ ուրիշ դշիր իրան ռադիվ գէնին, ըդ վախտ՝ ծեռդ գթըլիս պոնիս Սինամ հավքի օդկից:

Սեր ինչպես թըմըր գէնը, ինք լը ըդենց գէնը: Գերտը ըդ սար. պրինձ գլը ըդուց փորու մե՞, գդեսնը՝ Սինամ հավք ի՞նձավ էրգու անկամ ծափ գիդը, գնստի - գթոնի, երրորդ անկամ՝ գիըսնի պոնը, վոագ գէլի նստի իր ծին ու հայդէ: Ուրեմն, էռսունիմն օր անցիր ը, ըդի քառսուն օրվա վոեն՝ պերը Սինամ հավք իդը թակավորին: Էռսունիմն օրվը իրգուն՝ գիըսնի իրա մոր մոդ, մեր գըսը. - Բալը, դար դմ՛ւր, արի: Գդանը իըգուն իդը: Թակավոր դուշ գտրը իը շենքի մե՞, իրգուն օր գիկը, ըմալ գճվլը, օր սադ քադաք գգաըմանան ու գգվաըճանան: Սինամ հավքու համրավ գընգնի աշխրե-աշխարհի, գգարմանան՝ թը Սինամ հավք ո՞նց ին պոնի:

Վըգիր օր էգավ դեսավ, օր թակավորի պալատ Սինամ հավք տրվավ՝ ավելի պայտավ - մեռավ, ըսեց. «Ինձ ջար էնիմ, որ ըդ մարտուն կործանիմ»: Էգավ ըսից. - Թակավոր արրած կենաս, էս պալատի հիդ, էս Սինամ հավքի հիդ քու շենք չսագը, ըդրա հիդ ըդի քու շենքի ռադիր էդնի ֆլի օսկոնից:

Ըրը. - Ըդի ո՞նց գեղնի, օ՞վ գպերը: Գըսը. - Սյ մարտ, Սինամ հավք, օր էրգունց պերիր ը, ըդի չգը՞նը պերը:

Էլի գ՛գանձին ըդ դդին, թակավոր գըսը. - Բդի էրտաս Ֆլի օսկոռ պերիս, ըմ շենք ֆլի օսկոռվ շարիմ: Էլի լալով դդեն գէրտը դուն, գըսը. - Յիմը լը ֆլի օսկոռ ը գուզը: Սեր գըսը, - կնը ըսը՝, - թակավոր ջան, ըդի ընծի քառսուն դարվա կինի պերիս, իցուն ծիու պեռ՝ կինի: Ուրեմն, լա՛ռ, ըդ կինին գդանիս, էրտաս մե ամայի դաշտ, (մոռցիր իմ, ախր, ըդուց աննիր, ըդի մարտ հիշը, օր լավ էդնի, թը ո՞ր էրգիրն ը), գլաս ըդ կինին ախպրի կոների մե՞, հանդը դեսօրվա շոկին՝ արտեն ըդ ֆլիր ծառավ ին, (ֆիլ, կինա՛ս, փիղն ը) գիկան, ուրեմն խմին ըդ կինին, սադ գ՛գիժոնին, գընգնին: Ըլ գէլիս գթերտիս, իրանց օսկոնիր գպառնաս ծիու վրեն ու գիկաս:

Դդեն ըդ ծեվով գէրտը ըսը թակավորին: Թակավոր մուտ ու լուս գրադրաստը: Պայծ գըսը՝ վըգրի փողեն էդնի:

Դդեն առավոդ շուղ, ըդ էդած գդանը էրտը, թը քրնի օր, թը քրնի ժամ, գիըսնի ըդ աշխարհի: Գլը մաքրը ճրի կոնիր, ախպրի ագ գիդը մե յանի վոեն, կինին

գլը կոնքերու մեծ ու ինք գալախկվի: Գդեսնը՝ գեսօրվա շոկին ըդ փղիբ լբիվ վազ-վազ էգան, խմին, հարպան ու լցվան կեղին (քամբախ էղնի հըկյատ, հա՛): Դդեն էր. գէլի քերտը Ֆլիր, օսկոնիբ պառնը ծիաներու վիեն ու գիկը: Գիկը, ուրեմն, էոսունիմնի իրգուն՝ գիլսնի քաղաք, գդանը թափը թակավորի տուռ: Սոավող գէլի վըգիը, օր գդեսնը սյբիիր ը, ավէլի գտրակվի, ավէլի գմհոնի, գըսը. «Սստված ջան, ի՞նձ էնիմ օր ըդբա կլուխ ուղիմ»: Գէրտը էլի թակավորին գըսը. - Թակավոր ջան, էս Ֆլի օսկոնի հիդ բդե շմշադ փեդ էղնի, օը քու առիկ ծածկը: Գըսը. - Ըբը ըդե օ՞վ պերը:

- Սխպե՛ր, - գըսը, - մ՛հարցու, Սինամ հավք պերող ըդի լը բդի պերը: Էլի գգանճին ըդ դդին: Սէ խոսքով, ըդ խեղջ դդեն՝ մէ թեբուրկով ընգսվ գըազ: Գ՛գանճին, ուրեմն, դդին գըսին՝ շմշադ փեդ բգի պերիս: Գէլի դդեն էլի տխուր էրտը մոր քով: Միր գըսը. - Լա՛ո, ըդրան գուգիս հըգար օսկի, մէ հադ լավ ծի, մինագ ըսը՝ վըգրի փողեն էղնի: Գէրտաս Ֆլան էըգիր. էրգու փարջ գիդամ բգի, էրգուս լը՝ ծագ, գդանիս, օդի մէ վոուգ բառաբ գանը, ինկ մաղտ ուղող ը, բգի օր գդեսնը՝ գուրխնը, գըսը. - Լա՛ո, աըի՛, աըի՛, գիյուրասիորը, պան գէնը, պայց տու ըսը. - Չէ՛, մամո ջան, յըս ծառավ իմ, էս վարջ դար, ճուր լից սյիր արի՛. նուր իկակ հաց ուղիք: Յընդը փարջ օը դարավ-կնաց, ծագ ը, մինչև ինք խաղը հիդ, ըլը՝ տու մէ ճիբոտ, մէ հադ ծառի ջուդ պոգիս, էլ քու էղիվ չնայիս, մինչև մըը սաեման ընցնիս: Սռավսդ շուդ դդեն գէլի ընգնի ջամպը, թը քընի օր, գիլսնի ըդ աշխարի, գիլսնի ըդ բառվու մող, դէսնը, օր բառաբ ը. օջախ վաղիր ը ու մարտու յը գսպասը: Յըմօը դեսավ դդին, ըսեց. - Ո՛ւյ, լա՛ո, ըմ աճկերու վըեն էգար, տու ո՞ւրդից էգար, լա՛ո, պարով էգար, թաշկուգ իս, սոված իս, քելը՛, քելը՛ հաց ըլամ, գի՛ը:

Գըսը. - Չէ՛, մամո ջան, ծառավ իմ, էս փարջ դաը, մէ քիչ ճուր պիը խմիմ, նուր նստիք խաաք, ուղիկ հաց:

Վըլը, բառաբ գառնը փարջ, ուրախ-ուրախ վըգը ախպըի վոեն, քընի գլը՝ տարդագ ը, քընի գլը՝ տարդագ ը, քընի գըլը՝ տարդագ ը, գըսը. - Սստված, ըդ ի՞մալ ը, (էլ չտա՛ղը, օր ծագ ը): Սէ խոսքով, գգբաղվո, դդեն մէ եադ ճիրոտ գայոգը, գնստի ծին ու եա՛յ-դէ, մինչև իըանց սահման եդ չտառնը. բառաբ թըխ էըտը ընդեխ դաբգվի: Գիկը իրանց սահման գանցնի, գտառնը էղև, ի՞նձ տառնը՝ կերան շաըվիր ը էդիվ գիկը (քամրախ էղնի սդիր), գպերը ուրեմն, հըլը իրիք օը թագաս իրա պայմանից, գիլսու թակավորի պալասսի տուռ. գշարը կերնիը, գէրտը իրա դուռ: Սռավող վըգիր, օր գիկը դեսնը, գըսը. «Ա՛յ մարտ, ջար չկը, ըդի օր ըն վոուգ բառվուց բըծավ էգավ, ըդուր ջար - իլաջ չկը, ի՞մալ էնիմ»: Թակավորի պալատ գսարկին, ինչ ոը թետկն ը, աշխրէ-աշխսըի ծեն գիդը, թը՝ թակավոր էդրես պալատ ունը,

էգբես Սինամ հավք ունը, էս ունը, էն ունը:

Էլի գիկը վըգիր նախանձությունից գըսը. - Թակավոր ջան, էս շենքի հիդ, Չախչախ թակավորի ախճիգն ը բգի բետկ, բդի ընդուր ախճիգ պերիս, ըդ շենքի հիդ վայելիս:

Գըսը. - Օ՞վ գպերը: Գըսը. - Ա՛յ մարտ, օր գըսիս օ՞վ գպերը, յըս գգարմանամ, ըդ դդեն, օր հավքն ը պերի, ըդի բդի պերը:

Էլի գ՛գանճին ըդ խեղջ դդին գիկը, դդին գըսը. - Բդի էրտաս Չախչախ թակավորի ախճիգ պերիս ընձի: Դդեն լը գէրտը, մեր գըսը. - Ի՞նձ եղավ, լա՛ո: Ըբը, - գըսը, - բդի էրտաս Չախչախ թակավորի ախճիգ պերիս ընձի:

- Լա՛ո, ըդի մնաց տու քու աստված, գնգա սեր ը, ըդե չըմ կինը, կնը էրգու հըգար օսկի, մէ հադ լը բլուլ ուզը՝ արի, պայծ ըսը՝ վըգրի փողեն էղնի: Գէրտը ըդքան գուզը, առավող շուդ պաղդաստ գէղնի, գէրտը դդեն վընու, աստված գանճը ու ընգնի իբա ճամպեն էրտը: Սէ խոսքով, բառաբ լը գտառնը հարուստ, ըդ փողով, ըր իրանց դվիր ին, իրան լը պալատ գսարկին, դդեն լը ուրախ - գվարթ գէրտը: Գէրտը շադ, քիչ, գիլսնի մէ աշխարի: Գդեսնը՝ կեղեն ջղուգ ը. դդեմ՝ լը անգաճ արիր ը վրեն: Գըսը. - Ի՞նձ իս տրի քու անգաջ ըդ ջղոնի վոեն: Գըսը. - Ա՛յ դդա, հըղը յոտ դարի մէ հադ ասեդ ը ընգի ըդ աըանկով, հըլը գշնգը ու գէրտը:

- Է՛, քու դուռն շինվո, քու սղերուն, ըդ ի՞մալ յոտ դարի ընգավ օդի պսիդ ու հըլը ծեն լը գիկը: Գըսը. - Ա՛յ մարտ, ըդե շա՛դ դժվար ը. գըսին՝ Սինամ հավք, էրգնկից ին պոնի, ըդի գարմանք չէ, ըդ ասդի ծեն քդի գարմա՛նք ը: Ըբը, - գըսը, - ըդ Սինամ հավք յըս իմ պոնի: Ուրեմն, գըսը. - Յըս քդի ախպեր, ո՞ւր ը գէրտաս: Գըսը. - Գէրտան Չախչախ թակավորի ախճիգ պերիմ մըր թակավորին: Գէլին էրգսով էղնին ընդեը, էրտան: Շադ ու քիչ գէրտան, դեսնան մէ մարտ նստիր ը ծառու դագ, գվճը, ըդ ծառի տեղենիը գխադան ծառու վոեն: Էլի գգարմանը ըդ դդեն: Սյուս դդեն գըսը. - Սյ մարտ, Սինամ եավք պոնիը ին էրգնքուց, ըդդա վոեն՝ գգարմանաս: Էլի գըսը. - Յըս իմ պոնի: Գըսը. - Յըս լը ծգի ախպեր: Գէղնին իըեկ ախպեր, գէրտան, շադ ու քիչ գէրտան, գիանդբին մէ մարտու. գդեսնան՝ յոտ ճադաց գըշիղդե, յոսի ալուր լը գուղը, գէլի գըսը. - Սոված իմ, մեղը սոված:

- Է՛, - գըսին, - քու փորու ջրակ չիճնի, ըդ ի՞մալ ը, յոտ ճադաց գլիգիս, գըսիս սոված իմ: Գըսը. - Ըդ ի՞նձ տժվար պան ը, սոված իմ, ըր օր Սինամ հավք պոնիը ին էրգնքից պերի՞: Գըսը. - Յըս իմ պերի: Էդան չորս ախպեր: Գէրտան, շադ ու քիչ գէրտան, գդեսնան՝ մէ մարտ իրա էրգու վըտկից գախիը ը ճադցի քար ու գճոցու, գըսը՝ թեթիվ ը, ուրիշ քար պերեք: Էլի գգարմանը դդեն, գըսը. - Ըդի գաըմանք չէ,

գարձանք էնը, օր Սինամ հավք էրգնքից պերիո ին: Մէ խոսքով, ըդ Սինամ հավքի ծեն ընգիր ը աշխրե-
աշխարհ: Ըդրանք էդան հինգ ախպեր: Գերտան շաղ
ու քիչ, գղեսնան, մէ մարտ նշան ը պոնի գզըրգը:

- Ո՞ր ը գզըրգիս:

- Է՛, ֆլան քաղաք, նշան իմ տրի, բոյ գզըրգիմ թոռն:

Գըսը. - Է՛, քու վոյգ քրակ չիճավ, ըդ սղիո ո՞ւսառ
յը, ըդ ի՞նչ ըդ դեխեն օնի գզըրգիս: Գըսը. - Ա՛յ մարտ,
ըդ ի՞նչ տժվար ը, հիմը գզըրգիմ թոռն, ըբը օր Սինամ
հավք էրգնքից ին կոյի պերի: Ըբը՝ յըս իմ: Էդան վոց
ախպեր: Գերտան, գերտան՝ ի՞նչ դեսնան. մէ մարտ
դվիր ը սելավ առած գիմը, գելի գըսը՝ մեռ ծառավ,

- Օ՛յ, քու քրակ չիճավ, ըդ ի՞նչ ըդ խոջը առուն
գիմիս ու գէլիս ըսիս՝ յըս ծառավ իմ: Էդ լը գզար-
մանը, գըսը. - Սինամ հավք էրգնքից պոնիր ին, գար-
մանք չէ, ըդի գարմա՞նք ը: Գըսը. - Յըս իմ պոնի: Ու-
րենն, յըս լը ծոգի ախպեր: Էդան յոտ ախպեր:

- Ո՞ր գերտաս, ախպեր ջան:

Գըսը. - Յըս բոյ էրտան Չախչախ թակավորի ախ-
ճիգ պերիմ ըմ թակավորին: Գըսը. - Դը՝ քելեք:

Յոտ ախպրով գերտան: Գերտան, գերտան, հըս-
նին թակավորի քաղաք, գերտան նստին թակավորի
խնամատոռի վոն: Թակավորին խըրար գդանին, թը
յոտ գդրիճ դըը Էգիր ին նստի խնամատոռին: Ըբը. -
Կնացք պայման տրեք իրանց առած, ըդ պայման
գադարեծի՛ն, ախճիգ գդանին, չէ չէ: Ըբ՝ ի՞նչ պայ-
ման, ըրը. - Սըր ախճիգ հիվանդ ը, բոյ էրտան ան-
մահագան խնձոր պերին: Սգնը լը ուզող գը, օվ շուղ
պերից, ախճիգ իրան: Ըդ դղեն, օր ճաղցի քար գֆո-
ցեր գըսը. - Տուք մացքե հօս, յըս գերտամ:

Ըդուր հիդ ծծուն հեծնող բառաք մը գտրին, գե-
լին ընգնին ջամպը: Ըդ բառաք խիտրի գեղնի, գըսը.
- Լաո, արի՛ նստի, վիշում՝ հանգստանանք, քու կլուխ
իշին, նուր էրտանք, ի՞նչ գվոագնաս, թակավոր նը
էլի, օր ըսից ի՞նչ:

Գէլի խապր դղին, իճու, նստցու իրա չոքերուն ու
քնի հլուն թըլը անգաջ: Ուրենն, ըդ սաղի անգաջտ-
րող, չէ օր յոտ դարի ըդ ծենն ը լսի, գըսը. - Դդեք,
մըր ընգերոճ իճուց բառաք, քնի հլուն թըլից անգաջ
ու կնաց: Նշան տրող գըսը. - Տու սուսեք, յըս հիմը
գթոռն ըդի իրա անգջեն, ըդ դեխ նշան գպոնը: (Է՛,
քու սղերու խեր լը գդրի), գթոռ անգջեն ըդ հլուն:
Դդեն գէլի՛ բառաք չկը, գէլի իղը Էղենն, ուրենն, թը
ուր գիըսնի ու գընցնի: Բառաք գթոռը թըճը՝ անգաջ
չէնը: Սէ խոսքով, գերտը պերը խնձոր, իղը թակավո-
րին: Թակավոր ըդդեխ համաժայնություն գիղը: Պայծ
ըդդեխ մէ նախանձ մարտ գեղնի, գըսը. - Թակավոր
աբրած կենաս, մէ պայմանով ախճիգ գիղա՞ս, է՛լ
պայման տի ըդուց առած: Ըրը. - Ինչ պայման տրիք:
Գըսը. - Պերիք խապիք ըսիք՝ քեֆ գենիք, թույնավոր-

ցուք ըդուց, ախճիգ ո՞ւր գիղաս դանին: Սաղի անգջտ-
րող իմաստուն ը, գըսը. - Դդեք Էգբես պան ը գէնին:

Փող չալող, օր տերեմի գիաղցու, գըսը. - Ըդի
ըմ հոկու բաբուկ Էղնի:

Սեդան օր գսարկին, գպերին տարելեք տրին,
գդեսնը, օր իրանց տարելեք թույնի ին, մյուսնի մա-
քուր ը: Գըսը. - Թակավոր աբրած կենա, մգի օրենք ը,
բոյ հաց ուղելու ժամանագ՝ մէ հաղ բլուլ չալիք, նուր
հաց ուղիք: Գըսը. - Չալեք: Գ՛չալը. տարելեք գիանը
օղիաղցու, ըդրանց մաքուր տարելեք գպերը իրանց
առած, իրանց լը ըդուց:

- Դը՝, - գըսը, - գերեք: Գուղին, իրանց սեդանի
նստողնի գ՛մենին: Ըդ չար մարտ թակավորին գը-
սը. - Դեսա՞ր ինչ էնեցին, ինչքան վնաս դվին մգի, արի
դանիկ ըդուք ըլաք մէ մարակ, ճուր թողիկ իրանց վոն,
թըխ ուռին - մեռնին: Գդանին թողին, ուրենն, յոտ ախ-
պեր մէ մարկի մեռ, ճուր վերենն գ՛գաբին իրանց վոն:
Ըն դղեն օր ճուր գիմեր, պեբան գիղը առած, մինչև
լուս ըդ ճուր գիմը, (Է՛, սղերու բարգ), առավող գէլին
իշին, օը՝ չուր, ցըմաք, յոտ ախպեր հըղդար, սըլըմաթ
էլան տուրս: Սիպեր, - գըսը, - ըդուց ջար չէղնի, ի՞նչ
էնիք: Թակավոր գըսը. - Ա՛յ մարտ, հըլթըթ ըդրանք
գդրիճ մարտ ին, յըս ըմ ախճիգ գիղան թըխ դանին.
Ի՞նչ գէնին, թըխ՝ էնին: Գէլին ախճիգ իղան: Վըլը, թա-
կավոր առոք-փառոք գտրը ըդուց ջամպու, գիկան:
Սմեգ ախպեր, ուրդից օր հանդերի էր ըդ դղին, ամեգ
իրա դիս գգայնի, իրա պոստի վոն:

Դդեն գիկը, ախճիգ հիղ, գիկան հըսնին իրանց քա-
ղաք, ի՞նչ դեսան: Գիկը դեսնը, օր վոգիր հանող թրիք
շըլաք, շըլգիր ը գողով գդանը թավը, ուղիշի նոքա-
րություն ը գէնը: Թակավոր լը՝ մահացիր ը: Գպերին
սաղ քաղաքով տրին դղին թակավոր, ախճան էնին
թակուհի, յոտ օր, յոտ կիշեր էնին հարսնիք, իղանք հը-
սին իրանց մուրագին, տու լը հըսնիս քու մուրագին:

14 (16). ԲԱՌ-ՎՈՒ ԹՈՈ

Գեղնի, չէղնի, մէ խեղջ բառաք գեղնի, գունենը մէ
թոռ: Ըդուք մէ հավ գունենան. օրեգան թոռ ըդ հա-
վու հավգիդ բոյ դանը բագաը, ծախը, իբանց հաց
պերը՝ արրին: Սմեն օր մէ դըվոնե բաբամ՝ ը գառնը
ըդ հավգիտ, թը բագաը դաս կոպեգ ը, ինք՝ քսան
գիղը, առնը: Թոռ գիկը, իրա տադուն գըսը. - Տաղի
ջան, մէ դըվոնե բաբամ՝ ը մըր հավգիտ գառնը, րա-
գար դաս կոպեգ ը, ինք՝ քսան գիղը, առնը:

Պայծ ըդ տաղին գիըսկնը, գըսը. «Ուրենն, ըդ
հավգտի մեռ մէ պան գը, օը ըդ դըվոնե բաբան գառ-
նը»: Օրո՞՝ չէ, Էգուս չէ, մէ քընի դարի ըդբես գաբ-
ըին, մէ օր լը թոռ գըսը. - Բոյ անպայման ըդ հավ
դանիմ ծախիմ: Բառար գըսը. - Ա՛յ կառնու՛գ, մ՛դանը,

ըղ հավն ը մզի բըհոդ:

Գըսը. - Չէ՛ օր չէ, բոլի դանիմ ծախիմ: Ի՛նձ գենը բառաբ՝ ըղրա վրեն չգըռնը: Գդանը եավ, էլի դըվրեշ բաբան գհանդբի, թը հավ բագար քսան մանետ ը, ինք՝ քառսուն գիղը առնը: Դդեն խիտրի գեղնի. գնա-յը դըվրեշ բարային, գըսը. «Դեսնամ հավ ո՛ւր ը գդա-նը»: Գդանը ֆոնչու մոդ իղը, գըսը. - Ֆոռունչի՛ ջան, էսի գարմրցուս, մինչև յըս տառնամ իկամ բագարեն:

- Յա՛, - գըսը, - աչքի՛ս վրեն: Վըլը, ըղրա էղևից դդեն գերտը, մէ հաղ ուրիշ հավ գառնը, դդեն լը լավ խիարի գեղնի, գպեբը իղը ֆոնչուն, գըսը. - Ֆոռունչի՛ ջան, ջամպորդ դղը իմ, ը՛ն գարմրուգ հավ դու ընծի, էսի ա՛ռ, գարմրցու, տի դեն:

- Ա՛յ մարտ, - գըսը, - չէ՛, չէ՛, ըղ մարտ հավ պերիը ը, հիմը եգավ՝ չքանճըն իրա հավուն:

- Ա՛յ մարտ, - գըսը, - հավ՝ հավ ը, ա՛ռ էսի գարմր-ցու, տիը ընդեի, ընի դուր ընծի, յըս վրագ իմ, ջամ-պը գերտամ, ըմ ընգիրմիը կացիմ՝ չըմ եըսնի:

Մէ խոսքով, շաղ խնտրելուց՝ ըղի գառնը ըն հավ, ըղ հավ գիղը իրան: Գդանը էրտը շաղ եեռու, ըղ հա-վու փուր գպանը, դեսնը՝ մէ լավ, սիրուն մադնիք ըղ հավու փորի մեծ: Ուրախ - գվարտ, գառնը մադնիք վըզը էբտը տադու քով:

- Տադի՛, - գըսը, - եա՛մ եավ պերեցի, հա՛մ լը մէ մադնիք իրա վորից հանեցի:

Գառնը տադին մադնիք, արտեն կինը, օր ըղի կա-խարդագան մադնիք ը, գառնը տըրը իրա մադ, գդես-նը, օր քառսուն դըվրեշ գգայնին, գըսին. «Քանդի՞ք, թը՝ շինիք աշխարհ»:

- Ո՛չ քանդեք, ո՛չ շինեք, էս ըմ թակավորի պալա-տի նման մէ եադ պալատ ընծի սարկիք:

Առավոր, օր բառաբ գարտի, ի՞նչ գարտի. պա-լատմ՝ ին սարկի, օր չուդիս, չխմիս, նայիս, թակա-վորի պալատ ի՛նձ ը, օր եըսնի ըղրան: Ուրենն, թոռ գըսը. - Տադի ջան, էքբան հունար օր ըղ մադնիք ու-նը, տու բոլի էրտաս թակավորի ախճիգ ուգիս ընծի:

- Յա՛, բալը, - գըսը, - գերտա՛մ, արտեն մ՛կի գաբ-րիկ՝ իմալ - օր ռետկն ը: Գերտը բառար թակավսրի պա-լատ, նստի խնամաատու վրեն: Գիկը թակավոր գըսը. - էս բառաբ օ՞վ ը, ի՛նձ ը նստի էստեիս: Գըսը. - Թակա-վոր արբաժ կենաս, էգիր իմ, օր քու ախճիգ իդաս ըմ թոռին: Թակավոր գըսը. - էլի՛, էլի՛ կնը ըղ դեխից, յըս ախճիգ ո՛նց գիդամ քգի, տու ախկադ իս:

- Չէ՛, թակավոր արբաժ կենաս, յըս ախկադ չի՛մ, ըմ պալատ քու պալատից լա՛վ, ըմ արբուստ քու ար-բուստից լա՛վ, տու ո՞նց չըս դեսի:

Գըսը. - Ա՛յ բառաբ, տու ըմ փոքր քոխի մեծ չէ՞ գաբրիս:

- Չէ՛, - գըսը, - եըլը տու էլի նայը՝ ըմ պալատն ը լա՛վ, թը՝ քում:

Գէլի թակավոր գնայը, գարմանք գգդը, գըսը. - Ա՛յ մաբտ, քը՛նի օր էսի սաբկից, էսի յը՛պ սաբկից՝ խըբար չէղը: Մե խոսքով, գըսը. - Քառսունն օր ժա-մանագ գիդամ քու թոռին, ըմ տոնից մինչև քու տուռ, ծառ ու ջուղ սարկը, խալի-խալիչը փոռ, օր ըմ ախ-ճիգ ըղ խալու վրայով իկը ծըր դուն: Գերտը, ուրենն, քառսունն օր չէ, մէ քընի ժամվա մեծ, մադնիք գտըր մադ, քառասուն դըվրեշ գգայնին՝ ի՛նձ ը, ըրը. - էս մըր պալատից մինչև թակավորի պալատ խալի-խա-լիչը, ծառ ու ջուղ էնեք: Թը քընի ժամվա մեծ, էղ լը աստված իմանը, թակավոր գէլի դեսնը. ի՛նձ պալատ, ծառ ու ջուղ, խալի-խալիչը: Գէլին, ուրենն, ախճիգ գիդան, եարսնքով, քեֆով - ուրախուչունով գդանին:

Տառնանք դըվրեշի վրին: Դըվրեշ ռաբան գիկը, իրա հավ ուզը ֆոնչու մոդեն: Ֆոռունչին գվերու հավ իղը. ըղի գկասկածը, գըսը. - էսի իմ հավ չէ, ո՛ւր ը ըմ հավ: Գըսը. - Դըվրե՛շ, ասսուց բըհիմ, քգնից չըմ գըռ-նը բըհը, մէ դղը եգավ, շաղ յալվար ընգավ, պերից ուրիշ հավ դվրց, ըն հավ դարավ:

- Վա՛ր, քու վրգ քու դագ մնը, տու ո՞նց ըմ հավ դվե-ցիր: Գէլի դըվրեշ բաբան. ի՛նձ էնը, օր ընգնի աշխրե-աշխարհ, կղնը ըղ հավու դանոդ: Գէլի, ուրենն, մէ սում-կը գ՛կղնը. գուջ, ասեղ, ելու, մարջան, արրջան, տո յըսիմ՝ հարսի գըգս, ըմբես պանիր գչը մեծ, օր ջըհել-ջիուլմիր առնին: Գառնը ընգնի աշխրե-աշխարհ: Մէ խոսքով, գիկը ըղ պալատի տոնեքով գնցնի, գըսը. - Ա՛յ լավ ուլո՛ւնք, մարջա՛ն, արրջա՛ն, ասե՛ղ: Ըղ հարս լուսամուղից գէլի կուլիս քցը տուրս, գըսը. - Յո՛ս արեք, հո՛ս արեք: Մէ խոսքով, դըվրեշին գգանճը դանը նիրս: Բառար դունն ը, պայծ դդեն դուն չէ: Դո՛, ջըհել ը, գթըվի ըղ հլնեքու վրեն, էղածնեքու վրեն, գիղվքը վերու գը-սը. - Ի՛նձ արժը: Դըվրեշ գըսը. - Յա՛քս ջան, ի՛նձ ըսիմ, է՛, եընը գախուգ մադնիք իդաս ընծի, էս սումկեն լրիվ՝ գիդամ քգի: - Յա՛, - գըսը, - գիդամ: Բառար ընդեխեն գբոռը. - Չէ՛, - գըսը, - ո՞նց գիդամ, ըղի ըմ թոռի մադնիքն ը: Դը՛, բառաբ կինը, հաըս չկինը ինձ-ինճոց ը: - Չէ՛ օր չէ՛, տադի՛, գիդամ առնիմ ըղ գրգսիր ընծի, էքբան գուգս՝ քընի սախ իմ, ընծի բու ը, մադնիք ի՛նձ գենիմ, է՛լի գառնիմ: Մէ խոսքով, ռառաբ ինձ գենը՝ հարսի վրեն չգըռնը: Գիղը մադնիք դըվրեշին. դըվրեշի քեֆին - քեֆ չիըսնի, հըմը գէլի տուռ՝ մադնիք գոխը մադ: Դըվրեշ-նիր գգայնին. «Քանդիք, թը՝ շինիք»: Գըսը. - Ո՛չ քան-դեք, ո՛չ շինեք, էս պալատ իմալ օր գը, վերցեք յոռ ծովր գգոռնք տըբեք:

Իրգուն դդեն գտառնը իկը, ի՛նձ դեսնը. ոչ դո՛ւն, ոչ դի՛խ, փոշանունց ը: Յեյ վա՛խ, էս ի՛նձ գուլուն էր եգավ ընծի:

Թակավոր խըբար գեղնի, օր իրանց փեսի դուն կախարդական դուն ը դի, գ՛գանճը փեսին գըսը. - Զգի ժամանագ էբգու ամիս, շենք էղավ եօս՝ էղավ,

չէղա՛վ՝ քու կլուիս գզըրգիմ: Գէլի դղեն՝ լալով ընգնի ջամալը. ո՛չ հաց ը, ո՛չ ճուր, ո՛չ փո՛ղ, սոված-ծառա՛վ գընգնի աշխրէ-աշխարհի: Թը ուր հըսնի, ռեզրի, էր-տը մէ խեղջ րառվու դուն, էղնի խոնախ:

- Նանի՛ ջան, - գըսը, - գնտունի՞ս ընծի:

Գըսը. - Խոնախ աստուն ը, րա՛լը ջան, հաց չու-նիմ, ճո՛ւր չունիմ, տու լը արի ըմ գողկին կուջուրի:

Իրգուն օր գէղնի, ըղ խեղջ դղեն ի՞նճ էնը գըսը. - Նանի՛ ջան, մէ քընի գռոշ ունիմ, էրտամ հաց պերիմ՝ ուղիք: Գէլի էրտը րազար, գդեսնը՝ մէ մարտ հընտը գթոռը. «Ատանդամ փոշման, սատանդամ փոշման», որրես առնող լը փոշման ը, չսոնող լը փոշման ը: - Ա՛յ մաըտ, - գըսը, - ըղ ի՞նճ ը, օր առնիմ լը փոշման իմ, չառնիմ լը: Վը՛լը, գառնիմ:

Գառնը պերը իշը՝ մէ հադ մուգ ը: Ըլ հաց չպերը: Գպերը իկը, րառար գըսը. - Է՛, կառնուգ, ի՞նճ գէնիս ըղ մուգ, տու ընճո՛ւ հաց չպերիր, սոված իք:

Գըսը. - Նանի ջան, պան չէղնի, հըլքըք պանմ՝ գար, օր ընծի ըսին՝ առնող լը փոշման, չառնող լը: Յըս լը առը:

Իրգուն ըղ մուգ գտրին մէ քոշի վրեն, իրանք լը մէ յանի վրեն գկուջուրին: Առավրդ օր գլուսնը, գդես-նան, ի՞նչ դեսնան, ըղ մուգ է՛սքան օսկի յը պերի տի-գի: Գուրախնան, պայծ դղեն սիսուր ը, օսկին ըսկի աչքին չէրևը: Ուրեմն, ըղ յոտ ծովը գգրոն ըղ դէխեն գէրևը, պայծ շադ հեռու յը: Գէլի դղեն էլի էրտը րա-զար: Մեզմ՝ էլի գրոռը. - «Ատանդամ փոշման, սա-տանդամ փոշման», գըսը. - Վը լը, է՛ղ լը գառնիմ: Գառ-նը իշը՝ մէ հադ գադու յը: Գպերը գադուն լը գիկը, րառար գնեղանը, գըսը. - Լա՛ո, գադուն մգան դուշ-ման ը, ընճո՛ւ պերիր: Գըսը. - Չէ՛, Նանի ջան, գխս-դան իրար հիդ, պան չէղնի: Գադվին գթողին ըղ դէխ, ոչ մի պան լը չէնը մգան: Գէլին առավրդ դեսնան, ի՞նճ դեսնան, մէ քառսուն կիլո լավ չադ, լղսփոց մսիր պերիր ը: Գպին իրանց ջաշ ուղին, պայծ դղեն էլի դիլխոր ը: Գէլի էլի էրտը րազար, գդեսնը մէ մարտ էլի գրոռը. - «Ատանդամ փոշման, սատանդամ փոշ-ման»: Է՛ղ լը գառնը գդեսնը՝ թագի յը: Գպերը է՛ղ լը իկը: րառար գըսը. - Կառնու՛գ, ըղ իրեկին վսնդագ շինը, առանծին-առանծին տիր, օր իրար չվնասին: - Չէ՛, մամո ջան, - գըսը, - յըս ըմալ գէնիմ, օը իրաը հիդ յոլը էրտան:

Օրմ՝ լը գըսը՝ գայնի էրտամ ծովու թռուգ. գառնը ըղ իրեք ջընըվորդանք, էրտը ծովու թռուգ: Գնստի ծո-վու թռուգ, գիլը: Ջընըվորդանք գիկան, իրանց լեզ-վով գիըսկցուն, թը՝ ի՞նճ ը էղի, գիլաւ:

- Է՛, - գըսը, - ջընըվորդանք, կացե՛ք ըն յան, տուք ըմ դրողին ի՞նճ դըրման թղի էնեք:

Շաղ գնգնին հոկու հիդ, շադ յալվար գընգնին, գըսը. - Է՛, ըն ծովու գգրոնք ըղ գդեսնեք, ըղի ըմ շենքն ը, էսենց-էսենց պան էդավ. մադնիք ունեք, ըմ ընդա-

միք դվոր ը ուրիշի: Հիմը շենք իմն ը, դանի՛մ՝ ըմ կլուիս չըն գըրգը. չդանիմ՝ թակավոր ըմ կլուիս գզըրգը: Ուրեմն, ըղ իրեք կենտանին, գառնին իրար, էրտան ծո-վու պերան. թագին գըսը. - Յըս ծգի ճրից ըն յան գըն-ցուն, թը հուճաը ունեք պերեք: Մուգ գըսը. - Հա՛, Գա-դուն լը գըսը. - Հա՛, յըս լը գըռնամ պերիմ: Մուգ գըսը. - Օր պերիմ, ըմ մող մնը, տուք չառնեք ծըր մող:

Գպայմանավարվրն, գընցնին ճուր, ըն յան, գէր-տան մդին պալատ, ի՞նճ դեսնան. դըվրեշ հընտը քնուգ, գնիգ լը քնուգ ը գոխկ: Պայծ խեղջ րառվու կլուիս գդրիը ին, լամպին տրի ջրակղիր, լամպի դիխ ին սարկի: Գոեսնան՝ դըվրեշի պերան պաց ը, մադ-նիք հընդը գփիլը: Մուգ տու մուգ, գդանը վրազ թոչ խառնը մեղրի մեճ, գդանը գոխը դախառեղի մեճ, պե-րը մդու դըվրեշի քիթ: Դըվրեշ գփոշտը, մադնիք պեռ-նեն գթոնի ա՛ռ հա տռան առաճ: Վըլը, գադուն գիըս-նի վրեն, վերու ու հայդէ՛, իկան թագուն: Թագի տու թագի, գընգնի կապրիգնի. - Չէ՛ օը չէ՛, դվեք ըմ մող, օր ծգի ընծուն ճուր: Ա՛յ թագի, տու ծուգ գդեսնաս, գիըճաս՝ գընգնի ծով, մըր դեր մեխկ ը, թող մըր մող. ընցուք ըն յան, հեղո գիդակ քու մող:

- Չէ՛ օր չէ՛, չիդեք չըմ ընցու ճուր: Շիվաը գէղնին մուգ ու գադուն, գիդան իրա մող, գիկան, ուրեմն, գիըս-նին ծովու մեճ, գընցնին իկան կենտրոն, ընքան ծուգ գիանդրի՝ չիոսը, մէ հադ լավ ծուգ օը գէլի, հըմը գէնը՝ հը՛ֆ. մադնիք գընգնի ըղ ծգան փողու մեճ: Հըյ վա՛խ, - Ի՞նճ էնին: Գէլին ճրեն տուրս. դեր արտեն հըզրի գէղ-նի, օր պերին թըլին ծովու մեճ, գըսը. - Էս ի՞նճ գուլում էր էնեցեք, հըրի հիմը, ախր, ընդէխ էլի ջաը գար, պե-րեցեք - քցեք ծովու մեճ, յըս ի՞նճ էնիմ: Էլի գառնը տխուր ըղ իրեք կենտանին, իկը դուն: Բառար գիար-ցու, գըսը. - Բա՛լը, ըսօր թիտուն ո՛ւր իս էղի: Գըսը. - Նանի՛ ջան, ըմ դըրդից վսզն արի: Ի՞նճ ը էղի:

Նուր գրադմը րառվուն, գըսը. - Էսենց, էսենց պան ը էղի, պերեցին մադնիք թըլին ծովու մեճ:

Բառար գըսը. - Աստված օդորմած ը, լա՛ո, էլի աստված ջարմ՝ գէնը:

Մէ շըպատ գանցնի, դղեն գէլի վերու ըղ իրեք կեն-տանին, էրտը ծովու թռուգ, գդեսնը՝ ծգնորսնին էգիր ին, ծուգ ը որսան: Քընի մէ անրետկ ծուգ գթըլին՝ ո՛չ շուն գէրտը վրեն, ո՛չ թագին գիըսնի վրեն, մեգ գզըր-գը, չթողը մողենը, մյուս մարտ գըսը. - Ա՛յ մարտ, էս-քան ծուգ դվեցիր՝ դեր չէդան, ըղ մէ ծուգ ջընըվորին տուր ը էգի, թըխ դանը, իրան հըլալ էղնի:

Վը՛լը, գվերու թագին ըղ ծուգ ու հայդէ՛ դիրոճ մող: Գրադոն, հանին մադնիք ըղճա փոռեն, ուրախ-ուրախ իկան րառվու դուն: Իըիգուն գզըրգը մադ-նիք իրա մադ: Գըսին. «Քանդի՞ք, թը՝ շինիք»: Գըսը. - Ո՛չ քանդեք, ո՛չ շինեք, էս պալատ ուրդից վեըցիր եք՝ օն տրեք:

Այն խոսքով, մինչև դրան գիկը հըսնի դիխ, պալատ հընդը նույն ծեփով, նույն հալով, պայտ դըվոնշ ու իրա գնիգ հըլը հնդին քնուգ: Գերայը թակավորին իմաց գիդը, գըսը. - Թակավոր արրած կենաս, արի տու քու ծեռքով քու տադ էնը, յըս ոչ տուռն իմ պացի, ոչ նիրս իմ մղի: Թակավոր գիկը իրա վըգիրոնե-րով, նեժիշտներով, պանան տուռ, գղեսնան, օր իրա ախճիգ ու դըվոնշ քնուգ ին, խեղջ բառվու կլուխ լը՝ գղրիր ին: Վըլը, գպերը ըդ ախճա կլուխ լը, դեվոնշին լը գիդը վերճացնիլ, գպերը մյուս ախճիգ ռսագը ըդ դղի վոնն, յոտ օր, յոտ կիշեր գենին հարսնիք: Իրանք գիլսնին իրանց մուրագին, տու լը հըսնիս քու մուրագին:

15 (17). ԲԶԴԻԳ ԱՄՈՂԵՐ

Մարտ մի կեղնի, գունենը իրեք տղա. ուր բախճի մեծ կեղնի մեզ խնձորի ծառ: Ըդ խնձորի ծառ տարին իրեք խնձոր գպոն, էվել չպոն, հըմա ամեն տարի գեղ խնձորնիր կգողանան, մեզ լէ խսմաթ չեղնի տիրուն: Տարիմ լէ հեր գըսէ.

- Տղեկ, տուք իրեք տղա, իրեք խնձոր չըք կը՞ռնը պայի, գացեք օրագան մեզդ պայեք գեղ խնձորներ:

Առջի օր մեծ տղեն կերտա, կպայէ խնձորներ, վախտմ՝ լէ քուն գիկա գքնի, գելնի տեսնա՝ խնձոր չկա: Օլուր - օր՝ միճնեկ տղեն գիկա գպայէ, միճնեգ տղեն գըսէ. «Ի՞նչ էնիմ, օր ըդ խնձոր չտանին»: Կրագ գվառէ հոն, կնստի, հըմա ուր քուն լէ կտանէ, գ՛քնի: Գելնի տեսնա՝ մէ խնձոր լէ չկա: Բզդիգ տղեն գըսէ. - Բզի էրտամ, գեղ մեզ խնձոր յըս պայիմ:

Կրակ գենա, կնստի կող, մեզ կքնի, մեզ գիմնա, մեզ լէ կտեսնա՝ էգավ դև մէ, գեղ վերճի խնձոր լէ տարավ, Բզդի տղեն շաշկեն կքաշէ եղևեն կերտա, գմղի դևի տու՞ն մե՛ծ հորր մը մեծ: Կտեսնա՝ դևի կնիկ հընդը իմաց.

- Տղա՛, քու տուն ավրի, դև խնի հող առավ, տու սախ չըս մնը, կուղը գըգի:

- Յըս լէ էգիր իմ գեղ դև սպանիմ, - գըսէ տղեն: Դևի կնիկ գըսէ.

- Քաշէ դևի շաշկեն՝ կըպրի կառասն է, թը հանիր՝ կ'ոնաս սպանիս:

Տղեն կըրըշը, կսպանը մեծ դեին, գընցնա միճնեգ դևին, գեն լէ գմորտէ, մէ հադ լէ գգըրգէ թզդիգ դևին: Բզդիգ դև գըսէ. - Մե՛գ լէ գը՛րգ:

- Յըս ըմ մամուց հաղմ՝ իմ ծնվի, մեգից ավել չըմ գըրգի:

Իրեք դևերու կնգաիք իրեք քուր ին էղի, դևիրն ին ըղուց փախցի: Տղեն գվերու ըղուց, գիկան, օր հորից էլնին:

Ախարդանք շրիդ գըցին, մեծ ու միճնեգ քուրե-

րուն գիանին, գմնան թզդիգ ախպեր ու բզդիգ դևի կնիգ: Ըգի գըսէ. - Արի՛, առա՛ծ տու էլի, թըչը՝ քու ախարդանք քգի չըն հանը:

Չըմը տղեն սվտը ախճա գիանը, հնք գմնը ներս:

Ախճիգ գըսէ. - Տու գմնաս, գընգնիս Սև աշխարհ: Գիկան իրեք խոճ. մեզ սև, մյուս՝ սպիղագ, մեզ լէ՛ կարմիր, թը կըռնաս՝ քգի քցէ կարմիր խոչու վոնն: Կարմիր գըլը քգի սև խոչի վոնն, սև գըլը ճերմագ խոչի վոնն, ճերմագ՝ գիանը գըգի լուս աշխարհ: Տղեն չքաշարէ իրան թըլէ կարմիր խոչին, գըլէ սև խոչին, սև խոչ գըլէ մութ աշխարհ, մէ քաղքի ճոթ: Տղեն գերտը մէ պառարի տուն ճուր գուգը: Պառաբ գըսէ.

- Ա՛յ թալամ, հուշապ ճրի առե՛ծ առեր է, օրագան մէ ախճիգ գիդան ընոր: Ըսօր լէ թակավորի ախճա հերտն է:

Տղեն գըսը. - Տարե՛ք գիս ըտտեղ, կերտը օղի, կիշը որ թակավորի ախճիգ պերին, օր հուշապ կլցու՝ ճուր իղը ժողովրտին: Տղեն թակավորի ախճա գըսէ.

- Յըս ըմ կլուխ կոնիմ քու չոքին, ըր հուշապ էգավ՝ տու գիս իմցու: Չուշապ ըր գիկա, ախճա էգու՞ն կառվի, չկըռնը խոսը, գիլա, արցունք գթափի տղի վոնն: Տղեն գիմնա, գվերո ուր թվանք, գգըրգը հուշապին, գենը երգու շերդ, արուն ու ճուր կխառվոն իրար:

Ախճիգ կգըրգէ ուր ծեռք մը՞ արնին, կգըրգէ տղի մեճկին: ճուր գվերո գքադաք, ժողովերտ ուրախու-թյունից չկիմը ինչ էնը, գըսին. - Ըդ ինչ հրաշք ը, օ՞վ սպանից գըդ հուշապ, փրգից գմ՛գի: Ախճիգ գըսէ.

- Սադ ժողովուրտ օր հըվըքվին, յըս տեսնամ՝ գճանչնամ էնը:

Ամփողջ ժողովուրտ գիլըքին պերին, ախճիգ գըսէ՝ չէ՛: Ըլ քաղաք մալտ չմնը, օր չըն պերի, գըսին.

- Ախճի՛, քաղաք ըլ մարտ չմնաց, մեզ տղա կա պառվու տուն, չեղնի՞՞ էն ը:

Կերտան պերին տղին, ախճիգ կտեսնը ուր գըր-գուգ նշան, գըսէ. - Չա՛, է՛ղ ը: Թակավոր տղին գըսէ.

- Արի՛ ըմ թակավորություն իղամ քգի:

Տղեն գըսէ.

- Քու թակավորություն ռումըրըք էղնի քգի, տու ընձի հանէ լուս աշխարհ: Թակավոր գըսէ. - Յըս ո՞նց հանիմ քգի լուս աշխարհ:

Տղեն կթողէ գիկա, մէ ծառիմ՝ տագ գպառգի: Կի-շէ՛ օծ մէ գելնա արծվու պուն, օր ծկներ ուղէ: Տղեն գգըրգէ օծուն գսպանէ, ուր կցորդանք գվերո, քցէ արծվու ծկներուն: Արծիվ գոռալով գիկա, օր տղի աճ-կեր հանա, ծկներ գ՛սին.

- Մ՛ենէ՛, ըղի մըր փրգիչն է: Արծիվ գիկա, տղին հով կենէ.

- Տղա՛ ջան, ինչ ուգիս՝ կիղամ, ամեն տարի օծ կուտեր գըմ ճուղեր, ըս տարի տու փրգիր:

- Պան չըմ ուգի քգնէ, - գըսէ տղեն, - միմագ հանէ

ընծի լուս աշխարհի, թը կըռնաս: Արծիվ տղին զըսէ.

- Քառսուն հաղ դմակ պի, քառսուն լիդը լէ յոտ տարվան գինի, գըզի համիմ լուս աշխարհ: Տղեն զըսէ. - Էլնամ տիմիմ թակավորին: Թակավոր ուրախությամբ կիդա ուր ուզած, տղեն կառնէ գիկա: Արծիվ գփռէ թևեր, զըսէ.

- Ձըդի տասավորէ իմ մեճկի վրեն, տու լէ նստի մեճկիս. հայ կենիմ՝ մէ լիդը գինի թըլ, հո՛ւյ կենիմ՝ մէ դմակ թըլ՝ ուղիմ:

Արծիվ կթռնա, կես ժամվա ճամպա է մացէ, օր հանէ լուս աշխարհ: Տղեն մէ դմակ կթալէ՝ արծիվ չկոնա թռնա, տղեն կ'կողէ ուր թութկից, կիդա արծվորն: Արծիվ գտրէ ըդի ուր լեզվը տակ ու գիսնէ տղին լուս աշխարհ: Գիճնա տղեն մէ ախարի վրա, օր ճուր խմէ, արծիվ գտեսնա որ տղեն կթոփլա, զըսէ. - Տղա ջան, ընչի՞ կթոփլաս: Գըսէ. - Պա՛ն չկա: Գըսէ. - Ա՛ն քու թութագ, տիր քու ճվր վրեն: Տղեն կառնէ կղնէ: Արծիվ կիդա մէ թերուր, զըսէ. - Ձը՛ր ըդ թերուր ախարի ճրի մեճ ու քսէ վրեն:

Տղեն կզարգէ թերուր ախարի ճուր ու կ'քսէ ճոին, կեղնի մորեն մեզ ու զընգնա ճամպա ուրանց տուն: Կտեսնա, օր ախարդանք փոքր դևի կնգան օր - արև չըն իդա: Գզըրգէ զերգու ախպեր ու զերգու քուր լէ գսպանէ, զվերո գփոքը քուր, գերտա մէ ուրիշ թակավորություն՝ ուրախ կարրի:

16 (18). ՔԱՉԱԼՈՔ

Կեղնի, չեղնի, մէ տղա կեղի, եթում կեղի, ինքն է՝ քաջալ կեղի: Կէլի - կէթա, կասա. «Էրթամ ինծի աշխատանք գտնիմ», կիսանդրի մեկ հարուստ մարտու: Էս հարուստը՝ խարիր խաւո խոզ ունի: Կասա. - Քաջա՛լ, տու ի՞նչ ես պտտում: Կասա. - Աշխատանք եմ պտտում: Կասա. - Չկանաս իմ խարիր խոզեր պախես, քեզի փող կտամ: Տղեն կհամաձայնի, կ'կանի տրա խոզերի հ'առեչ: Ամիս կթմի, խոզեր կծնին, կեղի խազար խատ: Չըմա խազար խաափց, պտի խարիր խատ տա քըչլին, էդպես պայմանավերված ին: Չարուստ կմտածա, կասա. «Խարիր խոզ օր ծնին, կեղի խազար խատ, խարիր օր տամ քըչլին, էլ իմ խոզեր չի պախա, կայնի էտոր խարեն»: Էտ հարուստ մարդին մեկ ախչիկ ունի, շատ սիրուն: Կէթա կասա. - Քաջա՛լ, արի իմ ախչիկ տամ քեզի, իմ խոզեր պախա: Տղեն կասա. - Ինչու կխարես ծի, տու մէ հարուստ մարդ, ես մէ քաջալ, հ'եթում մարդ: Չարուստ պայման կ'կրա, օր ախչիկ տա քըչլին: Քաջալ կուրխնա, երկու ջոջ վեդրո կվերցա, խոզերին կջրա, կերթա դաշտ խոզեր արծոց: Կտիսնա՝ տուրս ամպեց, երկինք գետին կմթնա, ամծրև կ'զա: Քաջալ ուր շորեր կխանա, կտնա մեկ վեդրոյի մեջ, կշրճա ու տկլոզ կնստի վեդ-

րի վրեն, օր շորեր չտգկի: Կարկուտ կզարկա քըչլի ջան կ'կարմրցու, մոմոց կընգնա ուր ջան: Տուրս կպարզա: Քաջալ կխագնի շորեր, կտանա խոզեր, ճամրխին կիսանդրի մեկ նագար էնողի, էտի կասա.

- Քաջա՛լ, հի՞նչ էդէ, օր տու չտգկեր ես: Քաջալ կասա՝ քըզ ի՞նչ:

- Քաջալ ջան, տու ընծի ասա՝ ի՞նչ էրիր՝ քու շորեր չտգկվալ, ասա, ես քզե պետք գիկամ, քզի նագար էնել սովրցեմ. երկու խոսք կարդամ՝ քու ծեռ կսյի քարին, երկու խոսք էլ կարդամ՝ կփրցի: Կէլի քարին կասա՝ խզէ-րզէ: Էտ վախտ քաջլի ծեռ կ'կպի քարին, մեկ էլ կասա՝ խզէ-րզէ, ճզէ-րզէ, էս հաղ քըչլի ծեռ կփրցի:

Քաջալն էլ կպատմա, թե իմալ էրէ, օր չտգկէ, շատ կուրխնա, օր փեշակ սորվալ, գէլի կէթա խետ ուր խոզերուն: Օրմ՝ էլ կտանա խոզեր, կտիսնա, օր կեղ խարսնիս ա: Կասա. - Էս ի՞նչ խարսնիս ա: Կասեն. - Քու խագնի ախչիկն ա: - Լա՛վ, - կասա, - ուրեմ էնի խարեր ա ծի, ուր պայման մոռցավ, կայնի էտոր խարսնիս թրլեմ, նագար կպուցեմ էնոր:

Գէլնի - տանա խոզեր գոմ, զիկա խարսնիսի թամաչա: Փեսի մեր կասա՝ - Կնա քու նշանած տես: Տղեն կէթա օր տեսնա, քաջալոն կասա. - Կայնի էրթամ տղեն. ախչիկ կպուցեմ իրար: Էն վախտ, օր փեսեն կուզա ախչկան պազա, քաջալ կասա՝ խզէ-րզէ, էտոնք կ'կպին իրար: Քավոր-կին զիկա տիսնա ախչիկ-տղեն զրկվուկ, կասա.

- Լա՛ո, ամոթ ա, խլղեր գիկան ի՞նչ կ'սին:

Գիկա, օր ախչկան պազա, քաջալ էտոնք էլ կ'կպուցի իրար: Խարսնիսի տեր կտիսնա, օր ուշացան, մեկ օսկի խլղաթ կուտա դիողչուն, կասա. - Գացեք - տեսեք ի՞նչ եղավ, Ձուռնչին ու դիողչին կերթան կիրիշկին իրար գլխու քոմած, կմոտենա խարսին կասա՝ շարա՛շ, կոսյալ կ'կպի խարսի գլխուն: Կասեն.

- Վա՛յ. մեր խարսնիս նագար ա կպէ:

Քավոր կասա.

- Մեր խարսնիս նագար ա կպէ, էրթամ մոլլին, յա տերտերին ըերին, օր իրարից փրցցա: Կիրիշկա-տեսնա՝ քաջալ կպտուտա, կասա.

- Քաջա՛լ ջան, մեր խարսնիս աչքոել ա, գնա մոլլին ասա, թո զա մեզի իրարից փրցցա: Քաջալ ուրախ-ուրախ կէթա մոլլի տուն: Կերթա, դուռ կտփա, մոլլի կնիկ դուռ կզա: Քաջալ կասա.

- Իմ խագինի ախչիկ ուզած եմ, խարսնիս ին էրէ, նագար ա դպէ, մոլլեն թո զա ազատա, ի՞նչ ուզա՝ կտանք: Կասա. - Մոլլեն գացեր ա արտասայման, ուշ կիզա: Մոլլի կնիկ կմտածա, կասա. - Էս մոլլից սորվեր իմ, ես կիզամ: Կվերցա մէ կիրք, կզարկա դոշին, կ'կա քաջլի խետ: Տու մի ըսա՝ էտեղաց կարմունջ քանդվեր ա, զէտ էլեր ա:

Կասա. - Մոլլի կնիկ, օր էտենց ա, ես կխանիմ իմ

շորեր, կանցնիմ, եետո աու խանա քու շորեր, ընցի:

Մուլի կնիկ շորեր կխանա, կիաթթա ուր կլուխ, գընցնա: Քաջալ կասա՝ խզե-բզե: Մուլի կնգա շորերը կ'կալի ուր գլուխ: Կասա. - Մուլի կնի'կ, շորեր տի խա-գի, ամոթ ա: Կասա. - Տղա՛, նազար կպավ ծի:

Հընլա տկլոգ կ'կա: Խսրսնիսի տեր կասա. - Մու-լի կնի'կ, էտ ի՞նչ ա:

Կասա. - Նազար կպավ ծի: Կասեն. - Քաջալ, դե կնա Սարդարաբատու տերտեր բե: Կասա. - Չէ՛, չեմ էթա, չէ՞ տու պայման տրի՞ր՝ աղջիկ տեր ծի, ընչի՞՞ չտվիր: Փեսի խեղ կասա:

- Տու քու ասված, մեզի ազատա, տու տար էտ ախչիկ:

- Լավ, - կասա, - ես ձեզի կագատեմ, օր ասիմ՝ խզե-բզե, ճզե-բզե՝ կփախնիք:

Կասեն՝ խա՛: Քաջալ կասի. - խզե-բզե, ճզե-բզե: Սաղ կ'փորցիմ փախիմ: Քաջալ կառի էտ ախչիկ, տառ-նա սաղ խոգերու տեր: Ինք ուր խելքով՝ խասավ իր մուրագին:

17 (19). ՔԸՉԼՈՒԳ

Ժամանագին գեղնի մե Խարուստ վաջառագան մարտմ՝ էս մարտը գուզե էրտա հըջ՝: Մի փոքր աղճիկ գունենը, մե եադ էլ Խասունացած տղը: Գվեղու տղեն, իրան ընդանիքի եեդ կերտա հըջ: Ախճիգ փոքր է, գթորզե մուլի Խուսիմ, մուլին գպերե տան մեծ, որբես ախճգան դաս իդա: Իրանք օր կերտան, մե օըվամ՝ ճամպա գեեոենան, մուլեն միդկ կավիրե, գիկա իր-գուն ախճգա մող: Ախճիգ կ'սե. - Աուլա՛, եդ գիշերով ընչո՞ւ իս եզե:

Կ'սե. - Էգեր իմ, էսօր քու մող քնիմ:

- Ա՛յ մուլա, դու ընծի եոր տեդ գիկաս, ամոտ է, իմ հեր վստահ եղավ քեզի, Խանձնեց տուն քեզի, տու էգեր իս ի՞նճ է կ'սիս:

Ի՛նչ գենե՛ չեղնի, ճար գ'կղըի, մուլի ձեռքից պրծում չկա, կ'սե. - Լա՛վ, ջուր տաքցում, քեզի լողգցում, նոր:

Գխապե մուլին. ջուր գտաքցու, տաշտ գտնե, մու-լեն գնատըցու մեծ ու գլուխ լավ գսաբնե, օր գսարնե, առե՛ծ խոշոր, ծանդր պղնձե թասեր կար, եդ պղնձե թասով քանի կ'ոնա մեզ գիակցու մուլի գլխուն: Մու-լեն գուշաթափի գընգնի տաշտի մեծ: Ախճիգ հընը գմդնա սենյագ ու դուռ գփագե: Մուլեն ուշկի գիկա, արնի մեծ կորուզ, վերձ, գմակրտե իրան, գիակնի շո-րեր, գիկա: Է՛, ախճիգ ըսկի դուռ գպանա՞: Ճար գ'կղ-րի, մուլեն գընգնա քաղքի մեծ, մե ջադու պառավ կնիգ կ'գդնա, կ'սե.

- Պառա՛վ, էսքան օսկի կիդամ քեզի, մինազ իկաս

* Էրգիր հըջ կ'սեն, ինչքես մարտ էրտա էրուսաղեն: (Ծան. բանասացի):

եդ ախճգան խապիս, Խամոզիս, դուռ բանաս, յըս էր-տամ ներս: Պառա՛վ կ'սե. - Լա՛վ, մուլա՛, մինազ բդի քու մուրուք խուզիս, քու բեխեր թրաշիս, էրտաս քզի մե լավ ախճգա շոր իդաս կարել, որբես իմ ախճիգն իս, օր յըս կոնամ քզի տանիմ էնդեխ:

Մուլեն գերտա, պադրաստություն գդեսնա, գշին-վի, պադրաստ գիկա, դե՛, չէ՞ մուլեն պառվուն ըսեր է՛ ախճգա անուն, հոր, մոր, բուրդի աններ: պառավ գի-կա, ծեն գիդա ախճգան, կ'սե.

- Բալա՛մ, յըս քու հորկուրն իմ, քոռնա իմ աճկեր, իմ ախպեր, օր կնաց հըջ, ըսեց - կերտաս իմ ախճ-գան գիանդբիս, յըս էլ մոոցեր եք, ըսօր ընգավ իմ միդք, էլա եգա:

Օր եդպես կնգանագ գխոսա, ախճիգ գիշե, օր մե պառավ կնիգ է, դուռ գպանա, գմդնա ներս: Գմդնա ներս, կ'սին իրանց Խամար, շադ-քիչ գխոսան, պառավ կ'սե.

- Բալի՛գ ջան, - կ'սե, - էրտամ, մեր տուն մարտ չկա, իմ ախճիգ մինագ է, էրտամ իմ ախճիգ պերիմ իկամ, թողգիմ քու մող քնի, օր չկսխենաս, յըս գեր-տամ մեր տուն:

Ախճիգն էլ գուրախանա, օր իսկաբես հողկուրն է: Պառա՛վ գերտա դուն, մուլեն արտեն պադրաստել է ամեն ինչը, իրգուն գիակնի ախճգա շոր, գիկա պառվու հեդ ախճգա տուն: Գմդնա ներս, մուլեն գնատի էնտիմ, խրադ, ծեն չիանե: Ծեն չիանե, ջադու պառավն է. մե գլուխ գխոսա:

- Դե՛, - կ'սե, - բալա՛մ, տու մացի էստեդ, իմ ախ-պոր ախճգա մող, յես կերտամ մեր տուն, մարտ չկա:

Գլենա - գերտա: Ախճիգ կենե, թը չէ՛ մուլեն չխո-սա, օր չխոսա, ախճիգ գընգնա կլխու, կ'սե. «Օդի մե րան կա»: Տեդ գշինե. մեզ էնտեդ, մեզ՝ էնտեդ, կ'սե. - էլի՛ պառգի: Մուլեն էլի չխոսա: Դե օր եդպես է, էլիմ տուրս, ջուր թապիմ իկամ, մուլեն էլ գելնա, որբես ինքն էլ գուզե: Իմալ օր մուլեն գլենա, ախճիգ գմդնա ներս, դուռ գփագե: Դուռ գփագե, մուլեն ի՛նչ կենե, չկ'ոնա դուռ րանա: Ախճիգ կ'սե.

- Աուլա՛, ի՛նճ էնիս, չըս կ'ոնա ընծի խապե, - դե օր չըր խոսա, ախճիգ գլխու էր ընգե: Մուլեն գշիվարի. Ի՛նճ էնե, գթորդե - գերտա: Մուլեն գերտա, գսպասե էն-քան ժամանագ, մինչև օր քառասուն օր լրանա, եոե-սունիմն օր, օր գլըանա, մուլեն ձեռքմ՝ եին, քոչող շոր գիակնի, էրես-մերես կենե արունվա, գլենա ընգնա ճամպա, գերտա երջու առնա: Գերտա մե օրվամ՝ ճամ-պա, գեսսնի: Վաջառագան գտեսնա. «Ա՛յ մարտ, եդի մուլեն է, պեխեր չունի, մորուք չունի, շորեր կորդուզ, էրես արնվա»: Կսե. - Ա՛յ մուլա, եդ ի՛նճ է պադաե:

- Քու տուն շինվի, - կ'սե մուլեն, - օրն - օր տու կնա-ցեր իս, ինչքան էրիդասարդ կա՝ մեր տնից դուրս չըն եզե, էնի թը չէ, իրանց վոր չկ'ոցա, ընծի էլ էս օրի ին քջի:

ջամաի բաշար գոնէ, հարսին, էրգու դոյն, վըզիրն էլ գոնէ ուրանց հեղ ու գջամպէ, կ'սէ. - Վըզիր, գոյանիս էսինջ քաղաք, իրան հոր դունը, գիանծնիս հորն: Գէլ-նան - գընգնին ջամպա, գէրտան: Քընի քաղքին մո-դիգ ին, վըզիր առանծին գզըրգէ չադր, թակավորի դդեք ու հարս՝ առանծին, գորկ էլ հերտով բահագու-թյուն գէնին: Եպօր քաղքից գիեռենան, գորկին գկսորգադրէ, կ'սէ. - Էսօր պահագ յըս գմնամ, տուք հանգիստ քնեք:

Դէ, էնոնք էլ ճամպու մարտ, բեզրուգ, գուրախս-նան, հանգիստ գքնեն: Օր գքնին՝ վըզիր գիկա պա-նա թակավորի հարսի չադր, գմոնա ներս: Թակավո-րի հարս կ'սէ. - Վըզիր, աստված խեր էնէ, ընչո՞ւ հա-մար էգար:

Կ'սէ. - Էգեր իմ քո մող:

- Այ՛ վըզիր, տու ընծի հոր տեղ գիկաս, տու բե-րեր իս ընծի ճամպու կիսուն խըյդառագ կէնի՞ս, չէ՞ քզի վստահեր ին:

- Չէ՛, - կ'սէ, - բդի մնամ քու մող, չթողիս՝ քու դղան գմորտիմ:

Կ'սէ. - Մորտէ՛: Գվերու մենծ դղան, գմորտէ: Ի՞նճ էնէ. մեր է, ցիգար է, գիլա, գօխպա: Գիկա վըզիր, էլի ձեռ թալէ, էլի ձեռ չիդա, կ'սէ. - Մյուս դդեն էլ գմորտիմ:

Է՛ն էլ գմորտէ: Ծար չէդնի, ի՞նճ էնէ, կ'սէ. - Լա՛վ, քու մեղք քու վիզ, օր աու ըմ ածկի առած ըմ գավագ-ներ մորտիր, թող տուրս էլնամ, քիճմ՝ լվացվիմ, էդ-քան աղի-արծունք իմ թապի, ըմ նըֆըզ առնիմ, էլի գիկամ: Գիսպէ, վըզիր նստցու չադր, ինք տուրս գէլ-նա, դէ՛ բաբամ, փախի: Գփախնի-գէրտա: Վըզիր գնս-տի ժամմ՝ էրգուս, չէ՛, ջանըմ, ախճիգ չկա՛, գէլնա տուրս՝ ախճիգ չկա: Յըվար գէնէ գորկին. - Էլեք, - կ'սէ, - թակավորի հարս վայրենի ախճիգ է, յոս ի՞նճ կիդեմ, ի՞նճ ջընըվայրի ախճիգ է, էրեխեք մորտեր ը, փախէ-կացէ: Ձորկ գէլնա, ամեգ իբան գողմից թըխկ, հա թըխկ, է՛, ախճիգ արտեն մդեր ը մեշան ու փախէ: Նոր վըզիր գվերու ջանդգներ, գորկ գէրտա, եդ գդառ-նա, գէրտա թակավորին գպադմէ, թէ եալ-հեկիատ՝ ջանաբսարին ձեր հարս էրեխեք մորտեց, փախալ կնաց: Թակավոր գիավսդա, պայծ մարտն չիավա-դա, կ'սէ. - Դէ օր էդպես է, կէրտանք էնդեդ, օր էրեխեք սպաներ է, էնդեխից էլ կէթանք, բալքի իրան գոնինք:

Ջամպա գընգնան, գէրտան: Ըդոնք թող ճամպա ընգնան, մեք դառնանք էդ ախճգան: Ախճիգ գէրտա: Առավող գլուսնա, դէ՛ խեղջ ախճիգ. բեզրուգ, մդգ-դալով, ամփողջ կիշեր ջամպա է գացի, գէրտա գոնս-նա՝ մէ բարի չորան ոչխար փոեր է դաշտ, գարծան: Չորան գոնսնա, օր մէ գեղեցիգ հարս, թակավորա-գան շորեր եսկուգ գիկա, գգարմանա, կ'սէ. - Այ՛ մարտ, էս սիրուն, նոր եարս էս ի՞նչ օրի է ընգէ: Գկթ թասմ՝ կաթ, գվերու իրան տորբագ, գիկա ախճգա

առճև, կ'սէ. - Քուր ջան, սոված կէդնիս, ա՛ռ էս կաթ՝ գեր, նոր քու կլխու գալած պադմ:

Ախճիգ իրան հաց կուդէ, գպրծնա:

- Բը, - կ'սէ, - ուրդի՞ց գիկաս: - Է՛, - կ'սէ, - եդբար ջան, էդ մասին մի՛ հարցու, անդեր ախճիգ իմ, գու-գիմ էրտամ ինձ համար, ի՞նչ գիդեմ ուր:

- Ընչի՞ գէրտաս. - կ'սէ չորան, - արի՛ տանիմ քզի պայիմ, ընծի էդի քուր, քուր չունիմ:

- Չէ՛, - կ'սէ, - շնորհագալ իմ, ես քու բարություն գուգիմ, մէ ուլ մէ մորտէ, մինագ դարդագ փոր դուր ընծի, հեղո իմ շորերից կիդամ՝ տար քու ընդանի-քին, քու վրայի շորերուց ձեռքմ՝ դուր, հակնիմ:

Գհամածայնվի, մէ ուլ գմորտէ, դարտագ փոր գի-դա, շորեր լէ կիդա: Կէրտա ախճիգ մէ ախպրի վրեն, լավ գլվա էդ փոր, շուռ գիդա, գքաշէ գլուխ ու մա-գեր կիդա տագ, օր չէրևա: Դէ՛, ամառվա օր գէդնի, արև գզորգը վըրեն, փոր գլխու վրեն գչոռնա՛, գէդ-նի քնչուգ: Չորնի շորեր լէ, պենջագ է, բլուգ է, չա-րուխ է, գհակնի ու գրնգնի ջամպա, գէրտա: Գէրտա, շադ գէրտա, քիչ գէրտա, դո՛, իրանց քաղքի ջամպեն գիդէ, գէրտա հոր դուռ գկայնի: Դէ՛, հեր լէ վաջառա-գան մարտ էր, ծառաներ գէլնան տեսնան՝ մէ քըչ-լուգ հանդէ դուռ կայնուգ:

- Քըչլուգ, - կ'սին, - ի՞նչ մարտ իս:

- Դէ, անդեր մարտ իմ, դեր դիրագան չունիմ, գու-գիմ մշագ էդնիմ, աբրիմ:

Գէրտան խըզեհինին գըսին, խըզեհին գդանէ ներս, գըսը. - Օ՞վ իս, որդեխից գիկաս:

- Յայրի՛գ ջան, - կ'սէ, - անդեր տղա իմ, ծնող-ներս կորեր իմ վրես, յոս անդեր իմ մանցի, հիմը գու-գիմ տեղմ՝ գոնամ, աշխադիմ-աբրիմ:

- Օջխար կ'ոնա՞ս պայիս:

- Չէ՛, - կ'սէ, - էդի չըմ կ'ոնա:

- Աա՛լ:

- Չէ՛, էդ էլ իմ պան չէ:

- Բը ի՞նչ կ'ոնաս պայիս:

- Յայրի՛գ, - կ'սէ, - դագ ունի՞ս, - ինք կիդէ օր իրանց դագ կա:

- Յա՛, բալիգ ջան, մէ էոսուն հադ ունիմ:

- Այ՛, դագ գպայիմ, դագարած կ'ոնամ էդնիմ: Կէդ-նի իրան դագարած: Թող ինք իրան դագեր պայէ, մենք դառնանք թակավորի տղին ու վըզիրին:

Ըդոնք էլ գընգնան ջամպա, գիկան: Շադ գիկան, քիչ գիկան, գեանդքին չորնին: Չորան էլ, որ ախճ-գան գջամպէ, գէրտա մոր գպադմէ, մեր կ'սէ. - Այ՛ բա-լամ, ըբը ընծի ախճիգ չկար, չկ'ոցա՞ր բերիւր էնինք ընծի ախճիգ:

- Դէ՛, կ'սէ, - Այ՛ մեր, դու օջխար պայէ, ես էրտամ ախճկա էդեն, բալքի գոնամ պերիմ: Էլ գընգնա ջամ-պա, որբես ախճգան համոգէ, պերէ: Էդբես գեանդքին

չորհանին, ըդրան էլ գվերցնին ու հըղդար գընգնին ջամպա, գիկան: Գիկան, ուրեմն աստու աճողություն է, գիկան, գիկան, նույն տեղ գկայնին, նույն վսջառագանի տուռ: Խոնախ կեղնին, կերտան ներս, բայց ախճիգ իսսգերի հեղ դուրս կեղնի: Վաջառագանն է, գընտունն խոնախներ՝ դէ՛, թակավորի դուան է, վըգիրն է, գիուրասիրէ, կուղին- գիւմին: Իրգուն էր, ախճիգ գպերէ դագեր, գտեղավորցու, գերտա իրա սենյագ: Ախճիգ վոագ գճանճնա թակավորին տղին, վըգիրն ու չորհին, բայց իրանք՝ չըն ճանչնա: Գէլնա իկա, նստի էտեխ: Վսջառագան կ'սէ. - Թակավորի տղա՛, աշխարհ ման իս էգի, մէ պաղմուտունմ՝ էրա՛, լսինք: - Այ՛ մարտ, - կ'սէ, - յըս պաղմություն չկիղեն, ըմ կործ՝ որսորդությունն է, յըս ի՞նճ կիղեն: Վըգիրին կ'սէ, վըգիր կ'սէ, - Ըմ պաղմություն էն է, օր թակավոր մեգի գղաղեր, կիղեր իմ ձեռ, յըս իմ դաղ կենենք: Չորհին կ'սէ, չորհան կ'սէ. - Յըս չորհան մարտ, գիշեր-ցերեգ օջիւրի հեղ դուրս իմ, ի՞նճ կ'ոնամ ըսին: Մուլին կ'սէ, մուլեն՝ նմանաբես: Ախճիգ կ'սէ. «Ըդի լավ էդավ, կայնի, - կ'սէ, - յըս հիմի ըդրանց դաղ կենին»:

- Հայրի՛գ, - կ'սէ, - յըս մէ լավ պաղմություն ունիմ, գթորգի՞ք ըսին:

- Տո քըչուգ ջան, դու օր ըդբես շնորիք ունիս, ըրը յըս չըմ թո՞րգի:

- Դէ՛, - կ'սէ, - դու փագէ, բալնիք դուր ըմ մող, նոր ես գբաղմիմ, թեճէ՛ չըմ ըսի:

Վըլը, գպերին դուռ գփագին, բալնիք կիղան ուր մող:

- Դէ՛, - կ'սէ, - պաղմէ՛, քըչուգ ջան:

- Հայրի՛գ ջան, - կ'սէ, - ժամանագին կեղնի մէ վաջառագան մարտ, (արտեն գ'կրգնէ գլխու գալած), էս մարտ գունենա մէ փոքր ախճիգ, մուլին գպերէ իրան դունը, օր ախճգան դաս իղա, ինք գվերու իրան դղին, գերտա եըջ, ուխտ՝ էրուսաղեն: Մէ օրվամ՝ ջամպա է, ինչ գացեր ին, մուլի միղկ կավրի, գիշեր գիկա ախճգա սենյագ:

Ախճիգ կսէ. - Աուլա՛, ընչի՞ իս էգէ:

Կ'սէ. - Էգեր իմ քու մող քնին:

- Այ՛ մուլա, տու ընծի ծնողի տեղ գիկաս, անհարմար չէ՞, իմ հեր քգի վստայեց, ամփոռջ տուն քգի հանձնեց, օր ընծի դաս իղաս, տու էգեր իս ըդ օյի՞ն իսսդաս ըմ գլուխ:

- Չէ՛, - կ'սէ, - բղի անբայման մնամ քու մող: Ճար գկղրի, -կ'սէ, - դէ՛ լավ, կայնի ջուր դաքցում, քեզի լողգցում, նոր:

Քըչուգ օր էդբան գպաղմէ, մուլեն կ'սէ. - Գթորգի՞ք յըս էլնամ դուրս:

Վաջառագան կ'սէ. - Մուլա՛, տեղդ նստի: Կ'սէ. - Պաղմէ՛ քըչուգ ջան, պաղմէ՛:

- Հա՛, - կ'սէ, - գպերէ էդ ախճիգ ջուր գղակցու, մուլին գղմէ տաշտ ու մուլի գլուխ լա՛վ գսաբնէ: Օր

գսաբնէ, պղնձէ ծանդր թասով՝ քանի կ'ոնա, մե՛գ գքաշէ մուլի գլուխ, մուլեն գ'գիծռի, արնաթաթախ գընգնի, ինք գփախնի, մղնի իրան սենյագ: Մուլեն ուշկի գիկա, իրան գմակրղէ, գիկա, ինչ գէնէ՛ ախճիգ դուռ չբանա:

Էդ օր կ'սէ, վաջառագան խոլոռ գնայէ մուլին: Օր գնայէ, մուլեն կ'սէ. - Թորգե՛ք, էլնամ դուրս, էլի:

Վաջառագան կ'սէ. - Մուլա՛, նստի՛ տեղդ, շաղ հեղաքրքիր պաղմություն է կենէ, պաղմէ՛, քըչուգ ջան, պաղմէ՛:

Վաջառագան էլ շաղ անհանգիստ է, գուգէ իմանա իրան ախճիգ ի՞նճ էդավ, կա՛, չկա՛, խրբար չէ, օր էդ է:

- Վիւրճ, - կ'սէ քըչուգ, - մուլեն գերտա պաղմիմ՝ գիւմոգէ, օսկի գիղա, թե. «Կ'ոնա՞ս համոգիս էդ ախճիգ, օր թորգէ մղնիմ ներս»: Պառավ լէ խորուրդ կիղա, կ'սէ. - Գնա քու մուրուկ խուգէ, թրաշվի, ձեռքմ՝ էլ ախճգա շոր հակի, օր իրգուն տանիմ քգի ախճգա տուն: Վւրճ, պառավ գառնէ մուլին, իկա ախճգա մող, կ'սէ. - Յըս քու հորկուրն իմ, էդ էլ իմ ախճիգն է, թու մնա քու մող, օր չվախմաս, յըս գերտամ դուն:

Աուլեն էլի կ'սէ. - Խնդրի՛մ, թորգե՛ք էրտամ դուրս դրսու հաշիվ:

Վաջառագան էլի գսաստէ, - Գայնի՛, դեսնանք ի՞նճ գէղնի:

Քըչուգ գշարունագէ. - Ախճիգ ի՞նճ գէնէ, ըդ հորկուրի ախճիգ չխոսա: Ախճիգ գէլնա տուրս, էդ էլ գէլնա էղենն: Ըլ ախճիգ գլխու գընգնա, օր էդի մուլեն է, հըմը գէլի տուրս, ինք գմղնա ներս ու դուռ գփագէ: Ի՞նճ գէնէ՛ դուռ չբանա, կ'սէ. - Մուլա՛ դու ընծի չըս կոնս խապի, գնա՛: Ի՞նճ էնէ մուլեն. եռեսունինն օր օր գլրանա, գէլնա ճղրղէ ուր շորեր, արնվիղ կենէ քիթ-բերան, գերտա վաջառագանի առեճ: Դը՛, վաջառագան գացէ հըջ, քառսուն ավուր արտեն գիկա: Օրվամ՝ ջամպա է մացէ, գերտա գիւմոգի վսջառագանին:

- Այ՛ մուլա՛, ըդ ի՞նչ է պաղայէ քեզի:

- Աստուգ պայիմ, քեզնից ինչ պայիմ, օրն-օր տու գնացեր իս, քաղաք ըլ էրիդասարդ չմանցէ, օր քու դուն չէգեր ը, կովա իրանց հեղ, ընձ էլ էս օրի ին քցի:

Վաջառագան գկաղդի, գուղարգէ դղին, կ'սէ. - Գնա՛ քու քուրոճ սպանէ, շորեր գըր արնի մեճ, պեր արի, օր յըս հավաղամ, թըճէ՛ յըս տուն չըմ իկա:

Վաջառագանի տղեն գնստի ծին իկա, գիկա քուրոճ ձեն կիղա, քուր գէլի՛ ախպերն է: Գէլնա դուրս գփատտվի ախպոր, մէ գողմից գուրախանա, մէ գողմից գիլա, կ'սէ. - Ախպեր՛ ջան, ըբը մեր ծնողներ ո՞ր ին: Կ'սէ. - Մէ օրվամ, ջամպա է մացէ, էգեր իմ քգի լը տանիմ, հըղդար դառնանք, օր մեր ուխտ խաբուլ էղնի: Գիւսպէ քուրոճ: Քուր գուրախանա, պան-ման գէնէ խուրջինի մեճ, ախպեր գթալէ ծիու թըրկ ու գերտամ: Գերտամ մեշի մը մեճ, մուտ կիշեր գէղնի, գպերին

իրանց հաց գուդին: Դը՛, ախճիգ եռսունհին օր է՛ վախով ը քնի, գէուխ կդնէ ախպոր չոքին ու ձքնի: Օր զքնի՛ ախպեր գվերու խուրջին, գդնէ քուրոճ գլխու տագ, գերտա ջամպին մարաստագ է, ինճ է, գսպանէ, քուրոճ շորերից մեզ գթաթխէ ադնի մեջ, գտանէ էրտա, որրես թե իմ քուրոճ սպաներ իմ: Գվերու գիկա:

Քըչլուգ ըլ ձեն գկրտ: Վաջառագան ըլ չդիմանա, կ'սէ. - Քըչլուգ ջան, էդքա՞ն էր, էլ չկա՞:

- Չէ՛, - կսէ, - կա՛, րայց փշում՛ հանգստիմ:

- Չա՛, - կ'սէ, - դէ պադմէ տեսնանք՝ ախճիգ ի՞նչ էղավ: Քըչլուգ փշում՛ է գիանգստի ու կ'սէ. - Ախճիգ առավոդ գիմնա, մեշի մեճ է, անժանոթ տեղ. ոչ ախպեր կա, ոչ մարտ, ոչ մըղաթ: Իլալով ու օղրալով զընգնա ջամպա, գերտա, ասսու աճողուտյամր գիասնի մէ ախպրի, գվսցվի, ջուր գիմէ, հաց կուդէ ու գէլնա մէ ծառի գլուխ, կ'սէ. - քանի հաց կա՛, կուդիմ, օր չէղավ՝ գմեռնիմ, էստեղ գմնամ:

Ախճիգ թող էտեղ մնա, մենք դառնանք թակավորի տղին: Կեսօրին թակավորի տղեն գուդարգէ մշագներ, կ'սէ. - Տարեք ձիանին ջրեք: Ձիանին գիկան, գխորդին, էդ գտառնան: Տու մ'ըսէ, ախճգա շողք զըրգեր ը ճրի մեճ, ըղրաց է գխորդին: Վերև գնային՝ մէ սիրուն ախճիգ, ի՞նչ գենին՝ չխոսա:

էտեխ արտեն թակավորի դղեն գլխու զընգնա, կ'սէ. «էտեխ մի րան կա»:

Վերճ, մշագներ գերտան, պադմին թակավորի տղին, չավոնա, գնստի ծին, գիկա տեսնա՛ մէ սիրուն ախճիգ հնդէ ծառի վըն, ի՞նճ գէնէ՛ չխոսա: Գէլնա պերէ ցած, կ'սէ. - Ո՞ւմ ախճիգն իս: - Եթե գուգիս իմանաս ում ախճիգն իմ, - կ'սէ, - դար րնձի ըմ հոր դունը, հեղո գիկաս ուգիս-պերիս քեզի ընդանիկ: Գիամաժայնվի, րայց թակավորի դղեն գխապէ, խոսքին դեր չէդնի:

Օր գ'սէ գխապէ՛ թակավորի տղեն զընգնա գլխու:

Գխապէ թակավորի տղեն աղճգան, գտանէ իրանց տուն: Թակավոր գդիսնա լավ, սիրուն ախճիգ է, րայց կ'սէ. - Լավ, քաղքի մեճ ախճիգմ՝ չկե՞ր քզի արժանի, օր դու գնացիր էդ անդեր ախճիգ պերեցիր, յըս ի՞նճ գիդեմ՝ ըդի ի՞նճ ազգ է, ի՞նչ միլտ է, կարող է՛ վայրենի է:

- Չէ՛, - կ'սէ թակավորի տղեն, - ըդի ըմ խսմատն է:

Վերճ, թակավոր պսագեց տղին, ուրախացան, թը քընի տարի էլ անցավ, ախճիգ ունեցավ էրգու տղա, րպց ախճիգ էրտում է գերէ՛ լալ է: Թակավորի տղեն մդաճեց, ըսեց. - Ա՛յ ջանըմ, էդ ախճըգան յըս ցած իմ պերէ ծառից, խոսացեր է, հիմա ընչի՞՞ է լալ դարձէ: Վերճ, մէ խելոք, իմասդուն մարտմ՝ գէղնի, կ'սէ. - Կնա՛ խոսս րախճից մէ խնձոր քաղէ, տո՛ւր քու պզդի տղի ձեռը, դու պաղդվի. էն ժամանագ մենձ դղեն գառնէ ձեռքից, էրեխեք գկովին էդ խնձորի վոը, քու ընդանիկ գխոսա: Վըլը, էդպես գէնէ, գրերէ խնձոր կիդա պզդի տղին ու ինք գպաղգվը, մենձ տղեն գիասնի,

ձեռքից գառնէ, էրգու գկովին, մեր էն գողմից կ'սէ. - Ո՛չ տուք էղնիք, ոչ ձեր հեր, ուրեմն թակավորի խաս րախճեն խնձոր չկե՞ր, օր էդ մեզ րերեց: Չըմը դու գպանը գըսը. - Ա՛յ կնիգ, օր լեզու ունիս, ընչի՞՞ չըս խոսա: Կ'սէ. - Ո՞ւմ հեղ խոսամ, յըս քեզի խնայրեցի, ըսի՛ դար ինձ ըմ հոր դունը, ես էլ ուխտ էրեցի, օր չդարար՝ լալ էղը:

- Լա՛վ, - կ'սէ, - մերողուտուն, ուխտ կէնիմ, օր քեզի ուղարգիմ քու հոր դունը: Գիկա պադմէ թակավորին, օր հարսի լեզուն պաճվիր է, րաջառ լէ կ'սէ: Թակավոր պադրաստոթյուն գղեսնա. հարսին, էրգու էրեխին ու վըզիր գդնէ իրանց հեղ, քառասուն ձիավորով գջամպէ հարսի հոր դունը:

Օր կ'սէ՛ հոր դունը, վըզիր զընգնա գլխու, կ'սէ. - Թո՛ղ գիդա՞ք էլիմ տուրս:

Վաջառագան կ'սէ. - Յըս չիմ թուլ դվողը, քըչլուգն է, րաղնիք ուր մող է: Քըչլուգ կ'սէ. - Եթե էլնաս դուրս, չըմ րադմը:

Թակավորի դղեն կ'սէ. - Վըզի՛ր, մստի դեղտ, լավ է գրադմէ, դը՛ րադմէ, քըչլուգ ջան:

- Չա՛, ուրեմն, վըզիր գվերու քառսուն ձիավոր, թակավորի հարսին, էրեխեք, զընգան ջամպա: Գերտան, օր քաղքից գէլին՝ վըզիր միդկ կավոէ, օրմ՝ զորկին կ'սէ. - Ըսօր ես իմ րահագ, տուք քնե՛ք: Ձորկին էլ ըղենց մի րան էր րետկ. իրանց համար գընին, ինք գմդնա թակավորի հարսի չադր: Դէ՛, գիշեր, գորկ քնուգ: Չարս գզարմանը. - Վըզի՛ր, էդ գիշերով ընչի՞՞ իս էգէ:

- Էգեր իմ՝ քու մող քնիմ:

- Վըզիր, - կ'սէ, - դու ընձի հոր տեղ գիկաս, իմ կեսրար, իմ մարտ քզի վոաայէր իմ, դու էդ ի՞նճ է գէնիս: - Չէ՛, - կ'սէ, - րդի քու մող մնամ: Կ'սէ. - Աշխարկ ավրի, չըմ թորգի: Կ'սէ. - Դղան գմորտիմ: Կ'սէ. - Մորտէ՛: Մենձ դղան գմորտէ, րզդիգ գմորտէ, ջար գ՛գդրի, վըզրին գխապէ, կ'սէ. - Կայնի էլնամ ջուրմ՝ զըրգիմ ըմ էրես, ըղքան աղի-արծունք իմ թապէ: Ախճիգ գէլնա տուրս ու գիախնի: Վըզիր գնստի ժամմ՝, էրգուս՝ հարս չկա, հըվար գէնէ, թե՛ թակավորի հարս վաւրենի ախճիգ է, դղաներ մորտեր է, վախէ: Վըզիր գվերու էրեխոց ջանդըգներ, հեղ գերտա թակավորին կ'սէ՛ քու հարս էսպես պան էրեց:

էդ օր կ'սէ՛ վըզիր մստուգ տեղ գչորնա:

Վերճարես, ախճիգ գիախնի գերտա, մէ րարի չորանիմ ոաստ գիկա:

- Բարև՛ չորան: Կ'սէ. - Բարո՛վ հագար րարի:

Չորան օդի խլուշտ կէղնի: Չորան կաթ կիդա ախճգան, գեանգստի: Ախճիգ դարդագ փոստ գուգէ, գտանէ մէ ախպրիմ՝ վոեն, գիդիսէ շորեր, էդ դարդագ փոստ լավ գլվս, գքաշէ գլուխ, մագեր գկոխտ տագ, օր չէրևա ու գէղնի քըչլուգ:

Ու կամա՞ց գեանէ. - Ահա՛ն, - կ'սէ, - յըս է՛ն ախ-

ծիզն իմ:

Ձարմանք գվերու բոլորին. մոլլեն ու վըզիր են-
դեխ գշորնան: Թակավորի դղեն վաջառագանին կ'սե.
- Վըզիրի դադ քու ձեռ, մոլլի դադ ըմ ձեռ: Զըմը նույն
ըոբեին գհանին դուրս, էրզսի գլուխ լէ գ'կողին: Նոր
թակավորի դղեն, վաջառագան ու են բարի հովիվ
գուրխնան, աջքալուսանք կենին: Իրանք գհասնին
իրանց մուրագին, մենք էլ հասնինք մեր մուրագին:

18 (20). ԱՆՄԿԱՄ ՀԱՐՄ

Գննին մէ քուր ախպեր: Շադ սերով գննին: Ավուր
մեզ, քուր գիշը ըր փուր ուեի՝ էղի դընգի - դիու, գմու-
րի, թը ըդ ը սչ պան ը: Գէլի հարս գըսը. - Այ՛ մարտ,
ըդի էրեխով ը, դար գքու քուր գոըցու, ամոտ ը, խըլք
դեսնան, մզի հըմար ամոտ ը:

Գէլի խիդջ դղեն, ի՛նչ ենը, (գրագ թափի վրեն),
գէլի վերու գուր քուր, դանը էրտը: Շադ գերտը, քիչ
գերտը, գիըսնի անվերվերի սաըմ՝, գտըը ըդ դիխ, գտ-
րը քուրոճ կլուխ ըր չոքին ու գիշը, իշը, գըսը՝ բըլքի
քնի: Քուր քնով գընցնի, ախպեր գվերու կլուխ, հը-
մը ուշի՛գ գարը կագփշիմ՝ առեճ, քիճմ՝ լը գմը ըդ
դեխ նսաուգ ու գէլի գիկը: Գէլի գիկը դու, (ըմ ախճ-
գան ըսիմ), գըսը. - Դարը գըմ քուր, արի ֆլան դիխ,
բըլը յըս փոշընվը:

- Է՛, պան չէդնի, են օր գէդնիք խաղք, թըիւ էբտը
գորի:

Տառնանք ախճգան: Ախճոգ գիմը, ախպեր օդի
չէ, գըսը. - Ախպրուգո, աշխար ձառ, ջուդ էդնի՝ քու
գնիգ ըդուր բըր չտըը պերան, գոնիգ մդի ուք ջան,
չգըռըը ըզըդվի: Գիլը ու գօխպը, գօլորդի սար ու
քար, գիկը հըսնի մէ ախպրիմ՝ վրեն: Գըքիը գփուր,
ըը խըլք չդեսնան, գիմը եուամ՝ ճուր օդի ու գընգնի
ջամպը: Գիկը, գիկը, գիըսնի մէ կեդ: Ուը գմդի՝ հա-
րուսա ին, չէրթը օն, գիկը - իկը էզըբի բառվու դուն:
Բառաք գըսը. - Ախճի՛ ջան, օճն ուր բորդուվ, տըլոր
ուր թևով ըմ դուն չըր մդի, աու ի՛մալ կդար - էգար:
Գըսը. - Ասյրի՛գ ջան, եալ-եըկյաա հըմլը էդավ. ըմ
մեգուջար ախպոր գիմ՝ հըմլը պան հանից ըմ կլուխ,
միգը հիվանդ իմ, ինճ իմ, ըմ ախպեր վերուց ընձի
գոբցուց, հիմը լը էգիր իմ քու աուռ:

- Ըմ աճկերո՛ւ վրեն էգար, աու ըմ ախճիգն իս.
բըքիմ գըգի, գարքիմ:

Գմը օդի, գէլի բառաք իշը՝ ախճիգ էրեխով ը,
կլխու գընգնի ինճ-ինճոցը: Իրիք օը գըքիը, վըը չոր-
սիմ՝ գդաքցու ճուր, գըքը - գաբը վիգ, պերան իճու
ցաճ ու գգըրգը բառեգին: Գիքան օճիր, գիքան ու
թափի՛ն, գլան դաշա լի՛ք, էդի հադ գիկը միճ օճ, ըդ
օճ ըր դվիըը լիրպ, անսկամ հարս իրին: Ախճիգ գընց-
նի - ուշաց, պամ ը գըրձի պերնեն. - Մամի՛, մամի՛,

հուտմ՝ ճուր դուր, ունիմ պերանս:

Ըլ օդի (ըմ ախճգան ըսիմ) բառաք գշվը, գդանը
ու պերը, ախճիգ գիկը ուշկ: Դաս օր գնցնի, բառաք
գառնը ախճիգ, էրտը ախպուր: Ըդ ախպուր հիվանդ
ըր լողգվեր գէդներ մորեն - մեզ: Գառնը գերտը ախճիգ
օդի: Գըսին. - Ըդ ախճիգ վի՛րն ը: Գըսը. - Իմուն ը: Ըբը.
- Ի՛նճ ը էդի: Ըբը. - Մէ քիճ հիվանդ ը, պերիը իմ լողգ-
ցուն: Գլողգնան, գէլին իշին՝ փաշի դղեն ծիով էգավ:
Գիքը, պարև գիդը, բադ ճուր գառնը ուը էրիս, գիմը:
Գդեսնը ախճիգմ՝ ըմ յանեն գիքը. գիշը մէ խըզալ մը,
խեկաց գերտը, գըսը. - Ասյրի՛գ, ըդի քու ախճի՛գ նը:

Ախճիգ սախցի էդի մորեն-մեզ: Գըսը. - Դա՛, լա՛ո:

- Ասյրի՛գ, իրգուն խոնախ գրնտունի՛ս:

- Դա՛ լա՛ո, աճկի՛ս վրեն:

Արիվ մերմդոքին՝ գէլի փաշի դղեն, միմնագ էր-
ար էզըրու բառվու դուն:

- Ամմ՛, - գըսը, - ըդ ախճիգ գիդա՛ս ընձի, ըդի ըմ
խսմաթն ը, ընձի էրագով ը էգի:

- Դա՛ լա՛ո, իդամ, քգըը լավի՛ն գիդամ:

Գառնը փաշի դղեն գախճիգ, էրտը, քընիմ՝ օսկի
լը գիդը բառվուն, - գըսը, - աբրի՛ քգի:

Ախճիգ ու փաշի դղեն շադ սերով գէդնին հըդ-
րաը, իրարու պերան - գիովան: Գընցնի վախտ մը
ըդուց գէդնի՝ ջուխտ դղը: Դղեգնին գմեճնան, ավուը
մեզ գնիգ գըսը փաշին. - Դա՛ զմ՛գի լը քու հիդ, դղեգ-
նին մարա դեսնան, ջընըվաը դեսնան:

Գէլի փաշեն վերու գնիգ, դղեգնին, ըր վըզրի հիդ
ընգնի ջամպը, գէրաը նեճբուան: Շադ գերաան, քիչ
գէրաան, գիըսնին մէ գանա՛ճ, չայիր դեխ: Օդի գգըր-
գը գուր չադր՝ գնսախ: Արիվ մերմդոքին, ըր փաշեն
գէլի նեճրուտեն, գնիգ գըսը. «Էլիմ յըս լը քիճմ՝ օլր-
դիմ դիդը, պանջար-մանջար քադիմ»: Դղեք գըսին.
- Մամ՛, մըկ լը գիկակ: - Լա՛ո, աուք մանդր էք, գի-
կեք գոքեք:

- Զէ՛ օր չէ՛, մըկ լը գիկակ: Գէլին հըդըար էրաան:
Շադ գերաան, քիճ գերաան, գնիգ գընգնի մդաց հիդ,
պանջար գքադը, են գիշը, օր մէ դղեն չկը: - Ո՛ւյ, ոը-
բըն ըննիմ, փաշեն էգավ՝ ընձի գվերճացու: Գընգնին
մեր ու դղը կաշին, սար ու ծուր գիճնին, թըճը՝ չկը՝ ու
չկը՝. ըլ լալով, օխալալով յըդ գիկան, մըգել դղին գը-
սը՝ քու եոր չըսիս: Փաշեն գիկը, ըբը. - Ի՛նճ ը էդի,
ընճի՛ գիլսս: Գնիգ չիշխնը դուգ ըսը, գըսը. - Դղեն
աուռ գիադեր, իմալ էդավ չըմ կինը, գոըավ վրես,
մեռը թըճը՝ չ՛կողը: Փաշեն գէլի ըր վըզրի հիդ գընգնի
ջամպը. շադ ու քիճ գերաան, սար ու քար գօլորդին,
գիանդքին մէ հովվի, գիարծուն, թը՛ մանդր դղեն՝ չըն-
ցի դիդվը: - Զէ՛, - գըսը, - չըմ դեսի: Գիքան օճիրի
մեճ գիշին՝ դղեն նսաուգ, իճու բոգմու հիդ գիադը:
Փաշեն գըսը. - Օրի՛ չըսիը դղեն քու մողն ը, ուրեմ՝
կողցիր իս: Գըսը. - Փաշը՛ ջան, կդիր իմ, դեսը կըմիմ՝

դագ խաղ գէներ առը եզը: Յըսի միննագ մարտ իմ, ըսի՝ շըսիմ, էնիմ ընծի դըը:

Վըզիր շաղ չար գեղմի, գըսը. - Փաշը, սուղ գիտսը, կողցի՛ր ը. Կլուխ գըըգ:

Ըլ փաշեն գառնը դղեն ու հովիվ գիքը մղի միրս գըսը. - Գնի՛գ, մըր դղեն էս ը կողցի, տիր հաց ու ճուր ուղը, գկլուխ գգըրգիմ: Գնիգ գիկը առեմ, գըսը. - Քու ջրակ չիճնի, չէ՞ ըղի ըմ մեգուջար ախպերն ը, ըղուր վիգ ի՞մալ գգըրգիս:

Ըլ գփատսովին օղի քուր ախպեր, գիլան: Ախպեր գըսը. - Քուրո՛, յըս մեխկի մեմ իմ, թո՛ւղ գըրգը ըմ կլուխ, յըս լսեցի ըմ խըրըճի գնգան, էնեծի ըղբես պան, ըն ավուր վոը՝ յըս էղը դարբեդար, ըն անսկամ լը՝ կնաց սիրողի հիղ, մնացի միննագ, առը ըմ կլուխ ու գըղ օծխար, ընգը սարիր գչապիմ ու գմղգղամ: Օրմ՝ լը դեսը՝ եղը դղեն կըմիմ՝ դագ, աըունս քըշից. էղը աշխրկով, առը եզը ըմ քոշկ, միգը տու ըմ գյանկ փրգեծի՛ր, պայծ յըս քու վրեն՝ միախ եք: Լաո՛, քուր գըսը ախպեր ունիմ, ախպեր գըսը՝ քուր չունիմ:

19 (21). ԴԱԺԱՆ ԹԱԿԱՎՈՐ

Կեղմի, չեղմի, մէ դաժան թակավոր, ժողովրային շաղ գտանջեր, գճնշեր, գչարչարեր: Աի օր էլսվ ըսեց. - Բղի էրտամ քաղաք ման իկամ, տեսնամ՝ ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա: Էլսվ ուր վըզրի եեղ քաղաք, ման էգավ, տեսավ՝ մէ տեղ լույս գվառի: Աէ մարտ ու կնիգ են. մարտ քնուգ էր, կնիգ իմաց էր: Ըսեց. - Այ քուրս, ընչո՞ւ իս իղըկան իմաց:

Ըսեց. - Մեք ժամով է գընիմք, շաղ սերով իք իրարու հեղ. յըս գընիմ՝ իմ մարտ ընծի գպայէ, իմ մաըտ գընի՛ յըս իրան գպայիմ:

- Էս ի՞նչ սերով մարտ ու կնիգ ին, - գմղաճէ թակավոր ու գէլնա էլթա: Գէրթա մէ ուրիշ աեղ, գտեսնա, (ընծի՛ պես, ռիծի՛ պես), պառավ-րիծա մատուգ՝ **թգրեխ** գքաշին ու գիտսան: Ջաեել եարսմ՝ էլ եընդէ օնի: Կ'սէ. - Կես գիշեր է, ընչո՞ւ չըք քնի, իղը վախտ ընչո՞ւ չըք քնի: Կ'սին. - Աեր դաժան թակավորի սավ՝ չթողէ քնիմք: Ընչո՞ւ, - կ'սէ: Կ'սին. - Իրան պարիսպներ՝ սա՞ղ գլուխ է շարէ, օվ ուր խոսքով չենէ՝ ուր **գլուխ** գգըրգէ, հարս ու ախճգան աճկ թալէ՝ գտանէ, մէ խոսքով՝ դաժան թակավոր է:

Էղ ջահել կնիգ կ'սէ. - Լա՛վ է, ըըր թակավոր է:

Վըզիր գվերու կ'սէ. - Եթէ ժողովուրտ լավ էղմի, թակավոր լավ գեղմի, ժողովուրտ լավ չէ:

- Է՛, - կ'սին, - անխելք մարտ, տան մենծ ի՞նչ ըսէ, պզդիգ էլ՝ էղբես կենէ, թակավոր ի՞նչ ենէ, ժողովուրտ էլ է՛ն կենէ, թակավորից գսովրի:

Թակավոր տրդմավ, էլան էտեխից գացին: Գացին, շաղ ու քիչ ճամբախ գացին, թակավոր ձեռ աա-

ըավ ջեր ըսեց. - Վըզի՛ր, ի՞նչ կա իմ ձեռքի մեմ: Ըսեց. - Բան չկա: Մեգ էլ ձեռ կոխեց ջեր հանեց, ըսեց՝ բա՛ն չկա: Աեգ էլ ձեռ կոխեց ջեր հանեց, ըսեց. - Ի՛շէ տեսնամ՝ ըմ ձեռքի մեմ ի՞նչ կա: Ըսեց. - Բան չկա: Ըսեց. - Օր տու ըմ վըզիրն իս, չկինաս ըմ ձեռքի մեմ ի՞նչ կա, վաղ քու գլուխ գգըրգիմ, ընծի պետկ չիս:

Վըզիր թակավորին տաբավ դիվան, ինք էլ էգավ ուր տուն: Նստավ ու գմղաճէ, գմղաճէ: Ախճիգ ըսեց. - Այ եեր, ընչո՞ւ չըս քնի, ի՞նչ է գմղաճիս: Կ'սէ. - Բալա՛ ջան, թակավոր վաղ իմ գլուխ գգըրգէ: Կ'սէ. - Ընչո՞ւ: - Ի՞նչ իմանամ, ձեռ տարավ ջեր, ըսեց. - Ի՛շէ տեսնամ՝ ի՞նչ կա իմ ձեռքի մեմ: Չգիցա, ձեռի մեք ի՞նչ կար:

Ախճիգ ըսեց. - Այ հեր, բղի ըսեր. քու ձեռի մեմ քու խելքն է, քու պաղիվն է: Տու օր քու պաղիվ չպալիս քու ձեռ, ժողովուրտ չալայէ:

Ախճիգ էղի կ'սէ հոր, եեր գընգնի արխեին գընի, առավոդ գէլի էրտա:

- Վըզի՛ր, - կ'սէ թակավոր, - հանեծի՞ր թը ըմ ձեռի մեմ ի՞նչ կա:

- Հա՛, - կ'սէ, - հաներ իմ, քու ձեռքի մեմ՝ քու պաղիվն է, դու օր քու պաղիվ պայիր, ժողովուրտ էլ գպայէ, եթէ չպայիր՝ ժողովուրտ քգի հաշիվ չիղա:

Թակավոր ըսեց. - Ըղի քգի օ՞վ սովոցուց, կամ ըղրա ըսող գպերիս, կամ քու գլուխ գգըրգիմ:

Ըսեց. - Իմ ախճիգն է ըսէ ընծի: - Քու ախճիգ ինչ-քա՞ն կեղմի: Ըսեց. - Տասնեինգ տարեգան: - Լա՛վ, - ըսեց, - քու ախճիգ կիղաս ընծի՛ կիղաս, չիղաս՝ քու գլուխ գգըրգիմ:

- Ախր թակավոր, - ըսեց, - էրեխա ախճիգ է, քգի վայել չէ, ի՞նչ իղամ քգի:

- Չէ՛, - ըսեց, - կամ՝ կիղաս, կամ քու գլուխ գգըրգիմ:

Ըսեց. - Էրտամ ըմ ախճգան ըսիմ, տեսնիմ ի՞նչ կ'սէ. Գէլնա իկա, տիուր տրդում կ'սէ. - Ախճի՛ լաո, թակավոր կ'սէ. - Քու ախճիգ բըղ իղաս ընծի:

Կ'սէ. - Թակավոր ուր խելք թոցեր է, յըս իմա՞լ կառնիմ: Թակավոր շաղ մարտ գուդարգէ ախճգա էղև, ախճիգ ճարահաղ կ'սէ. - Յըս խըգնով - իալընով գ'կարկվոմ, թը կիղա ըմ իալան՝ կառնիմ իրան: Գիկան կ'սին. - Ախճի՛, ի՞նչ իալան է գուգիս, քու պար թակավորի վըզիր, դու լէ կեղմիս թակավորին կնիգ, իալան ի՞նչ կենիս:

- Չէ՛, - կ'սէ, - իմ իալան տու, կառնիմ, չէ՛ չէ:

- Ի՞նչ է քու իալան:

Կ'սէ. - Իմ իալան՝ աասնհինգ հաղ իամ շիշագ է, քասնհինգ եաղ՝ վըրց ծիու քուռագ է, վացուն հաղ էլ՝ ուխտ է: Ըղ իրեք իղա՞, կառնիմ, չիղա՞ չըմ տոնի:

Գիկան թակավորին կ'սին: Թակավոր գլուխ տարավ-րերեց, ընգավ մղաճմունքի մեմ, ըսեց. - Կան-չէք ըղ ախճգան, իկա ըմ մող:

Էգան ըսին. - Ախճի՛, թակավոր քգի գկանճէ:

Կերթա, կ'ստ. - Ըմ իստլան տասնհինգ խամ շշագ է, քսանհինգ ծիու քուռագ անհեծնել, վացուն հադ էլ ուխտ:

Կ'ստ. - Ըդ ի՞նճ է, յըս չըմ կ'ռնա իրարուց հանէ, ըդ ի՞նչ պան է:

Կ'ստ. - Օր ըմալ է էդ թակավորութիւն իզուր է քու վրեճ:

Գմդածէ թակավոր, գմդածէ՝ չկ'ռնա հանէ: Ստիր-յալ ախճիգ կ'ստ. - Թակավոր, ես՝ իստ շշագ իմ, իստ ախճիգ իմ, քսանհինգ հադ էլ ծիու քուռագ գուզիմ, օր տղեն՝ էղնի քսանհինգ տարեգան, վացուն հադ էլ ուխտ կ'սիմ, օր մարտ էղավ վացուն տարեգան, քե-լելուց, հեռի ծիսէ, վըռ դեն կերտա, գլոխ՝ դեն: Տուրանը փըծեր իս, յըս ի՞մալ առնիմ քզի:

Թակավոր գզըրգէ ախճա փիջին, կ'ստ. - Դու եղ-նիս ընծի հարս:

- Չէ՛, - կ'ստ:

Թակավոր ըսեց. - Դը օր ըմալ է, վըզի՛ր, գնա ընտուն, օր հըղդար գացիմք, ըն ջահել կնգան, օր ըսեց թակավոր լավ է, ըսէ՛ թըխ իկա:

Կերտա վըզի կ'ստ. - Թակավոր քզի գկանճէ, գուզէ առնէ քզի, գիկա՞ս:

- Դա՛, - կ'ստ, - ընչո՞ւ չըմ իկա: Գէլի - գիկա: Թակավոր կ'ստ, - Ըրը քու մարտ, երեխեք ի՞նչ էրիլ: Կ'ստ՝ ըմալ չէ: Դէ՛, - կ'ստ, - կնա դես ինճ գէնիս, մըռ աքի: Գիկա, չըս երեխին գզըրգէ, գճարտէ, մալտ քնուգ է. գվերու տապոռ, կիղը կսպանէ, ուրանց կշտի հեդ ծով է. գքաշէ քանդագ գքցէ ճուր ու գիկա:

Թակավոր կ'ստ. - Ի՞նչ էնեցիր քու մարտ:

Կ'ստ. - Գլոխ կղրեցի, քցի ծով, երեխեքն էլ ջարդեցի, սղգցի՛ եգա: - Տարե՛ք, - կ'ստ թակավոր, - ըղդա գլոխ կղրե՛ք, ըղի անհավաղարիմ կնիգ է: Գտանէ, գլոխ գկղրէ ու գկանճէ մյուս կնգան, օր մարտու հեդ՝ շաղ սերով էր: Վըզի կերտա կ'ստ. - Թակավոր քզի գ'կանչէ, ըղի առնիս իմ թակավոր: Կ'ստ. - Ի՞նչ ունիս: Կ'ստ. - Էրգու երեխա ունիմ, յըս թակավորին չըմ առնի, չըմ իկա, իմալ օր ինքն է թակավոր, իմ մարտն էլ՝ իմ թակավորն է, չըմ իկա:

Քանի անկամ վըզի կերտա-գիկա, թալէ-պընէ՛ կնիգ չիկա: Կ'ստ. «Ուրեմն, մարտու գլոխ կորցունք»: Գկանճէ ըդ կնգա մարտուն, օր տանէ պարսպներ: Կ'ստ. - Թակավոր օր իկա ըմ հեդ, գիկամ, չէ՛ չէ:

Կստիրէ էդ մարտուն, կառնէ թակավոր ըղդան վըզի հեդ, կերտան պարսպներ: Բերդ պսնծր է, պարսպներ՝ հըմեն մարտու խոխ է շարուգ: Կ'ստ ըդ մարտուն. - Քու կնիգ ընծի չառնէ, ըրեր իմ քու գլոխ գըրգիմ: Վըզի, օր գլոխ գզըրգէ, քըքոներ գէլին ուր առնէ: Գսպանին ըղդր, գլուխ կղրին պարսպի մեծ ու գիկան: Գիկան, թը շաղ գընցնա, թը քիչ, թակավոր էլի գուղարգէ կնգա եղեն, կնիգ չիկա: Կ'ստ. - Զի-

կա՛ս, քու տղեգներ գզըրգիմ: Ճար գկղրի, կնիգ գի-դա երեխեք կիսրոճ. Գիկա: Գիկա, գիսմոգվի, գէղնի թակուհի: Վախտմ՝ գընցնա, թակավոր կ'ստ. - Այ կնիգ, երթանք ման իկանք: Կառնէ ուր կնիգ ու վըզի գիկան պարսպներ: Գիկան հըսնին ըն տեխ, օր ըդ մարտուն գըրգեր ին. գտեսնան՝ քըքոներ էլի՛ էլան: Թակավոր ու վըզի ծիծղացին: Կնիգ կ'ստ. - Ընչո՞ւ գծիծղաք, ըսեք յըս լէ ծիծղամ: Ըսին. - Ըղի քզի չվերապերվի: Կնիգ շաղ գտրդմի: - Ընչո՞ւ իս տրդմի, - կ'ստ թակավոր: Կ'ստ. - Տու աշխարհի թակավոր իս, ինչ իս քու թակափարուչուն ընծի հեչ պան ը, էն էլ՝ ըմ կլխու թակավորն էր: Գխոռվի թակավորից: Կ'ստ. - Ընչո՞ւ չխոսաս ըմ հեդ: Կ'ստ. - Մինչև չըսիս ըն օըվա ծաղր ըմ լեզուն չըմ թոռցու քու հեդ:

Շաղ յալվար գընգնա, դը՛, օր կնիգ մղավ մարտու ընին, իմալ վըրտ՝ ընգնի դմագ: Մտիրված կ'ստ. - Ընթր օր գացիմք, փոտորիգ էլավ, քու մարտու սպանելու օրն էլ քըքոներ էլան, ծիծղացիմք: Ըհը, - ըսեց. - վգայություն տվեր ին:

Էլավ կնիգ, կանչեց ուր երգու երեխեն, առավ ամեգ տղին քուխոմ՝ է ճան, ըսեց. - Էրեխեք գառնիք է՛ս ճան, գերտաք թակավորի դիվանի առնե՛՛ ճան գիսդակ երգու ախկրով, կ'սիք. «Օվ մըր հոր սպաներ ը՛ ուրին չ'մըն»:

Չըրի իրգուն էդ երգու երեխեն գքցին-րոնին: Դմեն օր էդ երեխեք գիկան, նստին օղի, ճան գիսդան: Գիկան թակավորին կ'սին. - Թակավոր արրած կենա, երգու երեխս եգեր ին, միճև իրգուն ճան գիսդան, կ'սին. «Մեր հոր սպանողին՝ չմնա»: Թակավոր գկանճէ էդ երեխեք, կ'ստ. - Ինչո՞ւ մեգդ գթալիք, մեգդ կրոնիք, կ'սիք. «Մեր հոր սպանողին՝ չմնա»:

- Դա՛, - կ'սին. «Օվ մեր հոր սպաներ ը՛ ուրին չմնա»:

Զիսսա թակավոր: Կնիգ էլի գսովրցու, երեխեք գճամփը: Վըզի կ'ստ. - Էղի էդ կնգա երեխեքն ին, ի՞նչ էնինք:

Գիկա կնգան կ'ստ. - Ըդ ի՞նճ իս երեխսնց սովրցուցի:

Կնիգ կ'ստ. - Յըս չիմ սովրցուցի, քըքոն ը սովրցուցի: Թակավոր գընգնա գլխու, կ'ստ. - Վըզի՛ր, էդ երեխեք վերճ իմ գլոխ կուղին, տա՛ր էդ կնգա գլոխ գըռ, օր երեխեք չսովրցու:

- Չէ՛, - կ'ստ, - չըմ գրրգի:

- Ընչո՞ւ:

- Տեսա՞ր, - կ'ստ, - կնիգ լը կը, կնիգ լը, էն կնիգ երը չ'սիր՝ կնաց ուր մարտ սպանեց, քցեց ծով, չորս երեխեն էնեց դադարգուն, իսկ ըղդան կենեք թը չէ՛ խոսքի չըր իկա, ըսօր լը էդ թակուհի, էլի կլուխ չտրէ քզի. կնիգ էլ կա, կնիգ էլ, ըմեն կնիգ մեգ չէ:

Ըսեց. - Ըր ի՞մալ էնինք, ըդ երեխսնց կլուխ գըրգինք: Ըսեց. - Քընիմ՝ տաղի թըխ մնա, մեծնան՝ տեսնանք:

Մեծցան էրեխեք, եղան քընի տարեգան, էլի էգան
նստան պաղի առեճ, էլի գթալեն-գպռնեն, կ'սեն. «Սըր
հոր սպանողին՝ չմնա»:

Թակավոր գկանճէ էլի դիվան, կ'սէ. - Արե՛ք տես-
նամ՝ ի՞նչ կ'սիք, ի՞նչ գուգիք: Կ'սին. - Ի՛նչ կ'սինք,
տու մըը հեր սպաներ իս, մեք մեը հոր վընժ կառ-
նինք, գսպանինք քզի: Էրգու ախարով օդի գսպա-
նին էդ թակավոր, մենձ տղեն կառնէ վըզրի ախճիգ,
օը իալան էը տրէ թակավորի վրեն, փոքը տղեն լէ՛
գնստի թակավոր, ուրանց մըը հեր կաբրին: Ուրանք
հասնին իրանց մուրագին, տուք էլ՝ ձեր:

20 (22). ԸՅԱՐԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանագին գեղնի մէ թակավոր, գունհնա իրեք
դղա: Իընք դղից փոքըն Արամն էը, իսելոք էր, դնդես-
վար, մըգել էրգուս անպետկ են, իոււմար իադցող:
Օրմ՝ գանճեք թակավոր Արամին ըսեց. - Գիդես ի՞նճ,
ոըտի՛, յըս քու էրգու ախարով վըը հուս չունիմ, ընձա-
նից հերո՛ք թը տու դեգավարիս ըմ թակավորուչուն:
Մեր իաս բախչեն, ընգգի ծառի տագ՝ իընք կող օսկի
իմ թաղի, ընձանից հերո գհանիս էդ օսկին՝ գաբըվիս:

Ընձավ ժսմանագմ՝, թակավոր մահացավ: Տա-
րան թաղեցին. սերին մենձ ախար տըին թակավոր,
դէ՛, էս մենձ ախար խումարճի, պիանիստ էը: Ինք ու
միճնեգ ախար միասան՝ կերան - իւմին, քոռ ու փուչ
երեցին, թակավորի կարողուչան վերճ դվին: Ճար գդ-
ըավ, օրմ՝ էլ էլան ըսին. - Չէ՛, մեք ըդի էրտանկ ուրիշ
երգիր, ըլ հնար չկա: Փոքը ախար իւնտրվավ, ըսեց.
- Յըս էլ գիկամ ձեր հեր:

- Չէ՛, - ըսին:

Ըլ ընքան իւնտրվավ, աղաճեց՝ թորգեցին: Էլան
իրեք ախար ընգան ճամպա, շադ կացին, քիչ կա-
ցին, հասան իրեք ջամպու կցոնը: Դեսան բիձա
մարտմ՝ հանդէ նստուգ: Բարև տվին, բարև առան:
Աըամ ըսեց. - Ապո՛, էս ջամպեք ի՞նճ ջամպա ին: Ըսեց,
- էս ջամպեն՝ էրտածող էդ գիկա, էս մեգ՝ գարող է
իկա, գարող է՝ չիկա, էս մյուս լէ՛ էրտածող չիկա: Մենձ
ախար վագեց են հանգիստ ջամպով, միճնեգ՝ մյուս,
պզդիգին մնաց են ջամպեն, օր էրտածող հեր չիկա:
Արամն էր. գանճեք իրան աստված, նստավ իըան ծին
ու գնաց: Մենձ ախար գնաց, գնաց, հասավ մէ ան-
ձանոտ էրգիր, դէ՛, ուր էրտա, ուր չէրտա, գնաց ֆոն-
չու մող ծառա էդավ: Թող էդի էտեխ աշխաղի, մեք
դառնանք միճնեգին: Էն էլ կնաց ուրիշ քաղաքմ՝ հա-
սավ, կնաց խըլվչու թաղ, էդավ խըլվչու մող ծառա:
Արամն էլ քշեց իր ծին գնաց, թե շադ գնաց, թե քիչ
գնաց, վընճ էմրես էդավ, օր ըդի աշխրկից տուրս
իկա: Օրմ՝ էլ, գիշեր է. ծին գաբեր է ծառիմ՝ դագ, քնի,
էըած էգավ, հեր ըսեց. - Ա՛յ լուլամ, յըս քեզի ըղքան

օսկի դվեցի, դեխ ցուց դվեցի, տու ընչի՞ իս էգէ օղար
երգիր, հասէ էս դրուտյան: Իմցավ ըսեց. - Իմ հեր ըն-
ծի ժառանգուտուն թըղգեց, օսկու դեխ ըսեց, յըս էգեր
իմ գէլիմ աշխրեն, ավելի լավ է, եդ տառնամ: Եդ տառ-
ձավ, ինչ հալով, ինչ տանջան-քով, թե՛ օրմ՝ էր, թե
էրգուս էը, թե տարիմ՝ էր՝ հասավ իըանց իաս բախ-
չեն, գնաց քանդեց, իրեք կող օսկին հանեց, լցեց
խուրջին, թալեց ծիու թարք, ըսեց. - «Էրտամ, իմ
ախարդանք գղնամ բերիմ, դեսնամ ի՞նչ հալի ին»:
Էգավ մողից հասավ իրեք ջամպու կցոնը, ընցավ
գնաց մենձ ախար ջամպով, գնաց հասավ քաղաքմ՝:
Շողեր փոխեց, դեմք փոխեց, գնաց մղավ իսան, ծին
կաբեց հօն, օսկին էլ խուրջինով դարավ մէ առան-
ծին սենյագ տրեց, իսանչուն ըսեց. - Քու արժենք ի՞նչ
է, յըս գէրտամ քաղքի մեն, կարող է իկամ, կարող է
էրգու օը անց իկամ: Դվեց ու մղավ քաղաք, հարց ու
փորձ էրեց, ման էգավ, օրմ՝ էլ գնաց ֆուռի գողմը,
դեսավ՝ մաըտմ՝ կեդողող, մրող, կեդդի մեն կորուգ՝
էգավ, փոշի է գտանէ թապէ: Նայեց, ճանչցավ՝ ախ-
արն էր:

- Ա՛յ դղա, - ըսեց, - օ՞վ իս, ո՞ր դեղացի իս:

- Դէ՛, աղա՛, - ըսեց, - ի՞նչ գհարցուս, անդեր դղա
իմ, էգեր իմ ծառայություն գէնիմ իրքի ֆուռը: Ըսեց.
- Ո՞ր էրգրից իս էգէ:

- Է՛, - ըսեց, - իմ դըղդեր միղա իրար, աղա՛, քե-
զանից պայիմ, ասսուց ինչ պայիմ, յըս թակավորի
տղա իմ. իրեք ախար ենք, մեր հեր մեռավ, ոչ բա-
ըով ընձի տրին թակավոր. կերա՛ - իւմի՛, իոււմար
խաղցա, իմ հոր կարողուչուն քամուն տվի: Էլանք
իրեքով ընգանք օղար էրգրներ, հիմա էլ էգեր իմ ըն-
գէ էս դրուտյան: Ըսեց. - Լա՛վ, հիմա, օր դանիմ քեզի
իմ մող, գէղնի՞ս ընձի ծիապան:

- Է՛, - կ'սէ. - տնագ կենիս: Կ'սէ. - չէ՛: Գիկա, ֆոնչուն
օսկի կիդա, կ'սէ. - էրգու պորցի ճաշ կուդարգիս է՛ս
իսանը: Ֆոռուչին գբադրաստէ, գիդա ծառային, կ'սէ.
- Գդանիս էս ինչ իսանը, գիդաս էսինչ աղային:

Ծառան գպերէ դնէ սեղանին, էդ կքաշվի:

- Ա՛յ դղա, - կ'սէ, - ընչի՞ եդ գքաշվիս, յըս էդ էրգու
աման էրգսիս եամար իմ ուզէ, ընչի՞ եդ գքաշվիս:
Գգորէ, գնստցու: Կուդին հըղդար: Կ'սէ. - Ամներ գտա-
նիս իդաս ֆոնչուն. տվեց քու վարձ, տվեց, չտվեց՝
թորճ արի: Վըլը, գիկա գառնէ ախար, գտանէ բադ-
նիք լողգցու, գմաքրէ, ձեռքմ՝ լավ շոր կիդա, ծի կառ-
նէ, գենք կիդա ու գէլնին ընգնին ջամպա, գէրտան
հասնին իրեք ջամպու կցոնը, ըըր գիդա երգորտ
ախար ջամպով: Գէրտան հասնին մէ ուրիշ քաղաք,
էլի գէրտա իսան, քրա կէնէ, էդ երգորտ ախար
գմնա, ծիանին գպայե, ինք գէրտա քաղքի մեն: Գէր-
տա, շադ ման գիկա, գտեսնա՛ թուրկի մայրեն կղողդ
մարտմ՝ ժեխի է գթապէ: Գկանճէ կ'սէ. - Ի՛նչ կործի դեր

իս: Կ'սէ. - Խըյվչու մոդ ծառա իմ:

- Քեզի ի՞նչ կիդա ամիս:

- Է՛, աղա, համարյա թե փոր հաց է կաշխադիմ:

- Գիկաւ՛ս եղնիս ընծի ծիւղան:

- Է՛, աղա, գիւսալիս:

- Չէ՛, - ըսեց, - տղամարդու խոսք կիդամ, արի՛ երտանք իսն:

Տարավ ըդրան էլ հակցուց, կարցուց, պերեց է-գավ: Նստան ծիւղին, ընգան ջամպա: Կ'սէ. «Մէ նրա-դազ էլ ունիմ, ըդ էլ կադարիմ, նոր իկամ իմ հոր ժա-ռանգուտան դեր եղնիմ», - գնդած է ու ըրը կիդա մէ ուրիշ քաղաք: Ջամպու հեղ երտալուց, ըն երգու ախ-պեր յըդ գընգման, ինք առեծ-առեծ գերտա: Ըդ եր-գու ախպեր մեզ - մյուսին հարց ու փորձով՝ ճանճ-ցան: Օր ճանճցան՝ ըսին. «Ափսո՛ս, մըր պզդիգ ախ-պեր լէ գընենք, էս ծիւղարի հախեն գիկենք, էդ օս-կին գաանենք ուղենք»: Ախպեր հասկացավ: գայ-նավ: Էգան հասան. - Տղե՛ք, - ըսեց ըդ ի՞նչ գադդնիք է գիսոսաք տուք երգուս, չէնի՞ տուք ախպեր իք:

- Յա՛, քեզանից պայիմք, աստուց ինչ պայիմք, մեք իրեք ախպեր ինք. մեր մեզ ախպեր գնաց էն ջամ-պով, օր գերտա՛ չիկա, հիմա կորուզ է, լավ է դու մե-զի գդար պերեցիր:

- Պա՛ն չկա, մի օր էլ ըդրան գ'գդնամ բերիմ: Գնա-ցին, գնացին հասան քաղքի կուշայը, Արամ մենծ ախ-պոր ջամպեց ըսեց. - Տու առեծ - առեծ գնա, խան գանիտ էրա, մինճն մեք իկաք, գոնէ տուրս չմանք: Էնի գնաց առեծ-առեծ, դեսավ՝ մենծ շենքմ՝. Ժողո-վուրտ սադ հավաքվեր ին էդ դռան առճն: Մոդեցավ ըսեց. - Տղե՛ք, ըդ ի՞նչ իք հավաքվի:

Ըրը՛, ըսին. - Դունյա գուգալ խումար է գիսաղա, օվ դարավ, ընդրան գառնէ, օվ չղարավ՝ գլոխ գգըր-գէ: Ձին կարեց ըսեց. - Յըս գէլնամ վերև, յըս թակա-վորի դղա եղնիմ, յըս չ'կոնա՞մ ըդրան դանիմ: Էլավ վերև: - Յա՛, - ըսեց, - երիտասարդ, ի՞նչ իս եգէ: Ը-սեց. - Էգեր իմ քու հեղ խումար խաղամ:

- Մնր պայման գիդե՞ս:

- Չկիդեն:

- Եթե դարար ընծի, գառնիմ քեզի, չղարար՝ քեզ գքցիմ էս հոր: Ըսեց՝ պա՛րտքս: Խաղցան: Ախճիգ դա-րավ: Դուռ րացեց, ըտեխ խալի էր փռուզ, ըսեց. - Կնա՛ էն սենյագը: Ինք օր գնաց գայնավ խալուն, թը-րը՛նի, իճավ ցած: Քաշեց խալին ծածկեց, դուռ փա-գեց, էգավ: Դառնանք մյուս ախպրդանց: Արամ ը-սեց. - Ա՛յ մարտ, քու ախպեր գնաց՝ չէգավ, գնա դես ի՞նչ եղավ, մութ դվեց: Մյուս ախպեր էգավ, էգավ: դեն առավ էդ շենքին, Ժողովուրտ առճն լցուզ: Ձին հանդէ դռան դեն կարուզ: Ըսեց. - Էս ծիւղ դեղ ո՞ւր է: Ըսին. - Էլավ վերև, Դունյա Գուգալի հեղ խումար գիսաղեր ու չկա՛:

Իրան ծին էլ կարեց, էլավ վերև: - Յը, - ըսեց, - ի՞նչ էգար: Ըսեց. - Էգեր իմ քու հեղ խումար խա-ղամ: Դէ՛, էդ երգու ախպեր լէ խումարրազ են: Ըսեց. - Մըր պայման գիդե՞ս: Ըսեց. - Չէ՛, չկիդեն: Ըսեց. - Գա-րար ընծի, գառնիմ քեզի, չղարար՝ քեզ էլ գրանդար-գիմ: Ըսեց. - Յա՛: Խաղցան: Ըդրան էլ դարավ: Դուռ րացեց, անցուց էն գողմ խալու վըր՝ իճուց ցած: Քա-շեց խալին ծածկեց, էգավ: Էգավ իրան դիւս նստավ: Էգավ պզդիգ ախպեր՝ Արամ, դէ՛ էն երգուս չըն ճանճ-նա, օր էդի իրանց ախպերն է: Էգավ ըսեց. - Տղե՛ք, էս ծիւղան դիւղանք ո՞ւր ին:

- Վըլը էլան վերև, Դունյա Գուգալի հեղ խումար է գիսաղեն, չէգան: Ըսեց. - Առե՛ք էս մեզ-մեզ օսկին ծեզի, էս իրեք ծիւղին քաշեք տարեք խանը, յըս գիկամ:

Ինք էլավ վերև: Պարև դվեց, պարև առավ: Ըսեց. - Էգեր իմ քու հեղ խումար խաղամ: Բը ի՞մալ է պայ-ման: Ըսեց. - Եթե դարար, գառնիմ քեզի, չղարար՝ քեզ էլ գրանդարգիմ: Ըսեց. - Չէ՛, յըս քու հեղ իրեք հադ գիսաղամ: Առճի հադ օր դարը՝ ըն առճի մար-տուն գըզըղիս, երգորտ խաղիմ՝ մյուսին գըզըղիս, երրորտին դարար՝ ինծ րանդարգիր, չղարար՝ քեզ գառնիմ: Գիսաղան: Ախճիգ գդեսնա, օր հանդէ գդար-վի՛ դոշեր գպանա: Օր գպանա՛՝ դոշեն պլեառվ մե՛զ գքաշէ ախճա դոշին, կ'սէ. - Դրանո՞վ իս երիդա-սարդներ խապի, հա՞: Ախճիգ գքաշվի եղ: Արամ գդա-նէ, մենծ ախպոր լէ գըզըղէ, երգորտին լէ: Դունյա Գուգալ կ'սէ. - Ճիշտ է, դու ինծ հախտեցիր, պայծ յըս Ըյարի նշանածն իմ, Ըյար թակավորի վըզիրն է, ամեն տադ ու տադաստան իրան ծեռքն է, առավոդ քեզ գիսնծնիմ Ըյարի ծեռկ: - Լա՛վ, - կ'սէ, - դո՛ւր:

Դոշեն գառնէ ուր երգու ախպեր, գիկա խան: Առա-վոդ ախպրդանց թընրի գենէ. - Տուք ծիւղին պայեք, յըս գերտամ քաղքի մեծ, կուցէ մէ շապատ չիկամ:

Գերտա, մի ծեռկ ախճա շոր գառնէ, գթրաշվի, գիսկնի էդ շորեր, գըլտա կայնի էն ջամպու վրեն, օր Ըյար գիկա էրտա Դունյա Գուգալի սենյագ: Ջամպու կշտին մէ պառավ գնիգ է կարրի, գերտա էդ պառվու մոդ թոշ կեղնի, կ'սէ. - Մայրի՛գ ջան, անդեր ախճիգ իմ, դեր, դիրագան չունիմ, ի՞նչ գեղնի, օր ընծի պա-յիս քու մոդ:

- Բալի՛գ ջան, իմ աճկի վըր, վըլը յըս ախճիգ չու-նիմ, էդպես րան է ման գիկամ: Գմնա պառվու մոդ. ինչքան տուն փոշի պան գեղնի, գլնա վեդորոն, գպա-յէ դռան էղև: Առավոդ, օր Ըյար գիկա ընցնի, փոշին գիռշէ Ըյարի էղև: Ըյար էդ գտառնա՛ մէ ախճիգ է, ծեն չիանէ: Եըզորտ օր գիկա՛, էլի գիռշէ, երրորտ օր՝ նմանարես: Ըյար էդ գտառնա կ'սէ. - Ա՛յ ախճի, ի՞նչ է իմ հոկու հեղ գիսաղաս, ի՞նչ է քու ըսած: - Ըյա՛ր, - կ'սէ, - մենիմ քզի, յըս էս պառվու ախճիգն իմ, կի-դեն Դունյա Գուգալն է քու նշանած, պայծ իմ սիրդ

կրեր է քեզի, գուզիմ առնիմ քեզի, ամոտու չըմ կ'ոնա ըսի՝ փոշի է գցանիմ:

- Լա՛վ, - կ'սէ Ըյար, իրգուն գիկանք ուզինք քեզի:

Ախճիգ գիկա կ'սէ. - Նանե՛, իրգուն Ըյար գիկա ընծի ուզնգան, պայծ թանգ պոնիս, էժան չպոնիս, քանի գզորե՛ տու ծանդործու քու հոկին, ընքան օսկի առնիս, օր հոկին տուրս իկա: Օր առար, գէլնաս էս տնից գէրտաս ուրիշ տեղ, էս տուն չմնաս: Կ'սէ. - Շա՛ղ լավ: Իրգուն Ըյար էրգու հոկու հեղ գիկա:

- Բարի՛ իրգուն:

- Աստո՛ւ րարին:

- Նանե՛, էգեր իմ քու ախճգան ուզնգան:

- Է՛, Ըյար քան, տու թակավորի վոգիր, իմ ախճիգ ախկաղ պառվու ախճիգ, քու աճկն էլ իմ ախճգա՞ն կրավ:

- Չէ՛, իսկարես, էգեր իմ քու ախճիգ գուզիմ:

- Դէ՛, Ըյար քան, իմ ախճգա արժենք իրան քաշով մեզ օսկի է, տվիր, կիդամ, չտվիր՝ չըմ իդա: Գտա-նին - գպերին:

- Դէ՛ լավ, - կ'սէ, - կողմ՝ օսկի կիդաս: Վըլը, գժտմ-պէ կողմ՝ օսկի՝ կիդա պառվին: Կուդին - գխսրս, գառ-նին ախճիգ էրտան: Գտանին էրտան: Քաղքի կուշտ րերդ է, Ըյար օդ դադ ու դադաստան գէնէ: Օդ էլ կու-դին - խմին, գթորգին էրտան: Ախճիգ կ'սէ - Ըյար քան, կիդես ի՞նճ. թակավոր, օր հանձանք գդնէ մեզի վոը, ըդ ըռլոր քու ձեռն է, էգո քու գադտնիք ըսէ ընծի, օր օրմ՝ էլ հօս չէղնիս, թակավոր մեզմ՝ քամպէ, ընդրտ դադ յըս էնիմ:

- Վըլը, պառվու ախճիգ, լսելոք պան ըսիր: Գէր-տա սենյազի դուռ գպանա, գդեսնա ըտեխ էրգթ գոր-ծիք է, հըջատ է. - Ըյար, - կ'սէ, - էս ի՞նճ պան է: Կսէ. - Պառվու ախճիգ, օվ չառնէ ուր եանցանք, գկոխինք մեծ ու սխմինք, էդ է կողեր գջարտի՝ նոր էդ մարտ մ'քուր գիկա: Կ'սէ. - Կայնի մդնամ՝ դու սխմէ, դես-նակ օդորտ գցավցու:

Ախճիգ գմդնա, օր գցտվցու կողեր. - Վա՛յ, վա՛յ, - կ'սէ, - իմ կողեր քարտավ:

Գթուցու, ախճիգ գէլնտ:

Կ'սէ. - Ըյար, հիմը էլ դու մդի, իմ ուժ փործիմ, կարող է էմրես մարտ իկա, օր իմ ուժ չախտէ վրեն:

- Վըլը, խելոք պան ըսիր: Ըյար օր գմդնա՝ ախ-ճիգ գօլործու, գսխմէ Ըյարի կողեր, կ'սէ. - Պառվու ախճիգ, իմ կողեր քարտավ:

- Վա՛յ, վա՛յ, - կ'սէ, - քոռցա, Ըյար, քոռցա ու գժ-րէ, եա՛ գժրէ, ըմրես գէնէ, օր կողեր քարդ ու փշուր կէնէ: Ըդրես գթորգէ Ըյարին ուշաթափ ու գէրտա: Գէր-տա, գփոխվի, գէրտա խան: Առավոդ, օր գլուսնա, թակավոր գդեսնա օր Ըյար չկա, գջամպէ մարտիկ, գէրտան դեսնան՝ Ըյար հանդէ էրգտէ հըջըտի մեծ: Թակավոր գէլնա իկա, օր՝ Ըյարի պան պուրտ է: Գհա-

նին, դեղ ու տուր գէնին, ուշկի գիկա: Թակավոր կ'սէ.

- Ըյար, ըդ ի՞նճ պան է, ի՞նճ էղավ քեզ:

- Է՛, վազն արի, մէ պառվու ախճիգ, իմ գլուխ էդ-քան օյին խաղցավ: Գէրտան պառվու տուն՝ պառավ չկա:

Դառնանք Արամին: Խանից գէլնա, դեմք գփոխէ, գիկա թակավորի մոդ, կ'սէ. - Թակավոր արրած կե-նա, յըս քու Ըյարին գլավցում, որրես թե՛ հեկիմ է, պայծ քառասուն օր ըդի պայիմ, նոր լավնա: Ըյարին գրուժէ, գլավնա, քառասուն օրվա վրեն՝ պահագնե-րին կ'սէ. - Էսօր ամենաուժեղ դեղն է կիդամ, գցավ-ցու Ըյարին, գրոռա. «Յրմա՛ն, սպանե՛ց, մորտե՛ց, քերտե՛ց»: Ձեզնից մեզ դուռ չբանա, օր րանաք՝ ա-ռավոդ թակավոր ձեր գլուխ գզորգէ:

- Է՛, - կ'սին. - մեր փո՞րն է ռոնէ, օր իկանք ներս, թող վժա:

Է՛, Ըյարն է. լավցեր է, պայծ գարրտուգ է: Դդեն դուռ գփազէ, գհանէ հեկիմի շորեր, դիմագ, Ըյար գժանճնա, օր էդի պառվու ախճիգն էր: Կ'սէ. - Ա՛յ մարտ, ի՞նճ գուզիս ընծնէ: Կ'սէ. - Արի՛ քու ձեռքով թուղթ գրէ թակավորին, օր. «Թակավոր արրած կե-նա, յըս իմ գամկով օժար իմ, օր Դունյա Գուգալ էդ-նի Արամին, ոչ թե ընծի»:

Կ'սէ. - Տու գրէ, յըս գփեճադիմ: Կ'սէ. - Յըս անկ-րակեղ իմ, չըմ կիդէ գրի:

Օր կ'սէ, Ըյար գուրախանա, գվերու գրէ. «Թա-կավոր արրած կենա, ըդ օյին իմ գլուխ խաղցող էս մարտն է, օր գպերէ նամագ, գրանդարգիս, մինճև յըս իկամ»:

Արամ գառնէ թուղթ գնայէ, գլուխ գտանէ-րերէ. ըն օրի գքցէ Ըյարին, օր առաճվանից՝ ըթար: Գհակ-նի նորից շորեր, գէլնա տուրս, պահագներին կ'սէ. - Դուռ չբանտք, քներ է: Գէրտան թակավորին կ'սին. - Թակավոր արրած կենա, էդի էն նույն մարտն է, էս օյին հանէ Ըյարի գլուխ: Թակավոր գկանճէ ինչքան հեքիմ կա, կ'սէ. - Օվ Ըյարին սաղցու՝ քաշով մեզ օսկի գիդամ:

Մէ ըիճա՝ մորուքով մարտմ՝, գիկա կ'սէ. - Թակա-վոր արրած կենա, քողքի վերև րերդ ունիս, րերդե հըյատի չորս ըռլոր պարիսպ է քըշուգ, Ըյարի քան-դագ տարեք դրեք էնաեխ, քառսուն պաեագ դեխ, պարիսպ փագին, մեճը ման իկան, օր յըս կ'ոնամ Ըյարին լավցում, թեճէ՝ չեմ կ'ոնա:

Գհամաճայնին: Գտանին Ըյարի քանդագ դնին էն-տեխ ու գսկսէ ըռլում: Արամ արտեն օրերն է գհամր-րէ, յանի թե քառսուն օրվա վրեն՝ ըդի էլնա օտկի կայնի: Գէրտա՝ յոտ դարվա գինի կաննէ, մէ հադ էլ օլախ գառնէ, գպառնա վրեն, գհակնի հին, ձեռքմ՝ քոճոդ շոր ու գքշէ: Գէրաա էտեխ, էդ պարսպի գողկ լէ թուրքագան գռոներն ին, գհասնի էտեխ թե չէ, գէ-նէ եավար. «Յամա՛ն, սպանեց, յամա՛ն, մորտե՛ց, յա-

ման, քերտեց»։ Դուռ զրանան, դեսնան մե քըսիր մարտ է, քոճող շորերով, էշ հըղին։ - Այ մարտ, ի՞նճ մարտ իս, ո՞ւր գերտաս։

- Ախպեր ջան, ի՞նճ գհարժուս, խեղջ մարտ իմ էսինչ գեղից, էգեր իմ քչում՝ ռան-ման ծախիմ, դանիմ ըմ էրեխանց պայիմ, հասա հոս, մե սև մարտմ՝, յափունջին հակուգ, քաշեց թուր էգավ ընծի գսպաներ, օր տուք չեղներ ընծի գսպաներ։

- Ը՛, - ըսին, - չեղնի՞ էն մարտն է, էգեր է Ըյարի հոկին աոնէ։ Դառան դուռ փագեցին։ Խնարվավ ըսեց. - Այ մարտիկ, վըլը ընծի գսպանէ, խեղջ մարտ իմ, դուռ ռացեք։ Ըլ տրից իսլմախալ, վը՛ժ ու վը՛ժ, միճև մեխկացին, դարան ներս։ Ըրը. - Քու ռեո ի՞նճ է։

- Ի՞նճ գհարցուք, - ըսեց, - գինի է, ռան է, տանիմ ծախիմ, իմ էրեխեք պայիմ։ Ըսին. - Դը ռե՛ր, ռե՛ր ուղինք, ջայնմին. վերժին օրն է, Ըյար գլսվնա, մեք էլ գագաղվինք։

Գպերին կուղին - խմին, թշկին էլ գպերին, ընքան գիսին, օր քառսուն էլ ուշաթափ գընգնան։ Գէլի Արամ գմդնա ներս կ'սէ. - Ըյա՛ր, էս անկամ քու հոկեան իմ։ Գգըրգէ Ըյարին գըսսանէ, գիկա թշկի էրես լէ գթրաշէ, ըղոց սաղին գտգլոգցու, շորեր գենէ ռոխճա, տեղմ՝ գալայէ ու գթրոգէ գիկա։ Գիկա մոլլի դուռն վրեն կ'սէ. - Մոլլա՛, ծեր մեռելներ օր տարեր իք թաղէ, թըվ սաղցեր ին, մոլլից շոր է գուգին, չի՛դաս։ Պահագներ գսախնան, գիկան կ'սին. - Մոլլա՛, տու քու աստված, մեգի շոր տու, մեռանք ցըղու։ Մոլլեն գփախենա, կ'սէ. - Կոըե՛ք անիծյալներ, շոր չունին։ Կ'սին. - Ահա՛ն, ուրեմս, մոլլին էլ համոգեր է։ Գլուսնա, հավար գենին թակավորին, թէ հալ-հեկյատ՝ Ըյաըին արտեն սպաներ ին։ Թակավոր գէլնի հայդարարուտուն կիդա կ'սէ. «Օվ Ըյարին սպաներ է, թող իկա, իմ թակավորուչուն կիդամ իրեն»։ Աըամ արտեն ճանճվորտեն դվեր ը ախարդանց, իսանից գէլնա, գհակնի - գկարէ, գէըտա թակավորին կ'սէ. - Թակավոր տրորած կենա, յըս իմ էղէ, յըս իմ սպանէ։

- Ըր ինճի՞ համար։

- Կ'սէ, - Ընդրա համար, օր Ըյար յոտ դարվա իարջ ու իարաջ էր հավակէ ժողովրտից, դարեր էր Դույնա Գուգալին խումար գիսադցեր, երիդասարդներու գլուխ կուղեր, ըղրա համաը էլ, ըղ օյին խտղցեր իմ իրա գլուխ։

Թակավոր կ'սէ. - Դէ, տու օր ըղքան հունարով իս, մստի Ըյարի տեղ, Դունյա Գուգալ լէ քեգի հըլալ էղնի։ Արամ գհրաժարվի. - Յըս թակավորի դղա իմ, իմ հեր ընծի ժառանգուտուն է թորգի, յըս իմ նրադագին հասա, հիմա էլ ռդի էրտամ իմ հոր նրադագ գադարիմ։

Գէըտա խան, գառնէ իրան ախարդանք ու ըրը գիդա իրան էրգիր։

21 (23). ԴՈՒՆՅԱ ԳՈՒԶԱԼ

Ժամանագին գէղնի մե թակավոր։ Էս թակավոր գհակնի դըվրեշի շոր, իրան վըզիրի հեղ գընգնան ջամպա, գերտան դեսնան իրանց էրգիր ինչ կա, ինչ չկա։ Արագի մման ճուր գէղնի, գընգնան էղ ճրի պերնի հեղ ու գերտան։ Շատ գերտան, քիչ գերտան, վըզիր գղեսնա, օր ճրի հեղ մե խնձոր գիկա։ Օր գիկա հըսնի ճրի պերան, վըզիր խնձոր գվերու, գքցէ դանագ կիսէ. կես կիդա թակավորին, կես գփատէ իրան թաշկինագ. դնէ իրան ջեր։ Թակավոր էլ միամիդ. ուր ռաժին կուղէ։ Օր կուղէ, գպրճնա, վըզիր կ'սէ. - Թակավոր արրած կենա, քու ռաժին ի՞նճ էրիր, կերա՞ր։ Կ'սէ. - Յա։

- Այ թակավոր, խտ էղ խնձոր անդեր չէր, էղի տիրով էր, չէ՞ կերտենք իրան տիրոճ մող, գհարժենք. թուլ կիդեր, կուղենք, չիդեր՝ չընք ուղի։

- Վըլը, - կ'սէ, - կերեր իմ։

- Յըս իմ ռաժին չըմ գերէ, հանդէ իմ ջիր։ Գերտան, մե քաղքի գմողենան, գղեսնան օղի մե իսաս ռախճա գա, ծառ գախվէ քի՛ւլ էղ ճրի վրեն։ Գերտան իսաս ռախչով, գմդնան հայատ, գղեսնան հող մե հարուստ վաջառագան մարտ կա։ Կերտան ըղոր խոնախ կեղնին։ Դը՛, իրենք դըվրեշի շոր ին հակուգ, ի՞նճ կիդեն ռղոք օվ ին։ Իրգուն օր ըղրանց հաց կղնին, վըզիր կ'սէ. - Գիդես ի՞նճ, մե գադղնիք կա մեր մեճ, եթէ էղ գադղնիք մեր վըլը հըլալ էնիս, մեք քու հաց գուղինք։ Բը. - Ի՞նճ գադղնիք է։ Կսէ. - Էս քու ծառի խնձորից ճրի հեղ հաղմ՝ գիկեր, հանեցի ճրի միճից. կես դվեցի ըմ ընգերոճ, կես դրեցի ըմ ջիր։ Ըմ ընգեր իրան ռաժին գերեր ը, եթէ ըղ ռաժին, օր գերեր ը հըլալ էնիս իրան վրեն, քու հաց գուղինք, թեճէ՛ չընք ուղի։ Վաջառագան գընգնա կլխու, օր հոս մե օյին կա։ Կ'սէ. - Գինա՞ս իմալ հալալ կենիմ. յըս մե ախճիգ ունիմ. համ քոռ է, համ քըչըլ է, համ ամենաքոտի յարեն վրեն թապուգ է։ Եթէ ըմ ախճըգան աոնէ՛, հոլալ գենիմ վրեն, չաոնէ՛ չըմ էնի։

Թակավոր գշիվրի գայնի, գմդածէ կ'սէ. - Յըս թակավոր էղնիմ, իկամ էղ օրին հասնիմ։

Ի՞նճ էնէ. ճար գ'կղրի. դը՛, գերեր ը, գհամաժայնվի։

- Լա՛վ, - կ'սէ, - համաժայն իմ, քէլէ ցույց դուր քու ախճգան։ Գպոնէ թակավորի թևն ու գդանէ ընահու սենյագ։ Գղեսնա՛ փըրդեն քըշուգ է, ախճիգ փըրդի էղնէ է, մե սեղան կա դրուգ, մե ատոռ, էլ ռան չկա։ Վաջառագան դըվրեշին գթողէ էղեխ, գերտա։ Գերտա, թակավոր գմդածէ. - Այ ջանմ՛, ըղի ռերեց ընծի ռանդարգելու, ըղ ի՞նճ էրեց։ Մեգ էլ գղեսնա՛ փըրդի էղևից մե սիրուն ախճիգմ՝ գէլնա իկա։

- Բա՛րև, - կ'սէ, - դավընշ։

Կ'սէ. - Բա՛րև, հագա՛ր ռարի։

- Խե՞ր ը, էգիր իս։

- Չկիդեն, էս տան դեր ռերեց ընծի հոս։

Ուր բախչից կես ինձոր կերա, բոյի հալալ էներ վրես, էն էլ կ'սէ՝ ըմ ախճիգ բոյի առնիս. եամ՝ քոռ է, համ՝ քըչըլ է, եամ էլ քոտեկան յարեք թապէ վրեն: Օը կ'սէ՝ ախճիգ գծիճղա: Կ'սէ. - էդ ախճիգ ե'ս իմ: Օը կ'սէ՝ ես իմ, թակավորի սիրոյ գհանգստի: Գհանգստի, գպերին էրգուսով սեղան գշինին, կուդին - գխմին, գէլնան պարգին քնին: Առավող օր գէլնան, թակավոր գհանէ իրան թևի փեշադուզ գոգքանդ, գիդա ախճգան, կ'սէ. - Ախճի՛, - կ'սէ, - էս գոգքանդ գիդամ քեզ, յըս թակավոր իմ, կիդամ քեզ, եթե օր աու էրեխովնաս, ադա էդնի՛՝ էս գոգքանդ գ'գաբիս դոյի թև, ջանի վրեն, իսկ եթե ախճիգ էդնի, որ մեզ թակավորին օր տանիս, ընի դերոճ գհասու: Գիկա հասնի ընձի, ըն ժամանագ քեզի գպայիմ դրախսի մեծ:

Համաժայն գէդնի, գիդա էդ գոգքանդ ախճգան, ու գէլնան էրգու դըվոնէ տառնան իրանց քադաք: Գիկան իրանց քադաք, վերճ, օրեր գանցնի, ամիսներ գանցնի, ախճիգ կագադվի, կէդնի մէ հադ ադա: Դէ՛, հեկյատի դդա է, օրեցօր գպարծրնա, գէդնի ահակին դդա, բայց որ էրեխի հեդ գխադա, գկովի՛ մեզի վըդ գջարտէ, մեզի թև տեղից գհանէ, մեզի գլուխ գջարտէ: Գելին իկան վաջառագանի մող բողոք, կ'սին. - էս քու որպն մեք էրեխեքի գլուխ էդ օյիներ գհանէ:

Է՛, ի՞նճ էնէ: Դդին գէդնի դասնեինգ դարեգան անուն չկա, ռիջո՛ է գկանչին: Դդեն գաովի, կ'սէ. - Ա՛յ ջանմ՛, բիջո անուն չկա, էս ի՞նճ պան է ընձի ռիջո գկանչին: Գիկա կ'սէ. - Ա՛յ մեր, իմ հեր ո՞ւր է:

Է՛, ի՞նճ էնէ ախճիգ, ուր հոր ցուց կիդա:

Կ'սէ. - էդի քու հերն է, իմ պարեն է, յըս իմ եերն է գուգիմ: Շադ կդրէ վրեն, ճար գկդրի, գբերէ գոգքանդ ցուցու, կ'սէ. - Բալա՛ ջան, մէ թակավոր էսինչ աարին էգիք է էստեդ, մանցէ իմ մող, էդեր իս դու, հիմը էդ թակավոր ո՞ր էրգիրն է, չկիդեն, քո գոգքանդ դվեր ը, օր գարիմ քու թևին:

Գգաբէ դդի թևին, դդեն կ'սէ. - Ուխտ էդնի, յոս բոյի էրաամ՝ իմ եոր գդնամ:

Տդեն գընգնա ճամպա, դէ՛ բաբամ՛ կնա՛: Շադ գէրտա, քիչ գէրաա, թը ոնց գհաճողի, գէրաա էդ քադաք, օր իրան հոր քադաքն է: Գէրաա մէ խանուտի դռան առճն գկայնի: Խանուտն էլ՝ ջիուդի խանուտ է, եասագով մարտմ՛ է: էդ խանուտ, ուրհմս, ամփողջ քադաք էդ խանուտ առնուոր գէնէ, ռըխտ գպացվի, իրգուն օը ջիուդ դուռ գփագէ, օր էրաա, գդեսնա՛ դդեն՝ հանդէ օդի:

- Ա՛յ դդա, ի՞նչ դդա իս:

- Անդեր դդա իմ, հայրի՛գ:

- Դէ՛ կ'սէ, - յոս դդա չունիմ, էգո քեզ դանիմ էնիմ ընձի դդա: Գվերու դդին, գդանէ դուն, որբես իրան դդա: Մյուս օր դդին գպերէ խանուտ, մինճն իըգուն խանուտ առնդուր է: Գէլնան մյուս խանուտպանի

գիկան թակավորի մող պողոք, թե. «Ջիուդ մէ խանուտ է պաճի, ամփողջ քադաքի՝ առնուոր էնդեիս է գէնին, իրան արբանք գծախվի, մեր՝ գմնա»: Թակավոր գգանճէ ջիուդին, թե՛ ըդ ի՞նճ պան ը: Ջիուդ կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա, նույն արբանքն է, ինչ որ իրանց մող, օր գիկան իմ արբանք առնին, յոս ի՞նճ մեդկ ունիմ: Ըլ գթողէ գիկա: Վերճ, օր գկսաահանան, ամիսմ՛ - էրգուս գանցնի՛ ջիուդ դդին կ'սէ. - Բերիմ իմ սենյագներ բանամ, ցուցում քեզ, յըս մաբտ իմ, ըմ ժըմանագ ընցէր է, եպ էդնի, դուն գհանճնիմ քեզի:

Գէրաա, սենյագների տոներ գպանա, կ'սէ. - էդի օջիդին է, էդի՛ դավրին է, էդի՛ ծիանն է, էդի՛ մյուս - մյուս, մէ սենյագի դուռ չբանա: էդ դուռ օր չբանա՛ դդեն գընգնա գլխու, օր մէ բան կա: Կ'սէ. - Հայրի՛գ, էդ մէ սենյագի դուռ ընչի՞ չբացիր: Կ'սէ. - Է՛, բալիգ ջան, էդ սենյագ մարտ չկա, դաբդագ է: Կասկած գընգնա դդի սիրոյ, կ'սէ. «էանդ մի բան կա»: Ի՞նճ էնէ, օր կ'ռնա բալնիք պոգէ, ջիուդի բալնիք պոգէ: Ջիուդ բալնիք գկոխէ մուքքի մեծ, գքնի: Օրմ՛, էրգուս, իրեք՛ բալնիք գ'գողնա, դուռ գպանա, դեսնա՛ մէ նգար պադ գըբգուզ, չուդիս-չիմիս, էդ նգարին նայիս, Դունյա-Գուզալի նգաբն է, հըմը տեդոցտեդ՝ դդի ուշկ գէթտա, դդեն գընգնա: Ջիուդ գգաբսի, գնալէ՛ բալնիք չկա՛: - Ըհը՛, - կ'սէ, - ըմ լուս քոռնա, վըլը դդեն գացէ, ուշկ ընցեր է: Գիկա իշէ՛՝ դդեն ուշաթափ ընգիր է: Գպերէ ջուր գգըրգէ էրես, գհանէ. - Ա՛յ բալամ, - կ'սէ, - Ես չըսի՞ օր էտեիս ռան չկա, ի՞նճ էրիր: - Հայրի՛գ, - կ'սէ, - էս նգարի դեր՝ բերիս ընձի:

- Ա՛յ բալամ, - կ'սէ, - էդ նգար էսքան տաբի է էդեիս է, յոս լը չըմ կ'ռցի կդի էդ նգարի դեր, եիմա յոս ո՞ր դեխից կդնամ պերիմ:

- Հայրի՛գ, - կ'սէ, - յոս բոյի էրտամ էդ նգարի տեր գդնամ:

Է՛, ի՞նճ էնէ: Ջիուդ գպերէ թե քանի ջորու ռիո արբանք կիդա, աեակին փող կիդա, կ'սէ. - Դէ՛ գնա: Գէլնա - գէրտա դդեն: Աեակին հարց ու փորձով, էս գողմ, էն գողմ, գդեսնա՛ յոտ ճամպու ճոթ մէ մարա նաաուզ է: Գէրաա կ'սէ. - Բա՛րև հայրի՛գ:

- Բա՛րև, հագար բարի:

- Դունյա Գուզալի դեիս գիդե՞ս:

- Է՛, բալա, - կ'սէ, - իմ երիդասարդ ժամանագից ման է գիկամ, չըմ գդէ, հիմա էլ չըմ կ'ռնա էրաա, ռայց սալիով՝ Դունյա Գուզալ ծովի էն գողմն է: Օր կ'սէ՛ ծովի էն գողմն է, դդեն կ'սէ. - Ուրհմս, արտեն գդա: Գընգնա ջամպա գէրաա, գէրաա գհասնի նավերի մող. նավաբեդին գխանսրէ, արբանք գպարճէ, գընցնա ծովի էն յան (Է՛, փող ունի, մուննաթ փողին): Գէրաա քադքի մեծ, գէրտա խան, խանչուն ահակին փող գիդա, արբանք գլցնէ մէ սենյագի մեծ, գփագէ, բալնիք գդնէ ջեք: Ջորին էլ կդա խանչուն, կ'սէ. - Ինչ որ

քու վարժն է, կիդա՛մ քեզ, - ու գէլնա երտա քաղքի մեծ: Գէրտա է՛ս գողմ, է՛ն գողմ, գէրտա մղնի ջաշարան: Ինչքան երիտասարդ օր կա ջաշարանի մեծ, բոլորի դիմաց՝ ինք փող կիդա: Ըդոնք էլ ամեն օր գիկան, ամեն օր էլ՝ կիդա: Մէ մարտմ՝ գմդածէ, կ'սէ. «Մէ բան կա, օր էդ մարտ էդքան փող գթապէ»: Կ'սէ. - Այ՛ երիդասարդ, էդ ի՞նճ նբադագով է էդքան փող գթապիս: Կ'սէ. - Յըս էգեր իմ Դունյա Գուգալի համար: Կ'սէ. - Լա՛վ, օր էդպէս է, յըս քեզի իրադ գիդամ. Դունյա Գուգալի մաբտ՝ Ուստա Նաջաբն է, իրան խանութ ցուց կիդամ: Գէրտաս իրան մող, կ'սիս. - Ուստա Նաջա՛ր, յըս մէ ախճիգ իմ հավնէ, էգեր իմ քու մող, օր մի հադ մադանի շինիս: Ինք մադանին գշինէ, տու մ'իսօք գտանիս, կ'սիս. - Ուստա՛, վըլը տարա, ըմ նշանած չհավնավ, ա՛ռ էդ մադանին, տուր քու կնգան: Երգբորտ անկամ, - կ'սէ, - բիլագուգ կիդաս շինել, երրորտ անկամ՝ քըմըր կիդաս շինել, էլի գտանիս կ'սիս. - Չհավնավ, տար քու կնգան, ինչքան փող էլ օր գուզէ շինելեն՝ տուր:

Էդ մարտ, ուրեմս, իրեքն էլ գապդրաստէ, ինչքան փող գուզէ կիդա. մադնիքին՝ դաս օսկի, բիլագուգին՝ հիցուն օսկի, քըմըրին՝ հարուր օսկի, ու գպերէ եդ կիդա: Էդ օր եդ կիդա, Ուստա Նաջար կ'սէ. - Այ՛ մարտ, տու էդքան աբրանք շինեցիր տարար, քու նշանած չհավնավ, արի՛ քու փող իդամ:

- Այ տնաշէն, ի՞նճ զենիմ փող, ընքան ունի՛մ, տար ըդրանք դուր քու կնգան: Գաւանէ ուստեն կիդա կնգան: Կնիգ գլխու գընգան կ'սէ. «էստեդ մի բան կա»: Արտեն քըմըրն էլ դվեր ը, էն մարտն էլ ըսեր ը, օր խանութի բոլոր ֆոա, ուրիշ տեղ չէրսաս: Օր քըմըրն էլ կիդա, գկաբէ, իրան մեծկովն է, մարտուն կ'սէ. Ըբը էդ մարտ օր բերեց էդքան փող թապեց ու փող էլ եդ չառավ, դու չկ'ոցա՞ր էդ մարտուն բերեցիդ տուն պադիվ:

- Վըլը՛, - չըմ ըսէ:

- Այ՛ մարտ, ամո՛տ է, անհարմա՛ր է, ինչքան ժլադ մարտ իս. էսքան օսկի է թապէ, բիր գոնէ էդ մարտին՝ բաժսգմ՝ ջուր խմէ քու տուն:

- Դէ լա՛վ, կ'սէ. - Էրտամ ըերիմ: Գէլնա յոտ դուռ գփագէ Դունյա Գուգալի վրեն, գէրտա: Գէրտա դեսնա՛ տղեն հնդէ խանութի տուռ գայնուգ. բարև կիդա, բարև կաոնէ, կ'սէ. - Գխնդովիմ, արի՛ մեր դուն խոնախ: Տղեն չեմ-չում գենէ: Գգորէ վրեն՝ գէլնա իկա: Գիկա տեսնա՛ օդորտ, յոտ տուռ է գփակէ կնգա վրեն: Յոտ տուռ օր գփագէ, գտեսնա մէ սենյագ է՛ փըրդեն քըշուգ՝ սեդա՛ն, ատո՛ռ ուրիշ բա՛ն չկա: Ուստա Նաջար գընցնա փարդի էդև, կ'սէ. - Դունյա Գուգալ՛, ըերեր իմ դղին, պան-ման շինէ, տանիմ թըդ ուղէ:

Գտանէ լավ ճաշեր, բաներ, գոնէ սեղնին, դղեն մող չիկա, կ'սէ՝ ճաշի վրայից մոր էլս, ախորժագ չունիմ: Կէրտա կ'սէ, - Դունյա Գուգալ՛, չուղէ, ի՞նճ էնիմ:

- Այ՛ մարտ, - կ'սէ, - Ըբը տու մարտ ի՞ս, էս մարտ հարուստ վաջառագան մարտ է, խո քու հացի կաբող չէ, հա՛, պերեցիր, ըննէր կացի բազարից. խառիս է, տանծ է, ծմբուզ է բերի, հավեսի համար գոնէ շերդմ՝ կուդեր: Գիկա դղին կ'սէ. - Վըլը, քու սիրդ չմ'նա, յըս գէրտամ դուքս, հըսնիմ բազար՝ դառնամ: Գէլնա - գէրտա, էլի յոտ դուռ գփագէ, գէրտա: Դունյա Գուգալ գէլի փարդի էդևեն, չուղիս - չխմիս՝ վրեն մայիս, գիկա բաբև կիդա դղին, կ'սէ. - Էդ ի՞նճ խաղ իս խաղցէ Ուստա Նաջարի գլուխ: Կ'սէ. - Էդ բոլոր օր շինել իմ տվէ, հադուգ քեզի համար եմ շինէ, յըս քեզ համար իմ էգէ: Կ'սէ. - Դեմ չիմ ըդրան, յըս էլ կասկած տարա, օր ըմ համար իս շինէ, բայց ո՞նց էնիմք, օր կ'ռնանք էս դեխից դուքս իկանք: Յըս քգի խրադ գիդամ, օր դու էդ խրադով՝ կ'ռնաս դեխս՝ ջարիս: Կ'սէ. - Ուստա Նաջար օր րան գպերէ, ախորժագով կուդիս, ըդ օր բան չ'սիս: Միսօք գէրտաս խանութ, կ'սիս. - Ուստա Նաջաբ, տու ընծի մենծ ախպեր, յըս քգի փոքր ախպեր, յըս գխնտրիմ քու սենյագի գողկին ընծի դաս մետր հող իդաս, յըս ընդէդ սենյագ շինիմ, ըմ արրանք տրիմ էնտեխ, ըմ առուդուր էնիմ: Էն ժամանագ էդ տան միճից թունել գըցիս, միմճև իկա իմ սենյագի տագ՝ դուքս իդա: Էդպէս գհանդիբինք, մոր կ'ռնանք պայման գաբինք՝ իմալ փախնինք:

Չըմը գդեսնա Ուստա Նաջար առծի դուռ պացեց, Դունյա Գուգալ գմդնի փարդի էդև, դղեն էլ գլուխ գդնէ սեղնին, որրես քներ է: Գիկա դեսնա՛ դղեն գլուխ դրեր ը սեղնին, կ'սէ. «Լա՛վ է»: Դունյա Գուգալից խաբար չէ, այնինչ իրանք պայման գաբեր ին: Գէրտա շինէ սեդան, դղեն ախորժագով գուղէ, գէլնա - գէրտա: Գէրտա ջաշարան, գդեսնա՛ ընգերներ էգան, դէ՛ թադի սադ երիդասարդներ կեբցէ - իմցեր է, գապդմէ, օր հողամաս է առէ, գուզէ տուն շինէ: Ըդոնք կ'սիս. - Դէ՛ քու գործ չէ, իրգվա լուս՝ քու սենյագ գայնուգ գէդնի: Գէլնա երտա խանութ, կ'սէ. - Ուստա Նաջա՛ր, յըս վաջառագան մարտ իմ, էգեր իմ էս քադաք. տուն չունիմ, տե՛դ չունիմ, գուգիմ ընծի տաս մետր հող իդաս քու սենյագի գողկ, իմ արրանք դնիմ հօն, ծախիմ, յըս քգի փոքր ախպեր, դու ընծի՛ մենծ ախպեր: Գմդածէ. իդա - չիդա, գէրտա Դունյա Գուգալին գհարցու: Դունյա Գուգալ կ'սէ. - Քու դուն չավրի՛, էդ մարտ էդքան լավություն երեց, տու տաս մետր հող ի՞նճ է, օր չըս իդա: Վըլը, գհամաժապվի, դղեն գէրտա ընգերներուն կ'սէ, մույն ըրերին գիկան, կուլեր գգըրգին, գփորին, ֆուրդունչին ավագ գպերէ, մեզ ցեմենդ գպերէ, վերծ, մէ օրվա մեծ էդ շենք գկայնցուն, գժածկին, գապդրաստին: Արտեն գտեղավորվի էնտեխ: Գէրտա էն ծանոտ ընգերո՞ծ լէ գպերէ, գադսնի թունել գըցէ, օր միմագ էրգսով իմանան, ինք գէրտա գործի: Թունել գըցին, գդանին Դունյա Գուգալի սե-

նյագի դագ դուրս գիանին: Դունյա Գուզալ գտասա-վորէ, իսալին զքցէ վրեն, Ուստա Նաջար ըսկի իս-բաբ էլ չէղնի: Դղեն արտեն գտեղավորվի էղեխ. «Ի՞նձ էնին, օր հասնին իրար»: Գէբտա, որբես թե հարևա-նի ախճիզն է գուզէ, էն մողիզ ընգիր խորորտ գիդա իրան, կ'սէ. - Գոբանիս Դունյա Գուզալի մադնիք, ցուց գիդաս, կ'սիս. - Ուստա՛ Նաջար, էսօր մէ մադնիքմ' իմ առի բազարից, դարեր իմ, ըմ զնիզ հավենք ը, դես տու էլ գիավնի՞ս, էն օր կ'սէ. «Դա ը, բարով մա-շիք իրար», բիլագուկ լէ էդպես կենի՛ս, քոմր լէ: Դղեն զվերու Դունյա Գուզալից մադանին, զպերէ ցուց գի-դա Ուստա Նաջարին, կ'սէ. - Դե՛ս գիավնի՞ս: Ուստեն զշշմի. «Ա՛յ մարտ, էդի իմ շինած մադանին է, օր շի-նք իմ, իրա նշանած չիավնէ, դվեր ը դարեր իմ իմ կնգան»: Լա՛վ, - կ'սէ, - դու նստի հօս, յըս էլնամ դուրս իկամ: Օր գէլնա դուրս, վազ-վազ գէբտա դուն, յոտ դուռ գբանա - փազէ, միմչև գիասնի Դունյա Գուզա-լի մող, արտեն դղեն իրան տան միճով՝ գիասու մադ-նիք, գղնէ Դունյա Գուզալի մադ:

- Դունյա Գուզալ, հօ՞ղ իս, - գբոռա Ուստա Նա-ջար: - Հա՛, ի՞նձ է:

- Հոմ պի՛ր դեսնամ քու մադանին:

- Իսո՛ւս, Զրիստո՛ս, այ մարտ, մադանին իմ մադն է:

- Ա՛յ Դունյա Գուզալ, էդ մարտ պերեց մադանիմ՝ ցուց դվեց, ըսեց բազարից իմ առէ, ըմ նշանած հավ-նք ը: Նայեցի՛, էդի իմ շինած մադանին էր, օր չիավ-նավ, եիմի հանդէ քու մադ:

- Ա՛յ մարտ, մինազ տու ի՞ս ուստա, էլ ուրիշ ուս-տա չկա, բըլքի ուրիշից ը առէ, գնա՛, գնա՛ հըրլըլ վրեն, ըսէ՛ պարո՛վ մաշիք իրար: Վըլը գէրտա կ'սէ. - Մէ պար-ծի ձերանա՛ք, պարո՛վ վայելիք իրար: Աիսօր գպերէ բիլագուկ, էլի էդ տեսակ, էլի գիկա - կէրտա, բիլա-գուկ հանդէ թև, երբորտ օր գպերէ քոմր, գիկա՛ երմ-դէ կնգա մեծկ: Ել գշիվրի գայնի. «Ա՛յ մարտ, էս ի՞նձ պան է»: Էրգու օր գանցնի, դղեն գիկա, կ'սէ. - Ուս-տա Նաջա՛ր, էսօր իմ հարսնիքն է, տու էլ, որբես մենձ ախպեր, ըդի իկաս ներգա էղնիս: Դուն գողկին է. դր՛, ըմբես է գագմագերբէ, որբես թէ՛ հարևանի ախճիզն է: Դունյա Գուզալին աբտեն դաբեր իմ էդ դունը: Ուս-տա Նաջար գիկա դեսնա. «Յա՛, Դունյա Գուզալ հան-դէ օդի, գտառնա գիկա»: Հոմր ուստեն գիասնի դուն, առճի դուռ գբանա, Դունյա Գուզալ թունելով գէրտա իրան դեխ գայնի: Կ'սէ. - Դունյա Գուզալ՛ հօ՞ղ իս:

- Ա՛յ մարտ, իոտ տու քու իսելք չըս կորցէ, ո՞ր բղե էրտամ, յոտ դուռ իմ վրեն փազեր իս: - Ա՛յ կնի՛զ, - գէրտամ էնդե՛ղ, տու էնդեխ իս:

- Ա՛յ մարտ, - կ'սէ, - էլ իմ նման Դունյա Գուզալ չկա՞, յըս մինա՞զ իմ: Վերձ գիամոգէ, գիսպէ: Գիկան, գնս-տին սեղան, կուդին - գխմին, հարսնիք կենին, ուստի սիրդ թրուտ չիդա, էլի գէլնա - իկա, գիշէ՛ հանդէ տուն:

Գէրտա հարսնըդուն՝ հանդէ օնի, էլ վրիտեր բայտի, ի՞նձ էնը: Էդբեսով մէ ամիս գանցնի: դղեն կ'սէ. - Ուստա Նաջա՛ր, արտեն իմ աբրանք ծախեր իմ, ես էլ պսագ-վեր իմ, գուզիմ քոճիմ, էրտամ իմ էրգիր: Ուստա Նա-ջար էլ էդ գուզեր, կ'սեր. «Աստվա՛ծ ջան, եպ էդի կէր-տա, իմ սիրդ հանգստի»: Էլ չգիդէ, թր դղեն ու Դունյա Գուզալ ինձ է գիանին իրան գլուխ: Փեղից մէ նգար իմ շինէ, իսկական Դունյա Գուզալ, նույն շորերով, չուչելմ՝ իմ շինէ, հանէ դանիք՝ գանգցէ: Դղեն գիկա, կ'սէ. - Ուս-տա Նաջա՛ր, ֆայտոն բերիմ, բղի ըմ նշանած առնիմ, էրտանք: Ուստեն գիշէ Դունյա Գուզալ հնդէ նստուզ ֆայտոնի մեծ, ի՞նձ էնէ, կ'սէ. - Կայնե՛ք, բան իմ մոոցէ, մղնամ, բերիմ ու էրտանք: Ինք օր առճի դուռ գպանա, Դունյա Գուզալ գիճնի ֆայտոնից, թունելով գիկա իրան դեխ: Գէրտա ներս. - Դունյա Գուզալ՛, հօ՞ղ իս:

- Ա՛յ մաբտ, բր որդե՞ղ իմ, յոտ դուռ վրիս փագիր իս, բր ո՞ւր իմ, հանդիմ էստեղ:

Վերձաբես, բըլքի դաս անկամ գէբտա-գիկա՛ չիամոգվը: Դունյա Գուզալ կ'սէ. - Դէ օր տու չըս հա-վադա, յըս գէլնամ դանիք, տու դբսից գնայիս, օր ես հանդիմ դանիք: Ուստի սիրդ քիչմ՝ գիանգստի: Էլի գէլնա տուրս, գղեսնա՛ Դունյա Գուզալ հանդէ ֆայ-տոն նստուդ, գնայէ ֆայտոնին, գնայէ դանիք, գղես-նա, օր զնիզ հանդէ դանիքն է: Փառք քեզի աստ-ված, - կ'սէ, - Դունյա Գուզալ դանիքն է, իսկաբիս, գարող է էդրես պաներ շադ գա: Գնստին ու դէ բա-բամ՝ գէրտան ծովը պերան: Արտեն նավաբեդե հեղ իոսացեր է, գտեղափորվըմ, իրանց աբրանք գբառ-նան: Ուստա Նաջարն էլ գղնէ իրանց նավ, կ'սէ. - Դէ՛, բաբի ճամպա ձեզի, գնացի՛ք, ըարո՛վ վայելեք իրար:

Ըդոք գնստին նավ, գէրտան, ինք գնստի ֆայ-տոն, եղ գիկա, գբոռա. - Դունյա Գուզալ՛, ի՞նձ իս կայնէ, արի՛ ցած: Դունյա Գուզալ չիկա: Գէլնա դա-նիք, երմր ձեռ գիդա՛ թորր՝ պ գրնգնա: Գիշէ՛ փեղ է, ինք էլ էնդեխ սիրդ գպայտի, գմեռնի:

Թողնիք Ուստա Նաջարին մեռուզ, դառնանք ջիուդին: Տղեն օր գիասնի տեղ, ջիուդ կ'սէ. - Դունյա Գուզալ ի՞մն է, յըս իմ էդի պաջառ, օր տու կնացեր իս պերի: - Ա՛յ ջիուդ, - տու մենձ մարտ, տարիքով մարտ, ես իմ կացի, էդքան չարչարանքով պերի:

Կ'սէ. - Ես օր փող չիդենք, տու ո՞նց գէրտեր:

Վերձ, ջիուդ գէլնա էրտա թակավորի մող պողոք:

- Թակավոր՝ աբրած կենա, - կ'սէ, - օ՛վ է դես, դղեն էլնա՛ մոր սիրէ: Թակավոր գգարմանա. - էդ ին՞ճ խոսկ է:

- Հա՛, - կ'սէ, - իմ դղեն էլէ, իրան մորր գսիրէ:

Թակավոր մարտ գուդարգէ, գիկան դանին դղին: Գտանին - էրտան, թակավոր կ'սէ. - Ա՛յ դղա, էդ ի՞նձ բան է, տու ընչի՞ իս էս մարտու ընդանիքն սիրէ: - Թա-կավոր աբրած կենա, ես էդ մարտի ընդանիք չեմ սիրէ, էլ իմ ընդանիքն է: Դէ՛, ջիուդ վսջառազան մարտ է, օր

գզորէ, գկանճին քալադնին: Թակավոր կ'սէ. - Դարեք, էս երիտասարդի գլուխ կդրեք: Գտանին դուրս, գտգլոցուն, օր զըրգին, գտեսնան թակավորագան գոգբանդ հանդէ թև կաբուգ, գդառնան եդ գպերին, կ'սին. - Թակավոր արբած կենա, մեք իրավունք չունինք, չընք կ'ռնա էս մարտու գլուխ զըրգէ:

- Իմա՛լ:

- Յանդէ թակավորագան գոգբանդ կաբուգ: Կ'սէ.

- Բերեք տեսնամ: Գպերին, գնայէ, օր իրան թակավորագան գոգբանդն է, կ'սէ. - Այ տղա, եդ գոգբանդ քեզ ո՞րդէսից: Կ'սէ. - Իմ մամն է տվէ:

- Զու մամ որդե՞խն է, կ'սէ՝ էսի՛նչ տեխ:

- Յա՛, - թակավոր զընգնա գլխու. «էս ինչ տարին էս մէ ախճա հեդ մացեր իմ»: Յըմը կ'սէ. - Տարեք, ջիւղի գլուխ կդրեք: Նոր դդի վրեն գստիրէ, գպադմէ, թէ՛ հալ-հեկիատ եղպես եղավ. յըս օր ծնվեր իմ, ընծի բիջո գկանճեն, օր եղա դասնիինգ դարեգան, օրմ՝ ըսի՛ բիջո անուն չկա, ընչո՞ւ ընծի բիջո կ'սին: Ըսի օրմ՝. - Այ մեր, ո՞ւր է իմ հեր: Իրան եոր ցուց դվեց, ըսի. - Ըդի քու հերն է, բը իմ հերն ո՞ւր է, ըմ հոր տեղ ըսա: Նոր պադմեց, օր մէ թակավոր է եզէ՛ դավրեշ բաբայի շորերով, գիշեր մանցեր է իրան մող, եդ գոգբանդ ի՛նք է դվէ: Օր եղպես գ'սէ՛ թակավոր գփատտվի դդին, գհամպուրէ, գուրխնա, գջամպէ իրան ընդանիկն էլ գպերէ իկա, մոր տղին էլ Դունյա Գուգալի հեդ գգարկէ, թագն ու պսագ գէնին, իրանք գհասնին ուրանց մուրագին, տուք էլ՝ հասնիք ձեր մուրագին:

22 (24). ԱՐԱՄԱՅԻՍ

Սէ պառավ գնիգ գէղնի, մէ դդեմ՝ գունենը, անուն՝ Արամայիս: Շադ քըսիր գէղնին. դդեն գէրտա ամեն օր մեշից փեղ գպերէ, գտանէ բագար ծախէ, բերէ մոր պայէ: Օրմ՝ էլ գտեսնա՝ ծառի վրից մէ դուշ գթռնա, գէլնա ծառ գիշէ, պնի մեծ մէ հաղ հավգիտ կա, գառնէ եդ հավգիտ դնէ ծոց, շըլսգ գշգէ, գիկա դուն: Գառնէ եդ փեղ ու հավգիտ գէրտա րագար: Աէ ջիւղ գիկա, կ'սէ. - Այ դղա, եդ եավգիտ ծախո՞ւ է: Կ'սէ. - Յա: Ըրը կ'սէ. - Ի՞նչ իդամ: Դէ՛, ջեուդ գտեսնա, օր եդի անկին քար է, դդեն բանից բեխաբար: Կ'սէ. - Ադա՛, ինչ - օր իրա գինն է, է՛ն բդի իդաս: Ջեուդ գինա, թե դդեն գինա, օր եդի անկին քար է: Կ'սէ. - Օսկիմ՝ իդամ կիդա՞ս:

- Է՛, - կ'սէ, - Աղւս՛, իմ վրը ծա՞ղդ կէնիս:

- Չէ՛, - կ'սէ, - օսկիմ՝ կիդամ: Դդեն ուրախ-ուրախ գառնէ օսկին իկա, մոր կ'սէ. - Այ մեր, էսօր դարը էն հավգիտ մէ օսկով ծախեցի: Դէ՛, մերն էլ քըսիր կնիգ, չգինա, թը անկին քար ը, կ'սէ. - Այ՛ րալամ, թե կռնաս՝ եդ դշին ռոնէ բեր - եգո մեր տուն, շինենք խւսֆուգ, տնինք մեծ, մեր տան մեծ կածա, հեդեն՝ գծախինք: Վըլը, դդեն գէրտա, դուշ եընդէ բնի վրեն, փա-

լասմ՝ գքցէ՛ բռնէ դուշ իկա տուն, գշինէ խաֆուգ՝ դնէ մեծ, ամեն օր հավգիտմ՝ գտանէ ծախէ, էլ չէրտա մեշեն: Ամեն օր, եդ ջիւղ մեգ-մեգ օսկով՝ կառնէ եդ հավգտներ: Յարուր օսկի կիդա կառնէ հարուր հավգիտ, դէ՛, անկին քար է, գմդածէ, կ'սէ. «Ո՞նց էնիմ, օր եդ տղին խապիմ, եդ դուշ առնիմ ձեռքեն»: Ինչ գէնէ, դդեն դուշ չիդա, գէլնա էրտա թակավորի մող պողոք, կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա, էստեղ մէ դղա կա, անուն Աբամայիս է, քըսիր կնգամ՝ դղա է, մէ դուշ ունի, օր անկին քար է կածա, եդ դուշ քեզի է վայել, քու սենյագի մեծ անգին քար կածէ:

Թակավոր գկանչէ Արամայիսին, դդեն գէլնա էրտա:

- Թակավոր արբած կենա, - կ'սէ, - ընչի՞ իս ընծի կանչէ: Կ'սէ. - Լսեր իմ, մէ դուշ կա քու մող, եդի իմ պալադին է արժանի, գէրտաս պերիս:

Դդեն գլխու զընգնա, օր եդի ջիւղի բաներն է, ճար գկդբի, դէ՛ թակավոր է, ըսեց՝ ըսեց, գէրտա րեղէ ուլուշ, կիդա թակավորին: Թակավոր գվերու եդ դուշ, խւսֆուգ կդնէ էնտեղ, օրագան մէ անկին քար կածէ, շաղ գուրախսնա, կ'սէ. - Ըմ խըզինեն անկին քար չունեք, ի՛նչ լավ եղավ: Դդեն շաղ գմդածէ, կ'սէ. յըս բդի իմ հղիֆ հանիմ, դէ՛ ջիւղի դված օսկեք իրան մողն է, գտանէ ձեռքմ՝ լավ վաջառագանի շոր գիդա կաբել, գիկա գսկսէ գողուտուն էնել: Գէրտա թակավորի խըզինեն գկդբէ: Գէնին թընէ՛ չըն կ'ռնա գող բռնի: Ուրիշ թակավորներ գծիծղան եդ թակավորի վրեն. - Այ՛ մարտ, դու ի՛նչ թակավոր իս, օր քու քաղքի մեծ մէ գող կա, քու խըզինեն էլ կդրեր ը, դու չըս կ'ռնա բռնի:

Դդեն գհակնի վաջառագանի շորեր, գէրտա թակավորի մող, կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա, գիդե՞ս իմալ գպոնիս: Կ'սէ. - Ի՞մալ:

- Սէ դևա արրանք բարծ ու թող քաղքից դուրս. անդեր, անդիրագան բրախէ, բայց պաեագներ դի՛ր, եդ գող ուր եդնի՛ գիկա գողուտյան: Օր դևեն տարավ՝ գթռնին:

- Վըլը, - կ'սէ, - եդի լավ խրաղ է:

Իրգվան դևեն գբառնան, չորս գդրիծ դղաների կ'սէ. - Դարեք քաղաքից դուրս րրախեք, դուք պստդվեք, տեսնինք եդ գող օ՞վ է:

(Է՛, տեսնինք Արամայիս ի՞նչ գէնէ): Գէրտա դուն, գհակնի հասարագ շորեր, ուղելիք - մուղելիք, խմիչք գղնէ ջեբեր ու երկելով գէրտա: Պահագնին գիկան առնէ. - Ի՞նչ մարտ իս: - Է՛, - կ'սէ, - ես ձեզի մեռնիմ, անջախ գդա ձեզի, արեք քեֆմ՝ էնինք: Գմդածին. «Այ՛ մարտ, եդ մարտ խմուգ մարտ է, ջերեր լիք ուղելիք-խմելիք», վըլը, գնստին. գուդին-խմին մինչև ուշ կիշեր, թը եպ գող իկը՝ բռնին: Արամայիս տու Արամայիս, լա՛վ գխմցու ըղբանց, մինչև կգլորվին քնին: Արամայիս դևեն գքաշէ պերէ, արրանք գդելավորցու, դևեն գքցէ կեդին մորտէ, գքերտէ, գմանդրէ գլա կարսներ ու գշարէ

հոն: Գլուսնա: Առավոր պահագնին գելնան, ինչ էլնան. ոչ դևա, ոչ մարտ, ոչ մադաթ: Քոռ - փոշման գերտան թակավորին գալադմին, թե հալ-հեկիատ՝ էսպես օյին խաղցավ մեր գլուխ եղ գող: Ըր՝ ի՞նչ էնինք: Վըլը, Արամայիս գելնա միսօր, գիակնի նորից վաջառագանի շորեր, գիկա թակավորի մող:

- Թակավոր արբած կենա, - կ'սէ, - ի՞նճ էդավ, գող բոնի՞ք: Թակավոր կ'սէ. - էլ մ'հաղցու, գող պահագները խմցրէ, դենն էլ անհայդ կորուզ է, չկա:

- Է՛, կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա. - գող հիմի դենն մորտեր է, լցէ կարսներ: Գնա մէ ջադու պառավ՝ գող, թող էրտա դէկ միս գղնա:

Վըլը թակավոր գկանճէ մէ ջադու պառավ, կ'սէ. - Պառավ, էքբան օսկի կիդամ քեզի, միան աու ման իկաս, բըլքեմ դէկ ջանդագ գղնաս: Աէ հաղ էլ փեչադ գիդա, կ'սէ. - Որդեխից հանիս դէկ միս՝ փեչատ գգըրգիս դրան, (դը՛, չէ՞ Արամայիսն ը սովրցէ): Գելնա Արամայիսն էլ գերաա, մէ հաղ էդպես փեչադ գսարկէ, նույն ձէկ, գիակնի քոչող շորեր, գելնա դանիք: Գելնա դանիք, գղեսնա՞ ինչ պառավ հարց ու փորձով գիկա կայնի իրանց դուռ: Մեր դուռ կէդնի: Գիկա կ'սէ. - Բարև, քույրի՞ց ջան:

- Բարով, հըգա՛ր րարի:

- Քո՛ւր ջան, - կ'սէ, - ձեր դուն ըսկի դէկ միս չկա՞, իմ դղեն հըղը յոտ դարի հիվանդ է. կուտեկան յաբա է թալէ վրեն, կսին, օր դէկ միս ուղէ՞ գսախնա:

Կ'սէ. - Ա՛յ քուրս, մեր դուն դէկ միս ի՞նճ գործ ունի:

Դղեն գիճնա դանքից, կ'սէ. - Յը՛, պառավ, ի՞նճ կա: Կ'սէ. - Բալի՛ց ջան, էգա դէկ մսի համար, հարցքի, քու մեր ըսեց՝ չկա՛:

- Իմա՞լ չկա, մեր դուն լիք դէկ միս է:

- Ըբը քու մեր ըսեց՝ չկա՛:

- Յա՛, - կ'սէ, - էգո, կիդամ: Պառավին գբերէ ներս, կ'սէ. - Պառավ, միս կիդամ, րայց քու մէ թէ՛ գկողիմ: Պառավ գշիվրի. ի՞նճ էնէ:

- Է՛, - կ'սէ, - ջայնամ, թըղ մէ թև լէ չէդնի: Գպերէ դղեն պառվի աղբրագ լիք միս գլա, պառվի թև լէ գկողի ու գղնէ ջամպու: Պառավ գելնա արնթաթախ, դուռ գփեչադէ ու գերաա: Օր գերաա, Արամայիս լէ գելնա էղենն, մեզ-մեզ դուռ փեչադկով գերաա, գերաա գիասնի թակավորի դըրգահին, էն էլ գփեչադէ ու գթորգէ իկա: Պառավ գերաա թակավորին աջքալուսեք կիդա, կ'սէ. - Միս բերեր իմ: Թակավոր գուռախսնա, գելնան օր իկան գողի դուն, որ մէ տուն գերտան՝ փեչադ, վեքճ, չըն կ'ոնա գղնա, դէ՛, պառվու թև լէ կղրեր ին: Ի՞նճ էնէ թակավոր, օսկին կիդա պառվին, խրգէ տուն: Էրգու օր գընցնա, Արամայիս գելնա իկա թակավորի մող: Կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա, գողին գղա՞ք:

- Է՛, - կ'սէ, - էդ անիրավ պառվու թև կղրեր է, սաղ դոներ լէ փեչադեր է, բըլքեմ իմ դուռն էլ փեչադեր է,

չկ'ոցանք գղանք: Կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա, բան՝ էլ ըսիմ: Եթե քու ախճիգ դանիս քաղաքից դուրս, չադր գըրգիս, քու ախճիգ դրիս չադրի աագ, էդ գող ուր էղնի, կերաա քու ախճագ մող, էդ ժամանագ կ'ոնաս գողին բոնիս: - Վըլը, - ըսեց, - ըդի լավ խրադ է:

Գհանէ ախճիգ քաղքից դուրս, չադր գգըրգէ, պահագնին գղնէ, ինք գիկա: Արամայիսն էլ գիկա իբան պաղրաստություն գղեսնա, իրգուն էլի գվերու ահակին ուղեւիք - խմեւիք, գերաա: Էլի պահագնին գիկան առճև: Էլի գիսապէ պուլորին, գխմցու, ինք գմղնա թակավորի ախճագ չադր: Ախճիգ գղեսնա, օր մէ երիդասարդ էգավ:

- Ա՛յ դղա, ի՞նճ մարտ իս: Կ'սէ. - Ես էն գողն իմ, էգեր իմ քու մող գողության: Վերճ, ախճագ մող գքնի, գելնա օր իկա՝ ախճիգ թև գպոնէ: Դղեն խիտրի է, գպերէ պառվու թև իղը ախճագ ձեռ, (ընգից կաբել է դուրս), ինք գթորգէ գերտա՞ որբես դրսու հաշիվ: Դէ՛, գիշեր է, գժըժխէ տեսնա՞ պառվու թևն է չաղքից կաբուզ: Քոռ - փոշման, գթորգէ լուսուն էրտա, դէ՛, արտեն ախճագ մող էլ քներ է, ախճիգ գերելսովնա, ինն ամիս, ինն օր գլոանա՞ ախճիգ մէ տղա գուեննա: Դղեն գէղնի համարյա տարեգան, Արամայիս գելնա էրտա թակավորի մող, կ'սէ. - Թակավոր արբած կենա, ես օր քեզ ըսի՞ չադր գըրգիս, ախճիգ տանիս հոն, գող բոնիս, ի՞նճ էդավ, գող բոնի՞ք:

- Տո՛, - կ'սէ, - Վագն անցի, էդ ավագագ, շան որաին իմ ախճագ մողն էլ քներ է, հիմա էլ մէ աղա է բերէ, ի՞նճ էնիմ, չկիղեն: Կ'սէ. - Գիղես ի՞նճ էրա, քաղքից դուրս դուրան - դուզ է, մե՛նճ սեղան շինէ, թող ամփողջ քաղաք իկա սեղանի վրեն, ինչքես հարսանիքի սեղանին, - կ'սէ, - թող քու ախճիգն ուղեւու ժամանագ բոնէ տղի թև ու մեզ-մեզ ջերգա ման իկա ժողովրդի մեճ, ուր էղնի՞ էդ տղեն իրան հոր գ'գղնա, արուն գքաշէ:

- Վըլը՛, էդի լավ խելոք խոսք է: Միսօր թակավոր հայդարարություն կիդա, ճաշ գալադրաստին, սեղան գշինին քաղքից դուրս, դուրան դաշաի մեջ: Է՛, թապեր ին քաղքցիք՝ հերաով ջերգա-ջերգա սաուզ ին, Արամայիսն էլ պալտոմ՝ է հակէ, նաբասաագմ՝ էլ դրեր է ծոց գացէ, որբես թէ խեղջ մարտ է: Ուրեմս, ախճիգ գպոնէ տղի թև, մեզ-մեզ ջերգա ման գիկա, տղեն գերտա դէբի հեր, էդի նաբաստագի գլուխ ցուց կիդա, օր ցուց կիդա, դէ՛ էրեխս է, գվախենա: Էդպեսով, գմիամղցու, նաբաստագ գթողէ ժողովրդի մեճ ու ինք գաոնէ տղեն ու գփախնի, ժողովուրտ գխառվին իբար, հա՛ նարաստագ, հա՛ նաբաստագ էն գիշին՝ դղեն չկա, ուր ման գիկան՝ չըն գղնա, էլի քոռ - փոշման, եղ գիկան: Արամայիս էլի գերտա, հակնի վաջառագանի շորեր, գերտա թակավորի մող:

- Թակավոր արբած կենա, գողին գղա՞ք:

- Տո ո՛ւր գղնանք, դղեն էլ գողցավ: Կ'սէ. - Յըս

դուքյան մեծ: Օրմ՝ լը նախընտրու գնիգ դղին գըսը.

- Ա՛յ բալամ, էլի կնը շըլազմ՝ կազ սիը, դար շու-
գին ծախը, առ կիլում ալուը, էրգու հադ լը՝ ընգուզ,
օրեգան ըղքան մգի բու ը, գաբըվինք: Ըղքես, դղեն
եղմնօր գերտը: Օղբերուց - օրմ՝ լը դղեն կագիմ՝ դագ
գղեսնը երկու վիշապ օծ եղմտը գովին, մեգ սիվ ը,
մեգ՝ գարմիր: Դղեն գընծնի գարմիր օծի յան, գս-
պանը սիվ օծուն: Գարմիր օծ գիկը փաթթվի դղի օղ-
միր, գիլսկցու, ըր դղեն էղտը իր էղիվ: Գարմիր օծ
դղին գղանը օծերի թակավորի մող: Տու մ՛ըսը, ըղի
օծերի թակավորի դղեն ը: Ջամախն դղին գսովըծու,
գըսը. - Ըը թակավոր ըսը՝ ի՞նճ գուզիս, ըսը. - Քու
պեղնի հո՛ւլ լից ըմ պեղան: Ըղենց լը գեղնի: Ըղ օղ
դղեն ուշ գիկը դուն, մեր գըսը. - Ա՛յ լաո, օրի՞ ուշա-
ցաը, սիրդս տառավ գղեգիմ՝ հադ:

- Ի՞նճ էնիմ, քը՛նի եանի, քամին դառավ. - գըսը
դղեն ու գ՛գաըմըի, կույնմ՝ գիդը, մեգ՝ գառնը, ամճ-
նալով մամուն գըսը.

- Ա՛յ մեը, էլի կնը Ֆլան քաղեի թակավորի ախ-
ճիգ ուզը ընծի:

- Լաո, տու քու խիլկ թոցի՞ր իս, թակավոր մգի
ի՞նալ ախճիգ գիդը:

- Տու կնը ուզը, ինճ էղնելու ը՝ գեղնի, - գըսը դղեն:
Գէլի մեր փոխվի, գերտը, եըմը քոռ ու փոշման
յըդ գիկը, դղրս գըսը.

- Է՛, լաո, ընգը քու խելկին կացի, թակավոր ըմալ
պայման ը գտըը, օր էղնելու պան չէ. գըսը. - Քառսուն
օրվա մեճ՝ օսկի պալատ մը գանգցու, գիդամ ախճիգ:

Դղեն հուլ գըքը պեղան, մուտ ու լուս՝ գալատ
գ՛գանգցու: Ջաըմանք գվերու թակավորին, պայծ
ի՞նճ գըոնը ի՞նճ էնը, գէլի ախճիգ գիդը դղին: Ըղուք
ուղախ, իըանց հըմդին գարրվին: Օրմ՝ լը դղեն գեր-
տը ավչության, գղեսնը՝ խիղջ բառար մը ջամախն
նստուգ, գիդըը, գպերը դուն:

Տու մ՛ըսը՝ ըղ բառաբ կախարդ գեղնի, գիեղեվը,
թը դղեն ուրը ը գտըը հուլ: Կիշիր դղեն հուլ գիանը,
գտըը պաժսգի մը մեճ: Գէլի բառաբ մուտ ու լուս՝
կողմը ըղ եուլ, գերտը: Տիման լուսուն՝ դղի մեր գղես-
նը, օղ իըանց առաճվա դունն ին. ոչ պալատ գը, ոչ
եարս, դղեն լը ուշքաթափ ընգուգ ը կեղին:

Դղի շունն ու գադուն գէլին ընգնին ջամալը, գեր-
տան, ըր հուլ կընան, թըճը քառսուն օր ըը թմի՝ դղեն
գմեռնի: Շաղ ու քիճ գերտան, գիլսնին մէ միծ թակա-
վորություն: Գերտան ըղ թակավորի պալատի գողեիր
գֆոֆոան: Սիրուն հաըս մը գեղնի շուշըբընդ գայնուգ,
վոագ գճանճըն իըանց շունն ու գադուն, գըսը՝ հա՛խ,
նհա՛խ, ըղուք էգիր ին եուլն ը կաշին: Տու մ՛ըսը, կա-
խարդ բառաբ պեբիր ը եուլ, ծախի թակավորի վրեն:

Ըղ եարս գէլի կիշերով, թոկ գըլը շանն ու գադ-
վին, գկողմը եուլ, գիդը ըղուց, գըսը՝ կացեք: Շունն

ու գադուն գընգնին ջամալը, հըմը ջամալեն գ՛գոմին
հուլի վրեն: Գադուն գառնը եուլ. մէ ձգից գմդի, մյու-
սից գէլի, հըմը գիլսնին ճրի պերան, չգըոնը ճուր
ընծնի, շուն չընցու գադվին: Օղի գադուն գնվմը,
գերտը ճրի մէ ձեը, գիկը մյուս ձեը: Թոճուն մը՝ գլսը
ըղուը ծեն, գիդըը, գտըը ուր մեճկին, գընցու ճուր:
Օղի եադմ՝ լը գ՛գոմին շունն ու գադուն, հըմը խատր
գէնին դիրուն. վերճի օրն ը, թը եուլ չիլսուն՝ դղեն
գմեռնի: Գթողին իըանց գռիվ, վագ-վագ գիլսնին
դուն: Չըղ հըսնելուն՝ գադուն հուլ գթըլը դղի պերան:
Դղեն աճկիը գպանը, դեսնը՝ նույն ըր պալատ, ըր
բախճեն, ըր մամ, ըր գնիգ: Գէնը քեֆ, ուղախուչուն,
շան գգանգցու տոան մէ յան, գադվին՝ մյուս: Օբա-
գան ըղուց թըժը միս գիդը, ըր լավ բըեին, հուլ չկող-
ման, չէ՞ ուր գյանկ ըղուր մեճն էր:

25 (27). ՆԱԽԱՐԱՐՈՒ ԽԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մեկ նախընտրու կեղի, էտի տավար
կժողվա, կերթա չու: Չըմա կանթնա, կիւանա ուր եը-
բան, օղ խաց ուտա: Կտիսնա՝ տավար հուշտ կեղին:
Կիլիշկա՝ մեկ աղվես մըջ տավրին: Կթողա ուր խաց,
կընգնի աղվեսու էղեվ: Աղվես կփախի կմտի մեկ գա-
ղի մեջ: Խովիվ կմտի, կտիսնա մեկ ամարաթ, խողը
մեջ սեղաններ եըմեն փողուկ են, ինչ ասված ստեղ-
ծեը ա՝ վրեն կա: Նախընտրու ձեռ կտա՝ մեկ դուռ կպաց-
վի, կիլիշկա տիսնա՝ օթախ եըմեն օսկի: Կմտի օս-
կին կժողվա, կիգա տոան մոտ, օղ տուս էլնա, կտիս-
նա՝ մեկ փիլիւսն խութիկ, կասա. «Խսոր միջի ճղա-
դուն, փիլիւսն քարերեն լէ քիչ մէ լցիմ յեմ հըբան,
տանիմ իմ տղեն թըխ ուղիսնա»: Պուլ մէ էտա քաղե-
րեն կլցա հըրնի մեջ, մեկ լէ ձեռ կթալս, եըմա՝ ձեռ
կկպի խութուն: Մութ կտա, նախընտրու կմնա էտենց,
ի՛նչ կանա՝ ձեռ չփրցի: Տու մի՞ ըսա, էտի հաըամրա-
շու ամարաթն ա, էտան քառսուն ձիավոր կեղի, եի-
ըան ձիավորներով կթա ավար կէնա, կբեղա լցա
տուն: Չաըամբաշին մեկ գիլմորի կղըկա, կասա.

- Կնա ման աղի, իլիշկա ամաըաթի կողքը մաըտ
չմտի նես:

Ձիմվոր կթա կպպտի, մարդ չկա, կմտի նես, կտիս-
նա՝ նախընտրու ձեռ կպէ խութուն: Կասա. - Ի՞նչ կէնէս:
Կասա. - Ես նախընտրու եմ, մեկ աղվեսի հեղեվ տվի էկավ
էստեղ կողուսավ. ես ձեռս ի թալի իդա խութին, օղ քիչ
մէ էտա փիլիւսն քարերեն տանի յեմ տղին, ձեռս ի
կպավ մնաց էդպես, յեմ տավար մնաց անտեր: Ձիմ-
վոր կտառնա Չարամբաշուն կասա. - Չարամբաշի՛, մէ
խատ բիծա նախընտրու էկէ, կպէ սնդկին:

Կէլին, իրաըու խետ կիգան ամաըաթ: Չաըամբա-
շին կասա.

- Բիծա՛, ընչի՞ իս էկէ դըտի, մենք էրթանք խղի

տներ թալմինք, տու եկեր ես յեմ ամարա՞թ թալմես:
Բերեք խօր վիզ կտրե՛ք:

- Քու ռախտ ընեմ, Չարամրաշի՛, յեմ վիզ մ'կտրե՛.
Էրեխի տեր իմ, էտա ճլվլան քարեր կտանիմ յեմ
տղին, օր խաղ էնա, ուղխնա:

- Լա՛վ, ռիծա, իղա դորուն ռան չըմ էնա, հըմա
չէղնիմ, չիմանամ էլ իկաս, թըճը՝ քու վիզ կկղրիմ:
հյաթը՝ քըց գոր՝ էլ շադ ա, էսօր քե խաթր էնիմ, ա՛ռ
գքու ժողված օսկին, քարեր, կնա՛ խտա տեխեն, էլ
չէրասս, թըճը՝ վերճ վաղ կէղի:

Նախըճին գիկա, ժողվա ուր տավար, գիկա տուն,
հըմա քոչին կպաղմէ հըմեն պաղմուչուն: Անանց մե-
գել օր, նախըճին կքշա տավար սար, էլի կտիսնա՝
աղվես էկա՛վ մտավ մըչ տավրին: Կընգնա աղվսու
հեղեվ, կէրտա մտի գաղեն: Չարամրաշու գինվոր գի-
կա կտիսնա ինօղ, կասա. - Բիծա՛, չէ՞ Էրեգ հարամ-
րաշին քե խնայեց, ընչի՞ ես էկե:

Կասա. - Վալա, ընգա աղվեսու խետ էկա:

Նախըճին կտիսնա, օր հողի մէ խոր մէ կա, լիք
մարտու կլուխ ա մեչ, հով էկէ, կլուխ չլղերին՝ լցէ
հօն: Չարամրաշին գիկա, կտիսնա ռիծին հօղ, կա-
սա. - Չէ՞ ես Էրեգ քե թամրխեցի՛ չիգա՛ս, տու հօրի՞
իս էգէ, հըմի քու վիզ կ'կղրիմ:

- Աստված սիրես, էրեխատեր իմ, էլ չըմ իգա:

Չարամրաշին իղա հաղուն էլ խաթր կէնա, հըմա
երորդ հաղուն գիկա կտիսնա՝ ռիծեն էլի հօղի, թուր
կթալա վիզ գկղրա, քցա էն խոր:

Նախըճու կնիկ ու տղեն կիրիշկեն՝ ռիծեն չկա,
գէլին էրտան տավար ժողվին, իգան: Լուսուն ընդա
տղեն, էտա անուն Ասլան կէղի, կժողվա տավար գէ-
լի սար, կասա. - Էրտամ՝ տիսնամ ի՞նճ էղավ իմ խեր:

Վախտ մէ գընցնա, կիրիշկա՝ մեկ աղվես գիկա,
մտի տավրի մեչ, կիղա հեղև, կէթա մտի էն մույն գա-
ղեն: Կիրիշկա տիսնա՝ մեկ ամարաթ, էնոր մեչ՝ լիք
օսկի, արծաթ: Կէթա կկայնի էն խորի վրեն, կտիս-
նա՝ մենճ քար մէ կա վըր ռերնին, ինքն էլ փախե-
վան, ջոջ տղա կէղի, կվերցու էտա քար, կտիսնա՝
խոր գլուխ էտատեխ: Արուն կգարկա ուր գլուխ, կի-
րիշկա՝ պատեն մեկ թուր կա կախուկ, կվերցա էտա
թուր, կմտնա տան քամակ: Չարամրաշու գինվոր
կ'կա, կպտուտա, կէթա: Կասա. - Աարտ չկար: Վախտ
մէ գընցնա, Ասլան կիրիշկա, օր քառսուն գինվոր ա-
վար-գավար շալկուգ՝ գիկան: Աեկ-մեկ կգարկա, գին-
վորներու գլուխ կկղրա: Կտիսնա՝ էտոնց էղեն Չա-
րամրաշին կիգա, էնոր էլ կգարկա, վիզ կես կ'կղրա,
կես կմնա վրեն: Ասլան կթողա ջանդկներ, կէթա:
Նախըճու կնիկ կ'կա ուր տղի տիման, կասա. - Տղա
լա՛ո, ո՞ւր կացիր: Կասա. - Իմ խեր սպաներ ին, կա-
ցի իմ խոր վրեժ առա: Կասա. - Աարե՛ ջան, տու կայ-
նի տավրի հ'առեչ, ես էրտամ պան պերիմ:

Աեր կկայնի տավրի հ'առեչ, վախտ մէ գընցնա, աղ-
վես էլի գընգնա տավրի մեչ: Նախըճու կնիկ գընգնա
հեղեվ, գիկա մտի գաղեն: Կնիկ մեկ պատից կլսա, ծեռ
կիղա՝ պատ կպացվի, մեկ յարալու ջանդակ կտիսնա:
Էտի Չարամրաշու ջանդակ կէղի, մէ կերպ կխասկցու,
օր նախըճի մէ ինճ հանեց ուր կլուլա: Կնիկ կրերա էնոր
ուր տուն, մարկի մէ քոչեն կպախա: Օրմ՝, էրկու, իրեք՝
էտա մարտ կսաղնա: Օրմ՝ էլ նախըճու կնկան կասա.

- Արի՛ առնենք հիրար, քեզնից լավին չըմ գտնա:

Տղեն կէթա չուեր, կպտուտա, գիկա: Օրմ՝ էլ ուր
մոր կասա.

- Մարե՛, իմ խոր սպանվելուց հեղեվ տու շատ իս
լավցէ, չաղցէ:

- Լա ո, ի՞նչն ա պակաս, օր չըչաղնամ:

Վախտ մէ գընցնա էտա կնկան մեկ տղա կէղի,
կթողա էնօր Չարամրաշու մոտ, հըմա վախ գընգնա
ուր սիրտ, Ասլանից կվախենա:

Տղեն օր-օրի կջոջնա, կնիկ վախու կփաթթա
տղին, կղնա ճամփու մէ վրեն: Ասլան իրիգուն գիկա
տիսնա՝ մեկ խրեղեն էրեխա, ռարուրով դրուկ ճամ-
փու վրա, շատ կուրիսնա, կգրկա գիկա տուն, կասա.

- Աարե՛ ջան, էտա տղեն պախա, խովվներ կա-
ցեր ին սար, էտա խորոդիգ ռարուր թողեր ին: Ես
երկու էժ կսլերիմ, կաթ կթա, պախա էտոր, խեր կե-
նես: Տղեն կէղի տասնիսինգ տարեկան, Ասլան խտոր
ասսու չափ կսիրա: Օրմ՝ էլ Չարամրաշին կասա.

- Բո՛լ ա, ես էսման վախով արրիմ, Ասլան օր ըն-
ծի տիսնա, կիգա իմ վիզ կ'կղրա: Ա՛յ կնիկ, արի տու
էտոր ասա. - Ասլան ջան, էսօր մնա տուն, քու շորեր
լվամ, քե ճաշ էփեմ, թու ա էղքան չարչովիս: Էտպես
խարա, մենք էնօր կթոցնենք, մեզի մէ խատ թու ա,
իսօր էլ կենենք մեր մուլքին տեր, ես լէ արիսին կար-
րիմ, մեր կարգվիլն էլ՝ կալենցուք:

Էս եղմեն խոսկ ու խորատեն պզտի տղեն կլսա,
ուր կլխու կալած գիմանա: Էքսի օր մեր կասա.

- Ասլան ջան, թա տու հըմեն օր կէթաս, ընծի
մենակ կթողես, մնա՛, քու շորեր լվամ, քե շահեմ -
պախեմ, չէ՞ քու մեղն եմ: Օրմ՝ էլ քե շնորհքին չպա-
խեցի, էտա կրկանոցն է, օր տվիր ես ընծի մենճցէ, էլ
վրես է չիրիշկա, ի՞նչալ էնեմ:

Ասլան կավտնա, էտ օր չէթա:

Աեր կպերա ճաշ կլցա, թույն կլցա մեչ, կտնա Աս-
լանի հ'առեչ, մեկն էլ իրա հ'առեչ, մեկն էլ՝ փոքր
տղին: Չըմա պզտի տղեն, արղեն ամեն ինչ գիմա,
կվեղցա թասեր կփոխա: Աեր կուտա էտ ճաշ՝ կընգ-
նի: Ասլան կասա.

- Աարե՛, քո ըղխտ ընեմ, ի՞նչ էղավ քե:

- Լա՛ո, ես մահախի ի քու ե՛առեչ, - եղմեն եղելութեն
կպատմա, կասա. - Էն երեխեն քե փրկեց ու կմեռնի:
Չօղ պզղի ախպերն էլ հըմեն կպաղմա, կասա. - Էս պա-

տի են յան Հարամրաշին ա, էտի իմ խերն ա, պայց օր տու ընծի ճամրուց ըրերի, ես ըրերիստութեն չենեմ:

Կէլմին երկու ախպեր, կսպանեն Հարամրաշուն ու զընգնին ճամպա կերթան: Կուզին էրթան ուրիշ քաղաք մէ աարին: Քաղաք մէ կիսանին, կտիսնան, օր էտատեխի թակավոր միտեր ա, խալի ժողվեր են: Կերթան կայնին էտատեխ: Դուշ մէ պաց կթողին, ում կլիսին կայնավ՝ էնոր էլ թակավոր կենեն: Էտա դուշ իրեք հաղ կկայնի աիծիկ ախպոր կլիսին: Ի՞նչ ենեն, կպերին իտոր կենեն քաղքի թակավոր, Ասլան էլ կէդի էնոր օգնական: Ասանից իրեք խնծոր կընգնա. մեկ Ասլանին, մեկ՝ թագա թակավորին, մեկն էլ՝ լսողաց:

26 (28). ԻՐԵՔ ԸՆԳԵՐ

Մի մարտ, գվերու էրգու ընգեր, կէդնին իրեք, կէրտան գողութիւն: Կէրտան մի ուրիշ գյուղ, կէրտան մի տեղ գիշերելու: Էդ մարտն՝ տան տերն, գիսարցու կ'սա. - Տղե՛ք ջան, օ՞վ եք, որդեղացի՞, ո՞ւր կէրտաք: Բա. - Էգեր ինք, կէրտանք մզի աշխադանքի: Կ'սա. - Տղե՛ք, դուք աշխադանքի համար չէ կէրտեք, սո՛ւղ կենեք, կա-չկա՝ կէրտաք գողութիւն. լավ չեք ենէ, Է-գեք ամեգիդ մեգ-մեգ օսկի տամ՝ դարձեք կացեք ձեր տներ, գողութիւն լավ պան չէ՛:

- Չէ՛, - կ'սին, - մենք գողութիւն չէրտանք, կէրտանք աշխադանքի:

Էդ մարտ կ'սա. - Սպասե՛ք, ձգի պադմիմ իմ գլխի էգած: Գնասի իրա պադմութիւն գենա, կ'սա, - Ես էլ ձե՛ր պես. իրեք ընգեր ենք, կնացինք գողութիւն, մղանք գիշեր մէ մաղարա, ըդի քնինք, մեգ էլ տեսանք, իրիգուն մի սուրու օջիսար էգա՛վ լցփսվ էդ մղարեն, մէ հաղ էլ՝ մէ աչքեն դն էգավ հեղկից, էգավ, քարով լավ դրեց դուռ, էգավ հող-հող էրեց, ըսեց. - Ա՛, ըստեղ մարտ կա, մարտու հող գ'կա, - Օ՞վ իք, ի՞նչ իք, էգեք ներգայացեք:

Կ'սա. - Սենք էգանք ներգայացանք: Էլավ մէ լավ կրագ էրեց, մէ լավ փոս կարեց, լոմ դրեց կրագ, կարմրավ, էլավ ըրեց են մեգին, իմ մէ ընգերո՞՞ւ, ըրեց լոմ գըրգեց՝ խորովեց ըդրան: Էդի կերավ, էլավ ըսավ, - Տուք էլ քնեք, գիշեր գէլիմ կուդիմ: Էլսնք գացինք քնանք: Մինչն կես գիշեր նորից էլավ, էլավ էլի կրագ վառեց, լոմ էլի կարմրեց, տվեց իմ մեգել ընգերո՞՞ւ, են էլ էդպես վերճացուց: Մնացի ես: - Հեյ վա՛խ, - ըսեցի, - Ես ի՞նչ պան էր էղավ, մենք ընգանք էս դևի պերան: Կ'սա. - Էն էլ կերավ, քնավ, ըայց լոմ հլը կարմիր էր, էլա ես էլ ոխկ էրեցի, վերցրի էդ կարմրուգ լոմ, տարա կոխի էդ թափագոգի աճկ: Էդի էտեխ թարդաց, ընգավ: Ես կնացի պաղգա: Պարգա, մինչն լուսացավ, ղրեմն, էդ մեծ քար, օր կա դոան դեմ՝ չըմ կ'ոնա. ոչ կ'ոնամ ըանամ, ոչ էլ կ'ոնամ էլմիմ, ինչ ըդի

էնիմ: Ես էլ, - կ'սա, - դրան մի ների կա, զանգուլսգ-ներ կախուգ ա վիգ, էլս դրան մոդտեցի, դրա փոստ կարեցի իմ վրեն, զանգուլագներ կախի իմ վզեն ու զնգոդալով էգա օջիսի առեմ: - Հա՛, - ըսավ դև, - հիմա տուռ գրանամ, դու գէլմիս: Տուռ պացեց, ես զնգոդալով էգա, ծիռ գարգեց իմ մեծկին, ըսավ, - Դէ՛ տու գնա, ես հիմա զգդնիմ ըդրան: Ես օր տուրս էլս, ըռացի. - Թափագո՛գ, ես արտեն պրծա էլա: Հեյ վա՛խ, - ըսեց, - ուրիմն տու էլս՞ր: Էդի սիրդ պայտավ ու սադգավ: Ես օջիսար հանեցի դուռս, դարձա ըդ քունջ ու պուջախ խուգարգեցի. գնացի վերև, տեսա մէ փոքը տուռ կար, էտ տուռն օր պածեծի, մի սիրուն ախճիգ, էսպես, ձեռներ ծալուգ՝ նստուգ էր էտեխ:

- Ա՛յ մարտ, - ըսավ, - որդեղի՞ց էգաղ, դև իմացավ, հիմա քգի գիտրովա կուդա: Ըսի. - Դևին ես խորովեր իմ, թէ տու լավ պան գիդես, ընծի պադմա: Կ'սա. - Ընծի գողով պերեր ը էտեխ: Դէ՛, - ըսի, - դևի հարստութիւն ո՞րդեղ ը, վե՛ր կաց, էրտանք: Ուրեմն, վերցրի էդ դևի հարստութիւն, է՛դ ախճիգ, է՛դ սուրու օջիսար, էգա: Տղե՛ք ջան, ախճի ջան, արի՛, - կ'սա, - էսի իմ առաջի կինն ա, ճի՛շտ ա, կնիգ:

- Հա՛, - կ'սա, - ճիշտ ա:

- Դէ՛, տղեք ջան մեգ-մեգ օսկի լէ կիդամ՝ դարձեք կացեք, գողութիւն լավ չէ՛:

- Չէ՛, - կ'սին, - կերթանք մենք աշխադանքի:

- Դէ՛ լավ, իմ երգորդ գողութիւն պադմիմ: Դէ՛, գող մարտ չստրի. էդ ունիցածս խարջի, ծախսի. Էս էնի, Էն էրի, թալան-թուլան՝ վերճացավ. նորից կնացի, ընծի էրգու լավ ընգեր գրա, էլա՛՝ ըդի էրտանք գողութիւն, տուք լավ անգաջ էրեք, տղեք ջան: Վերցրի կնացի, հասանք մէ սայման, անարատ տեղ ու, հասանք էտեխ, տեսանք. ոչ մի տուն, ոչ մի պան չկա: Մեգ էլ տեսանք մի հաղ ծիավոր, մի հաղ տաժի, (էն փոքը շներ, օր կա) էնի հեղ, յափնջին ձեռ, զենքեր ձեռ՝ էգավ,

- Հա՛, - ըսավ, - ավագագներ, ուրիմն, տուք էգեր իք իմ սայման, հիմը ձեր գլխի վերճ կդամ: Կանչեց - պերեց մէ խոր հոր փորեց, մինչն մեր վիգ, մեգ հորեց էտեխ ու կնաց: Մի ժամ հեղո, էդ տաժին էգավ, իմ մի ընգերո՞՞ւ էտեխ ծագեց, թոկեր քաշեց կերավ, գնաց: Էդ մարդն էտեխ մեռավ: Մնաց մէ ժամանագ, տաժին նորից էգավ, իմ մյուս ընգերո՞՞ւ լէ էդպես վերճացրեց. թոկեր ծագեց, քաշեց կերավ, թողեց գնաց: Մնացի ես, տղեք ջան, մէ որոշ ժամանագ ախով-վախով մնացի, տաժին էգավ: Էգավ, էդա ըդի ընծի ըոնա՝ Ես ոխկ էրեցի, ըրեանս քգի տաժու ագանք: Ագանցից ըոնեցի, շուն իր գլոխ տարավ-ըրեց էս կողմ, է՛ն կողմ, մեգ էլ իմ մէ ծեռ՝ պացվավ: Ա՛յ ծեռ օր պացվավ՝ ըոնեցի տաժու ըոգ, խեխտեցի: Ես էտեխից էլա, էլա կնացի, կնացի, էտեխից կրագ էրևաց, կնացի էդ մարտու տուն, օր մզի էդպես էրեց: Էդ մարտու կնիգ էգավ իմ առեմ, - ըսեց. -

Այ՛ մարտ, տու ինչ մարտ իս, հիմա իմ մարտ իմացավ, անպայման քզի կոոր-կոոր կենա: Ըսի. - Ո՛ւր ա քու մարտ: Ըսեց. - Քնուգ ա: Կացի եղ մարտուն էլ վերճացրի, էլա ըդրա ունեցածն էլ, ըդրա ծին, եղ կինն էլ վերցրի, պերի: Կ'սա. - Կանչե՛ք իմ երգորորտ կնիգ իկա: Երգորորդ կնի՛գ, ճի՞շտ ա, - կ'սա, - էսքան բանից հեղո իմ երգորորտ գողություն՝ դու իս: Կ'սա. - Ճի՞շտ ա: Կ'սա. - Տղե՛ք ջան, լավ կեղնի, էլեք կնացե՛ք, տուք գողություն չկ'ոնաք էնիք, էգեք մեզ-մեզ օսկի էլ կիդամ ձեզի, առեք - կնացե՛ք: Վերձ, մեզ-մեզ օսկի էլ կիդա տղերանց, էլի ատկազ կենին՝ չէ՛ օր չէ՛: - Լավ, - կ'սա. - իմ երրորդ պատմություն կենիմ. էս անկամ՝ էլի՛ էրգու ընգեր ճարեցի, կնացի: Կնացինք մե ուրիշ ուղղությամբ: Կնացինք հասանք մի լիճ, եղ լիճ բղի ընցնինք էն կողմ՝ Լտեխի գյուղեր: Բերեցինք, էղեխ ամտառ կար, փեղ-մեղ սարկեցինք մեզի, նստանք եղ փեղերի վրա, շարժվանք: Կնացինք հըսանք եղ գեղի մոդ լէ՛ մե հաղ լեռ կար, ջուր կերթեր ըդրա տոգով զընցներ: Կնացինք, լողկեն խալեցինք. իմ մի ընգեր ընգավ ջուր, խեխտփսվ: Կնացինք: Տղե՛ք ջան, լավ լսեք, կնացինք մոռեցանք համարյա գյուղին, իմ մյուս ընգեր լէ ընգավ, խեխտվավ, Ես մնացի մինազ, ի՛նձ էնեմ. հասա եղ գյուղի մոդ, փեղեր կաբեցի, էլա գաղտնի կնացի Լտեխ: Ըդրանց սովորություն ուրիշ ա: Ես էլ չկ'ոնամ եղ տառնամ, ըսի. - էլ ի՛նձ կ'ոնամ գողություն էնիմ, կնացի ըսի. - էրե՛ք ընծի նախրճի, արրի՛մ, չկ'ոնամ դառնամ էրտամ: էղա նախրճորդ. մե ժամանազ մացի, եղ գեղի նախագան մեռավ: Ես առա եղ նախագի կնիգ: Մնաց մե ժամանազ. մե մարտ մեռավ, դրան իրա կնգա հեղ տարած-քցած գաղեն: Իմ կին էլ մեռավ, ընծի էլ իմ կնոջ հեղ, քառասուն օրվա պաշար դրին, տարան քցին գաղեն: էղ կին օր Լտեխի էր՝ ելը սաղ էր, բերինք մեր պաշար իրարու հեղ կերանք, սպասինք, մինչև մեռնինք: Մի օր, օսկոռի կրծելու ձեն առա, ինչ-օր մի շուն օսկոռ է կրծեր: էլա կնացի, եղ կին էլ իմ հեղեկից ռոնհչո՛վ էգավ, գնացի տեսնիմ՝ աղվես Լտեխի ջանդգներ ա կուդա: Բռնեցի աղվեսու պոչ, էգանք Լտեխից դուրս էլանք: էղ կնգան էլ վերցրի, պավագանի մեռելներու օսկի-մոսկի, էգանք էղ իմ շինած նավի մոդ, էգանք: Կանչե՛ք իմ երրորդ կնիգ իկա: Տղե՛ք ջան, էս էլ իմ երրորդ կնիգն ա: Կանչեք իրեք կնիգն էլ իրերեք կայնցեք, տղե՛ք ջան, եղ գողության պաջառով՝ էս իրեք կնիգ բերեր իմ:

- Ախպե՛ր, - կ'սին, - հալա՛լ է քզի, մենք չընք կ'ոնա գողություն էնի, գտառնանք էրտանք:

27 (29). ԲԱՐԻ ԹԱԿԱՎՈՐ

Գեղնի մե ռարի թակավոր, ժողովրտի մասին շաղ գողածէ, էնքան ռարուտուն կենէ, օր օվ ինձ կուգէ՛ չինայէ, կի՛դա: էնքան գրածնէ, օր գըըսիբնա, գնմա

մէ ձի, գէլի վերու եղ ձին, իրան վեշ գբառնա, գվերու իրան ընդանիք, էրգու դղեն, զընգնա ջամպա: Գէրտա, գէրտա, գղեսնա՝ մարտմ՝ գըմ ձեռ, վագ-վագ դեմեն գիկա:

- Բա՛րև:

- Բա՛րև, - կ'սէ, - դղա՛ ջան, ո՛ւր է գէրտա: - Տո, - կսէ, - հասկցեր իմ, մե թակավոր Լտեխի բարուտուն է կենէ, նբաստ կիդա ժողովրտին, էրտամ, բալի մե ձիմ՝ առնիմ, գըմ կա՛ ձի չկա: Կսէ. - էղ թակավոր յըս իմ, էս ձին էլ քեզի էղնի, - ձին էլ կիդա եղ մարտուն, ինք գրոնէ դղի թև, կնգա հեղ զընգնան ջամպա: Գիշեր կիդա վրեն, գմդին մե մեշա տեխ, գշինին իրանց կրագ, գնստին կրագի առճև ու կուղին իրանց հաց: Մե բազըգան գիկա, օր Լտեխով ընցնա, գղեսնա կրագ կերևա, գէրտա դեսնա՝ մե ընդանիկ. մարտն է, էրգու էրեխան, մե հաղ էլ սիրուն կնիգ, դէ՛ թակավորի կնիգ է: Աճկ կկրի եղ կնգան, կ'սէ. - Ո՛նց էնիմ, օր խապիմ, եղ կնիգ դանիմ: Գէրտա մշագին գջամպէ կ'սէ. - Գնա իմնարէ, ըսա. - Բագրգան էգեղ է, կինն էլ՝ եղդին, էրեխով է. կազադվի, ուրիշ ընդանիկ չկանէ, թող քու կին իկա՝ ազադէ: Գիսապին, գիկան եղ կնգան գղանին: Թակավորն էլ թե գինա, իսկաբես, բղի էրտա - իկա: Դա՛ գսպասէ, չկա՛, հա՛ գսպասէ, չկա՛, գիկա դեսնա. ոչ ռագրգան, ոչ ընդանիկ, ոչ պան: Ի՛նձ էնէ. գառնէ եղ էրգու էրեխան, զընգնա ջամպա: Գէրտա գիսնդրի մե ջրի, գշլգէ էրեխին. մեզ գանցու ջրի էնտին, գիկա, օր մյուս էրեխեն շլգէ տանէ, գէրտա միճև ջրի մեջտեխ գեսսնի, գղեսնա՝ գել դարավ էրեխան: Ինք օր գղեսնա՝ գմուրի, եղ մյուսն էլ գքցէ ջուր ու գէլնա ընգնա գիլու էղև: է՛, գըռնա՞՞ Եասնի գիլուն: Աստու աճողուտուն է՛ն գեղնի, օր գել չուդէ էրեխեն, գիսնդրի մե սուրու օջիսի, շներ զընգնան էղև. գել գքցէ էրեխեն, գիսիսնի: Չորան օր գմողենա՝ մե սիրուն դղա է, ինք էլ էրեխա չունի, կ'սէ. - Աստված էղ էրեխին ջամպեց, դանիմ էրտամ ռայիմ: Թող չոբան էղ էրեխեն բայէ, մեք դառնանք՝ ջրի միճուն: Ըն էլ գէրտա ջրի հեղ, մողիգ գեղնի ջաղծին, գէրտա, գէրտա գառնէ ջախծի նավին՝ գ՛գայնի, ջուր գէլնա ու թափի, ջաղած գ՛գայնի: Ջաղծբան գէլնա դեսնա՝ մե էրեխա է, էգէ առէ նավի պերան: Գքաշէ, էրեխան գղանէ դուն, կ'սէ. - Գնի՛գ, մեք էրեխա չունինք, էս էրեխան բայինք: Ըն էլ էնդեխ գրայէ:

Ուրեմս, մեք դառնանք թակավորին: Գկորցնէ գնիգ էլ, էրեխա էլ, մըլուլ, մոլրուգ զընգնա ջամպա: Գէրտա, գէրտա, գեսսնի մե անձանոտ քաղաք, գղեսնա, էղ քաղքի թակավոր մեռեր է: Ժողովուրտ դուշ է քցէ, թե ում գլիուն նստավ՝ էն գեղնի թակավոր: Դուշ գիկա տրէ եղ մարտու գլիուն: Էղի թող իրան թակավորուտյուն էնէ, մեք դառնանք՝ դողց: Դղեկնին օր գմեծնան, գիսնդրին, գեղնին դասվեց-դասնյոթ դարե-

գան, չորքանն էլ, ջաղծբան էլ ջոգ-ջոգ գպերին իղան էդ թակավորի մոդ ծառա: Դէ՛, թակավոր չկիդէ, օր իրան դղեկն ին. մեզ գելն է դարէ, մեզ՝ ջուր, ի՞նչ գիդէ: Գանցնի ժամանազմ՝ մէ բագրգան գիկա էդ թակավորուայուն, քաղքից տուրս չադր գգարգէ, իրան աբրանք գթապէ, գիկա թակավորի մոդ խոնախ: Գիստրէ կ'սէ. - Թակավոր աբրած կենա, էրգու ծառա իդաս, իմ մշագներ բեգրուգ ին, իկան իմ աբրնքին բախագ էդնին, մինձն առավող էլնամ, իմ աբրանկ պառնամ - էրտամ: Թակավոր գելնա էդ էրգու դղին գջամպէ: Գիկան էտելա. էդ էրգու դղեն գաշխադին, հարց ու փործ գէնին. մեզ կ'սէ. - Չորքան գիլու բերնից է առէ ընծի, մեզ էլ՝ կ'սէ. - Յր'ս էլ ջաղծբնի դդա իմ, նավից է հանէ ընծի, ջաղծի նավից: Օդի գհիշին իրանց գլխու գալած, գէլին իրար ախպեր, գփատտվին իրար: Դու մ'ըսէ, մերն էլ հանդէ չադրի դագ, գլսէ էդ սլոր, դէ՛, իրան էլ՝ բագրգան է իսապէ դարէ: Գկանձէ դղոց, կ'սէ. - Լա ո, յոս ծոր մերն իմ, ընծի էլ բագրգան իսապեց պերեց, բր ծեր հերն ո՞ւր է:

- Վըլը, - Կ'սէ, - մեք չկիդենք. ընծի գիլու պերնից չորքանն է առէ, ընծի էլ՝ ջաղծբանն է հանէ ջաղծի նավից. թե մեր հեր ո՞ւր գորավ, չկիդենք: Էլ օդ գփատտվին իրարու, գիլան, գուրախանան, դէ՛, գիշեր է, գպարգին իրանց մոր գոխկեր, գքնին: Առավող բագրգան գիկա դեսնա՝ ծառաներ հանդին իրան ընդանիկի գոխկեր քնուգ: Գերտա թակավորին բողոք, թե քու ծառաներ էգեր ին ըմ պաղիվ ավրէ, հանդին ըմ ընդանիքի գոխկեր քնուգ, արի՛ դես: Թակավոր գկադղի, գկանձէ կ'սէ. - Էրգուսիդ գլուխ լէ գգրոգիմ, ընչո՞ւ իք էդ մարտու ընդանիկ գանիտ էրէ: Կ'սին. - Թակավոր աբրած կենա, էդի մեր մերն է:

- Ի՞մալ ծեր մերն է:

- Հա՛, - կ'սին, - մեր մէր էդ բագրգանն է իսապէ դարէ. մեզիս չորքանն է առէ գիլու բերնից, մեզիս էլ՝ ջաղծբանն է հանէ ջախծի նավից, մեր հերն էլ բեգուման գորեր է:

Հեր գրնգմա գլխու, օր էդի իրան ընդանիկն է, ըդ էլ՝ իրան դղեկն ին: Գ՛գանձէ բագրգանին, կսէ. - Շանորտի՛, տու ուրիշի ընդանիկ իսապի դարար, հիմի պաղվի՞ց է գխոսաս:

Գ՛գանձէ ջըլըղդնի, գիդա բագրգանի գլուխ գրգիլ, աբրանք լէ գպերին կուդին - խմին: Հօս է կ'սին՝ լավուտուն էնէ, քցէ ճուր, չէ՛, իրան ընդանիկ գդավ:

28 (30). ՀՈՎՎԻ ԱՆՃԻԳԸ

Մի թակավոր գմահանր, ուր տղեն արտեն քսան տարեգան կեդնի, ուրեմն, գպերին կարգին թակավոր: Էդ թակավորին ժողովուրդ կ'սին. - Պետք է ամուսնանաս, որբեզի էրեխա էդնի քգի ժառանգորդ:

- Ես կամուսնանամ, բայց չըսիք, թե ում առնիմ, չս-

րարգիք. ծեր կործ չէ. ում ախճիգ կառնիմ՝ կառնիմ:

Թակավոր գելնա էրտա որսի, մէ չորքնի տոնով գրնցնի, մի ախճիգ նստած գէդնի տուտ, ծեռագործ կէնա: Թակավորին էդի դուր գիկա, գիկա կ'սա. - Լա՛վ, բայց հեղո կ'սիմ ու՛մ բղի առնիմ:

Մի օր թակավոր գելնա մինագ իկա հովվի տուն, կ'սա. - Հովիվ ախպեր, ես էգեր իմ, օր քու ախճիգ ամուսնանա ինձ հեդ, էղնա թակուհի: Հովիվ կ'սա. - Թակավոր աբրած կէնա, ախճիգ գիդի, ջրու ա գնացէ:

Թակավոր գմնա մինչև ախճիգ գ'կա, կ'սա. - Հովվի ախճիգ, ես գուգիմ ինձ հեդ ամուսնանաս, թակուհի դառնաս:

- Քու կամքն է, - կ'սա ախճիգ: Գելնա թակավոր կերթա քանիմ՝ կնիգ, ֆայտոն գպերա, գիկան հովվի ախճգան թակուհու շորեր գհակուն, գտանին պալատ: Գտանին պալատ, տարիմ՝ գմնա, հովվի ախճիգ մէ տղա էրեխա գունենա: Տարին գլրանր, թակավոր գիրամայր. - Պղի ըդ տղեն տանի՛ք, գլուխ գրոգիք:

Գիկան, թակավոր որոշեր ը՛տղին տանին գլխադին: Ջալատներ գիկան, էրեխեն քնուգ ը, մորն կ'սին, օր թակավոր հրամայեք ա՛տղին բղի տանիք գլխադինք:

- Դէ՛ - կ'սա, - օր իրա էրածն ը՛ ի՛նք գիդի, սպասեք էրեխեն գարթնի, կուրծք իդամ, սոված չէրտա, տու՛ք գիդեք: Էդպես գեդնի, գվերուն էրեխեն գտանին, գմնա հովվի ախճիգ էդպես մղգդալով: Տարին գլրանր, մէ ախճիգ էլ գունենա, ախճիգն էլ նույնությամբ՝ գտանին գլխադելու: Քսան տարի թակավոր էդպես առանց ժառանգ գմնա: Քսան տարուց հեղո, կ'սա. - Հովվի ախճիգ, ես պետք է ամուսնանամ, այսինչ թակավորի ախճիգն է, կերթամ պերիմ ընծի կին:

Կ'սա. - Թակավոր աբրած կենա, դու՛ գիդես:

Արտեն թակուհին՝ սիրո չորացեր ը, ընքան մղգդացեր ը՛ էլ էրեխա չբերա, գրգվեր ը էրեխից: Գելին - գերտան իրեք հարուր ծիավորով, գէլի բղի էրտա ուրիշ թակավորի ախճիգ բերա:

- Հովվի ախճիգ, - կ'սա, - ես իրեք հարուր ծիավորով կերտամ ըմ հարսնացուն գպերիմ: Ցուցագ գ'կրա, էսքան մարտ գիրավիրիս, բուրդին արժանի նվերներ գպադրաստիս, օր հարսանիքից հեղո՝ տանք հյուրերին: - Դո՛ւ գիդես, քու կամքն ա, - կ'սա ախճիգ:

Թակավոր կերտա. մի ամիս, էրգու ամիս, իրեք ամիս չի՛կա, գուշանա, մեզ էլ իսաբար կէնա թե՛ հովվի ախճիգ, մենք գալիս ենք, թող գան դիմավորելու: Թակավորի սինողն ը, վրգիրն ը գելին թակավորին դիմավորելու, կերտան գպերին հարս, հարսնախպեր գնստցուն: Թակավոր հարսանիք գբանա, կ'սա. - Հովվի ախճիգ, վաղվանից գհակնիս քու շորեր, գերտաս քու հոր տուն:

Կ'սա. - Դու գիդես, թակավոր աբրած կենա, թույլ տո՛ւր, ես էլ մի էրգու խոսք ըսիմ. - Թակավոր աբրած

կենա, դու իմ էրեխաներ տարար գլխսդեցիր, ես թողի քու կամքին: Հիմա էլ քու հրամաններ պոլոր կադարեր իմ, էսօր էլ քու հարսանիքն է, ինձ ինչպիսի տանջանք էլ տվեցիր՝ ես ընտուկնեցի: Բայց էս քնքուշ օրյորդն օր բերեր իս, դու պետք է գգաս, որ դրա հեղ ենքես չվարվիս, ինչպես իմ հեղ իս վարվել, վարվիս ենքես, օր հեղագայում ուրիշ թակավորների մե՛ծ ամոտով չեղնիս:

Եղ խոսք կ'սա, - դէ՛, - կ'սա, - ծեգի հաջողություն, ծեր կերած-խմած անուշ եղնի, ես կերտամ իմ հոր տուն:

Հովվի ախճիգ գշարժվի դեբի տուռ՝ թակավոր կ'սա. - Հովվի ախճիգ, հլը եղ տարծի, մէ խոսք ըսիմ:

Հովվի ախճիգ եղ գտառնա, գկարգադրա. - Դէ՛, հովվի ախճգան՝ նորից թակուհու շոր բերեք, հագցրեք: Ուրեմն, գէլնա բաժագաճառ կ'սա, թե էսքան բանից հեղո, հովվի ախճիգ ընծնից չդժգոհեց, էսպիսի առաջարկություն էրեց, օր էս ախճգա հեղ վարվիմ ենքես, ինչպես իր կամքն ը:

- Հովվի ախճիգ, - էս ախճիգ օր կա, օր ես բերեր իմ, էս քնքուշ օրյորդ՝ քու ախճիգն ը, էս հարսնախպեր լէ՛ քու տղեն ը, ուղարգեր իմ այսինչ թակավորություն, թակավորագան կրթություն ա վերցրած, հիմի բերեր իմ: Հիմա իրավունք ունիս վայելելու:

Ուրեմն, հարսանիք գշարունագին, կերուխում կէնին: Թակուհին նորից մնաց թակուհի, իրանք կերան - խմին, անուշ եղնի, ծեգ էլ՝ հաջողություն եղնի:

29 (31). ՈՒՆՉՊԱՐԻ ՍԽՃԻԳԸ

Մարտու մը մեզ՝ ուներ ուտ ախճիգ, գին ու մարտով՝ դաս անծ են: Լավ չըն գըռնը աբրի, մարտ գաշխատեր, չէին գարող իրանց գառավարել: Գինը՝ խելացի ընտանիկ էր, մի օր ըսեց. - Ա՛յ մարտ, կնը թակավորից մէ հողագողոր խնդորէ, բըլքեն գարողանանք ըդ վիջակից տուրս իկանք, հողի հեղ առատուր լավ պանը, բըլքեն գարողանանք լավ աբրինք: Մարտ էլավ, կնաց թակավորի մող, պարս դվեց: Թակավոր գարմացավ. - էս ի՞նձ ախկաղ մարտ ը էգի: Ըսեց. - թակավոր ապրած գենա, յըս մէ խնդրանք ունիմ, էգեր իմ քեզ մող: Ունեն ուտ ապճիգ, կին ու մարտով՝ դաս անծ իք. գաշխագինք թըլը՝ չէնք գըռնը աբրի: Ի՞նձ գեղնի, հողագողորմ՝ իդաս մգի, բըլքեն էրտանկ բուտկամ՝ը շինինք ընտեխ, վար ու ցանք ենինք, բոստան ցանինք, թեգուգ ինչ-որ ը՝ հողով աբբվինք:

Ըսավ. - Ի՞նձ ունիս: Ըսավ. - Ունիմ ուտ ախճիգ, գին ու մարտ:

Էս թակավոր (չմոռնամ ըսիմ) ինքը ագաբ թակավոր էր, չալիահաս մարտ, պայծ ագաղ էր. չըր ամուսնանը այն բաղջառով, օր իրան մագիր, վըգիր, ադայի, բեգի ախճիգներ գառաճարգեն, պայց ինք

գըսեր. - Մէ աշխադավոր, խելացի, հըսկցող, դնարար ախճիգ մը ընծի եղներ: Թակավոր մղածեց, մղածեց էս մարտու խոսքերի վրա, ըսեց. «Դեսնես ըդրա ուտ ախճիգների մե՛ծ մեզմ՝ խելացի չէ՞դնի», և էդ մտքով մղածեց ըսեց.

- Հա, գընտառաճեն քեզի, դեխմ՝ գիդամ քզի, կնը քզի դուն շինը, վար ու ցանք ենը, աբրի: Դվեց քաղաքի ծայրամասում ագաղ դեխ մը, ըսեց. - Շինը քզի դուն, աբրի: Մարտ էլավ կնաց հողամաս, քանդեց փիղաղով, ուր պաղվալային հարգ շինեց: Առավող մարտ ու գին կացին գեսան՝ մէ չոբան ըդդեխ օջխար ը գարծցու:

- Պա՛րև, չոբան ախպեր: Ըսեց. - Պա՛րև, չըս իմանը օ՛վ ը հոս փորի: Ըսեց. - Յըս իմ ենի: Ըսավ. - Տու չըս կի՛նը, օր ըդի ադայի օխճարի ճանապարհն ը: Բդի իդաս օխճարի արծեք:

- Ա՛յ չոբան ախպեր, յըս ախկաղ մարտ իմ, ընծնից վա՛զն արի:

- Հիմը գերտամ ըսիմ ադային՝ քու գաշին քերտը: Ադան էգավ էրգու փեղ գըրգեց ըդ մարտուն՝ դը հա՛նը օխճարի արծեք:

Ըդ մարտ ըսեց. - Ա՛յ մարտ, յըս ախկաղ մարտ իմ, դասանծ իք, իլաջ չկը մըր վրեն, ոչինչ չունիմ, վազն արի:

- Չէ՛, - ըսեց, - քզի բդի դանիմ թակավորի մող: Բդի վջարիս ըմ օխճարի արծեք:

Քըքըցնելով դարավ թակավորի մող: Թակավոր ընտունեց, դեսավ, օր էրեգվա մարտն էր, ըսեց. - Ի՞նձ է բաղախ:

Ադան ըսեց. - էս ավագագ մարտ էգեր ը, փոս ը փորէ, ըմ օխճար ընգէ սաղգէ, օխճարի արծեք չի՛ղը:

- Ադա՛, - ըսեց, - թող կնը, յըս իմ դվի հողամաս էդ մարտուն:

Ադան՝ պառլամենտի անտամ էր: Թակավոր ըսեց. - Ի՞նձն է աշխարհի թանգ պան: Ադան ըսավ. - Անենաթանգ պան՝ հարստությունն ը:

- Ռանչալո՛ր, - ըսավ, - ի՞նձն ը ամենաթանգ պան:

Ռամիգ ըսեց. - Աշխարհի թանգ պան՝ առողջությունն ը, մարտ օր առողջ էդավ, հարստություն ինք իրան գիկը:

- Դեսա՛ր, - ըսավ, - քեզանից խելոք բաղասխուսենց, վա՛զն արի էդ մարտուց:

- Չէ՛, - ըսավ, - բդի ըմ օխճարի արծեք իղը:

Ադան վագ չէգավ:

- Մէ հարց լը իդան. - Աշխարհի մե՛ծ ի՞նձն ը չաղ պան:

Ադան ըսավ. - Յըս խոգմ՝ ունիմ, թիգ մը ուր ճարբն ը, ընտրից չաղ պան չկը՝

Տարծավ ռամիգին, ըսավ. - Ռամիգ, ի՞նձն է աշխարհի մե՛ծ ամենաչաղ պան: Ըսավ. - Իմ անխելք ինելքով, յըս թը կինամ, աշխարհի մե՛ծ ամենաչաղ պան՝

հողն ը. մարտուն ըղհող, անասունին գշտացնող, հող
իս էլի, հող տառնաս, հողից չսող պան չկը աշխարհը:

- Դեսա՞ր,- ըսավ,- աղը՛, քեզանից խելացի րա-
դասխանեց, թող կնը, ըդ մարտուց վա՛զն արի:

Աղան նորից գորեց, ընդեց:

- Աղա՛, - ըսավ, - մէ հարց լը իդամ, աշխարհքի
մեծ ը՞նճն ը ամենաարագընթացի՞ց պան:

Աղան ըսավ. - Զի մը ունիմ, ուր վըտկ գտրը զան-
գուն, մընգըլ միւնչն փոխադրը մընգըլ զանգուն՝
գիւսնի եվըոպա:

Տայրծավ ոամիգին. - Ռամի՛գ, աշխարհքի մեծ
ի՞նճն ը ամենաարագընթացի՞ց պան:

- Ներեցե՛ք, - յըս կարծում իմ, ըմ անխելք խել-
քով, աշխարհքի մեծ ամենաարագընթացի՞ց պան՝
միտքն ը, մարտու մտքից արագընթացի՞ց պան չկը,
արևի ճառագապներեց, լուսի էներգիայից առավել
արագընթաց. միտքն այս ըոպեխս էստեխս ը, մի ըորէ
հեղո՞ գթոնի աշխարհքից-աշխարք: Յըս գղնում իմ,
ամենաարագ՝ մարտու միտքն ը: Թակավորն ըսավ.

- Աղա՛, վա՛զն արի ըդ մարտից, քեզանից խելացի
մաղտ ը և էդ հողամասը ըդի ըդ մարտ դուն - դեխ
սաղկը, արրի՛: Աղան նորից ժխտեց: Ըսավ. - Աղը՛,
քեզ գրանդարգիմ, գիտացում կսռավարությունից:

Աղան հըվըքեց ուրին, հեռացավ: Տարծավ ոա-
միգին ըսավ. - Ռամի՛գ, էս մտքերը որտեղի՞ց կիղես:
Ըսավ. - մէ խելացի ախճի՞ց ունիմ, ինք գգարտը, յըս
գլսիմ, երպեմն ինք գպացադրը՝ յըս գիւսկնամ, ըմ
մեծ ախճի՞ցն ը:

Ռամի՛գ, - ըսավ, - եթե գարելի է, քառասուն հադ
հավգիտ գիդամ, գդանիս իդաս քու ախճան, թող
կրտան տրը, ծակ հանին, ճուղ տառնը, էս գալող շը-
պատ, - ըսավ, - ինձ մող հույրեր գան, գուզըմ ճոխ
սեղան ըղղրաստիմ իրանց համար. դարեր երգը-
նեցից դելեգատներ ին, սեղանի վրը ճուղի միս էղնի:

Ռամի՞ց ըսավ. - Թակավոր արըած գենը, պան չու-
նիմ ըսելու, դանիմ, պայց որքան կինամ՝, մէ շապատ-
վա մեծ՝ ճուղ տժվայր տուրս իկը, իմ ըսածով, քսան-
մեզ օր ըդի էղնի, իրեք շըպաթ:

- Յըս, - ըսավ, - չըմ իմանը, գդանիս գէղտաս, քու
ախճան գիդաս էդ հավգտներ, թող կրտան տրը, էս
գալող շապատ իկան տրվին սեղանի վրը:

Խեղք ոամի՞ց մարտը մոլորվուգ, ծվեր մադի մեծ
լցրեց, վերցրեց կնաց իր դնդեսութիւն մեծ: Ախճի՞ց
դեսավ՝ հայրը շաղ դիխոր ը:

- Պարա ջան, - ըսեց, - ի՞նճ ը ըղղըհի:

- Ա՛յ որտի ջան, ի՞նճ ըսիմ, ադայից ործը, ընգը
թակավորի փորձանքի մեծ. Դար, - գըսը, - քառսուն
ծու դու՛ն, քու ախճի՞ց թող կրտան տրը, ճուղ հանը,
ճղեր մեծնան, տրվին սեղանին, կալող շապատ՝ դե-
լեգադներ ունիմ դարպեր երգըներից, ճոխ սեղան

գազմելու համար:

Ախճի՞ց ըսեց. - Բարա ջան, հնարավոր ը. մը մղա-
ծը: Տարծի կնը թակավորին ըսը. - Մենք ախկատ
մաղտ ինք. սերմացու չունինք, պան չունինք, եթե
գաղելի յը, մէ փութ գարի դու՛ր մեզ, դանինք ցանինք,
պուսնը, գանճնը՝ ճրինք, հըսնի՛ հնձինք, գալսինք,
ստանանք ըդ գարի ըրըք, իդանք ծակերին՝ դառնան
ճղեր, մեծնան, իկան արվին սեղանի վրեն:

Տարծի՛ հենց հիմը, մէ փուղ գարի ուզը՝ արի:
Ռամի՞ցը եղառածավ կնաց: Թակավոր շաղ գարմա-
ծավ. «Ի՞նճ էգավ»:

- Թակավոր արրած գենը՝, ըմ ախճիկ էսրես պան
ը գըսը, ըսավ. - Մէ փուղ գարի դու՛ր դանինք ցա-
նինք. պուսնը, գանճնը՝ ճրինք, հըսնը՝ հնձինք, գալ-
սինք, գարին եգամուղ էղնի, իդանք ծակերին, մեն-
ծանան, պերինք մորտինք, տրիս սեղանների վրը:

- Օ՞վ ըսեց: Ըսեց. - Ըմ ախճի՞ց ըսեց: - Գարելի՞ յը,
քու ախճա հիղ ներգայանք պալատ: Ըսավ. - Ախր, ին-
ճի՞ համար: - Գուզըմ, - ըսավ. - ծըր ախճան դեսնամ:

Կնաց ոամի՞ց ըսեց. - Լա՛ո, էլի՛ էրտանք պալատ,
թակավոր գանճեր ը մզի, էրտանք պալատ:

Ախճի՞ցն ու հայր էգան պալատ, հայրը կնաց
խրաղ գայնավ: Թակավոր ըսեց.

- Ախճի՞ց ջան, ի՞նճն ը աշխրքի ամենալավ պան:
- Քնելն ը:

Թակավոր շաղ գարմածավ, որովհեղև հայրն
ըսավ՝ աշխարկի մեծ ամենալավ պան մարտու առող-
ջությունն ը: Թը ինճո՞ւ ախճի՞ց ըղրես ըսեց: Ըսավ. -
Ինջրե՞ս թը՝ քնելն ը:

- Թակավոր ջան, ինչքան հոգս, դաղը ու ցավ գու-
նենաս, քնած ժամին՝ գմոռնաս, չըս հիշը և դա՛ առող-
ջությունն ը:

Պերեց - գարեց առողջության հեղ ըդ խելացի ախ-
ճի՞ց: Էրգու հարց էլ դվեց, ախճի՞ց ջիշտ ըղղասխանեց:

- Ռամի՞գ, - ըսավ, - մի ըորէ գարելի յը սպասիս
տուռ, յըս քու ախճան էրգու ուրիշ հարց իղամ:

Ռամի՞ց տուրս էգավ, սպասեց:

- Ախճի՞ց ջան, տու չսփախաս իս, գարելի՞ յը քգի
ամուսնացնենք թակավորի ծառաներից մեզի հետ,
ինչքան չէղնի թակավորի ծառա յը, գօկնին քու ծնող-
ներին, գարե՛ք:

- Թակավոր արրած գենը՝, - ըսավ, - ըդի ըմ ծնող-
ների գամքն ը և աստու գամքն ը, եթե ըախտ վի-
ջազվի, ըդի ըմ ծնողների գամքն ը:

Թակավոր շաղ մղածեց, չէ՛ ինք ազար թակա-
վոր էր, գուզեր մէ նամուսով, ըղղվով, դնդեսվար,
խելացի ախճի՞ցմ՝ առներ, (երանի թը մոր ախճի՞ցներ
պուլոր լը ըդ խելքին էղնեն, խելացի ընդանիկ ամ-
րագաս էղներ): Քիչ մը հեղո ըսեց. - Ինչ ցավցում
գըու կլուխ, մի՛նճն հիմը ինձ համար անմեղ օրտի իս

էղի, հիմը մի ուրիշ առաջարկ ունիմ: Ներողություն աստօնց, յըս գուզըմ կընամ մի նամուսով, բաղով, հորով-մորով ախճիգ մը, առավել՝ չըմ գըռնը կընը, պացի քեզանից: Համաձա՞յն իս ինձ հետ, ամուսնանանք, տառնանք թակավոր-թակուհի:

Տարծյալ ախճիգ խելացի ձևով բաղասխանեց. - Այ՛ թակավոր, էդ հարց ինձանից շաղ պարօրը, ըմ ծնողներըց հարցը, ասսու գամքն ը, բախտի հարց ը:

Թակավոր ուսմիզին գանճեց: Էգան էրգսով գանան:

- Ախճիգ ջան, - ըսեց, - մննագ մէ պայմանով ամուսնանանք, իմ պացագայության ժամանագ, - ըսավ, - թակավոր - թակուհի ինք, ո՛չ մի քաղաքական, դնդեսական հարց, ինձանից պացագա ժամանագ՝ չլուծիս:

Ըսավ. - Թակավոր արթած գենը, ըդի յուրաքանչյուր իգական սեռի բարդագանությունն ը, դան իշխանություն՝ դղամարտուն ը: Յըս չըմ առարգը, պայծ ըմ հորն ու մոր գամք բդի էդնի, յըս գըռնամ պոլորովին քու պացագայության ժամանագ, ո՛չ մի քաղաքական, դնդեսական հարց չլուծիմ:

Ըսավ. - Ուսմի՛գ ջան, շնորհագալ իմ քեզանից էլ, քու ախճագ էլ, կնացեք դուն, յըս ծգի խնամախոսներ գուդարգիմ, այսուհեղ՝ ծեը ախճիգ թակուհի էդնի:

Թակավոր լավ ճոխ ուզնգաներ ուղարգեց, ամուսնացավ: Շաղ նագիրների, վեգիրների ախճիգներ խւսնդեցին, նախանծեցին: Կամակոր մի երիդասարդ մտրտ էր, օր գուզեր մի լավ ընդանիք ունեներ աշխարքի էրես: Պավագան արբեցին իրար հեղ, մէ արու գավագ ունեցան, շաղ ուրախացան իրանց գավագով:

Օրերից մէ օր, թակավոր թակուհուն փորօելու համար ըսավ. - Յըս գէրտամ դելեգաղ արդասահման, խո չե՞ս մոռացել մեր պայման:

- Հէ՛, - ըսեց: Թակուհին մնաց տիրագալ: Հաջորդ օր էրգու համագյուղացի, հաընան մարդիկ, վիջելով էգան պալատ: - Պա՛րն թակուհի:

- Աստո՛ւ պարին:

- Ո՞ւր ը թակավոր:

- Թակավոր, - ըսավ, - պացագա յը:

- Թակուհի՛ ջան, մենք պողոքմ՝ ունինք, սրանք խոսացին, թակուհին լսողի դեբում էդավ՝ հա՛, հա՛, ոչ մի բաղասխան չդվեց: Ի՞նձ հարցի շուրջ վիջին. մէ հարևան ֆուրդունով գէրտր քաղաք իր դնդեսական կործով, ջամային ֆուրդունի մէ ագ գճարտվի, գիկը գըսը.

- Հարևան՝ ջան, դո՛ւր քու ագ, էրտամ քաղաք իկամ:

- Դա՛ր, - գրսը:

Աինճն գդանը ֆուրդունի մող՝ ծին քուռագ ը պերէ: Գմդածը. ի՛նձ գին, ի՛նձ ծին, եղ գպերը գլորեւլով հըսու դուն: Մինճն դես-դեն՝ լուս գպացվի: հարևան գիկը ագ ուզը: Գըսը. - Մինճն հըսցի ֆուրդունի մող՝ ըմ ծին քուռագ էր պերի, պոլորովին չըմ

օգտագործի: - Ըհա՛ն, - գըսը, - եթե ըմ ագ չէդներ, քու ծին քուռագ չըր պերը:

- Այ հարևան, ըդքես ի՞նչ գէդնի:

- Հէ՛, - գըսը, - ըմ ագ չէդներ, քու ծին՝ քուռագ չըր պերը: Ըդուք գիկան հըսնին ջամպու մեճդէխ, հեղ գիկան. - Թակուհի ջան, ո՞ւր ը թակավոր:

Գըսը. - Մենք արդ մը ցաներ ինք կուկուռուզ. կորդեր գերեր ին, կացիր ը արդ նայելու, - ոչ մի բաղասխան չիղը իրանց: Գիկան հըսնին ջամպու գես, մեզ գըսը. - Տու լսե՛ր իս՝ կողդ կուկուռուզ ուղը: Հեղ գիկան նորից հարցուն. - Ո՞ւր ը թակավոր: Գըսը. - Կացեր ը, արդ մը կուկուռուզ ինք ցանէ, կորդեր գերեր ին:

- Թակուհի՛ ջան, մենք չընք լսի կորդ՝ կուկուռուզ ուղը:

Թակուհու հոկուն գիըսնի: - Յըս էլ չեմ լսէ, օր ագը՝ քուռագ պերը:

Էս մարտիկ լիովին գպավարարվին: Սյուս օր թակավոր գիկը գհարցու իրան, գըսը. - Հօջ դնդեսական, քաղաքական հարց չլուծեցի՞ր: - Հէ՛, - գըսը, - պան չէդէ, մննագ էրգու գյուղացի էգան էս հարցով, իրանք խոսացին, յըս լոեցի, հեղո էգան թը՝ չենք լսէ, օր կորդ կուկուռուզ ուղը: - Յըս էլ չեմ լսէ, օր ագը՝ քուռագ պերը: Էս մարտիկ լսեցին, կացին անվերատարծ:

- Ահա՛ն, տու խախտեր իս մըր պայման. լռիվ բաղասխան դվեր իս, վե՛ր գաց, ըմ դնից կնը՝, յըս տու արահարգան էդնինք, վե՛ր գաց, ինչ-որ թանգակին ը քգի՛ դաը կնը:

- Թակավոր ջան, հոկուս հըսավ՝ ըսեցի: - Հէ՛, օր չէ՛: - Այ՛ թակավոր, մենք քընի դաըվա ամուսիններ ինք, աշխարհ-էրգիր մգի լսեր ը, ջանչցեր ը:

- Հէ՛, մըր պայման խախտվեր ը, վե՛ր գաց, կնը՝:

- Դը լա՛վ, օր շաղ գուզիս էրտամ, խնարում եմ, մէ հրաժեշտի երեգո գագմագերը, քու պալատագանիր ներգա էդնին, յըս ըմ հրաժեշտ իղամ՝ էրտամ:

Գագմագերը: Թակուհին գմաղագարաըը. պաժագներ գլցը, գգերցնը, խմցնը: Գուդին - գիմին, պոլոր գհարպին. թակավոր լը գհարպի, գընգնի: Թակուհին շաղ խելացի գէդնի, գըսը. - Ըլ ուրիշ ի՞նճն ը ընծի թանգակին՝ ըմ բաղիվ, ըմ նամուս: Շուղ-շուղ գպերը ադյալ մը, գփասյը թակավորին, քինդ չվանով գգաը, գըըլգը գթակավոր, օրտին լը գառնը ուր կիրգ ու յպա՛, գիկը հերանց դուն: Գիկը հերանց դուն, օրտին գտրը խրաղ, գըսը. «Էս մարտ խմուզ ը, մեխկ ը, գայնի տրիմ դակ դեխ»: Փուռ ին ունեցի ծնողներ: Փոի կլուի գտեղավորը թակավորին, օր չմրսի հիվանդնը, էրեխային լը գտեղավորը: Գնստի: Ծնողներ գգարտին, գըսին. - Ախճի՛ լսո՛, ի՞նձ իս էգի, ի՞նձ ը բըղըհի: Գըսը. - Էգերիք դեսնաք ծգի ու էրտանք: Ըբը՝ վը՛ր ը քու հիդ: Գըսը. - Թակավոր, հընդը քնուզ, դղան չը քնավ: Ըբը՝ տու լը քնի:

- Չէ, - գըսը, - յըս մէ քիճ հանգստանամ, տուք քնե՛ք: Վերճարես, լուսատեմին թակավոր գգարտնի, գղեսնը՝ ուրիշ դեխ ը: Ծեռ գծգը՝ գիըսնի առաստաղ: Ամաւն աստված, յըս ո՞ր դեխ իմ, գմդածը, գնիղվի ուր միճ ու գմրմորը, ինք ուրին գիտսը: Գիկը թակու- հին. - Յա՛, թակավոր աբրած գենը, ի՞նճ էղավ: Գըսը. - Յըս ո՞րդեխ իմ:

- Ըմ հոր դուն իս:

- Յըս քու հոր դուն ի՞նճ կործ ունիմ:

- Ո՞նց թե, տու քու ուխտ գժխտի՞ս, չէ՞ տու մի քանի ժամ առաճ ըսիր՝ ինճ թանգակին ը քեզ, շըլգ ու կնը՝ ըմ դնից: Յըս ծորը ըսածի համաժայն վարվեր իմ, ինճ քու գարողուչըւն, գանձ, օսկին, արծաթ բետք չէ, ընծի բետկ ը՝ ըմ նամուս, ըմ բաղիվ: Յըս կղը, օր ամենաթանգ պան ըմ նամուս, ըմ բաղիվն ը, շըլգեր իմ գքգի, պերէ - էգի: Յըս կինարմաղ իմ, շըլգեր իմ ըմ բաղեվ՝ էգի: - Ներողութիւն, թակուհի, խո մար- տու պան չըս ը՞սի, քու ծնողներուն չըս ը՞սի:

- Չէ՛, պղղորովին, ո՛չ մի մարտու չըմ ըսի. դղան էս- տեղ, տու էստեղ, յըս էստեղ, պիրեր իմ գըմ բաղիվ էգի:

Թակավոր գշիղգվի, գեստի, գմդածը, օր խելս- ցի ընդանիկ ը:

- Թակուհի՛ ջան, ներողութիւն, այլևս հըյ թորը գէ- նիմ՝ թը խոսամ, միայն խնտորում եմ մարտ չիմանը գըղ արարք, վե՛ր գաց, մըր էբեխան վեր, էրտանք մըր դուն:

Ծնողներ գխառովին իրար: - Պա՛ն չկը, - գըսը, - մէ հանաքություն էր. էգաք՝ գերտաք:

Հավերժագան գթակավորին: Երանի թը, յուրա- քանչյուր հայ ախճիգ, ընդանի՛կ ըղ ծկի բաղվով, մա- մուսով էղնի:

30 (32). ՈՒՐԱՆ ՌԱՆՉՊԱՐԸ

Գէղնի մէ թակավոր, գէլի էրտը դաշտի մեճ, գղես- նը մէ մաբտ վաբ ը գէնը, գերտը արդու կլուխ գերկը, գպարը, գտառնը իկը ըղ կլուխ՝ գերկը ու գխաղը: Թակավոր գըսը. - Աստվա՛ծ, յըս թակավոր մարտ, իրեք գնիգ ունիմ, իղկան ուրախ չիմ, էս ի՞նճի դեր ը, ըղբես ուրախ ը, ըղի ոնջբար մարտ՝ ըղքան ուրախ:

Գէրտը գեըսնի ոնջբար մարտուն, պարև գիղը, պարև գառնը: Գըսը. - Դը՛, նստի հաց ուգիք: Գնսալին հաց ուղին, գըսը. - Ոնջբար ախպեր, ըղ ինջքան ուրախ իս տու. գերտաս ըն կլուխ՝ գխաղաս, գիկաս ըղ կլուխ՝ գխաղաս: Գըսը. - Ըմ էգներ լա՛վ, ըմ գնիգ լա՛վ, ըմ մամ լա՛վ, աշխարկի ուրախ մաբտ յըս իմ: Գըսը. - Քընի՞ գնիգ ունիս: Գըսը. - Աե՛գ: - Տու քընի՞ գնիգ ունիս: Գը- սը. - Իրեք գնիգ ունիմ: Գըսը. - Արի՛ քու մէ գնիգ դուր ընծի, գըմ իրեք գնիգ իղամ քգի: Գըսը. - Յա՛, հըմըժայն իմ: Գըսը. - Ըրը քու գնգղիք ի՞նճ ըյթի դեր ին: Ներողու- թիւն, գըսը. - Աեգ պոգ ը, մեգ կող ը, մեգ լը՝ լեգվանգի

յը: Գիըմըժայնվի, գուր գնիգ դանը թակավոր, ըղ ոնջ- բար մարտ գպերը թակավորի իրեք գնիգ իկը: Գիկը կեղի կլուխ, գըսը. - Ըսը, տու ի՞նճ ըյթի դեր իս, թըճը՝ թըլիմ գքգի մըճ ծովուն: Գըսը. - Յըս կող իմ, գըղի ըն- ցուց, տրից կեղի բռուգ: Պերեց պոգ գնիգ, ըսեց. - Տու ինճի՞ դեր իս: Ըսեց. - Յըս պոգ իմ, գըղի լը ընցուց, տրից կեղի բռուգ: Պերեց լեգվանգի գնիգ ըսեց. - Յըս լեգվանգի իմ, դասէրգու բեղութիւն իկը վըր ըմ լեգ- վիմ՝ չգընը, ըմ ըսած՝ ըսած ը: Չըղի գմփցուց մըճ կե- դին, առավ գըղ էրգու գնիգ, էգավ դուն: Աէ տուռ պա- ցուց իղը յան, մեգ՝ ի՛նը յան: Ըսեցին. - Ըղ ի՞նճ ը գպա- նաս գըղ տոմեր իղմը: Ըսեց. - Յըս գերտամ ըշխըդան- քի գիկամ, գըղ տուռ պանամ իղը դեխ, օր քու սիրած էղնի դուն, իկամ՝ չղեսնամ, էրտը իղը տոմով: Կողին լը ըսեց. - Օր կողնաս, պան-ման պերիս, դանիս իղը տոմով, յըս չղեսնամ: Ու ինք էլավ կնաց ուր ըշխըդան- քին: Ըղ էրգու հեվին էգան նստան խորհուրտ էնեծին, ըսին. - Էպօր իղենց պայմաննիր, իղենց հավաղարմու- տյուն տրեր ը մըր վրեն, ուխտ ու պայման էղնի, մըր խըսըթին թարգ իղաք: Աեգ ըսեց. - Ուրիշ մարտ, պածի իղրնէ՛ ընծի բաբ ու ախպեր էղնի: Ըն կող ըսեց. - Ուխտ առաճ ասսուն էղնի, յըս բղի ճուր լը կողդուգ չխմիմ, ըրըշկըրը էղնի: Աէ առ ժամանագ ընցավ, թակավոր ըսեց. «Գայնի էրտամ դեսնամ ըղ մարտ ի՞նճ հալի յը, միգը գերան գըղ մարտ»: Էգավ, նստան սեղան, հաց գերան, ըսեց. - Ըր ի՞նճ էնեցիր գըղուց ծեռ: Ըսեց. - Թակավոր աբրած կենաս, լեգվագին թըլի մըճ ճրին, իղոք լը ըմբես պայմաններ տրի ուրանց առաճ, օր իղը իրեք դարի բըհեր իմ, ըղոց ըյթ՝ չըմ դեսի: Թակավոր ըսեց. - Ախտո՛ս ըղ թակավորություն, օր ըմ վըրեն ը, բղի քու վըրեն էղներ, իղը թագ լը՝ քու կլուխ էղներ:

31 (33). ԹԱԿԱՎՈՐԻ ԳՆԻԳ

Գէղնի, չէղնի մէ թակավոր, ըղ թակավոր գամուսնա- նը, գպերը մէ գնիգ, ըղ գնիգ շաղ սիրուն գէղնի, կիշեր- ցըրեգ գնստի նայը ուր գնգա էրես, ըղբես մեգ - էրգու դարի: Օրմ՝ գնիգ գըսը. - Այ՛ մարտ, ընճի՞ չըս էլի քու ժողովրախ մեճ, դեսնաս, օվ խեղք ը՝ օկնիս, դեսնաս, օվ ի՞նճ ը գէնը: Գըսը. - Այ՛ գնիգ, յըս մէ ոորէ քու մողից հեռանամ, յըս թը կինամ՝ տու կնածիր ըմ ծեռքից:

Աէ առ ժամանագ ըղբես սիրով գաբրին իրար հեղ, թակավորի գնիգ հանգարծագի գիկվանդանը, ըմբես գեկվանդանը, օր օտկից - ծեռկից գգդրի: Թակավոր ըղրած ծեռ գքըշը. հրաման գիղը վըգիրներուն, գըսը. - Դարեք՝ փատեք մըճ թաղքին, (թաղիք կինաս, չէ՞), դարեք քցեք Ֆլսն սարի կլուխ: Թակավոր էր. հրա- ման դվեց, վըգիրներ դարան քցեցին: Կարման կլուխն էր. օրերից մէ օր չոբան մը օշխար գղանը ըղ դեխ, թա- դիք օր գղեսնան՝ օշխար գխրդին: Չոբան գըսը. - Յեյ

վա՛խ, կեւ զըրգուց ըմ օչխրի մեծ, դարավ ըմ օչխար:

Գէրսը մոդիգ դեսնը՝ մէ սիրուն գնիգ հընդը թաղ-քի մեծ փաթուգ, միմազ է՛սդեխ գէլի-գիծնի, ծեռքով պան գուզը: Գէրսը գտը սև մաքու գատ, գպերը գի-դը գնգան, գխմը: Չորս օր զոդ գնիգ սար զբըհը, վըր հինգ ավուր գիկը դեսնը՝ գնիգ լավցէ - էլէ՛ հնդը պան-ջար ը քաղը ուրին: Իրգուն գքը զօչխար գէրտը, մա-մուն գըսը. - Նամե՛, ըսօր շաղ հաց տիր ըմ հիդ: Գը-սը. - Լա ո, ըսօր դաս օր՝ տու շաղ ը գդանիս, ոչ թե ըսօր միմազ, խեր էղնի, ըդ ի՞նճ պան ը:

Գըսը. - Նամե՛, քիմը բըհիմ, ասսուց ինճ բըհիմ. մէ սիրուն գնիգ հընդեր սար, իղըբե՛ս, իղըբե՛ս, դա-րեր իմ գըդ հաց դվէ ուրին, սև մակու գատ գտեր իմ, դվէ ուրին, ըդ գնիգ սախցեր ը, էլէ պանջար ը քաղը:

- Դը՛, ըղբես ը, լա՛ո, գըսը. - Իրգուն տրիս վըր իշուն, պերիս իկաս:

- Չա՛, - գըսը, - Նամե՛:

Գէրտը դեսնը՝ ըդ գնիգ էլեր ը ահակին պանջար ը քաղէ. պանջար գլցու իշու թեռան մեծ, գգնիգ իր-գուն գտըր վըր իշուն, քըր գիկը դուն: Գնստին հաց գուդին, ըդ գնիգ իրեք օր օդի գմնը, չոբան գվերու գուր օչխար էրտը սար: Ըդ գնիգ գըսը. - Ըրը մայ-րի՛գ. ըսկի չըս ըսի. «Տու օ՛վ իս, ի՞նճ իս»:

Գըսը. - Լա ո, ըմ դդան գըու ըադմություն էներ ը ընծի, - գըսը, - ըբը ինչբե՛ս ը էդի:

Գըսը. - Յըս թակավորի գնիգն եք. ըղբես հիվն-ցը, թակավոր ընծնիծ ձեռ քըշեց, պերեց քցեց ըդ սա-ըու կլուխ:

Գըսը. - Օր ըղբես ը, լա՛ո, օր ըմ դդան փրգեր ը գըու եոկին, գքգի գենտանացեր ը, արի՛ տու առ գըմ դդան:

- Չա՛, - գըսը, - յըս հըմըծայն իմ, եթե գըու դդան հըմըծայն ը, յըս՝ գառնիմ:

Իրգուն գիկը դդան, գըսը դդին, դդան լը գհամա-ծայնի, գպերը գերգուս գընստցու, եաց գուդին, գը-սը. - Յըս գառնիմ գքգի: Դդի մամ գըսը. - Ըբը՝ լա՛ո, առաք, հանգարծ թակավոր էգավ, տու չըս թո՛ղը ըմ դդան էբտը:

Գըսը. - Չէ՛, ուխտ ու պայման էդնի, քու դդան ըն-ծի գյանկ ը դվի, հըրուր հաղ թակավոր էղնի, խուր-բան գէնիմ քու դդին, չըմ էրտը: Գըսը. - Միայն մէ պան գիսնսրիմ էնիք ըմ խոսքով, ընծի ըը էրեխը էդ-նի՛ թողեք գըդ էրեխեցնու անուն յըս տըրիմ:

Աէ առ ժամանագ գընցնի, զըզըդվի, գէղնի մէ է-րեխը: Գպերին դերդեր գ՛գնքը, դերդեր ուրիշ անուն գտրո, գըսը. - Չէ՛, դեր հայը, գըմ գնիգ բդի ըսը, տու տրիս գանուն: Գըսը. - Ըբը ի՞նճ տրիմ: Գըսը. - Դեր հայը, տիբ. «Ի՛նճ ենք, ի՛նք էղը»:

Ջըդ անուն տրեց: Մէ առ ժամանագ ընցավ, էղավ մէ հաղ էլ, էլի ըսեց. - Դերդե՛ր, աի. «Ի՛նճ ենք, ի՞նճ տառ-

ծը»: Վերծին էրեխեն լը եղավ, ըսեց. - Դեր հայը, գըդ անուն լը գթողում ըմ գնիգ տըր: - Գտրիմ. օրչնած. ին-ծու գցանգանաք՝ զը՛նի լը գտրիմ: Տրեց «Ի՛նճ եք, ի՛նճ բդի էղնի»: Մէ առ ժամանագ ընցավ, թակավոր ուր վեգ-րի հետ էգան ըդ դեխ խոնախ, էգան հըսան չոբնին: Պարս դվեց, պարս առավ, ըսեց. - Խոնախ գընտունի՞ս: Ըսեց. - Խոնախ աստծուն ը: Պերեց, էգավ դուն, մորտեց օչխար, պան-ման: Դղեգնուն ըսեց. - Ի՛նճ էնք, ի՛նճ էղը, ծին քը՛շը ներս, Ի՞նճ էնք, ի՞նճ տառծը՝, ծին քը՛շը ներս Ի՛նճ էնք, ի՛նճ բդի էղնի, - ըսեց, - ծին քը՛շը՝ ներս: Դվեց գուր դղեգնու աննեը, ծիանին քըշեցին ներս, գաբեցին, էգան նստան սեղան: Չաց տրեցին: Թակավոր վըր ըդ անուններուն շշմեը ը, կըց ծկի մը գմողենը սեղնին: Չոբան ըսեց. - Թակավոր աբրած կենաս, ընճի՞ հաց չըս ուղի:

Ըսեց, - Մինճն գըու գնիգ չըսը գըդ անուննի ի՞նճ անուն ին, յըս թակավոր իմ, գաշխարի գշրծիմ, ըղբես անուն առաճին անկամ գընգնի ըմ անգաջ:

Չոբնի գնիգ ըսեց. - Մինճն հաց չուդիս րործնիս, օր տու քառսսուն գդոր էղնիս՝ չըմ ըսի: - Օհո՛: Գե-րան հաց, րործան, ըսեց. - Զո՛ւր ջան, դը ըսը գըդ ա-նուննին: - Տո աստված քու դուն քանդը, - ըսեց, - չէ՛, յըս քու կնիգն եք, տու ընքան սիրով էր ըմ հեղ, հանգարծագի հիվանդածը, տու գանճեցի քու վր-գիրներուն, գիս դարան քցեցին սարի կլուխ, իղը չո-բանն ը դվէ ընծի գյանկ, էգեր իմ առէ գինք, ըդ ա-նուննին լը՝ տըրե իմ ըմ բըխտի վըրեն, հըսկըցա՞ր:

Ըբը. - Ափսոս, յըս ըսերիմ քգի քուր ջան, արի ուխտ ու պայման էղնի, դանում գքգի, էրգու ծառա լը պերիմ, գըու ձեռքի վըրեն ըշխըդին: Ջըդ գնիգ ը-սեց. - Չըրիը եաղ քու ծառաներուց էղնի, հինգեըրի քու բես թակավոր էղնի, - գանճեց գուր չոբան մարտ պերեց, - ըսեց, - խուրբան իմ էնի ի՛ղը չարիսին, - ը-սեց, - դո՛ր էգեր իս, դե՛ն կնը:

Էլավ թակավոր քոռ-փոշման, նստավ գուր ծին, վեգրի հեղ կնաց:

Իրեք խնձոր բաղավ, մեգ ըսողին, մեգ լսողին, մեգ չը՝ անգաջ էնողին:

32 (34). ՎԱՏՏԱՌԱԳԱՆԻ ԿՆԻԳ

Մի վստառագան, ոչ մի պան չի ունենա. ընգէ առու-տուրի հեղ, էդէ իցուն տարեգան, դեռ չի ամուսնացէ: Ուրեմն, ուր կէրտը՝ չի հավանի, որ էրգիը կէրտը, ոչ մի ախճագ չի եավանի: Իրենց եարևան մէ խեղջ ախճիգ կէղնի, խեղջ պառվում՝ ախճիգ, օր ձեռագործ կենա: Կսա. - Օդար ախճիգ բերիմ, կարող է ընծի չենթարգ-վի, աչք դուրս էղնի, լավ չէղնի, ավելի լավ է, է՛ս որբ ախճիգ տանիմ - պայիմ: Գտանին, գալայա մէ որոշ ժա-մանագ, դրա առուտուր թե մեգ էր՝ կէղնի տաս, էմբես

գհարստանա, ամեն կողմից հաջողություն գ'կա, գործեր հաջող կեղնի: Մի օր էլ վաջառագանի ընգեր վաջառագանին ու կնոջ գիրավիրա իրա հարսանիքին: Կերտան կուղին - կիսին, գիկան քնին: Մյուս օր, եղ ընգերոճ կին, եղի սիրահար կուենա, գպերա մի քանի սիրահարագան նամագներ, պան, կղա եղ իւեղջ ախճգան, պահ կղա: Եղ էլ միամիդ կնիգ կեղնի, կպա-յա: Օրերից մէ օր, եղ վաջառագան կ'սա. «Էս ի՞նչ պան ա, էս կին ամեն ինչ իմ առեճ պաց գպայա, րայց էս յաշիգն ծածուգ ա, հեղաքրքիր ա, ի՞նչ կա մեճ»: Մի օր եղ ընգեր ու կին գիկան ըղոց տանին հյուրասիրելու: Մարտ կ'սա. - Ես հիվանդ իմ, թող իմ կին իկա: Կին գտանին, մարտ գմնա տուն, գքանդա յաշիգ, գտես-նա, օր գուղ սիրահարագան նամագ ա:

- Ահա՛ն, - կ'սա, - ա՛յ մարտ, ես էս խեղջ ախճգան առա, որքեսի էսեց րաներից հեռու մնենք, ուրեմն իմ կին սիրահարություն կենէ: Կին գիկա տուն, գպատուվի կ'սա. - Ա՛յ մարտ, ընչի՞ չեգար, լւավ քե՛ֆ էր, ֆլան-րե-ֆան: Կ'սա թե՛ հիվանդ իմ: Իրգուն գպարգին քնելու, վաջառագան կսկսա կնգան հալածել. անմեղ տեղ գխելտա: Կին, անգամ ձեռքով, չի դիմադրա մարտուն: Մի օր էլ էլի ընգեր կնգա հեղ գիկա թե՛ էրտանք քե՛ֆի, րա քու կին ո՞ր ա, կսա. - Մեռեր ը:

- Ո՞նց մեռավ, մենք խարար չեղանք:

Դէ՛, - կ'սա, - մեռեր ը, էլ ինչ խարար էնենք ձգի: Մյուս օր եղ վաջառագանի կին էլի գիկա: - Ախպեր ջան, - կ'սա, - ընծի մէ պայուստ կա ձեր մող, թույլ տուր վերում - տանիմ: Գվերու եղ յաշիգ կերտա: Եղ վաջառագան գլխու կընգնի, կ'սա. «Ուրեմն, եղի իմ կին չէր, իմ ընգերոճ կինն էր եղ արարքն էրէ, իգուր իմ կնգան խելտեցի»: Մնա մէ էրգու - իրեք օր, եղ մարտու ձեռքի վրը մէ ցավ գէլի, մէ պզուկ: Կերտա ինչքան րժիշկ, հեքիմ կա՝ չ'րուժին: Կերտա Լոխմա հեքիմի մող, կ'սա. - Ա՛յ մարտ էս ի՞նչ րան ա, էստեղ սաղ էրագ ին, թե կրդիմ՝ էս մարտի ձեռ գսխտի, իմ հեքիմություն կերթա կորի: Զ'կոնամ րուժիմ:

- Դէ՛, - կ'սա, - դե՛ղ դիր վրեն, էրտամ: Դեղ կղնա, գհանգստանա, գիկա: Գմնա մէ էրգու օր, նորից ցավ գզոռա, նորից գէլի էրտա Լոխմա հեքիմի մող, դեղ կղնա, գիկա: Գիկա, կիշեր էրագ գիկա եղ մարտուն, թե. «Տո՛ւնդ քանդղվի՛», - կ'սա, - էն ժամանագ, օր դո՛ք քու կնոջ խելտեցիր՝ քու կնոջ քթից մէ կաթ արուն կաթաց քու ձեռքին, եղի քու կնգա անմեղ արունն էր կաթաց քու ձեռքին»: Եղ ցավ քու ձեռի միջից չէ՛նա:

33 (35). ՅԸՍ ԻՄ ԷՆԻ՝ ՄԱՐՏ ԶԷՆԻ

Գեղնի, չեղնի (հըկյատ ը, էլի)՝ մէ մարտ: Ուրեմն, ըդ մարտ տրիր էր դոպան մէ քաղաքի մեծդիւ ու գզըրգեղ կեղին, գզըրգեր իրա կլուխ, գզըրգեր կեղին,

գզըրգեր իրա կլուխ: Անծնող-տարծող գհարծեն. - Ա՛յ մարտ, ըդ ի՞նճ հաշիվ է, տու հա՛մ կեղին գզըրգիս, հա՛մ՝ քու կլուխ ու գըսիս, յո՛ս իմ էնի՛՝ մարտ չէնի, յըս իմ էնի՛՝ մարտ չէնի:

Շաղ գընգնին ըդ մարտու հիդ, գըսը. - Ա՛յ մարտիք, կացեք ծըր ջամպու հիդ, յըս իմ էնի՛՝ մարտ չէնի:

Մէ մարտ շաղ յալվաղ-յախար գընգնի. գհեղաքրքրվի, թը ըղի ի՞նճ պան ը. ըդ մարտ գնստի րաղ-մը իրա կլխու կալած: Պայծ ըդ մարտ՝ էրգու աճկեն կույր գեղնի, օր գըսը. «Յըս իմ էնի՛՝ մարտ չէնի»: Գըսը. - Յըս թակավորի մող ծառա եք. օրմ՝ էլավ քառսուն դեղ դվից՝ առանց պառնալ, վըզիրի հիդ ըսից. - Կնացեք Ֆլան սար՝ իզիհը ունիմ, պարծեք պերեք: Կացիք շաղ-քիչ, հըսաք իզիհի պերան. վըզիր, օր իզիհի խուպ վե-րուց, պացուց պեղան՝ մէ հաղ փոքը խուտի վերուց - տրից իրա ջեր: Պեռնիր պարծաք, քառսուն պեռ, ըն-գաք ջամպը էգաք: Պայծ ըմ սրղի մեճ վաղություն առա՛ճացավ, ըսեցի. «Դեսնաս ըդ խուտին ի՞նճ էր, օր առանց ընծըր ըդ մարտ տրից իրա ձուց»: Շաղ մղածելուց, շաղ խոսալուց, շաղ ջամպը էրտալուց հեղդ, ըդ վըզիր իմաստուն էր. թը ի՞մալ հըսկացավ, ըսից. - Ա՛յ մարտ, ի՞նճ ը ըղքան տեճ գընգնիս՝ էրգու պեռ օսկին քգի: Գըսը. - Շաղ-քիչ կացիք, յըս ըմ մտկի մեճ ըսի. «Զէ՛, յըս ըդ վըզրին գսպանիմ, ըդ խուտին հանիմ - դեսնամ ի՞նճ էր ըղուր մեճ»:

- Ա՛յ մարտ, - ըսից, - տու է՞լի գմդածիս ըդ մա-սին, թըխ էղնի՛՝ չորս պեռ քգի:

Մէ խոսքով, քառսուն պեռ լը դվից ընծի, յըս հո-ժար չեղը, ըսի. «Զէ՛ օր չէ՛, ըդ մարտու վերճ րղի ի-դամ»: Կացիք: Շաղ ու քիճ ջամպը գդրիք, վըզիր ը-սից. - Ա՛յ մարտ, տու էս խուտու համար ը գմդածիս, էս խուտին տեղ ը, ի՞նճ գէնիս տու ըղի. մեգ քոռցնե-լու տեղ ը, մեգ լը՝ լուսովի տեղ ը: Գըսը, - Ըսի՛ չէ՛: Մէ խոսքով, անհավաղ մարտ եք, ըսի. - Զըլը պի՞ր է՛դ, օր գլուսովցու, թը՛լ րմ աճկ: Գըսը, - Պերից թըլից, էս դեխից աշխրե-աշխարի յըս պան գդեսնեք: Ըսի, ու-րեմն սուղ ը գէնր, օր էսի էգրես ը, է՛ն լը՝ ուրիշ ձկի յը, թըխ է՛ն լը թըլը, դեսնամ էդ ի՞նճ եունար ը:

Շաղ յալվար-յախար էղը, էգաք եըսաք քաղքի մեճ, օր րղի դեղավորեք պեռնիր, ըսից. - Ա՛յ մարտ, էս պեռներու գես քգի, գես ընծի, միմագ ընծնից վա՛գն արի:

- Զէ՛ օր չէ՛, - ըսի, - յըս րղի իմանամ ըդ մյուս ի՞նճ ը:

Վըլը, յըս արսըզ եք, ուրեմն ըղքան արորդստի. համաճայն չեղր, ըսի. - Զէ՛, ըդ մեգ լը թը՛լ, դեսնամ՝ ըդ ի՞նճ հաշիվ ը: Թըլից, ուրեմն, ըդ մեգ լը ըմ աճկ, յըս քոռցը: Ըդրա եամար լը, էս քաղաքի մեծդիւ լը քոռցիր իմ, նստիր իմ է՛ս դիւ, գդոպիմ ըմ կլուխ. «Յըս իմ էնի՛՝ մարտ չէնի, դոպիմ կեղին, դոպիմ ըմ կլուխ. յըս իմ էնի՛՝ մարտ չէնի»: Եղ լը ըմ րաղմուշուն:

Գեղնին մէ շրհել մարտ ու գնիգ: Ըդ մարտ զօր ու կիշեր գըշխըդի, ուրնը վադ ըշխըդողներ առած գէրտան, ունևոր գեղնին, ըդի քընի գէրտը՝ յըդ գէրտը: Ավուր մեգ, ըդ մարտ գէրտը քադաք, գիշը՝ մարտ մէ խորոգ ը գծախը: Գըսը. «Գայնի առնիմ ըդ խորոգ, դանիմ, գոնէ կիշիր կիտսը, անգաջ գէնիք, քընի օր մալից - հալից գդրիր իք»: Գնիգ գ'գրի մարտու կլուխ գըսը.

- Ա'յ մարտ, յըս էրտում իմ գերի, պացի քգնէ, ոչ մի օրցեդեն ըմ դուն չըմ ընտունը: Էլի՛, ուստը առիր իս, օն լը դա'ր, փարեն յըդ պի: Գէլի մարտ վերո գխորոգ, էրտը ռազար: Գէրտը կընը ըմ մարտուն, օր խորոգ ծախիր ը, գըսը.

- Ախպեր' քան, ըմ գնիգ հոժար չք, ա'ո գքու խորոգ, դուր ըմ փարեն: Տու մ'ըսը ըդ մարտ իմաստուն մարտ գեղնի, գվերցու զըդ խորոգ, փարեն գիդը յըդ, գըսը.

- Ա'ո գքու փող, պայց ըդրնով՝ տու քգի պան գառնիս, օր խուրոթ էրտաս: Արի՛, ըմ խոսք լսը. ըսօր կիշիր էլի էրտգի վրեն, մինճև ադոտրան մացի հօն, դիս քու դան մեճ ի'նճ ը գգադարվի:

Ձարմանք գվերո ըդ մարտուն: Կիշիր գէլի ռարգի գէրտիգ: Գէլի, ի'նճ դեսնը, ըր լավ էղնի՝ հըրի ադոտրան գնիգ՝ յոտ մարտ գընտունը ըր մող: Գէլի ըդ մարտ, գքը ուր շեմին, գառնը ուրին պան, գէրտը խուրոթ, գիեռանը էրգրից: Գէրտը, գիըսնի քադաք մը, գդեսնը ամփողջ ժողովուրտ շոշ գմակրին. ո'ը ճուր գըլը, ո'ը գավլը: Գըսը. - Ըդ ի'նճ պան ը:

Գըսին. - Լուսուն ուրպաք ը, շեի գիլը էրտը քամին, չէղնի մրճեմ ընգնի ուր օդաց դագ, գուըքար էղնի:

Ըդ մարտ գմդի ըդ քադաք, խոնախ գեղնի մեգի դուն: Լուսուն գէլին գըրգին ըդ մարտուն, գըսին. - Թակավորի գանձիր թալնիր ին, մարտ իրավունք չունը նիրս ու տուրս էնը:

- Ընճո'ւ ընձի գգըդգեք, - գըսը ըդ մարտ, - ֆլան շեի ըր էգիը ը էս քադաք, ըդի ուր էնած պանն ը:

Գհարձակվին ըդ մաըտու վրեն, գուգին սպանին, ինճը՝ շեխին անրադվիր ը: Օդի մէ ռեգ գպաշտպանը ըդ մարտուն: Ըդուը գդանին տադաըան: Մաըտ գրադմը ըր գնգա էնած պան, գըսը, օր գնիգ գըսեը. - Պացի քգնէ՝ օրցեդեն չմդի ըմ դուն, խորոգ յըդ դվից, պայց նույն կիշիր՝ յոտ մարտ ընտունից դուն: Ըմ սիրդ լը վգայից. ըր շեխ հըլըթ մեդավոր ը, ըր մրճեմ ընգնի օդաց դագ՝ մեղք գհամարը:

Գէրտան կիշերով գստուգին, գդեսնան, օր շեխ նը էնի ըդքան թալան: Գեղնի տադավարություն. գիըվըքին ըդ շեխի ագգություն, ըդ մաըտու կնգան ու իր ագգություն լը, գգարին ըդուց ծիաներու ու քերեքի ռոչիր ու գըդ սերունտ գվերացուն: Ըդ

մարտուն լը գիդան հաըստություն, գգարկին, գուրիման, օր ըդ անրետություննիր վերացին: Լաո, հօս ը գըսին՝ կողին, պոգին քառսուն օրը:

35 (37). ՄՈՒԽԱՆՆԱԹ ԿՆԻԳ

Երեք ախպեր կեղնին, շադ գմդածեն, իրար հարց կդան. էսպես չէղնի, էրտանք մէ տեղ աշխադինք: Կէրտան, ամեգ իրեք օսկի կաշխադին, կ'սեն. էրտանք տուն հանդրինք, տեսնինք մեր տան վիջագ ինչիս էդավ: Գիկան, գհանդիրեն մէ մարտու: Էդ մարտ՝ հոդը էղէ իրեք կուչկա, ինքն էլ կայնէ գլխին: Մէ ախպեր, սիրդ չքաշէ, գհարցու. - Ա'յ ախպեր, էս ի'նչ ես էս հող կուչկա-կուչկա էրէ: Էդ մարտ կ'սէ. - Էս առաճի կուչկեն էն ա, օր ուր կէրտաս, ուր գմնաս գիշեր, էդ գյուղից դուրս չգաս: Երգորտ էն է, օր աչքդ ինչ տեսնի՝ ռդի համպերես, ուրիշի չ'սես:

- Բը՝ էս երրորդն ի'նչ է: - Երրորդն էն է, օր՝ ինչ տանիս տուն, քու ընդանիկին չ'սիս, կ'սես. «Էս իմ աշխադածն իմ ռերէ», ուրիշ ռան չ'սես:

Էս մարտ, մուխանատուտուն չէնա, գհանէ իրա իրեք օսկին, կ'դա ըդրան, գէլին - կէրտան: Շադ կէրտան, քիչ կէրտան, էդ մէ ախպեր կ'սէ. - Տղեկ, մութը տվեց, մնանք էս գեդ: Կ'սեն. - Դու մնա, մենք կէրտանք, մեր քով օսկի կա, չենք մնա:

Էս ախպրդիք կէրտան, մէ ախարի վրա գպարգին քնին: Իրանք ռեգրած, քարդված կեղնին, գքնին: Մէ մարտմ՝ գուկա, կ'սէ. - Տեսնիմ ինչ մարդիկ ին: Գստուգա, էրգսի մողից էլ օսկին գհանէ, էրգսին էլ կսպանէ, կէրտա:

Դառնանք էն մէ ախպոր: Կէրտա գմդնի էդ գեդի խոնախանան: Գնայէ, օր տան մեջ՝ մէ շուն ագադ գֆոա, մէ կնիգ կարած ա սնից: Կ'սա. - Ա'յ մարդ, էն մարդն ըսավ, օր աչքդ ինչ գտեսնի՝ համպերէ, երևի սա էր, յավաշ համպերեն՝ չ'սեմ: Մէ մարդ նեսեն գուկա, ռարև կդա, հաց կդնէ, կուդին - գիանեն, գէլի տեղ գսարկի, գքնեն: Էս տան տերը գլուխ գտանէ-գրերէ, կ'սէ. «Էս ի'նճ համպերատար մարտ էր, իմ տուն էսքան մարտ էգէ գնացեր ին, լըիվ հաըցրեր ին, թե ընճի՞ ես կինդ կարէ, շանն՝ հարձգէ, տանդ մեճը գպդի» Կ'սէ, - Ի'նչիս էնեմ էդ մարտու հեդ, օր էս մարդ իմ հաըց ու պադասիսան տա: Շադ գմդածէ, քիչ գմդածէ, վերճ էս մարտ ռա'ն չ'սէ, ախր իմացեր է, օր պդի համպերէ, ռան չ'սէ: Գէլին առավոր, էս մարտը գվերցու կ'սէ. - Ախպեր' քան, շադ գոյ եմ ես քեզնից, օր հարկիր, պադվիր, պդի գնամ իմ ճանարարի հեդ:

Կ'սէ. - Ապասէ, ես քու պես համպերատար մաըտ ռոլորովին չեմ տեսէ, քել էրտանք էսինչ տեղն, օր մէ հօր գլուխ է. քանըղգնեը կդռեր իմ, գլուխ քցէ հող: Իմ տուն դեռ նես չմդած՝ էդ հարց ու պադասիսան

ուղագի քանքեզաղ գեղնի, գըսը. «Ա՛յ մարտ, յըս ի՞նչ մալ էնիմ ըդ գնգա ծեռկեն»։ Ըդ օր լը՝ գըսը. - Ի՞նչ իս բարաբ նստի, էլի կնը կազ պի, կազ, վադ միսօր ծուռ-ծմեռ գեղնի։ Գըսը. - Ա՛յ գնիգ, իլաջ չունիմ, ուրդի՞ց պերիմ կազ։ Կնը՝ ուրդից գեղնի - եղնի, կնը կազ պիր։ Գէլի խեղջ մարտ վերու չվան, փիղադ, էրտը։ Գէրտը, գէրտը գիւսնի կազի դեխ, մէ քիճ գիւսնը, գբեզրի։ Գնստի քըրիմ՝ վրեն, քար իրը դազ գօլրվի, գըսը. «Յա՛, ըդ ի՞նչ պան ը»։ Օր գէլի գայնի, քար գլխցու, գդեսնը՝ սըղընը յը մեճ, գտառնը սո՛ւս գտը, գըսը. «Եղավ ըմ պա՛ն, գայնի էրտամ - պերիմ ըդ անսկամ, գոխիմ ըդրա մեճ»։ Գէրտը, ուրեմն, գնիգ գըսը. - Ընճի՞ տարդազ էգար։ Գըսը. - Ա՛յ գնիգ, էլ միսսը, ըմբես գանձ իմ կդի, օր միմճն մըր մաի ու կերեզման ուղիք՝ չըրծնի։

- Յա՛, դը լավ ը, դը՝ վերու մեշոկնիր, էրտանը։ Գվերու՛ն էրգու մեշոկ, էրտան։ մաղտ գըսը. - Գնի՛գ, օր կնացիմք հըսաք ըդրա մոդ, տու շուդ ա՛ն էս մեշոկ, մդի լից դուր ընձի։ Ըդի յըս դանիմ տարդգիմ, միմճն յըս իկամ՝ տու մյուս մեշոկ գլաս։ Գիւսնիմ, ուրեմն, ըդ քըրի մոդ, քար հըմը գլխցու, գըսը. - Յէս ը գնի՛գ, հըլը կզի նայը։ Իմալ օր գկզի նայը՝ էղեն գկոնդիցու մեճ։

- Դը՛ կնը, չէ՞ բըճը՛, սատվա՛ծ, իմալ օր տու ընձի հըսար, ըմալ՝ սյուղորին հըսնիս։ Գէլի ուրախ-ուրախ իկը դու։ Մէ առ ժամանագ գընցնի, գըսը. - Գայնի էրտամ դեսնամ՝ ըդ գնիգ գը՛, թը չկը։ Գիկը, օր լիցու քար, գդեսնը, օր գնիգ խսնըմ-խատու՛նի բես նստուգ ը մեճդեխ, սըղընեն լը՝ գբիր ը բադ։ Սըղընեն գըսը. - Յոդածի՛ն, տու ընձի էս դեխից ըզըդը, ինճ քու պերան շուռ իկը՝ յըս գիդամ քգի։ Վըլը, մարտու խիղջ գտանջը իրան։ Գըսը. - Իմալ օր ըմ հոկին ը գերի, ըդ խիղջ սըղընին լը հախտիր ը, - գըսը, - գայնի պանամ հուր, թըխ սըղընեն էլի։ Գծրքը հորու պերան, սըղընեն գէլի։ Գէլի գըսը. - Յոդածի՛ն, ի՞նչ գուգիս, յըս քգի իդամ։ Գըսը. - Ի՞նչ ուզիմ, աբրուստ դուր, աբրիմ։ Գըսը. - Օր ըղենց ը, յըս գէրտամ մդնիմ թակավորի ախճա մեճ, ծանդր գիկվնընը, մահամեճ գեղնի, տու իկաս թակավորի մոդ ըսիս. «Յըս գսախցում»։ Օր էգար մդար, յըս գէլիմ միճեն, ըն ախճիգ գսախնը, քու քաշով օսկի գառնիս։ Ըղենց գսայմանավորվին գիկան։ Վսխտմ՝ գընցնի, սալըխ գիդան, թը՝ թակավորի ախճիգ մահամեճ ը, օվ բուժը, իրան քաշով մեզ օսկի գիդան։ Գէլի էրտը, հարց ու փոթոճվ հըսնի ըդ քադաք, գէրտը թակավորի պալատ, տուռ գծեճը, գըսին։

- Ի՞նչ ը։ Ըբը. - Յըս պժիշկ իմ, գսախցում թակավորի ախճա։

- Տո՛, - գըսին, - քոսողի մեզ, ի՞նչ գը քու մեճ, օր տու գսախցու։ - Տո՛ ծըր ի՞նչ պան ը, թողեք, յըս էրտամ իրա մոդ, յըս գսախցում։

Գէրտան թակավորին խըբար իդան, օր էսբես մաղտմ՝ ը էգի, գըսը՝ գսախցում ախճա։ Գըսը. - Թողե՛ք թըխ իկը։ Գէրտը, իմալ օր գպանը տուռ. սըղընեն գդեսնը իրան թըճը՝ գէլի ախճա միճեն, գընցնի ուրիշ յան։ Ախճիգ գէլի նստի, հա՛ց գուղը, ճուր գուզը, գծիճը։ Թակավորին անգզգը գիդան, թը՝ քու ախճիգ սախցիր ը, հընդը հա՛ց ը գուղը, ճուր ը խմը։

- Դը՛, գըսը, ըդ մարտուն ըսեք թըխ իկը, իրա քաշով օսկի իդան։ Գէրտը, իրա քաշով օսկին գառնը, գըլը՝ գը իկը։ Գէրտը քամպեն, սըղընեն գիւսնի իրան, գըսը. - Առա՛ր քու հըլի, գըսը. - Յա՛։ Գըսը. - Սրանից հեղո չէղնիմ - չիմանամ, օր ալենք էլիս, յըս գէրտամ մդնիմ վըզրի ախճա մեճ, գիկվնցում, պայծ օր էգան քու էղիվ՝ չիկաս, օր էգար՝ գէլիմ ընդրա միճեն, մդնիմ քու մեճ, քու վերճ գիդան։ Գըսը. - Յա՛, սըղընը քան, յըս ի՞նչ կոբճ ունիմ, ըդքան աբրուստ ընձի դվիր, քի՞ճ ը։

Գիկը մէ առժամանագ գաբրի, սալըխ գիդան, գըսին. վըզրի ախճիգ ծանդր հիվանդ ը, էլի ըդրան խըբար գէնին, գըսին. - Է՛ս մարտն ը սախցի։ Գըսը. - Ա՛յ մարտ, յըս չըմ գըռնը, յըս չիմ էղի, ատկազ գ՛գայնի, չիշխնը, չէ՞ իրան սըղընեն խըբար ը դվի, օր՝ չիկաս։ Ինճ իլաջ գէնին, ըդ մարտու վրեն չըն գըռնը, թակավոր հրաման գիդը, գըսը. - Պերեք հօս՝ վիգ գդրիմ, ընճի՞ չիկը լավցու։ Գէլին իկան ըսին, թը. «Թակավոր քու վիգ գգդրը»։ Էլ քար գդրուգ՝ գէլի էրտը։ Յըմը գմդնի միրս, սըղընեն գըսը.

- Չէ՞, քգի ըսեցի՝ չիկաս։

- Տո՛, սըղընը քա՛ն, յըս քու համար իմ էգի, ըն չար գնիգ հօրեն էլիր ը, քգի դեխ կդի՝ փախի։

- Վա՛յ, - գըսը, - աբրի՛ս տու, օր ըղենց ը, ըդրա հըլի լը ա՛ն, յըս էրտամ, էրտամ ըմ քամպեն փոխիմ, ըզըղվիմ։ Ընքան օր չար ը էղի. լըճըռ, լեզվանի, սըղընեն լը վըխեցիր ը։

38 (40). ԱՆԱԶՆԻՎ ԴԵՐԴԵՐ

Ժամանագով մէ դերդեր գեղնի, շադ ախկատ գեղնի, գըսը. «Էլիմ էրտամ մէ դեխ, ըշխըդիմ, պերիմ, ըմ երեխեք բըհիմ»։ Դնից էրգու հա՛ց գվերու, գաբը իր մեճկ ու էրտը։ Գէրտը. շադ գէրտը, քիչ գէրտը՝ մէ երիտասարդ գիւսնի, գըսը. - Դեր հայը, ո՛ւր ը գէրտաս, գըսը. - Գէրտամ ըշխըդանք քարիմ, աբրիմ, փոդ չունիմ, աբրուստ չունիմ, ըմ երեխեք սոված ին։ - Դը՛, - գըսը, - յըս լը գիկամ, յըս լը քու ընգիր։ Էրգու հա՛ց ունիմ, ըդ էրգու հա՛ց ա՛ն տի քու հըցի վրեն, էրտանը։

Գառնը ըդ էրգու հա՛ց դեր հայր, գտրը իբը հա՛ցի վրեն, գնգնիմ քամպը գէրտան։ Գէրտան, շադ-քիչ, դդեն իրա մոդեն գ՛գդըի, գանհայդանը։ Ջամպեն դեր հայը գսովածնը, գվերու մէ հա՛ց գուղը, գմնը իրեք հա՛ց։ Գիկան, քամպու գիսուն գիւսնի։ Դե՛ր հայը, - գըսը

դղեն, - սովսած իք, պիր հաց ուղիք: Գըսը. - Վըլը, յըս լը
չըմ գերի: Գհանը հաց, դղեն գըսը. - Դեր հայր, էրգու
հաց քուսն էր, էրգուս իմն էր, հիմը հըղեխ մացիր ը իրեք
հաց, ըբը ըն մէ հաց ո՞ւր ը: Գըսը. - Գարկս վգը՝ յըս
խըբար չիմ: Գըսը. - դը լավ, քելը էրտանք:

Գէլին շարունագին քամպեն, գերտան շադ քիչ,
էլի գսովածնան, գնստին հաց ուղին դղեն գըսը. -
Դեր հայր, սորի քիշտ ըսը, մէ հաց իմա՞լ էղավ: Գըսը.
- Ըմ գարկ վգը՝ յըս խըբար չիմ: Գըսը. - Դը՝ լավ, խը-
բար չիս, խըբար չիս: Գերտան, մէ խոսքով, շադ քիչ,
գմդնին մէ դեխ ըշխըդանքի: Գըշխըդին թը քընի ա-
միս, քընի օր, իրանց վիրճի օրն ը, բղի իրանց հըխ
ստանան, իկան: Գպերին հըխ լըիվ գիդան, իրանք
լը բղի պաժնին էրգսի վրեն: Պաժնելու ժամանագ՝
դղեն իրեք դիխ կտորը, գպաժնը բրձնի, գըսը.

- Դեր հայր, է՛սի քգի, է՛սի ընծի, է՛ս լը ըն հաց
ուղողին, օ՞վ գերավ:

Գըսը. - Յըս խըբար չիմ: Գըսը. - Օր խըբար չիս,
հըղը օսկին թըխ մնը ըմ մող:

Գերտան ուրիշ դիխ ըշխըդանքի. ըղեխ ըմբես
պան գէնին, օր սխալ կործ էնին (ըղ դղի էնածով), ըր
իդան իրանց տաղի: Տաղ գէնին, գորոշին՝ դեր հայ-
րին գախին: Գդանին գախաբան, գաբ թըլին վիգ, ըղ
դղեն գիկը ալենկ (ըղի հրիշտագ՝ ը էղի), գըսը. - Դեր
հայր, քիշտ ըսը՝ ըն եաց օ՞վ գերավ: Գըսը. - Օրշ-
նած, ընծի ըգըղը էսղեխից, յը՛ս իմ գերի ըն հաց, ըն
իրեք դեխ օր պաժին էրիք, ըն մէ պաժին լը՝ քգի,
մինագ ընծի ըգըղը:

- Դը՝, - գըսը, - ուղիշ վախտ մեգ լը ըղենց սխալ
պան չէնիս, գերիք իս, քիշտ ըսը, օր յըս իմ գեղի,
ագնվություն ունեցի: Ըղենց, գախարանից գիճու, գի-
կան քամպեն, էրգու պաժին լը գիղը դերդորուն, գը-
սը. - Ընծի բետկ չէ, մինագ՝ յըս քու ագնվություն փոր-
ծեցի, տու կնը քու քամպեն, յըս լը՝ իմ:

Գէղնի մարտմ՝ անուն էղիգար: Գունենը իրեք դղը:
Իրեք դղան լը գհանը, գմեծցու, գ՝գարկը, գիղը ուսումի,
պայթ ոչ մեգ լը գինք պանի դեխ չտորը: Գըսը. «Յեյ
վա՛խ, յըս ի՞նձ էնիմ»: Գնիգ լը գմեռնի, գմնը ինք թա-
պառագան: Օրմ՝ գառնը գուր փեդ, գերտը կիղի մեծ,
գղեսնը՝ կումեշ մը մորտած ին: Գխնսրվի գըսը. - Խնտ-
րած գէղնիմ, գըղ կումշու գողոշ գղեք, իղեք ընծի: Մէ
մարտ ըն գողմից գըսը. - Քեոի՝ քան, ի՞նձ գէնիս գըղ
գողոշ: Գըսը. - Ընծի բետկ ը, լաո, տու գղը դուր ընծի:
Գ՝գղրին, գիդան ուրին: Գիկը ուր կոմու մեծ, ուր բզդիգ
դղի քով գէղնի, գվերո գըղ կումշու գողոշ ու գսկսը փո-
րել: Մէ մարտ գիկը օղի, ուր հասագի մարտ, գըսը. -
էղիգար ախպեր, ըղ ի՞նձ ը գէնիս: Գըսը. - Ա՛յ մարտ,
ըմ դղեգնին ըմ թարգ դված ին, օսկի ունիմ, օբ ըմ դղեգ-
նին ըմ վըրեն չըն նայի, օսկին բղի լցիմ իղը գողոշի
մեծ, հորիմ չալ էգան սան դագ, հըսկցա՞ր, - գըսը, -
ուրանց արժան չըմ դեսնը, քընի գընծի աչքի չըն առ-
նը: Գէլի ըղ մարտ էրտը, խըբար իղը ուր իրեք դղին:
Մեծ դղան գ՝գուվի գըսը. - Գդանում ըմ դուն, միճնեգ
գըսը. - Չէ՛, ըմ դուն, բզդիգ դղան գըսը. - Ուր էղէ մինձն
ըսօր, օնի լը գմնը, ոչ միգ ծեռ չիդաք: Մէ խոսքով, եոր
վըրեն գոիվ գէնին: Վերձ ըղբիս, բիժան մէ դարի կոքաշ
գէրտը, գմեռնի: Գմեռնի, գարն գիղը ծգի: Դղեգնին ըլ
չըն իկը գուրանց բարու վըրեն, գվագին վըր ըղ սան,
քանդին գըղ սուն: Վերձ, ըղ մարտ օբ ըսեր ը, թը ծըբ
բաբ օսկի ը բընէ, գիկը դղեգնում գըսը. - Ա՛յ դղե՛ք, օս-
կին ուր դեխն ը, իո չփջանը, արե՛ք գծըր բաբ դաբեք
թանդեք, նուր էգեք օսկին պաժանեք ծըր վըր: Գդանում
գբաբ թաղին, գիկան, քանդին գըղ սուն, դեսնան՝ տար-
դագ գողոշ. ոչ օսկի, ոչ մէ պան մեծին չկը: Ըղ մարտ
գըսը. - Յե՛յ, հըլալ էղնի քգի էղի՛գաը, տու քու խեխըվ
գըու դղեգնու տաղ էնեցիք, ըբը յըս ի՞մալ էնիմ, օբ էղ-
նիմ սիբելի ըմ դղեգնու ածվին: